ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ

МАҚАН ЕСБОЛАТОВ атындағы АЛМАТЫ АКАДЕМИЯСЫ

ЖАҢА ҒАЛАМДЫҚ АҚИҚАТТАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ЖҮЙЕСІ: АХУАЛ, РЕФОРМА, ДАМУ

халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары
(5 наурыз 2024 ж.)

ПРАВООХРАНИТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА КАЗАХСТАНА В НОВОЙ ГЛОБАЛЬНОЙ РЕАЛЬНОСТИ: СОСТОЯНИЕ, РЕФОРМЫ, РАЗВИТИЕ

материалы международной научно-практической конференции
(5 марта 2024 г.)

УДК 340 (574)
ББК 67 (5Каз)
Ж26

Жауапты редактор:
Дильбарханова Ж.Р. – Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы бастығының орынбасары, профессор, з.ғ.д., полиция полковнигі
Редакция алқасы:
Шидемов А.Г. (философия докторы (PhD),
Чукумов Г.Б. (философия докторы (PhD),
Жиенгалиева А. (заң ғылымдарының магистрі)

Ж 26 Жаңа ғаламдық ақиқаттағы Қазақстанның құқық қорғау жүйесі: ахуал, реформа, даму: халықар. ғыл.-тәж. конф. мат-ры (05.03.2024 ж.) = Правоохранительная система Казахстана в новой глобальной реальности: состояние, реформы, развитие: мат. межд. науч.- практ. конф. (05.03.2024 г.). – Алматы: ҚР ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясының ҒЗжРБЖҰБ, 2024. – 264 б. – қазақша, орысша.

ISBN 978-601-360-125-0

Жинақта «Жаңа ғаламдық ақиқаттағы Қазақстанның құқық қорғау жүйесі: ахуал, реформа, даму» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияға қатысушылардың ғылыми баяндамалары берілген.

Жинақ құқық қорғау органдарының және басқа да жоғары заң оқу орындарының оқытушыларына, докторанттарға және магистранттарға, сондай-ақ қалың оқырман қауымға арналған.

В сборнике представлены научные доклады участников международной научно – практической конференции «Правоохранительная система Казахстана в новой глобальной реальности: состояние, реформы, развитие».

Сборник конференции рассчитан на преподавателей, докторантов и магистрантов высших учебных заведений правоохранительных органов, других юридических вузов, а также широкий круг читателей.

Жинақтағы материалдар автордың редакциясымен берілді.
Материалы, публикуемые в сборнике, даны в авторской редакции.

УДК 340 (574)

ББК 67 (5 Каз)

ISBN 978-601-360-125-0

© Қазақстан Республикасы ІІМ
М. Есболатов атындағы
Алматы академиясы, 2024

Р Е Г Л А М Е Н Т
международной научно-практической конференции
проводимой Советом молодых ученых
«Правоохранительная система Казахстана в новой глобальной реальности: состояние, реформы, развитие»

9.30 - 10.00	Регистрация участников
10.00 - 13.00	Выступление с докладами
13.00 - 13.30	Кофе-брейк
13.30 – 13.45	Подведение итогов

Доклады и выступления - до 5-7 минут

Место проведения конференции:
г. Алматы (Республика Казахстан), Алматинская академия
МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова
(улица Утепова 29) *(в комбинированном формате)*

Модератор конференции: Председатель Совета молодых ученных Алматинской академи МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова
ШИДЕМОВ Азамат Гарифуллаевич, доктор философии (PhD), майор полиции

«Жаңа ғаламдық ақиқаттағы Қазақстанның құқық қорғау жүйесі: ахуал, реформа, даму» атты
Жас ғалымдар кеңесімен ұйымдастырылған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция
Р Е Г Л А М Е Н Т І

9.30 10.00	Қатысушыларды тіркеу
10.00 13.00	Баяндамалармен сөз сөйлеу
13.00 13.30	Кофе-брейк
13.30-13.45	Қорытындылау

Баяндамалар 5-7 минутқа дейін

Конференция өтетін орын:
Алматы қ. (Қазақстан Республикасы), Қазақстан Республикасы
ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы
(Өтепов көшесі 29) *(аралас форматта)*

Конференция модераторы: Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы жас ғалымдар кеңесінің төрағасы философия докторы (PhD), полиция майоры Шидемов Азамат Гарифуллаевич

Открытие конференции		
ДИЛЬБАРХАНОВА Жанат Рахимжановна, вр.и.о. начальника Алматинской академии МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова д.ю.н., профессор, полковник полиции		
1.	Приветственное слово	*КОГАМОВ Марат Чекишевич*, Руководитель научно-исследовательских проектов офиса профессоров Университета КАЗГЮУ им. М. Нарикбаева по вопросам уголовного правосудия и научной правовой экспертизы. Директор Института научной экспертизы и анализа Университета, д.ю.н., профессор
2.	Приветственное слово	*КАН Александр Герасимович*, начальник научно-исследовательского центра Алматинской академии МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова к.ю.н., ассоциированный профессор, полковник полиции
3.	Использование искуственного интеллекта в деятельности по обеспечению общественного порядка	*ЮГАЙ Людмила Юрьевна,* и.о. профессора кафедры административной деятельности Академии МВД Республики Узбекистан, д.ю.н., подполковник. (Узбекистан) (онлайн)
4.	Совершенствование уровня огневой подготовки постоянного и переменного состава высших учебных заведений МВД	*ГЛУХОВ Виталий Геннадьевич*, адъюнкт 1-курса Восточно-Сибирского института МВД России, лейтенант полиции. (Россия) (онлайн)
5.	Қазақстандық құқық қорғвау жүйесін кезекті реформалау немесе ауқымды қайта жүктеу	*КАЛКАМАНУЛЫ Данияр,* начальник кафедры общеюридических дисциплин Костанайской академии МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева, доктор философии (PhD), подполковник полиции (онлайн)
6.	Опыт взаимоотношения прогрессивное общественное обьединение женщин Мутакалим с государственными органами Кыргызстана	*ФРОНТБЕККЫЗЫ Жамал,* к.э.н., теолог (Кыргызстан) (онлайн)
7.	Основные тенденции развития научно -методическое обеспечения почерковедческого исследования в Республике Казахстан	*ЖУМАНБЕК Зарина Кайраткызы,* адъюнкт 3-го курса факультета подготовки научных и научно-педагогических кадров Академии управления МВД России капитан полиции (Россия) (онлайн)
8.	Межведомственное взаимодействие правоохранительных органов при противодействии легализации (отмыванию) доходов от незаконного оборота наркотиков	*ЕРКЕНОВ Болат Досжанович,* докторант Алматинской академии МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова подполковник полиции. (офлайн)
9.	Қазақстан халқының полиция қызметіне қарым-қатынасы	*АКЫЛБЕКОВА Асель Батырбаевна,* заместитель начальника кафедры общеюридических дисциплин Костанайской академии МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева подполковник полиции (онлайн)
10.	Роль компьютерной криминалистики в раскрытии и расследовании «цифровых» преступлений	*МИНАЙДАРОВ Сагинтай Мухитович,* старший преподаватель кафедры уголовного права, уголовного процесса и криминалистики Актюбинского

		юридического университета МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева (онлайн)
11.	Совершенствование правоохранительной системы: новые подходы	*ЖАУЛЫБЕКОВ Асет Айдосулы*, сотрудник Академии КНБ РК, г. Алматы, Казахстан (онлайн)
12.	Некоторые вопросы защиты цифровой информации	*САРБАСОВ Алихан Ержанович,* докторант Алматинской академии МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова, капитан полиции (офлайн)
13.	Қылмыстық құқық бұзушылықпен келтірілген залалды өтеу	*ӨТЕМІС Шыңғысхан Әділханұлы,* преподаватель Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан (онлайн)
14.	Применение инновационных технологий в досудебном расследовании онлайн–мошенничества как элемент антикриминальной безопасности общества	*ӘПСІМЕТ Нұрдәулет Мұхамедияруұлы,* докторант 1 курса Казахского национального университета им. Аль-Фараби (офлайн)
15.	Инновационные подходы противодействия киберугрозам	*СЕРІМБЕТОВ Нұрбол Нұрланұлы,* магистрант Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан капитан полиции (онлайн)
16.	Роль международного сотрудничества в развитии правоохранительной системы РК	*НИЯЗОВА Карина,* студент Институт Сорбонна-Казахстан при Казахском национальном педагогическом университете им. Абая (офлайн)
17.	Отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласында құқық бұзушылықтар жасайтын адамдардың ерекшеліктері	*ДУАШЕВА Айгерім Дюсенбекқызы,* магистрант Карагандинской академии МВД Республики Казахстан им. Б. Бейсенова (онлайн)
18.	К вопросу правоохранительных органов Республики Казахстан и Республики Франции	*ЖУМАТАЕВА Камила Аскаровна,* студент Институт Сорбонна-Казахстан при Казахском национальном педагогическом университете им. Абая (офлайн)
19.	Порнографиялық материалдардың заңсызх айналымын қылмыстық-құқықтық бағалау	*Жұмадилова Назерке Серікжанқызы*, докторант 1 курса Казахского национального университета им. Аль-Фараби (офлайн)
	Подведение итогов конференции	

Конференцияның ашылуы		
ДИЛЬБАРХАНОВА Жанат Рахимжановна, Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы бастығының уақытша міндетін атқарушы, полиция полковнигі, з.ғ.д., профессор		
1.	**Кіріспе сөз**	*КОГАМОВ Марат Чекишевич,* М. Нарықбаев атындағы ҚазГЗУ университеті Профессорлар кеңсесінің ғылыми-зерттеу жобаларының жетекшісі қылмыстық сот төрелігі және ғылыми құқықтық сараптама мәселелері бойынша. Университеттің ғылыми сараптама және талдау институтының директоры, з.ғ.д., профессор
2.	**Кіріспе сөз**	*КАН Александр Герасимович,* Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы ғылыми-зерттеу орталығының бастығы з.ғ.к., қауымдастырылған профессор, полиция полковнигі
3.	**Использование искуственного интеллекта в деятельности по обеспечению общественного порядка**	*ЮГАЙ Людмила Юрьевна,* Өзбекстан Республикасы ІІМ академиясының әкімшілік қызмет кафедрасы профессорының м.а., з.ғ.д., подполковник (Өзбекстан) (онлайн)
4.	**Совершенствование уровня огневой подготовки постоянного и переменного состава высших учебных заведений МВД**	*ГЛУХОВ Виталий Геннадьевич*, Ресей ІІМ Шығыс Сібір институтының 1 курс адъюнкті полиция лейтенанты (Ресей) (онлайн)
5.	**Қазақстандық құқық қорғвау жүйесін кезекті реформалау немесе ауқымды қайта жүктеу**	*КАЛКАМАНУЛЫ Данияр,* Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясының жалпы заң пәндері кафедрасының бастығы, философия докторы (PhD), полиция подполковнигі (онлайн)
6.	**Опыт взаимоотношения прогрессивное общественное обьединение женщин Мутакалим с государственными органами Кыргызстана**	*ФРОНТБЕККЫЗЫ Жамал,* экономика ғылымдарының кандидаты, теолог. (Қырғызстан) (онлайн)
7.	**Основные тенденции развития научно -методическое обеспечения почерковедческого исследования в Республике Казахстан**	*ЖУМАНБЕК Зарина Кайраткызы,* Ресей ІІМ басқару академиясының ғылыми және ғылыми-педагогикалық кадрларды даярлау факультетінің 3 курс адъюнкті полиция капитаны (Ресей) (онлайн)
8.	**Межведомственное взаимодействие правоохранительных органов при противодействии легализации (отмыванию) доходов от незаконного оборота наркотиков**	*ЕРКЕНОВ Болат Досжанович,* Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясының докторанты полиция подполковнигі. (офлайн)
9.	**Қазақстан халқының полиция қызметіне қарым-қатынас**	*АКЫЛБЕКОВА Асель Батырбаевна,* Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясының жалпы заң пәндері кафедрасы бастығының орынбасары полиция подполковнигі (онлайн)
10.	**Роль компьютерной криминалистики в раскрытии и расследовании «цифровых» преступлений**	*МИНАЙДАРОВ Сагинтай Мухитович,* Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң университетінің қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының аға оқытушысы (онлайн)

11.	**Совершенствование правоохранительной системы: новые подходы**	*ЖАУЛЫБЕКОВ Асет Айдосулы*, ҚР ҰҚК академиясының қызметкері, Алматы қ., Қазақстан (онлайн)
12.	**Некоторые вопросы защиты цифровой информации**	*САРБАСОВ Алихан Ержанович,* М. Есболатов атындағы Қазақстан Республикасы ІІМ Алматы академиясының докторанты,полиция капитаны (офлайн)
13.	**Қылмыстық құқық бұзушылықпен келтірілген залалды өтеу**	*ӨТЕМІС Шыңғысхан Әділханұлы,* Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары Академиясының оқытушысы (онлайн)
14.	**Применение инновационных технологий в досудебном расследовании онлайн–мошенничества как элемент антикриминальной безопасности общества**	*ӘПСІМЕТ Нұрдәулет Мұхамедияруұлы,* Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің 1 курс докторанты (офлайн)
15.	**Инновационные подходы противодействия киберугрозам**	*СЕРІМБЕТОВ Нұрбол Нұрланұлы,* Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының магистранты полиция капитаны (онлайн)
16.	**Роль международного сотрудничества в развитии правоохранительной системы РК**	*НИЯЗОВА Карина,* Сорбонна институты-Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті жанындағы Қазақстан (офлайн) студенті
17.	**Отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласында құқық бұзушылықтар жасайтын адамдардың ерекшеліктері**	*ДУАШЕВА Айгерім Дюсенбекқызы,* Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының магистранты (онлайн)
18.	**К вопросу правоохранительных органов Республики Казахстан и Республики Франции**	*ЖУМАТАЕВА Камила Аскаровна,* Сорбонна институты-Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті жанындағы Қазақстан (офлайн) студенті
19.	**Порнографиялық материалдардың заңсыз айналымын қылмыстық-құқықтық бағалау**	*Жұмадилова Назерке Серікжанқызы,* Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің 1 курс докторанты (офлайн)
	Подведение итогов конференции	

Приглашенные участники:

№	Ф.И.О.	Должность
1.	**КОГАМОВ Марат Чекишевич**	Руководитель научно-исследовательских проектов офиса профессоров Университета КАЗГЮУ им. М. Нарикбаева по вопросам уголовного правосудия и научной правовой экспертизы. Директор Института научной экспертизы и анализа Университета, д.ю.н., профессор
2.	**КАН Александр Герасимович**	начальник Научно-исследовательского центра Алматинской академии МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова к.ю.н., ассоциированный профессор полковник полиции
3.	**ЮГАЙ Людмила Юрьевна**	и.о. профессора Кафедры административной деятельности Академии МВД Республики Узбекистан, д.ю.н., подполковник (Узбекистан) (онлайн)
4	**ГЛУХОВ Виталий Геннадьевич**	Адъюнкт 1-курса Восточно-Сибирского института МВД России, лейтенант полиции (Россия) (онлайн)
5	**КАЛКАМАНУЛЫ Данияр**	начальник кафедры общеюридических дисциплин Костанайской академии МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева, доктор философии (PhD), подполковник полиции (онлайн)
6	**ФРОНТБЕККЫЗЫ Жамал**	кандидат экономических наук, теолог. (Кыргызстан) (онлайн)
7	**ЖУМАНБЕК Зарина Кайраткызы**	Адъюнкт 3-го курса факультета подготовки научных и научно-педагогических кадров Академии управления МВД России, капитан полиции. (Россия) (онлайн)
8	**ЕРКЕНОВ Болат Досжанович**	докторант Алматинской академии МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова подполковник полиции (офлайн)
9	**АКЫЛБЕКОВА Асель Батырбаевна**	заместитель начальника кафедры общеюридических дисциплин Костанайской академии МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева подполковник полиции (онлайн)
10.	**МИНАЙДАРОВ Сагинтай Мухитович**	Старший преподаватель кафедры уголовного права, уголовного процесса и криминалистики Актюбинского юридического университета МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева **(онлайн)**
11.	**ЖАУЛЫБЕКОВ Асет Айдосулы**	сотрудник Академии КНБ РК, г. Алматы, Казахстан (онлайн)
12.	**САРБАСОВ Алихан Ержанович**	докторант Алматинской академии МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова, капитан полиции (офлайн)
13	**ӨТЕМІС Шыңғысхан Әділханұлы**	преподаватель Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан (онлайн)
14.	**ӘПСІМЕТ Нұрдәулет Мұхамедияръұлы**	докторант 1 курса Казахского национального университета им. Аль-Фараби (офлайн)

15.	**СЕРІМБЕТОВ Нұрбол Нұрланұлы**	магистрант Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан капитан полиции (онлайн)
16.	**НИЯЗОВА Карина**	студент Институт Сорбонна-Казахстан при Казахском национальном педагогическом университете им. Абая (офлайн)
17.	**ДУАШЕВА Айгерім Дюсенбекқызы**	магистрант Карагандинской академии МВД Республики Казахстан им. Б. Бейсенова (онлайн)
18.	**ЖУМАТАЕВА Камила Аскаровна**	студент Институт Сорбонна-Казахстан при Казахском национальном педагогическом университете им. Абая (офлайн)
19.	**Жұмадилова Назерке Серікжанқызы**	докторант 1 курса Казахского национального университета им. Аль-Фараби (офлайн)

Шақырылған қатысушылар:

№	Т.А.Ә.	Лауазымы
1	**КОГАМОВ Марат Чекишевич**	М. Нарықбаев атындағы ҚазГЗУ университеті профессорлар кеңсесінің ғылыми-зерттеу жобаларының жетекшісі қылмыстық сот төрелігі және ғылыми құқықтық сараптама мәселелері бойынша. Университеттің ғылыми сараптама және талдау институтының директоры, з.ғ.д., профессор
2	**КАН Александр Герасимович**	Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы Ғылыми-зерттеу орталығының бастығы з.ғ.к., қауымдастырылған профессор, полиция полковнигі
3	**ЮГАЙ Людмила Юрьевна**	Өзбекстан Республикасы ІІМ академиясының әкімшілік қызмет кафедрасы профессорының м.а., з.ғ.д., подполковник. (Өзбекстан) (онлайн)
4	**ГЛУХОВ Виталий Геннадьевич**	Ресей ІІМ Шығыс Сібір институтының 1 курс адъюнкті, полиция лейтенанты. (Ресей) (онлайн)
5	**КАЛКАМАНУЛЫ Данияр**	Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясының жалпы заң пәндері кафедрасының бастығы, философия докторы (PhD), полиция подполковнигі. (онлайн)
6	**ФРОНТБЕККЫЗЫ Жамал**	экономика ғылымдарының кандидаты, теолог. (Қырғызстан) (онлайн)
7	**ЖУМАНБЕК Зарина Кайраткызы**	Ресей ІІМ басқару академиясының ғылыми және ғылыми-педагогикалық кадрларды даярлау факультетінің 3 курс адъюнкті, полиция капитаны (Ресей) (онлайн)
8	**ЕРКЕНОВ Болат Досжанович**	Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясының докторанты полиция подполковнигі. (офлайн)
9	**АКЫЛБЕКОВА Асель Батырбаевна**	Қазақстан Республикасы ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясының жалпы заң пәндері кафедрасы бастығының орынбасары полиция подполковнигі (онлайн)
10	**МИНАЙДАРОВ Сагинтай Мухитович**	Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң университетінің Қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының аға оқытушысы (онлайн)
11	**ЖАУЛЫБЕКОВ Асет Айдосулы**	ҚР ҰҚК академиясының қызметкері, Алматы қ., Қазақстан (онлайн)
12	**САРБАСОВ Алихан Ержанович**	М. Есболатов атындағы Қазақстан Республикасы ІІМ Алматы академиясының докторанты полиция капитаны (офлайн)
13	**ӨТЕМІС Шыңғысхан Әділханұлы**	Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары Академиясының оқытушысы (онлайн)
14	**ӘПСІМЕТ Нұрдәулет**	Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің 1 курс докторанты (офлайн)

	Мұхамедияруұлы	
15	**СЕРІМБЕТОВ Нұрбол Нұрланұлы**	Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының магистранты полиция капитаны (онлайн)
16	**НИЯЗОВА Карина**	Сорбонна институты-Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті жанындағы Қазақстан (офлайн) студенті
17	**ДУАШЕВА Айгерім Дюсенбекқызы**	Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының магистранты (онлайн)
18	**ЖУМАТАЕВА Камила Аскаровна**	Сорбонна институты-Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті жанындағы Қазақстан (офлайн) студенті
19	**Жұмадилова Назерке Серікжанқызы**	Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің 1 курс докторанты (офлайн)

КАРИМОВА Д.Э.
и.о. профессора кафедры следственной деятельности Академии
МВД Республики Узбекистан, доктор философии (PhD), доцент

К ВОПРОСУ О ПРОКУРОРСКОМ НАДЗОРЕ НАД ОРГАНИЗАЦИЕЙ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ДОСУДЕБНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА

Руководством Республики Узбекистан уделяется огромное внимание взаимодействию правоохранительных структур государства. Стремительно совершенствуется нормативная база, регулирующая деятельность правоохранительных органов в целом и органов внутренних дел в частности. В Стратегии действий по пяти приоритетным направлениям развития Республики Узбекистан в 2017-2021 годах для обеспечения верховенства Закона и дальнейшей либерализации судебно-правовой системы определено «повышение эффективности координирования деятельности в борьбе с преступностью и профилактике правонарушений» [1].

Однако, в настоящее время развивающаяся параллельно с обществом преступность становится все более организованнее и технически оснащеннее, что существенно усложняет эффективность обеспечения безопасности граждан, охраны их прав и свобод от преступных посягательств. Данное предполагает организацию эффективного взаимодействия как совместную деятельность на стадии досудебного производства, направленную на достижение общей цели [2]. Поскольку, в сложных следственных ситуациях, особенно в условиях дефицита времени дознаватель, следователь не всегда может достаточно быстро найти правильное решение. Даже опытные следователи порой допускают элементарные ошибки, не находят и не принимают те формы взаимодействия, которые в принципе им хорошо известны. Такую оценку и методическую помощь оказывает как начальник следственного подразделения в рамках ведомственного контроля, так и прокурор, контролирующий и надзирающий за предварительным расследованием по уголовному делу.

При организации эффективного взаимодействия, надзора за действенностью деятельности дознавателя, следователя с представителями органов, осуществляющих доследственную проверку, координации сотрудничества между ними и выработки стратегии взаимодействия на предварительном следствии важное место занимает правовая регламентация места и полномочий прокурора. На прокурора, Законом Республики Узбекистан «О прокуратуре» [3], нормами уголовно-процессуального [4] и оперативно-розыскного законодательства [5] возлагается координирующая роль в осуществлении взаимодействия между следователем и органами, осуществляющими доследственную проверку. Следовательно, прокурор создает условия для взаимодействия в досудебном производстве.

Стоит отметить, что процессуальный контроль и прокурорский надзор в досудебном производстве выступают значимыми процессуальными гарантиями законности и обоснованности производимых процессуальных действий и принимаемых решений.

При этом прокурор надзирает и контролирует организационные аспекты совместного сотрудничества между рассматриваемыми субъектами. Это очевидно в осуществлении надзора за выработкой планов совместных организационно-тактических, комплексных мероприятий. Прокурор координирует и контролирует формы взаимодействия между следователем и подразделениями уголовного розыска, которые могут выражаться в проведении рабочих встреч, в повышении оперативности взаимного информирования при расследовании конкретных видов преступлений. Прокурор обеспечивает предоставление подразделениями уголовного розыска дознавателю, следователю необходимой и достаточной для выработки следственных версий, полученной по результатам оперативно-розыскной информации.

Вместе с тем, прокурор осуществляет надзор за приемом и регистрацией заявлений, сообщений и иной информации о преступлении и происшествиях, за органами, осуществляющими доследственную проверку, а также принятию ими законных решений в установленные сроки, и внесение данных регистрации в систему «E-material» [6]. Ведет надзор за отражением поступивших данных в статисти-

ческих документах, согласно № УП – 5566 от 31 октября 2018г. «О мерах по коренному совершенствованию системы уголовно-правовой статистики и повышению эффективности системного анализа преступлений» [7], а также соблюдения сроков их рассмотрения.

Б.Х. Пулатов, относительно эффективности роли прокурора во взаимодействии следователя с органами, осуществляющими доследственную проверку, справедливо отмечает, что «в ходе прокурорских проверок устанавливаются многочисленные нарушения, допускаемые в рассматриваемой сфере, которые обусловлены недостаточным уровнем профессиональной подготовки, как оперативных сотрудников, так и должностных лиц органов предварительного расследования. Результатом чего становится недостаточно грамотная организация взаимодействия, несогласованность действий в работе по предупреждению, пресечению, выявлению, раскрытию и расследованию преступлений» [8].

В данном случае, безусловно, что именно прокурорский надзор, как основная контрольно-надзорная деятельность в досудебном производстве по уголовному делу, позволяет эффективно реализовать стратегию защиты прав человека, через призму которого проходят все осуществляемые реформы в стране.

Непосредственно в ходе самого взаимодействия руководство следственного подразделения периодически проводит совместные с начальником уголовного розыска совещания, на которых заслушивает следователей и оперуполномоченных по имеющимся проблемным вопросам их взаимодействия. Аналогичные действия проводит прокурор осуществляющий надзор за расследованием уголовных дел, с той лишь разницей, что на него возлагается координирующая уголовно-процессуальная деятельность. В случаях, когда в расследовании конкретного уголовного дела требуется проведение каких-либо масштабных, продолжительных совместных мероприятий, они осуществляют перераспределение сил и средств, где наиболее необходимы и с учетом этого проводят корректировку планов взаимодействия и организационных мер.

Стоит помнить, что осуществление ведомственного контроля, и прокурорского надзора вовсе не означает необоснованное вмешательство в деятельность следователя. Поскольку ст. 36 УПК Республики Узбекистан провозглашает независимость и самостоятельность следователя в принимаемых им решениях по имеющемуся в производстве делу (исключение составляют те ситуации, когда суд, прокурор, руководители следственных органов, в пределах своей компетенции предусмотренной уголовно-процессуальным законодательством имеют право реагировать, если деятельность следователя на их взгляд выходит за рамки закона). Подобное положение определено также рядом других норм данного закона [9].

В юридической литературе вопросы, связанные с процессуальной самостоятельностью следователя, рассматриваются в рамках и контексте существующего ведомственного контроля со стороны руководителя следственного органа, прокурорского надзора и судебного контроля [10]. Это объясняется тем, что правоприменительная практика взаимодействия в досудебном производстве зачастую основывается на организационных аспектах деятельности как исполнителей в лице дознавателя, следователя и сотрудников органов, осуществляющих доследственную проверку, так и руководителей следственных, оперативно-розыскных и иных подразделений.

Хотелось бы заметить, что наличие прокурорского надзора за взаимодействием, нанастоящий момент не несет какого-либо отрицательного воздействия на процессуальную самостоятельность субъектов раскрытия и расследования преступлений. Наоборот, как справедливо отмечает по этому поводу Е.И. Тишковец, «прокурор (начальник следственного отдела) обязан решительно отстаивать процессуальную самостоятельность следователя, развивать в нем чувство ответственности за законное и своевременное проведение следственных действий, поддерживать и поощрять творческую инициативу, настойчивость и принципиальность, уважать внутреннее убеждение следователя, избегать мелочной опеки, администрирования, ущемления законных полномочий следователя» [11].

Поддерживаем в данном случае мнения Ю.С. Пулатова, который отмечает, что «по вопросам исследования, касающегося процессуальной независимости и самостоятельности следователя можно сделать вывод, что процессуальная независимость следователя от руководителя следственного органа, прокурора, суда имеет относительный характер. Процессуальная самостоятельность следователя в

юридической литературе должна рассматриваться в двух категориях: процессуальная самостоятельность следователя как исследователя (о подобной процессуальной самостоятельности следует говорить только на этапе возбуждения уголовного дела); процессуальная самостоятельность следователя как участника уголовного судопроизводства со стороны обвинения (последующий этап расследования уголовного дела)» [12, с. 92-87].

Кроме того, в литературе часто возникает вопрос о перераспределении полномочий в досудебном производстве между прокурором и руководителем следственного органа в пользу последнего. Так, одни авторы полагают, что ведомственный процессуальный контроль, осуществляемый руководителем следственного органа, не может служить равноценной заменой прокурорскому надзору [13, с. 73].

Другие считают позитивным передачу руководителю следственного органа части полномочий прокурора по руководству деятельностью следователей и негативным лишение прокурора его надзорных функций [14].

Третьи пришли к выводу, что принятые изменения способствовали повышению процессуального статуса и самостоятельности следователя, улучшились показатели законности в деятельности следственного аппарата [15, с. 5-11].

Мы же, поддерживая по данному поводу мнение Н.В. Григорьевой [16, с. 272], полагаем, что перераспределение надзорных полномочий прокурора в пользу процессуального контроля руководителя следственного органа объективно вызывает определенные трудности в возможностях прокурора по незамедлительному устранению нарушений закона со стороны следователя, руководителя следственного органа и восстановлению прав участников уголовного судопроизводства и иных лиц, чьи права были нарушены (ограничены) незаконным действием (бездействием) или решением указанных должностных лиц.

Вместе с тем, необходимо особое внимание уделять вопросам взаимодействия самостоятельных участников уголовного процесса со стороны обвинения, чтобы избежать ситуации столкновения противоположных мнений следователя и прокурора, что является недопустимым для участников уголовного процесса со стороны обвинения.

Исходя из вышеприведенного, можно констатировать о том, что прокурорский надзор над взаимодействием в досудебной стадии уголовного процесса должен стать неотъемлемой составной частью его полномочий по осуществлению надзора за своевременным, качественным раскрытия и полного, всестороннего, объективного расследования совершенных преступлений.

Литература

1. Указ Президента Республики Узбекистан, от 07.02.2017г. №УП-4947 «О стратегии действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистан» // https://lex.uz/ru/docs/310704

2. См. подробнее о сущности и значение взаимодействия: Каримова, Д. (2020). Социально-правовое значение взаимодействия органов досудебного производства в раскрытии и расследовании преступлений. Общество и инновации, 1(3), 98-106.

3. Закон Республики Узбекистан от 29 августа 20021 года «О прокуратуре» // https://lex.uz/acts/105533

4. См. например: Ст. 382 УПК Республики Узбекистан // https://lex.uz/docs/111463#3351508

5. См. например: Ст.27 Закона Республики Узбекистан «Об оперативно-розыскной деятельности» // https://lex.uz/docs/2106527

6. Инструкция «О порядке приема, регистрации и рассмотрения заявлений, сообщений и иных сведений о преступлении и происшествиях» // Приложение к Совместному постановлению Генеральной прокуратуры, СГБ, МВД, МЧС, Министерства Обороны, Государственного таможенного комитета, а также Национальной Гвардии Республики Узбекистан от 2 ноября 2020 г. №60, 30,78,27-с/п, ,40,01-02/22-56, 46.

7.Указ Президента Республики Узбекистан от 31.10.2018 года № УП – 5566 «О мерах по коренному совершенствованию системы уголовно-правовой статистики и повышению эффективности системного анализа преступлений» // https://lex.uz/ru/docs/4034455

8. Пулатов Б.Х. Деятельность прокурора по поддержанию в суде государственного обвинения: Учебное пособие. – Т. 2005. – С. 335.

9.См. например: ч.1 ст. 89, ст. 148, ч. 1ст. 154, ч. 1ст. 161, ч. 3ст. 166, ст. 170, ст. 382 УПК Республики Узбекистан // https://lex.uz/docs/111463

10. См.: Миразов Д.М. Контроль и надзор на предварительньом следствии: исторические, организационные и процессуальные аспекты: Монография. – Ташкент, 2015; Тулаганова Г.З. Принуждение в уголовном процессе и его особенности: автореф. дисс. …д.ю.н. Ташкент, 2009; Муминов Б.А. Судебный контроль за ведением уголовных дел в досудебном производстве. Автор…д.ю.н. – Т., 2020, – С. 47.; Кучкаров Х.З. Особенности ведения надзорного производства в уголовном процессе // Вестник ВТИ Национальной гвардии Республики Узбекистан. Научно-теоретическое издание. – Ташкент, 2019. №1. – С. 98-102.

11. Тишковец Е.И. Следователь, как субъект уголовного преследования: Автореф. дисс… канд. юрид. наук. – Воронеж: ВГУ, 2003. – С. 33.

12. Пулатов Ю.С. К вопросу о процессуальной самостоятельности следователя в уголовном процессе // Перспективы совершенствования уголовно-процессуального законодательства: материалы республиканской конференции. ТВТИ Национальной Гвардии Республики Узбекистан. – Ташкент, 2019. – С. 92-87.

13. Буланова Н. Правовая регламентация прокурорского надзора за процессуальной деятельностью органов предварительного следствия // Уголовное право. – 2009. – №3. – С. 73.

14. Татьянина Л.Г. Уголовно-процессуальные правоотношения прокурора и руководителя следственного органа: проблемы и пути их решения // Российское право в Интернете. – 2009. – № 5 (Спец. вып.). URL: http:// www.rpi.msal.ru/prints/200905_42tatya-nina.html.

15. Гаврилов Б.Я. О восстановлении процессуальных и надзорных полномочий прокурора на предварительном следствии // Юрид. консультант. – 2008. – №9. – С. 5-11.

16.Григорьева Н.В. Вопросы усиления прокурорского надзора за процессуальной деятельностью органов предварительного следствия // Актуальные проблемы предварительного следствия и дознания в современных условиях развития уголовно-процессуального законодательства: – М., 2018. – С. 272.

ЮГАЙ Л.Ю.
и.о. профессора кафедры административной дятельности ОВД
Академии МВД Республики Узбекистан, д.ю.н.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА

На сегодняшний день процессы всеобщей глобализации, социально-политические изменения в мире, рост миграционных процессов и иные факторы влекут за собой трансформацию преступности, возникновения её новых видов и способов совершения, в том числе с использованием сети Интернет, Даркнета, нейросетей и машинного обучения. В данных условиях, правоохранительные органы должны своевременно реагировать на вышеуказанные вызовы и угрозы, а также внедрять инновационные средства и методы противодействия преступности, в частности искусственный интеллект и другие высокотехнологичные средства.

Искусственный интеллект в деятельности по обеспечению общественного порядка реализован в различных формах, среди которых технология распознавания лиц и использование автоматизированных баз данных занимают особое место.

На сегодняшний день камеры видеонаблюдения являются обычным явлением в нашей жизни. Зачастую они обеспечивают безопасность определенной территории, фиксируют противоправное деяние или лицо, совершившее преступление, а также несут профилактические цели. Если обычная камера видеонаблюдения предназначена для фиксации какого-либо правонарушения, то технологии распознавания лиц, несомненно, расширяют данные возможности. На данный момент в Республике Узбекистан наблюдается динамичное развитие данных технологий во всех сферах.

Кроме того, специалисты отмечают, что в деятельности по обеспечению общественного порядка наиболее важным элементом является информационная система, основанная на интеграции и анализе потоков данных от различных источников информации, которая позволит производить обработку данных в реальном времени, осуществлять многофакторный анализ и инициировать оперативное реагирование, как в режиме поддержки принятия решений с участием человека, так и в полностью автоматическом режиме [1, с. 84-92].

Данная практика показала положительные результаты в ряде зарубежных государств, среди которых Китай, Республика Корея, Республика Беларусь, Российская Федерация и многие другие.

В соответствии с Постановлением Президента Республики Узбекистан от 2 апреля 2021г. № ПП-5050 «О дополнительных организационных мерах по дальнейшему совершенствованию деятельности органов внутренних дел в сфере обеспечения общественной безопасности и борьбы с преступностью» по предложению Министерства внутренних дел, Национальной гвардии и хокимията г.Ташкента был создан Единый центр оперативного управления при ГУВД г.Ташкента.

В задачи данного Центра входят:

– осуществление непрерывного мониторинга криминогенной и социальной обстановки на территории столицы, управление соответствующими силами и средствами органов внутренних дел, Нацгвардии, МЧС и хокимията г. Ташкента, которые привлечены для обеспечения общественной безопасности;

– оперативное реагирование на сообщения о преступлениях, происшествиях и чрезвычайных ситуациях, централизованная координация действий в случаях возникновения массовых нарушений общественного порядка [2].

Данный Центр осуществляет свою деятельность на основе «геоинформационной электронной карты». В данной системе интегрировано 55 электронных баз данных министерств внутренних дел, юстиции, здравоохранения, транспорта, по чрезвычайным ситуациям, Национальной гвардии, Налогового комитета и других ведомств. К Единому центру оперативного управления, в том числе, подключены информационные системы «Е-манзил», «Шакл-1», «Е-меҳмон», «Кадастр» и т.д. Кроме того, к базе подключены 7300 видеокамер с более чем 10 тысяч жилых и нежилых объектов по столице.

Для эффективного осуществления деятельности данного Центра участниками проекта «Один миллион программистов» была разработана специализированная система «Қалқон» («Щит»).

Данный Центр способствует эффективному управлению силами и средствами обеспечения общественной безопасности. В частности, в режиме реального времени координируется деятельность всех сотрудников, которые обеспечивают охрану общественного порядка. В среднем, сотрудники прибывают на место происшествия в течении 3-5 минут.

Использование данной системы направлено на обеспечение задач проектов «Безопасный город», «Безопасная махалла», а также способствует раннему выявлению правонарушений. Кроме того, на декабрь 2023г. в Ташкенте «по горячим следам» были раскрыты 925 преступлений.

Система обеспечивает тесное взаимодействие и координацию деятельности министерств и ведомств, ответственных за общественную безопасность, обработку данных в рамках единой платформы, принятие правильных решений с помощью автоматических средств анализа и оценки оперативной обстановки и криминогенной ситуации [3].

Кроме того, у сотрудников органов внутренних дел (служб безопасности дорожного движения, патрульно-постовой и дорожно-постовой служб, инспекторов по профилактике правонарушений) имеются на вооружении специальные планшеты с дактилоскопическим сканером и бодикамеры, которые позволяют при необходимости идентифицировать по отпечаткам пальцев и (или) изображению лица личность, а также проверять по специальным базам без доставления его в территориальные органы внутренних дел.

Должны отметить, что в целях повышения эффективности данных систем необходимо получение пригодных для сравнительного исследования изображений лиц для сопоставления с базой данных.

На сегодняшний день практически во всем мире исследуются специальные возможности и методы для обмана систем идентификации с целью сокрытия черт лица. Для этого используют медицинские маски и черные очки, капюшон, головные уборы и т.д. Отдельные лица наносят специальный макияж на лицо для усложнения автоматизированной идентификации, используются стеклянные маски для лица; проектор, который накладывает световое изображение лица другого человека на хозяина (носителя) устройства; специальные светоизлучающие визуально-шумовые очки с лампами инфракрасного свечения [4]. Даже есть исследования по созданию специальной одежды с рисунком, который делает лицо невидимкой для камер.

В связи с чем, 1 ноября в Кодекс об административной ответственности Республики Узбекистан была включена:

Статья 184. Нахождение в общественных местах в виде, не позволяющем идентифицировать личность

Нахождение в общественных местах с закрытым лицом в степени, не позволяющей идентифицировать личность, за исключением случаев нахождения с закрытым лицом на основании медицинского показания или в специальном головном уборе, надеваемом для обеспечения безопасности в дорожно-транспортном движении, либо нахождения с закрытым лицом в случаях, связанных с трудовой и служебной деятельностью или участников спортивных и культурных мероприятий во время их проведения, а также иных случаев нахождения с закрытым лицом, прямо разрешенных законодательством, –

влечет наложение штрафа от десяти до пятнадцати базовых расчетных величин.

Данные поправки направлены на поддержание общественного порядка и безопасности. При этом, подобные нормы имеются в Индии, Индонезии, Марокко и ряде государствах Европы.

Во Франции Закон №2010-1192 от 11 октября 2010 года, запрещает сокрытие лица в общественных местах [5]. Министерством внутренних дел Франции был принят циркуляр, в котором определены предметы одежды, попадающие под запрет. «Закон запрещает и карает ношение костюма – вне зависимости от его фасона, – который скрывает лицо и не позволяет опознать человека. Например, одежда, сквозь которую видны лишь глаза, подпадает под действие этого закона. Однако запрет не распространяется на ношение легких шарфов (foulard), головных уборов, теплых шарфов (écharpe) и очков, так как эти аксессуары не препятствуют идентификации личности».

В Бельгии с 2012 года действует на законодательном уровне запрет ношения в общественных местах паранджи и никаба, а в Нидерландах ввели запрет на любую одежду, закрывающую лицо. Кроме того, в Барселоне и в некоторых городах Италии, Дании, а также в германском регионе Гессен полностью ввели запрет на паранджу.

С 2015 года в африканской стране Сенегал действует запрет на паранджу и никаб в общественных местах. Причиной послужили террористические акты, организованные террористами в парандже и никабе, принадлежащими местной террористической организации «Боко Харам».

Пункт 2 части 4 статьи 6 Федерального Закона Российской Федерации №54-ФЗ «О собраниях, митингах, демонстрациях, шествиях и пикетированиях» определяет, что участник публичного мероприятия не вправе скрывать свое лицо, в том числе использовать маски, средства маскировки, иные предметы, специально предназначенные для затруднения установления личности [6]. Кроме того, предусмотрена ответственность по ст. 20.2 КоАП РФ за нарушение установленного порядка организации либо проведения собрания, митинга, демонстрации, шествия или пикетирования [7].

С учетом вышеуказанного, должны отметить, что данный вопрос требует взвешенного системного подхода, поскольку затрагивает ряд этических, правовых, организационных, методических и иных аспектов. В ходе дальнейшего внедрения технологий искусственного интеллекта необходимо урегулировать комплекс вопросов:

1) рассмотреть вопрос о разработке и принятии закона «Об искусственном интеллекте», который будет определять цели, задачи, основополагающие принципы, ограничения, протоколы и этические требования;

2) целесообразно принять Закон Республики Узбекистан «О государственной биометрической регистрации», а также Концепцию Единой государственной биометрической идентификации, направленной на формирование системы интегрированной биометрической базы данных для решения гражданских и правоохранительных задач.

3) необходимо дополнительное государственное регулирование, на ведомственном уровне и разработка норм по интеграции данных систем с другими информационными системами МВД, а также иных ведомств в целях обеспечения сохранности персональных данных при их сборе, передаче и использовании от хищения, компрометации и злонамеренного использования.

Литература

1. Абламейко М.С., Шакель Н.В. Использование систем искусственного интеллекта при обеспечении общественной безопасности в «умном городе»: юридические аспекты // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D. – 2021. – №5. – С. 84-92.

2. Постановление Президента №ПП-5050 «О дополнительных организационных мерах по дальнейшему совершенствованию деятельности органов внутренних дел в сфере обеспечения общественной безопасности и борьбы с преступностью» от 2 апреля 2021г. // Национальная база данных законодательства, 02.04.2021г., №07/21/5050/0280; 24.05.2023г., №06/23/75/0292; 20.11.2023г., №06/23/197/0865

3. Продемонстрированы возможности автоматизированной системы обеспечения общественной безопасности. Режим доступа: https://president.uz/ru/lists/view/6923. Дата доступа: 10.02.2024.

4. Thomas Smith. Простой способ спрятаться от популярных систем распознавания лиц. Режим доступа: https://habr.com/ru/companies/productivity_inside/articles/540860/. Дата доступа: 10.02.2024.

5. LOI n° 2010-1192 du 11 octobre 2010 interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public (1). Режим доступа: https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000022911670/2020-03-24. Дата доступа: 20.02.2024.

6. Федеральный закон от 19.06.2004 N 54-ФЗ (ред. от 05.12.2022) «О собраниях, митингах, демонстрациях, шествиях и пикетированиях». Режим доступа: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_48103/ef9be220760ca6486116744bc7dde3ce562e0301/. Дата доступа: 20.02.2024.

7. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях от 30 декабря 2001 г. N 195-ФЗ (ред. от 25.12.2023) (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.03.2024). Режим доступа: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/. Дата доступа: 20.02.2024.

МИКЛОШЕВИЧ К.С.
начальник адъюнктуры Восточно-Сибирского института МВД России

ИНДИВИДУАЛЬНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ТРАЕКТОРИЯ СОТРУДНИКОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ В УСЛОВИЯХ ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В конце 20 века человечество вступило в новую эпоху – эпоху постиндустриального общества. Хотя еще 1959 году профессор Гарвардского университета Д. Белл, выступая на международном социологическом семинаре в Зальцбурге (Австрия), впервые употребил понятие постиндустриального общества в широко признанном теперь значении – для обозначения социума, в котором индустриальный сектор теряет ведущую роль [1]. В 21 веке эти тенденции только усилились.

Постиндустриальное общество (также известное как информационное общество) – это социально-экономический тип общества, который характеризуется переходом от промышленной экономики к экономике, основанной на информации, знаниях и услугах. Это общество, в котором информация и знания становятся ключевыми ресурсами, а технологии, основанные на информационных и коммуникационных технологиях, играют важную роль. В результате значительная часть населения перемещается из сферы производства информации и оказания услуг. К сожалению, преступность тоже овладевает новыми технологиями. Доказательством чему служит увеличение преступлений в области информационных технологий или с их применением. Что, в свою очередь, требует новых, качественных методик подготовки сотрудников правоохранительных органов (далее – сотрудников), учитывающих современные вызовы и требования, изменения в обществе, чтобы опережать технологии, используемые преступным миром.

Одной изперспективах современных практик подготовки сотрудников является построение индивидуальной образовательной траектории (далее – ИОТ). Э.Ф. Зеер и его последователи, рассматривают ИОТ как условие индивидуализации становления личности в пространстве непрерывного образования. Индивидуальная образовательная траектория сотрудников в условиях постиндустриального образования представляет собой сложный и динамичный процесс, формируемый рядом факторов. При этом личность, согласно вышеуказанной позиции выступает субъектом проектирования своей профессиональной биографии, сама принимает участие в проектировании своей образовательной траектории.

Индивидуальная образовательная траектория сотрудников в постиндустриальном образовании предполагает обучение на протяжении всей жизни. В постиндустриальном образовании обучение не ограничивается ранними годами жизни сотрудникам необходимо учиться на протяжении всей жизни, чтобы адаптироваться к меняющимся требованиям службы и технологическим достижениям. Это включает в себя приобретение новых навыков, обновление существующих и стремление быть в курсе современных тенденций. Непрерывное обучение, также известное как пожизненное обучение или непрерывное образование, представляет собой концепцию, согласно которой обучение не прекращается никогда, оно становится непрерывным и интегрированным в жизнь человека на протяжении всей его жизни. Обучение может включать в себя различные формы и методы, такие как формальное обучение, неформальное обучение, обучение на служебном месте и др. Рассмотрим их подробно. Формальное обучение – это обучение, которое проводится в учебных заведениях, таких как школы (профориентационные профильные классы), образовательные организации высшего образования. Неформальное обучение – это обучение, которое происходит вне формальной учебной среды. Это может быть самостоятельное изучение, участие в семинарах, конференциях, вебинарах. Образовательными организациями, находящимися в ведении министерства внутренних дел (далее – МВД) проводятся конференции, тематические семинары, в которых могут принять участие все желающие. Обучение по месту службы предполагает получение знаний, умений и навыков, необходимых для выполнения конкретных служебных задач. Когда идет речь об обучении по месту службы в первую очередь, конечно, речь идет о занятиях по служебной подготовке.

Отдельно хотелось бы остановиться на онлайн-обучении как еще на одной современной, перспективной форме обучения, позволяющей не отрывать сотрудника от выполнения служебных обязанностей, экономить средства бюджета на транспортных расходах. Наиболее перспективной эта форма обучения является при дополнительном профессиональном обучении (при повышении квалификации и переподготовке). Необходимо отметить, что дополнительное профессиональное образование сотрудников в настоящее является одной из основных форм непрерывного обучения сотрудников в современных условиях. Ведомственные образовательные организации и технические возможности ведомств позволяют проводить занятия в формате очного обучения, онлайн обучение и в смешанном формате.

Несомненным перспективным направлением в первую очередь для начинающих сотрудников является наставничество (институт наставничества будет объектом изучения нашего следующего исследования).

Так же ожидается, что в постиндустриальном образовании сотрудники постоянно совершенствуют свои знания, умения и навыки самостоятельно, занимаясь самообразованием, предполагающем в первую очередь изучение современной профессиональной литературы.

В заключение приведем ключевые аспекты, которые являются важными в подготовке сотрудников в постиндустриальном обществе и являются результатами построения индивидуальной образовательной траектории сотрудников правоохранительных органов в условиях постиндустриального образования:

1. Сотрудники должны быть знакомы с современными технологиями, используемыми в правоохранительной деятельности, такими как системы видеонаблюдения, базы данных, программное обеспечение для анализа данных и т.д. Подготовка должна включать в себя обучение и практику в использовании этих технологий.

2. Сотрудники должны иметь навыки эффективной коммуникации и взаимодействия с различными социальными группами и культурами. Это включает в себя умение устанавливать контакт с людьми, умение слушать и понимать их, а также умение решать конфликты.

3. Сотрудники должны иметь безукоризненные юридические навыки, чтобы высококвалифицированно выполнять свои должностные обязанности. Сюда так же включается умение соблюдать конфиденциальность, уважать права и свободы людей.

4. Сотрудники должны иметь навыки поведения в стрессовых ситуациях, пройти обучение, повышающее эмоциональную устойчивость. Сюда относится умение оценивать риски и принимать решения в сложных ситуациях.

5. Сотрудники должны обладать знаниями профессиональной этики.

6. Подготовка к профессиональному росту предполагает обучение планированию своего профессионального роста и развития, что включает в себя умение устанавливать цели, разрабатывать планы действий для их достижения и поиск новых возможностей для обучения и развития. Неотъемлемым условием подготовки к профессиональному росту является система подготовки кадрового резерва.

Литература

1. Новиков А.М. Постиндустриальное образование. – М.: Издательство «Эгвес», 2008. – С. 7.

ГЛУХОВ В.Г.
адъюнкт Восточно-Сибирский институт МВД России

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УРОВНЯ ОГНЕВОЙ ПОДГОТОВКИ ПОСТОЯННОГО И ПЕРЕМЕННОГО СОСТАВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ МВД РОССИИ

Как демонстрирует практика, различные экстремальные ситуации, связанные с применением огнестрельного оружия сотрудниками МВД России, могут возникать совершенно внезапно, в этой связи сотрудники полиции должны быть в состоянии морально-психологической готовности к уверенным и профессиональным действиям, связанным с применением огнестрельного оружия против вооружённого преступника, для защиты жизни и здоровья граждан, собственной безопасности и безопасности коллег по службе. Для выполнения вышеперечисленных задач сотрудникам полиции необходимо правильно оценивать обстановку при ведении огневого контакта с преступником. Успешная реализация этого зависит от уровня «огневой подготовленности» сотрудника полиции [1. с. 354].

Практика применения огнестрельного оружия сотрудниками полиции дает понять, что в основном оружие применяется на коротких дистанциях в условиях острого дефицита времени на извлечение оружия из кобуры и досылания патрона в патронник. Гибель сотрудников полиции и получение ранений от противоправных действий преступников порой связаны с большим уровнем эмоционального напряжения, которые затормаживают адекватную реакцию на угрозу жизни сотрудника полиции.

В настоящее время подготовка и обучение сотрудников полиции осуществляется в образовательных организациях МВД России, курсанты образовательных организаций МВД России относятся к переменному составу института, профессорско-преподавательский состав является постоянным составом института. Следует отметить, что занятия по огневой подготовке осуществляются на высоком уровне в соответствии с нормативно-правовыми актами, регламентирующими планирование, организацию и проведение практических стрельб. Отмечается тенденция улучшения результатов стрельбы у сотрудников полиции, проходящих обучение по дисциплине «огневая подготовка» [2. с. 54-56].

Таким образом, обучающиеся получают базовые навыки применения огнестрельного оружия. Отметим, что в большей степени сотрудники закрепляют стрелковые навыки поражения неподвижных мишеней из статичного и неподвижного положения для стрельбы, а как показывает практика – в служебной деятельности сотруднику полиции необходимы следующие уверенные навыки стрельбы:

1. Умение вести меткую стрельбу из закреплённого оружия по преступнику, который быстро передвигается и меняет позиции и положения для стрельбы, активно используя при этом естественные укрытия (угол здания, столб, автомобиль и т.д).

2. Нередко сотруднику полиции в экстремальной ситуации необходимо бежать, переносить физические нагрузки, в этой связи важно умение попадать в цель в условиях физической усталости и эмоционального напряжения.

3. Вести огонь с разных положений для стрельбы (лёжа, сидя с колена, стоя).

4. Тактическое взаимодействие в составе группы, наряда, с напарником, ведь благодаряграмотным и согласованным действиямможно обезвредить вооружённого преступника (пока один сотрудник отвлекает или прикрывает, другие обходят преступника с тыла или фланга, либо могут снарядить боеприпасами магазины своего оружия).

5. Для минимизации своего силуэта в «прицеле противника» необходим навык стрельбы из левосторонней стойки и левостороннего удержания оружия. Вслучае если сотрудник, ведя огонь по преступнику, укрылся за укрытием, расположенным справа от него, а преступник находится в левостороннем секторе [3. с. 6].

По мнению автора, повышению профессионального уровня владения оружием сотрудниками полиции лично и в составе подразделения (группы), выработке навыка быстрых и решительных действий при применении оружия будет способствовать организация и проведение командных соревновании по страйкболу. Для полного понимания этого понятия следует пояснить,

что это моделирование огневого контакта, который осуществляется с использованием страйкбольного оружия [4. с. 88].

Примером положительной динамики в этом направлении является проведение на базе Восточно-Сибирского института МВД России командных соревнований по страйкболу, формат проведения предусматривает участие множества команд из различных подразделений силовых ведомств, что способствует заимствованию навыков у более опытных сотрудников, а также осуществлялась выработка умения взаимодействовать в составе группы по огневому подавлению вооружённого преступника.

Следует отметить позицию В.Н. Константинова, который также в своей статье указывал на необходимость внедрения в процесс обучения по огневой подготовке не только занятий со страйк больным, но и пейнт больным оружием [5, с. 78]. Но на наш взгляд использование в учебном процессе страйк больного оружия наиболее целесообразно, поскольку используемые в качестве «боеприпасов» шарики с краской в пейнтболе с экономической точки зрения более дорогие, чем небольшого размера пластмассовые шарики, используемые в страйкболе.

Следует согласиться с позицией Р.Ф. Байкина в том, что тренировки со страйк больным оружием не смогут в полной мере адаптировать обучающихся к обстановке реального огневого контакта[3, с. 5], но тем не менее на наш взгляд они способствуют формированию навыков принятия быстрых тактических решений в различных ситуациях, связанных с применением оружия и взаимодействием в составе подразделения (группы) и тренируют скорость реакции, а также позволяют моделировать практические ситуации применения оружия сотрудниками МВД России в ходе исполнения служебного долга.

Учитывая, что приказ МВД России от 23.11.2017 №880 позволяет образовательным организациям самостоятельно разрабатывать стрелковые упражнения, то полагаем необходимость проведения в рамках занятий по огневой подготовке следующего авторского упражнения. При этом следует отметить, что целесообразно его проводить у курсантов образовательных организаций МВД России старших курсов, а также сотрудников постоянного состава, поскольку для его освоения и успешного выполнения необходимы сформировавшиеся навыки владения оружием и наличие определённого «настрела» в рамках базовых упражнений контрольных стрельб. Условия этого упражнения заключаются в следующем:

По команде руководителя стрельб «к бою» обучаемый выдвигается с исходного рубежа, пробегает 15 метров, затем извлекает пистолет из кобуры, осуществляет досылание патрона в патронник пистолета Макарова и с рубежа 20 метров делает два выстрела по грудной мишени. Затем, удерживая пистолет в безопасном направлении,под контролем руководителя стрельб перемещается к макету стены (преподаватель контролирует, чтобы при этом указательный палец не находился на спусковом крючке пистолета) и производит с расстояния 15 метров 3 выстрела из пистолета, удерживая его в обеих руках, но стреляя из левосторонней стойки.На данном этапе важен контроль, чтобы нога и локоть стреляющего не выпячивались из-за укрытия, тем самым уменьшается силуэт стреляющего и снижается возможность получить ранение от огня (вероятного) вооружённого противника. Затем осуществляется смена магазина пистолета Макарова, стрелок пробегает 5 метров и осуществляет 3 выстрела из положения с колена, далеевстаёт и стреляет одновременно с движением к мишени 3 выстрела. В завершение стрелок ведёт огонь из пистолета с каждой руки поочерёдно, производя 3 выстрела в обозначенную мишень. Далее по команде преподавателя «оружие к осмотру» обучаемый извлекает магазин из основания рукоятки пистолета, отводит затвор пистолета в крайнее заднее положение, чтобы продемонстрировать отсутствие патрона в патроннике и по команде «осмотрено» снимает пистолет с затворной задержки, осуществляет контрольный спуск, ставит оружие на предохранитель и убирает оружие в кобуру [4, с. 6].

По нашему мнению, указанные в статье подходы к формированию упостоянного и переменного состава образовательных организаций МВД России новых профессиональных компетенций в виде навыков стрельбы из различных положений в динамике, в составе группы (подразделения) вполной мере соответствуют реализации задач по повышению профессиональных компетенций сотрудников МВД России, позволяющих максимально эффективно осуществлять защиту конституционных прав граждан страны и обеспечивать охрану общественного порядка и общественной безопасности.

АБРЕШЕВ С.М.
старший преподаватель института Сорбонна-Казахстан Казахский национальный педагогический университет им. Абая

РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН В СОСТАВЕ ИНТЕРПОЛА

Угрозу национальной безопасности многих стран в 21 веке представляют преступления с присутствием иностранного элемента. В связи с этим возникла необходимость установления и наращивания международного сотрудничества в борьбе с общеуголовными преступлениями. Объединение государств в борьбе с интернациональными преступлениями на первых этапах осуществлялось посредством соглашений. договоров и в пределах влиятельных организаций. Само определение «международная борьба с преступностью» под этим подразумевается сотрудничество государств в борьбе с определенными видами преступлений, совершаемых индивидами [1].

Международное Сотрудничество правоохранительных органов государств мира развивается с начала XX в. в рамках Международной организации уголовной полиции – Интерпол [1]. История организации началась в 1914 году, когда полицейские и юристы из 24 стран впервые встретились, чтобы обсудить методы опознания и арест лиц, скрывающихся от правосудия в зарубежных государствах [2]. 1923 году Интерпол была создана как Международная комиссия уголовной полиции в Вене (Австрия).

В 1971 году Интерпол заслужило признание Организаций Объединённых Наций, в конце концов приобретя законность своего положения. Ранее Интерпол пребывал в множестве затерянных неправительственных объединений в которых не заинтересована ООН и в конечном итоге обрела статус полноценной межправительственной организаций [3, с. 20]. С тех пор Интерпол стал официально признанной международной организацией. В соответствии с резолюцией Генеральной Ассамблеи от 15 октября 1996 года Интерпол был назначен наблюдателем в Генеральной Ассамблее ООН, получил административноо-юридическую степень [4].

С 1989 года штаб-квартира организации находится в Лионе (Франция). Устав Интерпола который вступил в силу в 1956 году, в настоящее времяк нему присоединились 194 государств [5]. Уже более века правоохранительные органы всего мира работают рука об руку в составе данной организации. Республика Казахстан стала полнопр авным членом Интерпола на 61 сессии Генеральной Ассамблеи Интерпола в Дакаре 4 ноября 1992 году [6]. Резкий рост международной организованной преступности заставляют Казахстан все более активно осуществлять международное полицейское сотрудничество. В данное время президент Интерпола представитель Южной Кореи Ким Чен Ян (с 21 ноября 2018 года). Генеральный секретарь Юрген Сток (с 7 ноября 2014 года) [2].

Структура организации не имеет особого различия от других межправительственных организации. Само по себе Интерпол универсальная, открытая для участия всех государств мира востребованная организация на данном отрезке времени. Не каждое государство способно обеспечить защиту от внешних посягательств. Организация имеет свои органы, каждый из которых осуществляет определенную деятельность в соответствии с уставом организации. Генеральная Ассамблея является высшим органом Организации, она состоит из делегатов, назначаемых Членами Организации.Высшим административным органом с более узкими полномочиями и составом выступает Исполнительный комитет во главе с президентом. Постоянно действующим рабочим органом является Генеральный секретариат, во главе которого стоит Генеральный секретарь. Особое положение в системе органов управления Интерпола занимают Национальные центральные бюро (НЦБ), они создаются в структуре полицейской службы каждого государства-члена Интерпола [7].

20 июля 1993 года Постановлением Кабинета Министров в связи с вступлением Республики Казахстан в международную организацию уголовной полиции (Интерпол) в центральном аппарате Министерства внутренних дел Республики Казахстан создано Национальное центральное бюро Интерпола [8]. С этого дня Казахстан пользуется возможностью осуществления международного розыска преступников и лиц без вести, пропавших через Интерпол. Сегодня НЦБ Интерпола в Республике Казахстан, в соответствии с законодательством, в рамках своих полномочий принимает меры по активизации взаимодействия казахстанских правоохранительных органов с Организацией Объединенных Наций, Шанхайской Организацией Сотрудничества, Европол и другими международными организациями и правоохранительными институтами.

Казахстанское бюро Интерпола, совершенствуясь организационно, структурно и технически, стало площадкой и эффективным инструментом, позволяющим правоохранительным органам осуществлять оперативный обмен информацией в круглосуточном режиме с использованием ресурсов, основанных на инновационных технологиях. В Казахстане НЦБ Интерпола является самостоятельным структурным подразделением центрального аппарата МВД.В 2005 году в соответствии с решением коллегии МВД РК организационно введен Институт офицеров связи НЦБ Интерпола для выполнения задач, связанных с повышением эффективности и качества международного розыска преступников [9]. Офицеры по взаимодействию с НЦБ Интерпола – сотрудники управления криминальной полиции департаментов внутренних дел. Они налаживают непосредственное взаимодействие НЦБ с ДВД. Хотелось бы отметить, что НЦБ Интерпола осуществляет взаимодействие не только со всеми службами МВД, но и с органами финансовой полиции, национальной безопасности, таможни, прокуратуры, а также с другими органами.

Национальное Центральное Бюро Интерпола является структурным подразделением МОУП в Казахстане, а также представляет правоохранительные органы Казахстана и отстаивает их позиции в Интерполе с учетом Конституции Республики Казахстан, основных законов и иных подзаконных актов страны, которые не должны противоречить Уставу Международной Организации уголовной полиции [10]. Согласно постановлению Правительства, Национальное Бюро состоит из 12 штатных единиц, входящих в состав МВД на правах самостоятельного управления. Основными критериями при подборе сотрудников в НЦБ Интерпола в Казахстане являются:

а) владение иностранными языками;

б) владение компьютерной грамотой;

в) определенный опыт оперативно-розыскной работы;

г) и разумеется, принимаются во внимание нравственный облик кандидата [11].

Резюмируя наше небольшое исследование в рамках научной статьи, необходим оометить, что Казахстан является первой центральноазиатской страной вступившее в Интерпол и имеет немалый опыт в данной глобальной организации. Из вышесказанного следует что наша Республика, осознав угрозу международных преступлений таких как терроризм, торговля людьми, незаконный оборот наркотических средств раньше других государств входит в число самых активных участников этой борьбы. Анализ основных направлений модернизации как международной, так и государственной безопасности, приводит к закономерному выводу о том, что в этом процессе параллельно с позитивами произошли и серьезные упущения, усилившие напряженность в обществе. Для достижения эффективного уровня взаимодействия, иногда даже просто для выживания, необходима трудная и кропотливая совместная работавсех заинтересованных сторон. В процессе гармонизации общественного развития государства предприняли значительные усилия в составе Интерпола.

Литература

1. Международные организации: Словарь-справочник / Сост. Т. Каверин. – М., 2006.
2. https://www.interpol.int/
3. Овчинский В.С. Интерпол в вопросах и ответах. – М.: Инфа-М, 2008. – С. 368.
4. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 15 октября 1996 года.
5. Устав Международной организации уголовной полиции13 июня 1956г.
6. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30161582#pos=5;-161
7. https://studwood.ru/892887/pravo/struktura_interpola
8. Постановление Кабинета Министров РК №629 «О мероприятиях в связи с вступлением Республики Казахстан в международную организацию уголовной полиции (Интерпол)».
9. http://mvd.gov.kz/portal/page/portal/mvd/mvd_page/mvd_news_smi/mvd_smi/mvd_smi2012/CA3753D013432446E044002655122E6A
10. Нормативные акты Интерпол. – А., 1998, – С. 7.
11. Галимжанов Н. «Интерпол в Казахстане – контакты крепнут», Фемида, 1998г, №10.

ХУСАИНОВ О.Б.
доцент кафедры международного право института Сорбонна-Казахстан,
Казахский национальный педагогический университет им. Абая полковник юстиции в отставке

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ СВЯЗАННЫХ С ЧИПИРОВАНИЕМ, ПРИ ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ И РАСКРЫТИИ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

Прежде чем раскрывать тему исследования, необходимо все же дать понятие чипирования, точнее «Микрочип-имплантат» и «Идентифицируемое лицо».

Так, **Идентифицируемое лицо** – это лицо, которое может быть идентифицировано прямо или косвенно, в частности, посредством ссылки на такой идентификатор, как имя, идентификационный номер, данные о местоположении, сетевой идентификатор или на один или несколько факторов, характерных для физической, физиологической, генетической, психической, экономической, культурной или социальной идентичности этого физического лица [1].

Микрочип-имплантат для человека – любое электронное устройство, используемое для имплантации подкожно или в мозг. Как правило – это идентифицирующее RFID-устройство с интегральной схемой, заключенное в силикатное стекло, которое используется для имплантации в тело человека. Этот тип подкожного имплантата обычно содержит идентификационные данные, которые могут быть связаны с информацией, содержащейся во внешней базе данных, такой как личных данных человека, правоохранительные органы, история болезни, лекарства, аллергия и контактная информация [2].

То, что идентифицирует человека, может быть таким же простым, как имя или номер телефона, или может включать другие идентификаторы, такие как IPадрес или идентификатор cookie, или абсолютно другие факторы [3]. Если возможно идентифицировать человека непосредственно из информации, которую вы обрабатываете, то эта информация может являться персональными данными. Персональные данные могут также включать специальные категории персональных данных – данные о судимости и преступлениях. Поскольку они считаются более чувствительными, их обработка возможна только в более ограниченных обстоятельствах.

Если IP адрес, прочно вошел в обиход, и, практически все понимают и знают, что это идентификатор, который позволяет передавать информацию между устройствами в сети: они содержат информацию о местоположении и делают устройства доступными для связи [4].

Понятие Cookie («куки-файлы», в переводе с англ. «печенье») – это фрагмент данных, отправленные веб-сервером, которые хранятся в файле на компьютере пользователя, для его дальнейшей идентификации на этом сайте. Простым словами, cookie – это небольшой файл на компьютере, по которому сайт в последствии идентифицирует пользователя [5].

GDPR (Общий регламент по защите данных, Регламент ЕС 2016/679) устанавливает семь ключевых принципов:

1) Законность, справедливость и прозрачность обработки данных,

2) Ограничение цели сбора и использования данных,

3) Минимизация данных (сбор только необходимых данных),

4) Точность (неточные данные должны быть удалены или исправлены),

5) Ограничение хранения (срок хранения данных),

6) Честность и конфиденциальность (защита от несанкционированной или незаконной обработки, уничтожения или повреждения данных),

7) Подотчетность (обязанность соблюдать GDPR и способность продемонстрировать соответствие регламенту) [6].

Эти принципы должны лежать в основе любого подхода к обработке персональных данных в Европе, они также обладают экстерриториальным принципом. Это означает, что все организации, собирающие, обрабатывающие и хранящие персональные данные физических лиц, которые сотрудничают с Евросоюзом, должны соответствовать требованиям GDPR.

В Республике Казахстан персональные данные защищены Законом «О персональных данных и их защите», который регулирует общественные отношения в сфере персональных данных, а также определяет цель, принципы и правовые основы деятельности, связанные со сбором, обработкой и защитой персональных данных [7].

Кроме этого, необходимо отметить, что Основной Закон нашего государства, статья 18 Конституции напрямую декларирует право на неприкосновенность частной жизни, личную и семейную тайну, защиту своей чести и достоинства [8].

Возвращаясь к теме нашего исследования, остановимся на теме чипирования, которая вызвала ряд обсуждений как среди ученых правоведов, так и в обществе в целом.

В своих исследованиях казахстанские ученые Бегалиев Е.Н. и Шаяхметова Ж.Б. пришли к выводу, что позиция казахстанского общества к данному вопросу, находится где-то между осторожно – подозрительного до крайне – неприемлемого состояния.

Аналогичная ситуация наблюдается и в государствах Ближнего Зарубежья. В частности, в Российской Федерации вопрос о возможном чипировании населения стал причиной многочисленных дебатов, научной полемики, а сама процедура сравнивалась с принудительным нанесением нацистами регистрационных номеров узникам 75 концентрационных лагерей. Связано данное положение, прежде всего, с существованием вокруг процесса чипирования населения всевозможных мифов и фобий, среди огромного разнообразия которых следует выделить: – теория контроля перенаселения Земли; – теория чипирования тела человека под видом обязательного вакцинирования; – теория возможных манипуляционных действий телом (включая его отдельные части) носителя биочипа [9, с. 75-76].

Однако очень серьезные научные изыскания и выводы в вопросах чипизации или глобальный дистанционный контроль над преступностью предлагается доктором юридических наук, директором Центра правовых исследований (Баку, Азербайджан) Ханларом Аликперовым. Ученый считает, что имплантация чипов в тела всех людей способна снизить число преступлений минимум на 35%, а раскрываемость поднять на 95%, благодаря возможности проследить онлайн точное местонахождение любого лица.

Вышеназванный ученый предложил несколько вариантов поголовной чипизации (альтернатив). Из всех перечисленных профессором Х. Аликперовым, по теме нашего исследования, наибольший интерес вызывает предложение вместо поголовной чипизации вставить устройства только в тела ранее судимых и условно осужденных. В этом случае «лишь с натяжкой можно будет говорить она рушении прав этих людей, так как они уже поставили себя внезакона». А на фоне того, что уже сегодня, к примеру, осужденных за педофилию подвергают кастрации, чипирование выглядит едвали не актом гуманизма [10, с. 26].

В своем ранее опубликованном докладе мы утверждали, что где вместо поголовной чипизации вставить устройства только в теларанее судимых и условно осужденных. Почему? Потому что, по нашему мнению, вэтом варианте можно получить практически полное одобрениегражданского общества. Ярчайший пример тому, изнасилование и убийство малолетней девочки в 2023 году в Сарыагашском районе Туркестанской области. И это не единичный примеруголовных правонарушений, связанных с несовершеннолетними и в семейно-бытовых отношениях, где субъект совершения, лицо ранее судимый или состоит на профилактическом учете [11, с. 193].

Как правило лица совершившие развратные действия сексуального характера, скрываются с места происшествия и территории (аула, поселка, района, области). Этот факт, «фактор времени», серьезно влияет на общественное мнение доверия к правоохранительным органам. Кроме этого, вопросы доказывания, зачастую бывают затруднительны. Применение чипирования для данной категории лиц, которую выше мы озвучили, по розыску лиц без вести пропавших, скрывающихся от органов, проводящих дознание и предварительное следствие и суда, можно было бы свести практически к нулю.

Стоит согласиться с утверждением российского ученого Ю.И. Дук, что чипизация – не панацея от всех бед, а лишь инструмент. Для его успешной работы необходимо создать определённые условия. Одно дело при наличии чипа взмахом руки открывать дверь, совсем другое –

неукоснительно соблюдать правовые нормы, которые на сегодняшний день не всегда совершенны [12, с. 70].

Тем не менее, опять возвращаясь к исследованиям профессора Бегалиева Е.Н. и доцента Шаяхметовой Ж.Б. есть все основания поддержать их утверждения, что казахстанский опыт применяемых информационных систем (например, e-gov, e-licence, e-notary и т.п.) свидетельствует о крайне малой возможности утечки персональных данных граждан, и, вследствие этого, гарантированное обслуживание населения. Несмотря на вышеизложенное, считаем, что данный вопрос требует максимально глубокой проработки, где защита персональной информации должна быть одним из наиболее важных аспектов, обусловливающая возможность, или наоборот, запрет внедрения института чипирования населения [9, с. 81].

Но, необходимо, напомнить, что вопросы раскрытия преступлений, не могут решаться только с помощью тех средств, которые предлагают вышеуказанные ученые, а чипизация в комплексе с другими способами и методами, только улучшить это противостояние. Как сегодня помогают в раскрытии преступлений цифровые технологии, которые так же в своё время были приняты с недоверием [11, с. 195].

На основе вышесказанного можно сделать вывод о том, что дистанционный контроль за преступностью (чипизация) вопрос времени и он неизбежен. Конечно же, он имеет как положительные стороны, это помощь не только в борьбе с преступностью, но и медицине, экономике, военной отрасли и других областях.

Как мы видим, точки соприкосновения дистанционного контроля за преступностью и, вопросы персональных данных тесно переплетены, а также представляет особый интерес соблюдения конституционных прав человека в Республике Казахстан.

Вопросы хранения, а также вероятность неправомерного использования огромного массива персональной информации граждан в собственных интересах, это тема отдельного исследования, которые, по нашему мнению, пока, недостаточно изучены и не отрегулированы в правовом поле.

(Статья подготовлена в рамках реализации научного проекта грантового финансирования по научным и (или) научно-техническим проектам на 2023-2025 годы Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан, ИРН AP 19676297 «Меры противодействия совершению некоторых видов правонарушений посредством чипирования отдельных категорий лиц»).

Литература

1. Анна Гусарова, Серик Джаксылыков. Защита персональных данных в Казахстане: статус, риски и возможности.https://www.Soros.kz/wp-on tent/uploads/2020/04/ Personal_ data_report.pdf
2. Чипирование людей. https://ru.wikipedia.org/wiki
3. What Is Personal Data? The UK's Information Commissioner's Office, https://ico.org.uk/for-organisations/guide-todata-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/key-definitions/what-is-personal-data/.
4. Что такое IP-адрес – определение и описание. https://www.kaspersky.ru/renewal-center/home
5. Что такое cookie файлы: зачем они нужны и как их удалить. https://kokoc.com/terminy/cookie/#:~:text=%C
6. Регламент №2016/679 Европейского парламента и Совета Европейского Союза «О защите физических лиц при обработке персональных данных и о свободном обращении таких данных, а также об отмене Директивы 95/46/ЕС (Общий Регламент о защите персональных данных). GDPR» (г. Брюссель, 27 апреля 2016 года)
7. Закон Республики Казахстан от 21 мая 2013 года №94-V «О персональных данных и их защите» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 11.02.2024г.)
8. Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 19.09.2022г.)

9. Бегалиев Е.Н., Шаяхметова Ж.Б. «О перспективности или нецелесообразности введения института чипирования населения». Материалы заочной международной научно-практической конференции «Меры противодействия совершению некоторых видов правонарушений посредством чипирования отдельных категорий лиц» – г. Алматы: КазНПУ имени Абая, издательство ТОО «Лантар books»,2023 – С. 298.

10. Аликперов Х.Д. Глобальный дистанционный контроль над преступностью: допустимость, возможности, издержки // 195 Криминология: вчера, сегодня, завтра. 2016. №3 (42). – С. 26

11. Хусаинов О.Б. Глобальный дистанционный контроль над преступностью (чипизация) и оперативно-розыскная деятельность: точки соприкосновения и отторжения. Материалы заочной международной научно-практической конференции «Меры противодействия совершению некоторых видов правонарушений посредством чипирования отдельных категорий лиц» – г.Алматы: КазНПУ имени Абая, издательство ТОО «Лантар books», 2023 – С. 298.

12. Дук Ю.И. Некоторые вопросы внедрения систем дистанционного контроля над преступностью //Криминология: вчера, сегодня, завтра. №4(43)2016. – С. 69-72

САБИТОВА Ш.А.
научный руководитель кафедры международного права Института Сорбонна-Казахстан
Казахский национальный педагогический университет им. Абая д.ф.н, ассоц. профессор,

ЖУМАТАЕВА К.А.
студентка 1курса Институт Сорбонна-Казахстан
Казахский национальный педагогический университет им. Абая

К ВОПРОСУ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И РЕСПУБЛИКИ ФРАНЦИИ

Президент РК Касым-Жомарт Кемелович Токаев на заседании коллегии министерства внутренних дел от 29 октября 2020 года отметил, что: «Полиция должна доказывать то, что она охраняет правопорядок не на словах, а на деле» [1].

Правоохранительные органы, органы правопорядка – обособленная группа государственных и не государственных органов, направлена на защиту прав и свобод человека и гражданина, охране общественного порядка, правопорядка и законности в обществе и государстве.

Правоохранительные органы защищают существующие общественные и государственные системы, поскольку являются частью государственного аппарата. В основном действуют через органы внутренних дел, которые занимаются предотвращением правонарушений и преступлений, проведением расследований уголовных дел, временным задержанием подозреваемых, обеспечением общественной безопасности, безопасности на дорогах и другими мерами, необходимыми для поддержания законности на территории государства.

Все правоохранительные органы Республики Казахстан осуществляют одну или несколько из следующих функций: Конституционный контроль; Прокурорский надзор; Осуществление правосудия; Расследование правонарушений; Обеспечение безопасности; Исполнение судебных решений; Оперативно-розыскная деятельность; Охрана общественного порядка; Оказание юридической помощи; Профилактическая деятельность по предупреждению преступности и её профилактики.

Обратимся к Закону РК «О правоохранительной службе» к главе 3.

Глава 3 Статья 3. *Правоохранительные органы*

К правоохранительным органам относятся органы прокуратуры, внутренних дел, антикоррупционная служба и служба экономических расследований, осуществляющие свою деятельность в соответствии с законодательными актами Республики Казахстан [1].

Национальная полиция Республики Франции – это гражданское подразделение, которое находится под юрисдикцией министерства внутренних дел и осуществляет свою деятельность в городах.

Основная функция и полномочия национальной полиции заключаются в обеспечении соблюдения законности и предотвращении преступности. С этой целью национальная полиция:

– Оперативно обеспечивает безопасность, включая патрулирование, контроль на дорогах, проверку личности и т.д.

– Под наблюдением судебных органов проводит следственные и разыскные работы, выполняет обыски по ордерам, выполняет специфические задачи, связанные со следствием, подобно «судебной полиции».

Национальная полиция состоит из городской, воздушной и пограничной служб.

В ее штат входит 150 тысяч человек, включая сотрудников полиции и административных работников.

В данной статье мы изучили настоящий Закон, который регулируетобщественные отношения в сфере деятельности органов внутренних дел Республики Казахстан. При раскрытии данной темы авторы обратились к Закону «О правоохранительной службе» к главе 3[2]. Приведем статьи из самого Закона РК.

Статья 7. Система органов внутренних дел

Пункт 1 изложен в редакции Закона РК от 29.09.14г. №239-V (см. стар.ред.); внесены изменения в соответствии с Законом РК от 29.06.21г. №58-VII (см. стар. ред.)

1. Единую систему органов внутренних дел образуют полиция, уголовно-исполнительная система, военно-следственные органы, Национальная гвардия Республики Казахстан.

В пункт 2 внесены изменения в соответствии с Законом РК от 02.11.15г. №388-V (введен в действие с 1 января 2016г.) (см. стар.ред.); Законом РК от 12.07.18г. №180-VI (см. стар. ред.)

2. Полицию образуют криминальная полиция, административная полиция, подразделения следствия, дознания и иные подразделения.

Криминальная полиция состоит из подразделений по борьбе с организованной преступностью, экстремизмом, незаконным оборотом наркотических средств, психотропных веществ и прекурсоров, иных подразделений, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность.

Административная полиция состоит из местной полицейской службы, подразделений по контролю в сфере оборота гражданского и служебного оружия, миграционной полиции, конвойной службы, специальных учреждений и иных подразделений, осуществляющих охрану общественного порядка.

Пункт 3 изложен в редакции Закона РК от 12.07.18г. №180-VI (см. стар.ред.)

3. Органы внутренних дел состоят из Министерства внутренних дел Республики Казахстан (далее – Министерство внутренних дел), ведомств, территориальных органов полиции, а также организаций, подведомственных Министерству внутренних дел.

Территориальными органами полиции являются департаменты полиции (департаменты внутренних дел) областей, городов республиканского значения, столицы, на транспорте, городские, районные, районные в городах, линейные органы полиции (органы внутренних дел), военно-следственные органы.

Пункт 4 изложен в редакции Закона РК от 30.12.16 г. №39-VI (см. стар.ред.)

4. Уголовно-исполнительную систему образуют ведомство, его территориальные органы, служба пробации и учреждения, исполняющие наказания, иные подведомственные организации.

Пункт 5 изложен в редакции Закона РК от 10.01.15г. №275-V (см. стар.ред.)

5. Состав и организация деятельности Национальной гвардии определяются Законом Республики Казахстан «О Национальной гвардии Республики Казахстан».

5-1. исключен в соответствии с Законом РК от 29.06.21г. №58-VII *(см. стар.ред.)*

6. Создание, реорганизация и ликвидация структурных подразделений Министерства внутренних дел, ведомств, территориальных органов и организаций, подведомственных Министерству внутренних дел, осуществляются Министром внутренних дел Республики Казахстан (далее - Министр внутренних дел) [3].

Например, Республика Франция имеет отличительную от казахстанской модели свою полицейскую структуру, которая состоит из трех основных частей: *муниципальная полиция, национальная полиция и жандармерия.* Последние две принимают активное участие в обеспечении порядка во время проведения крупных спортивных мероприятий и благодаря большому опыту действуют эффективно.

Муниципальная полиция – это деятельность, проводимая в коммунах с населением менее 10 тысяч человек, направленная на поддержание общественного порядка, спокойствия и безопасности в строго определенных формах, финансируемая из местного бюджета, подчиненная мэру и являющаяся резервом Национальной полиции и Национальной жандармерии Франции при осуществлении функций уголовной полиции.

Национальная полиция – подчиняется Министерству внутренних дел. По статистическим данным за апрель 2008 год примерно сотрудников было 145 699. Молодые граждане Республики Франции могут пройти обязательную Универсальную национальную службу (SNU).

Жандармерия (GendarmerieNationale или GN) – силы полиции, которые находятся в подчинении Министерства обороны. Профессиональные жандармы состоят из числа сержантов и офицеров. Низовое звено в Жандармерии – помощник жандарма (на временном контракте). Французская жандармерия, как военизированное ведомство, занимается обеспечением общественной

безопасности, защитой населения и имущества, а также осуществляет функции информирования, предупреждения и спасения. В дополнение к обеспечению законности и порядка она может выполнять дополнительные обязанности, связанные с вооруженной защитой государства.

Министерство внутренних дел Франции выплатит сотрудникам полиции премии за работу во время летних Олимпийских игр 2024 году в Париже. Правоохранители вышли на акции протеста 18 января 2024г., требуя введения фиксированных премий. Глава МВД Франции Жеральд Дарманен написал, что в преддверии Олимпиады дополнительные средства будут выделены для поддержки полицейских, а премии будут выписаны всем сотрудникам, задействованным при подготовке и проведении Игр. Премии по €1900 получат задействованные сотрудники МВД в территориальных подразделениях столичного региона Иль-де-Франс, по €1600 выплатят тем полицейским, которые будут обеспечивать безопасность в департаментах, где пройдут соревнования, а также по €1000 получат сотрудники, которые ограничат свои летние отпуска во время Олимпиады. Господин Дарманин также заявил, что 100% сотрудников будут мобилизованы с 24 июля по 11 августа 2024г, но пообещал, что вне этого периода каждому сотруднику будут гарантированы как минимум две недели отпуска в период с 15 июня по 9 сентября [4].

Криминалистов наградили в МВД РК. В честь дня образования оперативно-криминалистической службы в полицейском ведомстве наградили ряд сотрудников, ветеранов и пенсионеров. Служба прошла долгий и насыщенный путь своего становления и развития. При этом активно продолжается беспрерывный процесс модернизации ее материально-технического и методического обеспечения.

На сегодняшний день, на вооружении криминалистов имеется самое современное оборудование: поисковые приборы, автоматизированные системы учета, лаборатория молекулярно-генетического анализа и цифровая технология. Известной аксиомой является, что раскрытие преступления невозможно представить без участия криминалиста, – отметил заместитель министра внутренних дел Айдос Рысбаев. Заместитель главы МВД поздравил коллег с этим знаменательным днем, поблагодарил ветеранов службы за поддержку, пожелал молодым сотрудникам плодотворной работы.

От имени Казахстанского Совета ветеранов ОВД и Национальной гвардии пенсионерам службы вручены нагрудные знаки «Почетный ветеран МВД» и Почетные грамоты [5].

Республика Франция и Республика Казахстан установили дипломатические отношения 25 января 1992г. Соглашения, лежащие в двусторонних отношениях, были подписаны в ходе визита президента Миттерана в сентябре 1993 года. Отношения между двумя странами активизировались в июне 2008г. в связи с подписанием договора о стратегическом партнёрстве, вступившего в силу в 2010г. Число двусторонних визитов носит постоянный характер. В 2021году было принято решение наладить ежегодные консультации между министерствами иностранных дел [6].

Недавно состоялся официальный визит Президента Франции Эммануэля Макрона в Республику Казахстан 1 ноября 2023 года. По этому случаю глава Республики Франции напомнил о сходстве взглядов наших двух стран, в частности, о **нашей приверженности многосторонности, уважении Устава Организации Объединенных Наций и уважении закона и территориальной целостности,** в то время как мир переживает серьезные кризисы. Президент Эммануэль Макрон также говорил об **укреплении связей между Центральной Азией и Европейским Союзом,** пионером в этом деле был Казахстан. Частью этой динамики является подписание нескольких соглашений между Францией и Казахстаном в различных отраслях.

Таким образом, деятельность правоохранительных органов Республики Казахстан и Республики Франции являются важными для каждого государства. Научная тема нашей статьи носит ознакомительный характер для казахстанских студентов, курсантов вузов, обучающихся на юридических специальностях. Конечно, необходимо изучать опыт зарубежных стран и мировых партнеров, а также перенимать новые, полезные практические навыки в определении назначения каждого правоохранительного органа с учётом его правовой природы. Например, изучение опыта французских правоохранительных органов по обеспечению безопасности на массовых спортивных мероприятиях позволит нашим службам эффективнее противодействовать преступности и ее угрозам в данной области.

Литература

1.Слова Президента Республики Казахстан на коллегии в МВД в г.Шымкент URL:https://www.gov.kz/memleket/entities/mvd-shymkent/press/media/details/7880?lang=ru(Дата обращения: 03.03.2024г)

2. Закон Республики Казахстан «О правоохранительной службе» URL:https://www.akorda.kz/ru/zakon-respubliki-kazahstan-o-pravoohranitelnoy-sluzhbe- (Дата обращения:03.03.2024г)

3.Закон Республики Казахстан Об органах внутренних дел Республики Казахстан *(с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.05.2023 г.)* URL:https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31538985&pos=269;-44#pos=269;-44 (Дата обращения:03.03.2024г)

4.Официальный источник СМИ Франции URL:https://connect.lefigaro.fr/login?client=horizon_web&type=main&redirect_uri=https%3A%2F%2Fwww.lefigaro.fr%2Factualite-france%2Fgrogne-dans-la-police-darmanin-propose-une-prime-de-1900-euros-pour-les-jo-2024-20240130&ac_cmd=no_show

5. Официальный сайт МВД РК (1марта 2024г) URL:https://www.gov.kz/memleket/entities/qriim/press/news/details/718176?lang=ru (Дата обращения: 03.03.2024г)

6.Пресс-служба «Дипломатия Франции» (май 2021г) URL:https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/dossiers-pays/kazakhstan/relations-bilaterales/ (Дата обращения: 03.03.2024г)

САБИТОВА Ш.А.
научный руководитель кафедры международного права
института Сорбонна-Казахстан Казахский национальный педагогический университет
им. Абая д.ф.н., ассоциированный профессор,

НИЯЗОВА К.Б.
студент 1курса институт Сорбонна-Казахстан
Казахский национальный педагогический университет им. Абая

РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В РАЗВИТИИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В условиях глобализации и быстрого развития технологий международное сотрудничество в сфере правоохранительной деятельности играет решающую роль. Республика Казахстан активно стремится к укреплению своей правовой системы через сотрудничество с другими странами и международными организациями. Республика Казахстан является независимым государством и осуществляет в интересах народа Казахстана политику сотрудничества и добрососедских отношений с другими государствами на основе Конституции и в соответствии с международными договорами и законами Республики Казахстан. Единственным источником государственной власти является народ Казахстана, осуществляющий принадлежащую ему власть непосредственно и (или) делегирующий осуществление своей власти государственным органам. При этом правом выступать от имени народа и государства наделены Президент Республики, а также парламент в пределах его конституционных полномочий [1]. Глава государства, выступая от имени народа и реализуя его волю, определяет основные направления внешней политики, представляет Казахстан в международных отношениях, ведет переговоры, подписывает международные договоры Республики и ратификационные грамоты, а Парламент Республики посредством принятия законов ратифицирует и денонсирует международные договоры.

В соответствии с Основным Законом Республики Казахстан действующим правом в Республике являются нормы Конституции, соответствующих ей законов, иных нормативных правовых актов, международных договорных и иных обязательств Республики, а также нормативных постановлений Конституционного Совета и Верховного Суда Республики. Конституция имеет высшую юридическую силу и прямое действие на всей территории Республики [1].

Международные договоры, ратифицированные республикой, имеют приоритет перед ее законами и применяются непосредственно, кроме случаев, когда из международного договора следует, что для его применения требуется издание закона. Генеральная прокуратура Республики Казахстан представляет органы прокуратуры в сфере международного сотрудничества, что позволяет ей в пределах своей компетенции осуществлять прямые связи с соответствующими органами других государств и международными организациями, сотрудничать с ними, заключать соглашения по вопросам правовой помощи и борьбы с преступностью, участвовать в разработке международных договоров [2]. Данное направление деятельности органов прокуратуры приобрело особую актуальность и практическую значимость с момента обретения республикой суверенитета. Республика Казахстан – одна из первых среди стран СНГ, принятая в Организацию Объединенных Наций, ставшая полноправным членом мирового сообщества государств и самостоятельным субъектом международноправовых отношений. В настоящее время Республика Казахстан является участником многих международных конвенции, иных договоров о борьбе с общеуголовной преступностью и преступлениями международного характера.

Важным шагом на пути построения демократического общества и правового государства явилось присоединение Казахстана к конвенциям в области защиты прав человека. Генеральной прокуратурой Республики Казахстан продолжается работа по заключению международных договоров в уголовно-правовой сфере с иностранными государствами. Республикой Казахстан было заключено 72 договора с 34 странами дальнего зарубежья (29 – о взаимной правовой помощи по уголовным делам, 21 – о выдаче, 22 – о передаче осужденных). В числе наших партнеров такие крупные мировые державы как США, Китай, Великобритания, Индия, ОАЭ и др. [3].

Отдельное важное направление в борьбе с преступностью с государствами-членами СНГ – взаимодействие на основе Минской и Кишиневской конвенций о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам. Республика Казахстан является полноправным участником трёх межамериканских конвенций (о выдаче, о правовой помощи по уголовным делам, об отбывании уголовного наказания за рубежом), в которые входят 26 стран Северной и Южной Америки. В настоящее время два договора с Францией и Узбекистаном проходят процедуру ратификации в Сенате Парламента РК. Договор с Францией о правовой помощи даст возможность правоохранительным органам наших стран получать доказательства вины подозреваемых и обвиняемых, в том числе арестовывать и конфисковывать денежные средства и иное имущество, добытое преступным путем. Договор о передаче осужденных лиц с Республикой Узбекистан позволит им отбывать дальнейшее наказание в виде лишения свободы у себя на родине. Сейчас в казахстанских колониях отбывают наказание порядка 500 граждан Узбекистана, а в Республике Узбекистан наказание отбывают 20 граждан Казахстана. На сегодня работа по укреплению международного сотрудничества в уголовно-правовой сфере продолжается. В конце прошлого года Республика Казахстан заключил договоры о выдаче и о правовой помощи по уголовным делам с Республикой Кипр. Сейчас пакет документов готовится к ратификации [3].

Так же, Республика Казахстан – одна из первых среди стран СНГ, принятая в Организацию Объединенных Наций, ставшая полноправным членом мирового сообщества государств и самостоятельным субъектом международно-правовых отношений. С вступлением на международную арену страна оказалась в непростых условиях, связанных, прежде всего, с необходимостью глубокого реформирования юридической сферы и утверждения новых общественных отношений. Сближению правовых систем Содружества Независимых Государств помогает практика принятия Межпарламентской Ассамблеей СНГ ряда законодательных актов в виде Модельных кодексов: уголовного, уголовно-процессуального, уголовно-исполнительного. Международное сотрудничество играет важную роль в развитии правоохранительной системы Республики Казахстан, так как помогает стране обмениваться опытом, передовыми практиками и технологиями в области правопорядка. В рамках такого сотрудничества Республика Казахстан может получать поддержку и консультации от международных партнеров, участвовать в обучающих программах и проектах, направленных на улучшение качества работы правоохранительных органов. Одним из вызовов международного сотрудничества является необходимость согласования законодательства и процедур между различными странами, чтобы эффективно бороться с трансграничной преступностью и другими глобальными угрозами. Также важно учитывать культурные особенности и особенности правовой системы каждой страны при проведении совместных мероприятий. Возможности международного сотрудничества включают в себя доступ к новейшим методам и технологиям в области правопорядка, обмен опытом и информацией, а также возможность участия в совместных операциях и проектах. Что позволяет Республике Казахстан улучшить свою правоохранительную систему, повысить ее эффективность и эффективность борьбы с преступностью. Современный мир характеризуется резким увеличением глобальных вызовов, таких как: терроризм, киберпреступность, транснациональная преступность, незаконный оборот наркотиков и другие угрозы, которые требуют эффективного сотрудничества между странами. В этом контексте Республика Казахстан активно развивает свою правоохранительную систему, осознавая важность международного партнерства в борьбе с современными вызовами.

Международное сотрудничество играет важную роль в развитии правоохранительной системы Республики Казахстан по следующим причинам:

1. Обмен информацией и опытом: РК активно участвует в международных программах и инициативах по борьбе с преступностью, что позволяет обмениваться информацией о преступлениях, методах и технологиях борьбы с ними.

2. Совместные операции: Сотрудничество с другими странами позволяет РК проводить совместные операции по борьбе с трансграничной преступностью, такими как: контрабанда, незаконная миграция, терроризм и другие виды преступлений.

3. Поддержка в области обучения и подготовки: Международные программы обучения и обмена опытом помогают улучшить квалификацию казахстанских правоохранительных органов

и сотрудников, а также способствуют развитию новых методов и технологий в борьбе с преступностью.

4. Поддержка в области законодательства: Международное сотрудничество также способствует адаптации международных стандартов и нормативов в области право охранения в законодательство Республики Казахстан, что помогает улучшить право применение и соблюдение законов.

5. Участие в международных программах и проектах: Республика Казахстан активно участвует в международных программах по борьбе с преступностью, таких как: Интерпол, Европол, Организация Шанхайского сотрудничества, что способствует развитию современной правоохранительной системы.

Интерпол – официальное сокращенное наименование международной организации уголовной полиции, Штаб-квартира которой находится во Франции, в городе Леоне. В нем участвуют почти все страны. Республика Казахстан вступила в ряды Интерпола в 1992 году. Действующий устав Интерпола вступил в силу в 1956году.

Целями деятельности является:

а) обеспечение широкого взаимодействия всех органов уголовной полиции в рамках национального законодательства и в духе Всеобщей Декларации прав человека;

б) создание и развитие учреждений, которые могут способствовать предупреждению уголовной преступности и в борьбе с ней [4].

Вызовы и возможности международного сотрудничества:

1. Языковой барьер и культурные различия – преодоление языковых и культурных барьеров требует дополнительных усилий для эффективного взаимодействия с международными партнерами.

2. Наличие двусторонних соглашений и меморандумов – расширение сети соглашений о взаимодействии с различными странами может способствовать более интенсивному обмену информацией и совместным операциям.

3. Развитие кадрового потенциала – укрепление кадрового потенциала правоохранительных органов, в том числе обучение сотрудников в зарубежных учебных центрах, поможет повысить профессионализм и эффективность действий. Из вышеуказанного следует, что международное сотрудничество в области право охранения также способствует укреплению доверия между странами и улучшению международных отношений. Обмен информацией и опытом помогает странам лучше понимать друг друга, сотрудничать в различных областях и решать общие проблемы. Кроме того, международное сотрудничество может способствовать улучшению прав человека и защите гражданских свобод. При этом важно соблюдение международных стандартов и норм в области прав человека, чтобы обеспечить справедливость и законность в действиях правоохранительных органов. Важным аспектом международного сотрудничества является борьба с транснациональной преступностью, терроризмом, контрабандой и другими угрозами безопасности. Совместные операции и программы позволяют эффективнее противостоять этим угрозам и обеспечить безопасность не только внутри страны, но и на международном уровне. Таким образом, международное сотрудничество играет важную роль в развитии правоохранительной системы Республики Казахстан, способствующей улучшению профессионализма правоохранительных органов, обмену опытом и информацией, а также созданию единой стратегии борьбы с современными вызовами преступности. Преодоление вызовов требует постоянного анализа и совершенствования механизмов международного сотрудничества, что позволит Республике Казахстан эффективно противодействовать преступности и обеспечивать безопасность граждан.

Литература

1) Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 19.09.2022г.) [Электрон. ресурс]-1995 URL:https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005029)(Дата обращения:02.03.24)

2) Конституционный закон Республики Казахстан от 5 ноября 2022 года №155-VII «О прокуратуре» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 12.09.2023 г.) [Электрон. ресурс]-1995 URL:https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31771762)(Дата обращения:03.03.24)

3) Заключение Пресс-службой Генеральной прокуратуры (опубликованная 09.02.23 [Электрон. ресурс]-1995-URL:https://www.gov.kz/memleket /entities/prokuror/press/news/ details/502690? lang=ru) (Дата обращения:02.03.24)

4) Положение о Национальном Центральном бюро Интерпола в Республике Казахстан (приложение 14 к приказу Министра внутренних дел Республики Казахстан от 29 июля 2014 года №477) [Электрон. ресурс]-1995-URL:https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31598463) (Дата обращения:04.03.24)

АЙТБАЕВА А.Р.
пограничная академия Комитета национальной безопасности Республики Казахстан,

МОМБАЕВ М.Ж.
пограничная академия Комитета национальной безопасности Республики Казахстан

КИБЕРБЕЗОПАСНОСТЬ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ

Первые десятилетия наступившего XXI в. характеризуются невиданным ранее развитием информационно-коммуникационных технологий. Информационное общество связано с близкой к тотальной информатизацией общества. Информатизация общества вносит фундаментальные изменения в жизнь современного человека.

Современные информационнные технологии способствуют созданию и включению в социально-экономическую систему колоссальных потоков информации, которые могут быть достаточными для эффективного разрешения большинства современных социально-экономических проблем, необходимых длястабилизации развития общества и обеспечения его безопасности.

Но мы отметим один из важнейших минусов, т.к. как именно он представляет собой угрозу будущему человечества. Все больше именно правонарушения, совершаемые с использованием компьютерных технологий, занимают особое место среди угроз, требующих усиленного реагирования со стороны органов внутренних дел. Это использование информационнныхтехнологий преступным миром, который в своей основе является масштабным и организованным, имеющим большие возможности по доступу к информационным, техническим и финансовым ресурсам, их наращиванию и использованию в своей противоправной деятельности.

Организованная преступность сейчас не только активно овладевает такими технологиями, но и инвестирует в их развитие в целях решения криминальных задач. Повышенный интерес со стороны организованного криминального сообщества вызывают передовые разработки в области квантовых и облачных вычислений, искусственного интеллекта, машинного обучения, робототехники, анализа больших данных, виртуальной реальности, технологии блокчейн, интернета вещей и т.д.

Немаловажным также является факт, чтотемпы происходящих технологических преобразований опережают возможности правоохранительной системы быстро реагировать на соответствующие изменения в общественных отношениях, происходящие в результате технического прогресса. Например, рост электронной коммерции и онлайн-торговли позволил преступной деятельности (отмывание денег и мошенничество, хищение денежных средств с электронных счетови информации) распространиться в глобальном масштабе. Кроме того, использование цифровых коммуникационных платформ позволило террористическим группировкам распространять свои идеи и вербовать новых членов. Поток кибератак практически сложно остановить, новые технологии, используемые преступниками, не дают возможности их отследить.

Таким образом, новая социальная реальность породила такие специфические для неё понятия, как «киберпространство», «кибероблество», «кибербезопасность» и др. В настоящее время обеспечение кибербезопасности становится настолько очевидным, что выходит на уровень системы как государственного, так и межгосударственного решения проблемы.

В рейтинге стран понациональному индексу кибербезопасности Казахстан занял 78-е место из 176 в мире. [1]. Так, в январе 2004г. в Казахстане было зафиксировано 4,2 тыс. кибератак – вдвое больше, чем годом ранее [2].

Для эффективного решения проблем в правоохранительной системе Казахстана необходимо уточнить сущностьпонятия «кибербезопасность».

Существует многообразие различных представлений и взглядов о кибербезопасности, что свидетельствует о многогранности данного явления.

Так, в Русско-американском словаре терминов и определений в сфере информационной безопасности, подготовленного МГУ им. М. Ломоносова и EastWestInstitute (США) кибербез-

опасность определяется как «свойство киберпространства (киберсистемы) противостоять намеренным и/или ненамеренным угрозам, а также реагировать на них и восстанавливаться после воздействия этих угроз» [3].

В Концепции кибербезопасности («Киберщит Казахстана») дается понимание кибербезопасности как «состояния защищенности информации в электронной форме и среды ее обработки, хранения, передачи (электронных информационных ресурсов, информационных систем и информационно-коммуникационной инфраструктуры) от внешних и внутренних угроз, то есть информационная безопасность в сфере информатизации» [4].

Кибербезопасность иинформационная безопасность настолько тесно связаны, что их часто считают синонимами. Но между ними есть несколько важных различий.

Информационная безопасность подразумевает «обеспечение защиты национальных информационных ресурсов, информационных систем, информационно-телекоммуникационной инфраструктуры от неавторизованного доступа, использования, раскрытия, нарушения, изменения, прочтения, проверки, записи или уничтожения для обеспечения целостности, конфиденциальности и доступности информации,…в защите национального информационного пространства и систем распространения массовой информации от целенаправленного негативного информационного и организационного воздействия, могущего причинить ущерб национальным интересам Республики Казахстан [5].

В доктрине информационной безопасности Российской Федерации, утвержденной Указом Президента РФ от 5 декабря 2016 года № 646, информационная безопасность определена как «состояние защищенности личности, общества и государства от внутренних и внешних информационных угроз» [6].

Иначе говоря, информационная безопасность защищает информацию во всех ее формах, как в цифровом (компьютеры, сети), так и в аналоговом (бумажные документы, устная информация) и является более широким понятием, чем кибербезопасность. Она используется в различных областях, включая бизнес, правительство, здравоохранение, образование и т.д.

Кибербезопасность связана с атаками зло умышленников внутри страны или из-за ее пределов. Это структура защиты всего, что уязвимо для взлома, а так или не санкционированного доступа. Кибербезопасность ограничена защитой компьютерных сетей, устройств, программного обеспечения и данных.

Кибербезопасность относится исключительно к защите информации, хранящейся и передаваемой в цифровой форме – она характерна для цифровых файлов, что является ключевым отличием от информационной безопасности.

Их цели, в целом, практически идентичны. Если целью информационной безопасности является обеспечение конфиденциальности, доступности и целостности информации, то цель кибербезопасности, помимо указанных, направлена на укрепление устойчивости цифровых систем.

Факторы, относящиеся к особенностям преступности в сфере компьютерных технологий имеют, преимущественно, профессиональный характер преступности; скрытный характер преступлений, в совокупности составляющих преступность в сфере компьютерных технологий, в силу их анонимности, удаленности и сложности инфраструктуры, неосведомленности потерпевших; глобальный характер преступности в сфере компьютерных технологий.

Важно отметить, что кибербезопасность – это непрерывный процесс, требующий постоянного внимания и адаптации к новым угрозам.

В этой связи Государственная техническая служба» опубликовала прогноз по тенденциям, которые будут наблюдаться в сфере кибербезопасности в 2024 году [7]:

1. *Искусственный интеллект и машинное обучение* помогут минимизировать риски. Применение искусственного интеллекта и машинного обучения в информационной безопасности приносит многочисленные преимущества: технологии позволяют улучшать человеческие возможности, распознавать сложные закономерности и взаимосвязи, а также эффективно адаптироваться к новым угрозам информационной безопасности. В перспективе искусственный интеллект вместе с машинным обучением станет «мощным» инструментом, который поможет выявлять, избегать или минимизировать потенциальные риски за счет использования обнаружения аномалий и т.д.

2. *Генеративный искусственный интеллект будет использоваться по обе стороны битвы.* Ускоренный темп усиления возможностей ИИ в свою очередь создает угрозу распространения мощных интеллектуальных атак. Киберпреступники будут использовать ИИ для разработки более сложных и адаптируемых атак. Например, автоматизированный поиск уязвимостей, прогнозирование поведения пользователей, создание фейковых новостей и дезинформации.

3. *Вредоносные программы-вымогатели* будут умнее. В настоящее время существует более 120 семейств программ-вымогателей, злоумышленники, активно применяя их для реализации своих целей, научились искусно скрывать вредоносный код. Угроза их использования все еще актуальна, киберпреступники будут использовать более сложные и утонченные методы, в том числе внедрение программ-вымогателей, основанных на искусственном интеллекте. Эти программы будут способны адаптироваться к изменениям в среде безопасности и обходить традиционные меры защиты.

4. *Фишинг* станет более изощренным, целенаправленным и убедительным за счет машинного обучения и организованного обмена данными. *Фишинг* является привлекательным для киберпреступников по причине своей прибыльности; во-вторых, цель такой преступной деятельности традиционна – обычные граждане, дети и пожилые люди. В-третьих, инструменты фишинга, активно совершенствуясь, приобретают более сложный характер, и распознать поддельный сайт уже непросто, так как многие из них имеют защищенное соединение (HTTPS) с подлинными сертификатами. В качестве выкупа преступники требуют криптовалюту, которую трудно отследить.

5. *Кибератаки на устройства IoT (интернет вещей)***.** Несмотря на огромную популярность и удобство устройств IoT (интернет вещей), они обладают своими недостатками – трудно выявляемыми уязвимостями и отсутствием стандартизации. (интернет вещей) Устройство IoT является потенциально уязвимой точкой входа в сеть, так как его возможности в обработке и хранении данных ограничены. Поэтому они в первую очередь подвержены масштабным взломам.

6. Усилится защита критически важной инфраструктуры. Усиление мер по защите этих систем будет включать развитие специализированных решений для обнаружения и предотвращения атак, укрепление сотрудничества между государственными и частными организациями, а также повышение уровня готовности к инцидентам в критических отраслях.

7. Вырастет актуальность киберпреступности как услуги. Снижение барьеров для входа в киберпреступность может привести к увеличению числа и разнообразия атак. Популярные цели киберпреступников – государственные учреждения, банки, критическая инфраструктура, частные компании, а также рядовые пользователи.

8. Увеличится использование облачных сервисов. Рост популярности облачных технологий приведет к новым вызовам в области кибербезопасности. Это может привести к утечке данных, несанкционированному доступу, потере контроля над данными. В этой связи возрастает потребность в защите данных, хранящихся в облаке: строгая политика безопасности, шифрование данных, контроль доступа, регулярные аудиты и т.д.

9. Сохраняется внутренняя угроза, составляющая наибольшую опасность для государственных органов, компаний. Разглашение конфиденциальной информации сотрудниками или злоупотребление доступом к системам в целях нанесения ущерба или личной выгоды, случайные ошибки, иногда бездействие являются источником внутренней угрозы. Для эффективного противостояния необходимо проведение комплекса мер, повышающих осведомлённость граждан о потенциальных угрозах и мерах их предотвращения.

10. Обучение и подготовка кадров. Специалисты по безопасности несут ответственность за предотвращение нарушений. В условиях не прерывного развития технологий ИТ специалистам по безопасности необходимо быть в курсе всех последних событий в области технологий, чтобы иметь возможност ьреша и предотвращать такие сценарии.

Но рынок высоко квалифицированных специалистов еще не развит и спрос на кадры будет расти. Дефицит специалистов по кибербезопасности будет препятствовать эффективному противостоянию кибер угрозам. Государству, правоохранительным органам необходимо повышать привлекательность профессии, обучать и сертифицировать специалистов, создавать программы

поддержкиза счет активного внедрения практико-ориентированных подходов, использования передового зарубежного и казахстанского опыта.

Правоохранительные органы Казахстана предпринимают ряд мер для обеспечения кибербезопасности:

Создана правовая база: Концепция о кибербезопасности (Киберщит Казахстана), которая определяет основные направления обеспечения кибербезопасности в стране, а также права и обязанности государственных органов и организаций; Стратегия кибербезопасности Республики Казахстан до 2025 года, определяющая цели и задачи развития национальной системы кибербезопасности, а также другие нормативно-правовые акты.

Созданы структурные подразделения:

– Департамент информационной безопасности МВД РК, который осуществляет функции по обеспечению информационной безопасности в системе МВД РК; координирует деятельность подразделений МВД РК в сфере информационной безопасности.

– Центр информационной безопасности КНБ РК, осуществляющий функции по обеспечению информационной безопасности в системе КНБ РК; занимается борьбой с киберпреступностью.

В каждом подразделении правоохранительной системы созданы отделы (группы) информационной безопасности, специализированные подразделения по расследованию киберпреступлений.

Перед органами внутренних дел в сфере кибербезопасности ставятся масштабные задачи. Современное киберпространство, требуя укрепление системы кибербезопасности, предполагает изменение традиционных моделей противодействия преступности, основанных на реагировании на конкретные инциденты. Современные реалии деятельности правоохранительных органов диктуют необходимость:

– анализа эффективности действий по раскрытию киберпреступлений и отказа от методов, которые не дают желаемых результатов в расследовании преступлений;

– координации деятельности государственных организаций и судебных учреждений, проводящих экспертизу по вышеуказанным преступлениям;

– разработки в криминалистике раздела, изучающего данный вид преступности. Ведь такое направление является новым и требует создания новых задач и методов расследования;

– взаимодействия правоохранителей с различными учреждениями и общественностью и т.д.

– обязательного наличия у сотрудников органов внутренних дел компетенций по эффективному сбору оперативно значимой информации в цифровой среде и ее анализу с применением современных технологий.

Кибербезопасность общества можно будет обеспечить только тогда, когда со стороны правоохранительных органов будут разрешены проблемы, тормозящие процесс раскрытия преступлений, связанных с использованием преступниками новых познаний в области компьютерных технологий для достижения своего преступного умысла.

Важно отметить, что кибербезопасность – это общая задача**.** Каждый гражданин Казахстана должен соблюдать правила кибербезопасности, быть бдительным и не поддаваться на действия киберпреступников, сообщать о подозрительных событиях в правоохранительные органы.

Литература

1 В рейтинге стран по национальному индексу кибербезопасности казахстан занял 78-е место из 176// https://r //anking.kz/rankings/industries-rankings/v-reytinge-stran-po-natsionalnomu-indeksu-kiberbezopasnosti-kazahstan-zanyal-78-e-mesto-iz-176.htmlhttps://kapital.kz/tehnology/118681/v-reytinge-stran-po-kiberbezopasnosti-rk-zanyala-78-ye-mesto.html.(дата обращения: 01.03.2024).

2 Количество кибератак в Казахстане выросло вдвое //https://forbes.kz/actual/technologies/kolichestvo_kiberatak_v_rk_vyiroslo_vdvoe/#:~:text=%D0%92%202022%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D1%83%20%(дата обращения: 01.03.2024).

3 Russia-U.S. Bilateral on Cybersecurity Critical Terminology Foundations 2 ISBN No. 978-0-9856824-4-6 Copyright © 2014 EastWest Institute and the Information Security Institute of Moscow State University (датаобращения: 01.03.2024).

4 Концепция развития цифровой экосистемы на 2022-2027 года («Киберщит-2») //https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31786606&pos=6;-110#pos=6;-110(дата обращения: 01.03.2024).

5 О Концепции информационной безопасности Республики Казахстан до 2016 года. Указ Президента Республики Казахстан от 14.11.2011г. №174 //https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1100000174(дата обращения: 01.03.2024).

6 Об утверждении Доктрины информационной безопасности Российской Федерации: Указ Президента РФ от 05.12.2016 №646 //http://www.kremlin.ru/acts/bank/41460(дата обращения: 02.03.2024).

7 Кибербезопасность по фактам: все, что нужно знать про киберпреступность и кибершпионаж 2023 года в Казахстане //https://sts.kz/2024/01/08/kiberbezopasnost-po-faktam-vse-chto-nuzhno-znat-pro-kiberprestupnost-i-kibershpionazh-2023-goda-v-kazahstane/

АБДРАХМАНОВ Б.У.
Академия Комитета национальной безопасности Республики Казахстан

КАЧЕСТВА ОПЕРАТИВНОГО РАБОТНИКА НЕОБХОДИМЫЕ В ПРИМЕНЕНИИ РОЛЕВОГО ПЕРЕВОПЛОЩЕНИЯ

Эффективность деятельности, качество реализации функций, а также внедрение новейших методов работы – лейтмотив реформ государственной службы, которые на сегодня инициированы в стране. В значительной мере успех проводимых реформ зависит от эффективности результата деятельности служащих, их интереса в достижении общественно значимых целей и задач. Соответственно совершенствование профессионального уровня оперативных работников на повестке дня и субъектов оперативно-розыскной деятельности (далее – ОРД), как представителей особого вида государственной службы. Ее актуальность напрямую связана с поиском и выработкой новых технологийи методов работы, что способствуют решению стоящих перед ними сложных и многоплановых задач.

Специфика и особенности этой профессиональной сферы, сопряженной в повседневной жизни с элементом экстремальности, а в отдельных случаях и угрозой для жизни – требует наличия у оперативных работников ряда качеств, которые в разных ситуациях будут способствовать выполнению функционала. Автор, в частности выделяет из всех существующих: артистичность, умение входить в различные социальные образы, эмоциональную стабильность и выдержанность, склонность к разумному риску, предусмотрительность, осторожность. Именно их наличие позволяет применить в оперативной работе ролевое перевоплощение.

Следует отметить, что в основе своей оно представляет собой – актерские способности, в значительной степени связанных с уровнем развития творческого воображения и креативного мышления.

В частности, использование ролевого перевоплощения предопределяет в первую очередь обучение, привитие и выработку у оперативного работника таких принципиально общих качеств и навыков, как:

внимание – уменение воспринимать и слышать окружающий его мир [1] любой человек делает свою работу лучше, если его ничтоне отвлекает и он сконцентрирован только на предмете интереса. Не будут тут исключением и оперработники, для которых жизнь и работа проходит в различной социальной среде, где способность к наблюдательности, умение переключать и фокусировать внимание, просто необходимость. По сути понимание одной из основ внутренней техники актёрского мастерства-сценическое внимание, это избирательная направленность восприятия во время осуществляемых разных мероприятий и действий. Важно, чтоб такое внимание двигалось вместе с энергией беспрерывно, так как это помогает созданию бесконечной линии, столь необходимой в искусстве [2].

Инструментом же развития внимательности, на определённом уровне их подготовки, должно выступать концентрирование, благодаря чему умение становится произвольным, а в дальнейшем и переходит в навык. Вопрос в том, что в случае с техникой «перевоплощения» всё обстоит значительно сложнее: дело в том, что в быту внимание людейдвижимо безусловными рефлексами, иными словами – инстинктивно. «Без внимания невозможно ни работа мысли, ни чувство, ни воля, – писал П.М. Ершов, т.е. – думать можно о чем-то, чувствовать можно только что-то, желать чего-то – это и есть внимание»[3].К примеру, во время беседы он никогда не задумываемся над тем, как стоять, сидеть, управлять голосом и т.д. То есть для оперработника имеет значение уделение внимания всем этим аспектам – речь, жест, мимика, поза, а при смене событий и направленность своего восприятия;

ораторские способности –умение выступать перед аудиторией, произносить речь риторически – важное качество не только для общественных деятелей или лекторов. По мнению К. Станиславского: «Мы ненавидим театральность в театре, но любим сценичное на сцене… голос должен петь в разговоре и в стихах, звучать по-скрипичному, а не стучать словами, как горох о доску» [3]. Исходя из этого тезиса, одну и ту же речь можно произнести так, что все отвлекутся или наоборот будут ловить каждое слово. То есть это говорит о необходимостиразвитияораторских способностей уоперативного работника;

воображение и способность к творческоймысли – широко развитое воображение и творческие способности, качества важные оперработнику для умения «вжиться» в избранную роль,

«оправдать» персонажа предлагаемыми обстоятельствами, т.е. сыграть. Это значительно сложнее, чем в жизненном случае, что существует сама по себе над чем не задумывается никто. А. Торцов писал: «когда действительности нет на подмостках, и там происходит игра, то создание правды и веры требует предварительной подготовки [3, с. 86]. То есть она заключается в том, что сначала правда и вера зарождаются в плоскости воображаемой жизни, в художественном вымысле, а потом они переносятся на подмостки». Другими словами, без сильного воображения оперработник, находясь в определенной роли, никогда не сумеет добиться чувства правды. Как сказал К. Станиславский: воображение не надо отталкивать, а напротив его следует включать в создаваемую воображением жизнь [4].

эмоциональная память – для эффективного перевоплощения, которая отвечает избранной легенде, оперативный работник должен осуществлять в уме идеаторную тренировку *(проигрывание различных ситуаций и поиск выхода из них)*. То есть, демонстрируя модель той или иной социальной роли, должен знать все, что связанно с профессией. Поэтому развитие памяти важно не только с точки зрения способности запомнить и воспроизвести свою мысль, а способности к передаче эмоций, через раскрытие внутреннего мира и, как итог, это обстоятельство обретает логическо-положительную завершенность. То есть на этапах обучения, важно уделять внимание не столько развитию памяти с целью запоминать большие объемы текстовой информации, но и учиться запоминать/воссоздавать эмоции и чувства. Это требует тренировки эмоциональной памяти – способности к запоминанию (сохранению, воспроизведению) эмоционально окрашенных явлений, память на чувства. Пережитые и сохранённые чувства при репрезентации *(воспроизведении)* выступают в виде сигналов, которые влияют на мимику, жесты, речь и другие элементы поведения. Этот вид памяти важен при формировании личности любого человека, тем более оперработника. Вопрос в том, что природа его переживаний такова: во время прямого контакта с лицом интереса нельзя находиться в таких же чувствах и эмоциях, как в реальной жизни. Жизненные эмоции различаются происхождением: в оперативной работе действие не возникает, как в жизни, в итоге настоящего *(непридуманного)* раздражителя. Вспомнить любое чувство можно лишь потому, что оно знакомо нам из опыта, то есть эмоциональной памяти;

обаяние и харизма – как много людей вы знаете и сколько из них можете назвать харизматическими? Харизма – стиль, то, что позволяет выделять среди других, особенность, исключительность. По сути, роль, которую «примеряли» на себя сотни людей, но не все удачно. Ошибочно бытует мнение, что актёр обязательно должен быть красивым, но это не так: он обязательно должен быть обаятельным. Вспомните знаменитых актеров, которые игрой, манерой, стилем, влюбили в себя целое поколение, при этом, не обладая незаурядными внешними данными. То есть, красота не имеет значения, или далеко не так часто, как харизма и обаяние, превращающие оперработникав человека, притягивающего к себе;

коммуникабельность – представляет собой развитие у оперативного работника коммуникативных навыков, что несложно, достаточно взять на вооружение три простых закона общения:

– открытость и дружелюбие;

– формирование установки на взаимопонимание;

– улыбаться, проявлять истинный интерес к собеседнику;

– уметь слушать;

умение справляться со страхом – обстоятельство, в профессиональной деятельности оперработников одно из основных. Практика показывает, что зачастую, молодые из них, не преодолев психологический барьер, контактируяс преступным сообществом, испытывают неуверенность и растерянность, проявляющиеся в неестественных жестах, поступках. Вполне допустимо, что из-за боязни вступления с ними в непосредственный контакт, испытают перед ними чувство страха, сковывающим движения. Поэтому от того, как справятся они с этим состоянием – зависит конечный итог. Эмоциональный подъем придаст им дополнительную уверенность в силах, либо, наоборот возникнет повышенная нервозность или неуверенность, что помешает в полной мере использовать свои профессиональные возможности;

психическая уравновешенность – железные нервы нужны не только для преодоления страха перед неизвестным. Издержки профессии таковы, что оперработник постоянно находится в поле зрения руководителей, различной публики, критиков, журналистов и т.д. То есть ему нужно уметь держать удар, адекватно воспринимать и реагировать на критику, поощрять в ней конструктивность, что способствует развитию качеств, задаёт направление совершенствованию;

трудолюбие и работоспособность – черты характера, заключающиеся в положительном отношении оперработника к процессу своей деятельности. Трудолюбивый не зависит от обстоятельств, т.к. готов работатькакой бы она ни была с полной отдачей. При этом на таких всегда

можно положится, зная, что он не подведет. В отличие от конкретных умений, например, способности вовремя засмеяться или удивиться, профессиональные качества объединяют в себе комплекс умений и способностей. Поэтому оперативным работникам необходима и обязательна интерпретация их к различным ситуациям. При разработке и применении линий поведения всегда важно творчески подходить к осуществлению замысла, т.е. проявлять смекалку и креативное мышление. Большая роль отводится здесь и логическому мышлению так, как логика- один из основных элементов внутреннего самочувствия. Всё то, что совершается в жизни – происходит на основе бытовой логики инстинктивно, в оперативной же работе требует – игры. Но он должен стремиться создать логическую последовательность, не только в действиях, но и в мыслях, стремлениях. Как учил К. Станиславский: «Если все области человеческой природы артиста заработают логично, последовательно, с подлинной правдой и верой, то переживание окажется совершенным» [3, с. 122].

Наряду с этим, при организации подобных курсов обучения для оперативных работников необходимо учитывать отдельные аспекты, которые отличают их деятельность от творчества актерского. В частности:

во-первых, конечная цель перевоплощения в театральном искусстве и в ОРД – принципиально разная. Артист создает художественный образ, заботясь о сценической выразительности, яркости, жанровых и стилевых особенностях, что в итоге ведет к эмоциональным впечатлениям зрителя. Оперативный же работник не должен отличаться от реального «прототипа» социальной роли, поскольку художественность недопустима. Только последовательный реализм становится главным принципом такого перевоплощения. То есть, отсутствие ряда качеств, присущих профессиональному актеру, в некоторых случаях поможет ему быть особенно убедительным и достоверным;

во-вторых, последствия ошибки оперативных работников могут быть гораздо серьезнее, чем некачественное выполнение актерами своей роли: от провала конкретного оперативно-розыскного мероприятия до реальной угрозы жизни и здоровью граждан. Осознание опасности, ответственности за судьбу своих коллег, граждан, могут привести к чрезмерному волнению, и как следствие – некачественной выполнении социальной роли;

в-третьих, актер всю психическую деятельность направляет на создание нужного образа, а оперработник распределяет усилия между выполнением поставленных задач и выполнением чужой социальной роли. Исходя из чего его внешняя (предметная) деятельность не может быть полностью подчинена внутренней (психической). Отсюда и невозможность использования в ОРД всех достижений драматического искусства.

Таким образом, в процессе осуществляемой деятельности оперативным работникам необходимо иметь не только определённый набор личностных и профессиональных характеристик, но и наличие теоретической подготовки в отдельных направлениях. В частности, в целях формирования важных качеств и навыков применения в деятельности ролевого перевоплощения, необходима их подготовка и элемента мактерского мастерства.

Литертура

1. Э. Сарабьян «Большая книга актерского мастерства». – Москва: Издательство АСТ, 2021 – С. 800.
2. Станиславский К.С. Искусство работа над собой в творческом процессе воплощения. Смысл творчества – в подтексте / Константин Сергеевич Станиславский. – Москва: ЭКСМО, 2020. – С. 320.
3. Станиславский К.С. Работа актера над собой / Константин Сергеевич Станиславский. – Москва: Издательство АСТ, 2017. – С. 480.
4. Станиславский К.С. Моя жизнь в искусстве – М.: АСТ, 2009.
5. Товстоногов Г.А. Зеркало сцены. – М; Искусство, 1984.

ЖАУЛЫБЕКОВ А.А.
Академия Комитета национальной безопасности Республики Казахстан,

СЕЙЛХАНОВ Н.Б.
Академия Комитета национальной безопасности Республики Казахстан

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ: НОВЫЕ ПОДХОДЫ

Правоохранительная система представляет собой упорядоченную совокупность правоохранительных органов, созданных государством в целях охраны права, действующих на основании и в соответствии с законом. Играя ключевую роль в обеспечении безопасности и справедливости в обществе, правоохранительные органы в значительной степени определяют уровень доверия граждан к государству и степень защиты их прав, свобод и интересов.

Организация и функционирование правоохранительной системы основано на базовых, проверенных временем и практикой положениях. Однако, учитывая внутренние проблемы и вызовы, включая коррупцию, недостаток ресурсов, недостаточную подготовку персонала, изменяющиеся формы преступности, а также изменение общественно-политической международной и внутренней обстановки, появление новых общественных отношений (*ускоренное развитие технологий и сопутствующих социальных изменений*) и связанные с ними угрозы, организационные положения и механизмы правоохранительной системы должны быть подвергнуты необходимой модернизации.

Указанное подтверждает острую необходимость внедрения новых подходов к совершенствованию правоохранительной системы в Республики Казахстан, которые могут значительно улучшить ее эффективность и прозрачность. Рассмотрим данные подходы более детально.

1. **Профессиональная подготовка и обучение кадров**.

Одним из ключевых аспектов, определяющих эффективность правоохранительной системы, является уровень профессиональной подготовки и обучение сотрудников. Профессиональная подготовка играет важную роль в формировании кадров, способных к адекватной реакции на разнообразные ситуации, требующие вмешательства правоохранительных органов. Это не только овладение техническими навыками и знанием законодательства, но и развитие навыков межличностного взаимодействия, эмпатии и умения принимать обоснованные решения в конкретных жизненных ситуациях.

Необходимо внедрить программы обучения, которые бы акцентировали внимание на этике, законности, профессиональном поведении и общении с обществом. Кроме того, очевидно, что в ближайшем будущем, в связи с изменением способов организации общества, отдельные функции правоохранительной деятельности будут автоматизированы или исчезнут вовсе, в условиях которой потребуются специалисты нового типа. Перед ними будут стоять задачи, которые потребуют творческого подхода, коммуникабельности, готовности к сотрудничеству с обществом в том числе с «сетевым обществом», а также с системами искусственного интеллекта.

Основные аспекты программы обучения в правоохранительных органах должны охватывать широкий спектр тем, начиная от теоретического изучения правовых норм и процедур расследования уголовных правонарушений до практических тренировок по тактике применения специального снаряжения. Они включают в себя исследование конкретных случаев, симуляцию реальных ситуаций и стажировок, обеспечивающих практическую составляющую обучения.

При разработке программ подготовки и обучения, в связи с быстро меняющимся условиями и технологиями, следует особое внимание уделить на необходимость постоянного обновления материалов и методик. Также важно учитывать разнообразие культурных, социальных и этических контекстов, в которых могут действовать правоохранители, чтобы обеспечить адекватное реагирование на различные ситуации.

2. **Применение современных технологий**.

Современные технологии играют все более важную роль во всех сферах деятельности общества и государства. Внедрение и использование инновационных технологий, таких как искусственный интеллект, аналитика данных, видеонаблюдение и беспилотные летательные аппараты могут значительно улучшить процессы расследования, пресечения правонарушений и обеспечения безопасности личности, общества и государства.

Использование искусственного интеллекта (*далее – ИИ*):

– Анализ большого объема данных: ИИ позволяет анализировать огромные объемы информации для выявления закономерностей, связей и трендов, что помогает в расследовании уголовных правонарушений, установлении иных причинно-следственных связей и взаимозависимостей;

– Предсказательная аналитика: Алгоритмы машинного обучения помогают предсказывать потенциальные угрозы и риски и определять наиболее эффективные методы их предупреждения;

– Идентификация лиц: Системы распознавания лиц на основе ИИ помогают в идентификации подозреваемых и розыске преступников.

На необходимость применения ИИ указывал в своем выступлении на Пленарной сессии цифрового форума DigitalBridge Президент страны Касым-Жомарт Токаев: «Искусственный интеллект – это уже не научная фантастика, а наступившая реальность. На наших глазах разворачивается новая эра. Технология искусственного интеллекта является такой же революционной, каким в свое время были электричество и Интернет» [1].

Цифровая поддержка:

– Видеонаблюдение: Современные системы видеонаблюдения с функциями распознавания лиц и автоматического анализа событий помогают в сборе доказательственной базы и выявлении правонарушений.

– Цифровые следы: Анализ цифровых следов (*электронных сообщений, метаданных, интернет-активности и т.д.*) помогает в расследовании киберправонарушенийи других преступлений, связанных с использованием Интернета.

В отличии от аналоговых данных, цифровыеданные дискретны. Их можно хранить, копировать, анализировать и передавать практическибез ограничений. Фактически это новое измерение реальности, в котором данные о внешнем и внутреннем мире (*изображения, музыка, сердцебиение, траектории передвижения и т.д.*), переносятся вединый формат, состоящий из набора цифр. И если данные в аналоговых форматах со временем деградируют, то цифровые данные могут храниться без потери качества столь долго, сколько могут существовать носители сведений.

Для оцифрованной информации нет никакой разницы между оригиналом или копией, асами копии создаются при минимальной затрате ресурсов. Цифровую информацию удобноанализировать, сопоставляя неограниченное количество данных, поступающих с различных устройств в едином цифровом формате. В целом потенциал цифровых данных в том числе цифровых следов еще предстоит осознать обществу (*возможно эта миссия будет связана с новым поколением общества – digitalnatives*).

Облачные технологии:

– Хранение данных: использование облачных технологий позволяет правоохранительным органам безопасно хранить и обмениваться информацией о правонарушениях и лицах, причастных к их совершению.

– Коллаборация: Облачные платформы облегчают сотрудничество между правоохранительными органами на различных уровнях и с различными юрисдикциями.

Беспилотные летательные аппараты (*далее – БПЛА*) и роботы:

– БПЛА: Их использование для патрулирования, обнаружения правонарушений, оценки обстановки в труднодоступных местах и т.д.

Отметим, что в Республике Казахстан правила использования БПЛА были ужесточены в 2021 году. Так, разрешение на выполнение полетов над густо населенными районами городов или поселков запрашивается эксплуатантом вне зависимости от высоты и места выполнения полета [2].

– Роботы: Роботизированные системы могут использоваться для обезвреживания взрывчатых устройств, освобождения заложников и других опасных операций.

3. **Улучшение условий труда.**

Для того чтобы привлечь и удержать высококвалифицированных специалистов в правоохранительной системе, необходимо обеспечить им надлежащие условия труда и соответствующие социальные гарантии. Необходимо обеспечить не только справедливую оплату труда, но и создать условия для профессионального обучения и развития, личностного роста и карьерного продвижения.

Обеспечение безопасности и комфорта включает в себя создание безопасной и комфортной рабочей среды, включая соблюдение соответствующих санитарных норм, обеспечение необходимыми средствами защиты и безопасности, регулярное техническое обслуживание оборудования. Необходимо также особое внимание обратить на развитие систем видеонаблюдения. К примеру, не секрет, что в помещениях отдельных правоохранительных органов зачастую остаются так называемые «слепые зоны». Как правило, сплошное видеонаблюдение отсутствует в пенитенциарных учреждениях, служебных помещениях полиции и т.д.

Другим важным аспектом обеспечения «надлежащих условий труда» является поддержка здоровья и благополучия. К таковым относятся – предоставление доступа к медицинскому обслуживанию, психологическая поддержка и программы по улучшению физического и психического здоровья сотрудников, создание центров социализации и др. Последнее способствует улучшению качества работы сотрудников, повышению мотивации и укреплению доверия общества к этим органам.

4. **Развитие партнерства с обществом.**

Важнейшим компонентом конституционно-правовой реформы государства и общества стало принятие концепции «Слышащего государства», которая впервые была озвучена Президентом Республики Казахстан Касым-ЖомартомТокаевым в Послании народу Казахстана 2019г. «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана [3]. Основной посыл концепции «Слышащего государства» – усиление коммуникации и оперативное взаимодействие между государством и гражданским обществом.

Важная роль в реализации и развитии партнерства с обществом отведена правоохранительной системе. Так, Президент страны Касым-Жомарт Токаев указал на необходимость разработки новых стандартов служения государства интересам граждан, в котором правоохранительная и судебная системы играют ключевую роль. «Нынешняя ситуация в стране предъявляет новые требования, к правоохранительным органам, которые должны идти на встречу запросам граждан» [4].

Ожидаемыми результатами такого партнерства должно стать укрепление доверия граждан к правоохранительным органам, воспитание их правосознания, активное содействие граждан и институтов гражданского общества органам правопорядка, вовлечение впроцессы принятия отдельных решений и контроле за деятельностью правоохранительных органов, а также дальнейшее совершенствование механизмов обратной связи и открытости для общественности, что обеспечивает эффективностьвсей правоохранительной системы и поддержание законности в обществе.

Важно, чтобы граждане верили в способность правоохранительных органов реагировать на правонарушения, обеспечивать и защищать их права. Это доверие может быть укреплено через прозрачность деятельности правоохранительных органов, соблюдение законов и прав граждан, эффективную коммуникацию с обществом, а также честное и ответственное поведение со стороны сотрудников правоохранительных органов. Важно также проводить мероприятия по информированию общества о роли и задачах правоохранительных органов, чтобы улучшить понимание и уважение к их работе.

В целом процессы формирования и функционирования правоохранительной системы находится в прямой зависимости не только от уже существующих вызовов (преступность, осложнение международной обстановки и т.д.), но и от широкого спектра общемировых тенденций (*трендов*).

Сегодня основные мировые тенденции связаны с процессами демографии, глобализации, экологии, ускорения скорости изменений, цифровизации, формированием сетевого общества и

т.д. Одни из них легко заметны, поскольку проявляются на физическом уровне и оказывают немедленное влияние на окружающую реальность (*таковыми являются технологические тренды – автоматизация, цифровизация*). Другие, менее заметны, поскольку в меньшей степени проявляются в повседневной жизни (*например, тенденции, находящиеся на пересечении социальной и технологической сфер*). Однако и те, и другие влияют на формирование не только правоохранительной системы, но и уклада государства и общества в целом. Более того отдельные из них уже оказали заметное влияние на отдельные сферы жизнедеятельности общества, а в других будет наблюдаться так называемый «отложенный эффект». Но даже будучи сдерживаемы, эти изменения все равно рано или поздно изменят все структурные элементы государства, окажут влияние на общество и отдельно взятого индивида. В целом совокупное влияние названных тенденций ведет к увеличению сложности мира, и именно эта возрастающая сложность станет основным факторомв будущем.

Между тем правоохранительная система, как составляющая часть сложного механизма государства, характеризуются повышенной консервативностью, нередко не меняющаяся десятилетиями. Поэтому, организацию и деятельность всей сферы правоохранительной деятельности нельзя рассматривать как простое продолжение развития существующей системы. Необходимо переходить к ее осознанному формированию с глубоким анализом всех факторов современной действительности.

Мы полагаем, что подходы к совершенствования правоохранительной системы, описанные нами в первом приближении, станут началом долгого и сложного пути по поиску наиболее эффективных реформ. Продолжение данных вопросов в последующих исследованиях видится в детальном их описание.

Литература

1. https://www.akorda.kz/ru/glava-gosudarstva-prinyal-uchastie-v-mezhdunarodnom-forume-digital-bridge-2023-1294242 (дата обращения 12.10 2023г.).

2. Об утверждении Правил использования беспилотных авиационных систем в воздушном пространстве Республики Казахстан от 31 декабря 2020 года №706.

3. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева к народу Казахстана от 2 сентября 2019 года «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана» [Электронный ресурс]. http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1900002019.

4. Послание Главы государства Касым-ЖомартаТокаева к народу Казахстана от 1 сентября 2020 года https://www.akorda.kz/ru/addresses/ addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g.

ЕЛЕУСИНОВ А.А.
Академия Комитета национальной безопасности Республики Казахстан,

ШИДЕМОВ А.Г.
начальник отделения научно-исследовательского центра Алматинской академии МВД Республики Казахстан, доктор философии (PhD), майор полиции

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ЭКСТРЕМИЗМУ В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ

В числе приоритетных направлений реализации Государственной программы по противодействию религиозному экстремизму и терроризму в Республике Казахстан на 2018-2022 годы (*далее – Госпрограмма*) выделены две важные задачи, а именно:

1) совершенствование мер профилактики религиозного экстремизма и терроризма, направленных на формирование в обществе иммунитета к радикальной идеологии и нулевой терпимости к радикальным проявлениям;

2) снижение влияния внешних факторов на радикализацию населения Республики Казахстан» [1].

Особое внимание в Госпрограмме уделено вопросам модернизации информационно пропагандистской работы среди целевых групп.

В этой связи, необходимо подчеркнуть, что эффективность деятельности всей системы профилактики религиозного экстремизма и терроризма в Республике Казахстан во многом определяется тем, насколько она успешно противостоит распространению радикальной идеологии в молодежной среде.

Однако, краткий обзор результатов реализации предыдущей Госпрограммы (2013-2017 годы), позволяет отметить ряд противоречий в указанной сфере. Так, несмотря на полномасштабную работу по противодействию религиозному экстремизму и терроризму, анализ развития складывающейся ситуации в республике свидетельствует о сохранении проблемных моментов в организации и целенаправленности проводимой работы по противодействию указанным угрозам. В частности:

– не снижается динамика вовлечения наших граждан в деструктивные религиозные течения, продолжаются процессы радикализации части, верующих страны;

– остается проблемным участок контрпропагандистского противодействия радикальной идеологии;

Программы профилактики религиозного экстремизма и терроризма, осуществляемые в регионах Республики Казахстан, недостаточно эффективны, поскольку они:

– содержат неконкретные, неоднозначные или неприменимые в реальной жизни призывы и лозунги;

– используют преимущественно односторонний дидактический подход (лекции, раздача пропагандистских материалов);

– мероприятия зачастую носят не системный (сезонный) характер;

– рассматривают профилактируемую аудиторию как «объект воздействия», а не как сознательную силу, от которой зависит успех программы [2].

Перечисленные противоречия в сфере противодействия распространению радикальной идеологии, том числе и в молодежной среде, ставят на повестку дня вопрос о необходимости дальнейшего изучения и анализа специфики новых условий информационной среды, в которой осуществляется контрпропагандистская деятельность.

Проблема, на наш взгляд, заключается в некотором отставании реализуемых на практике форм и методов информационно-пропагандистского противодействия указанным угрозам от динамично меняющихся условий оперативной обстановки и религиозной ситуации в молодежной среде.

В Законе Республики Казахстан: «О свободе вероисповедания и религиозных объединениях» [3] отражены основные характеристики современной религиозной ситуации в Республике Казахстан. Она во многом определяется такими факторами как:

– специфической полиэтнической структурой населения;

– действующими принципами свободы совести, вероисповедания и совершения религиозных обрядов;

– участием в религиозных объединениях;

– раскрепощением религиозного сознания;

– усилением активности объединений, являющихся нетрадиционными для Казахстана;

– ростом числа нелегальных религиозных и псевдорелигиозных объединений и общин;

– активизацией процессов, связанных с попытками политизировать деятельность ряда конфессий;

– тенденцией на омоложение религиозных групп, особенно нетрадиционной направленности;

– попытками псевдоисламских экстремистских групп проникнуть на территорию Казахстана и дестабилизировать общественно-политическую ситуацию в стране;

– расколом, вызванным, в первую очередь, внешним влиянием, проникновением в Казахстан чуждых и ранее нехарактерных течений ислама.

Следует подчеркнуть, что борьба с терроризмом и религиозным экстремизмом предусматривает не только активную оперативно-розыскную деятельность спецслужб и полиции. Воссоздание типичного облика человека, склонного к радикализму, – тоже один из методов работы на опережение возможных трагических событий.

Аналитики составили обобщенный портрет казахстанского террориста, опираясь на данные Комитета правовой статистики и специальных учётов Генеральной прокуратуры РК.

Комплексный социальный анализ осужденных и фигурантов уголовных дел за преступления террористического характера в Республике Казахстан выявил следующую картину.

Первое. Более 55% участников уголовных дел молодые люди в возрасте 17-29 лет, при этом 36% не достигли 25-ти лет, порядка 35% в возрасте 30-39 лет. Менее 10% люди старше 40 лет.

Самый молодой участник, на момент совершения преступления был несовершеннолетним, ему было 17 лет, а самому старшему – 48 лет.

Второе. Порядка 56% членов радикальных групп имели лишь аттестат о среднем образовании. К примеру, один из осужденных по статье терроризм закончил только 4 класса средней школы. Более трети участников террористических групп получили средне-специальное и высшее образование (18% – высшее, 16% средне-специальное). Порядка 6% посещали медресе – религиозные школы, большая часть которых обучалась в г. Каир (Египет).

Третье. Основная масса участников террористической деятельности – безработные (73%). Доля тех, кто имел постоянную работу составила 26% [5].

Исходя из вышеперечисленных фактов, можно сделать вывод, что попавшие под влияние радикальной идеологии, как правило, молодые люди.

Молодежь, не накопившая достаточных знаний и жизненного опыта, лишенная знаний в области религии легко попадает под влияние носителей радикальной идеологии в поисках решения различных проблем и выбора мировоззренческой позиции, ответов на волнующие вопросы о смысле и цели жизни.

Причинами, способствующими ростураспространения идеологии экстремизма в молодежной среде, на наш взгляд, являются:

– религиозный фактор;

– кризис идентичности;

– маргинализация.

Уязвимость молодых людей перед радикальной религиозной риторикой, прежде всего, связана с психоэмоциональными особенностями возрастного периода, когда жизненные ценности еще не сформировались, и человек открыт ко всему новому, захватывающему. Идеология, основанная на концепции «джихада» стала питательной почвой, наиболее актуальным мировоззрением среди испытывающей кризис идентичности молодежи.

Понятие идентичности было весьма подробно разработано психоаналитиком Э. Эриксоном. Оно означает твердо усвоенный и личностно принимаемый образ себя во всем богатстве отношений личности к окружающему миру.

Согласно Эриксону, человек на протяжении жизни переживает ряд психосоциальных кризисов. Приобретение чувства идентичности совпадает с пятой стадией – с 11 до 20-ти лет. В это время подросток колеблется между положительным полюсом идентификации («Я») и отрицательным полюсом путаницы ролей. При удачном протекании кризиса подросткового возраста у юношей и девушек формируется чувство идентичности, при неблагоприятном – спутанная идентичность, сопряженная с мучительными сомнениями относительно себя, своего места в группе, обществе, неясностью жизненной перспективы. Индивидуальная идентичность непосредственно завязана на культурно-языковую среду, в которой формируется личность.

Шестая стадия (с 21-го года до 25-ти лет) знаменует, по Эриксону, переход к решению уже собственно взрослых задач на базе сформировавшейся психосоциальной идентичности. Изоляционизм, свойственный людям со спутанной идентичностью и другими, ещё более ранними ошибками в линии развития, может вылиться в неадекватные метания [4].

Поиск идентичности, попытки закрепиться в жизни ведут к неуверенности, желанию сформировать круг близких по духу людей, найти ответственного за все беды и неудачи. Таким кругом вполне может стать экстремистская субкультура, неформальное объединение, радикальная организация, дающие простой и конкретный ответ на вопросы: «что делать?» и «кто виноват?».

Студенческий возраст молодежи, является периодом повышенной чувствительности, сопровождаемым жаждой самоутверждения в социуме, требующим поддержки покровителей, которые заведомо сильнее и образованнее самого человека. Это объясняется усилением мотивации к формированию образа «Я» через отрицание отвергаемых моделей поведения. Самоопределение и самоутверждение осуществляется посредством контрастного и резкого разграничения собственной идентичности с наблюдаемыми вовне примерами судеб и моделей жизни [5].

Молодежь, в особенности студенческая, – пассионарна в своей сущности, в силу чего, у молодых юношей и девушек возможно нарушение гармонии «импульс жертвенности – инстинкт самосохранения».

Данные обстоятельства являются одним из основных факторов, обусловливающих повышенный интерес экстремистки настроенных элементов, к студенческой молодежи. При этом, понимая пластичность незрелой подростковой психики и учитывая вышеуказанные факторы, представители террористических организаций постоянно модернизируют свои методы воздействия.

Не случайно идеологи радикальных организаций стремятся уделять повышенное внимание именно учащейся молодежи. Например, Абу Омар аль-Каиди (один из идеологов такфиризма) автор наставления «Искусство отбора» подробно описывает три стадии вербовки в мировой «джихад» через приобщение к салафизму. Процесс вербовки, согласно его методике, составляет по времени от нескольких недель – до нескольких месяцев. При этом, автор пособия рекомендует в качестве фокус группы ориентироваться на хорошо успевающих в учебе студентов колледжей и вузов. Он объясняет свой подход тем, что привлеченные на почве идеологии джихада образованные, обладающие красноречием юноши и девушки, сумеют привести за собой в лоно салафизма большее количество своих сверстников, нежели бы это сделал необразованный представитель молодежи.

Рассматривая особенности возрастного развития молодежи в совокупности с вышеперечисленными тенденциями, существующими сегодня в Казахстане, можно выделить ряд проблемных моментов, предполагающих возможность возникновения экстремистских настроений в данной среде. Однако рассуждение на подобную тематику, должно быть подкреплено соответствующими эмпирическими данными.

Так, в результате социологических исследований, проведенных в молодженой среде, были отмечены следующие особенности, способствующие возникновению проблем в процессе профилактики экстремизма в учебных учреждениях:

– в обществе имеют место проявления ксенофобии и интолерантности в отношении людей иного происхождения. Негативное отношение к представителям иной национальности является причиной проявления нетерпимости к представителям иной религии, так как религиозная принадлежность, воспринимаемая зачастую как этнообразующий фактор, ассоциируется в сознании некоторых людей с определенными этносами;

– за духовенством сохраняется авторитет среди студенческой молодежи. Студенты в целом уважительно относятся к служителям религии, доверяют им и положительно оценивают их деятельность;

– в студенческой среде пока еще не сформировалось стабильное представление о светском обществе, инекоторой частью студентов государственная идея секуляризации воспринимается как политика, направленная против религиозности.

– среди студентов тематика религии имеет эффект пресыщения. Религиозный вопрос не рассматривается в качестве триггера каких-либо конфликтов среди студенческой молодежи;

– возможен эффект «синдрома мученика», благодаря которому деструктивные религиозные течения могут набирать популярность и сострадание среди студентов университетов и колледжей [6].

Поэтому, в сфере информационного противодействия распространению экстремистских идей в образовательных учреждениях следует отметить актуальность деятельности созданных во всех регионах республики информационно-разъяснительных групп. В их состав входят представители местных исполнительных органов и правоохранительных структур, духовенство, научная общественность, теологи и религиоведы.

При этом, необходимо разъяснять студентам тезис деструктивности и опасности не самого факта существования каких-либо нетрадиционных религиозных течений, а методов при помощи, которых последние проводят свою пропагандистскую деятельность, вводя в заблуждение и применяя какие-либо психологические методы. Наряду с этим, молодежной среде необходимо распространять идею о том, что каждый человек вправе сам решать религиозные вопросы в рамках, дозволенных законами, основываясь на своих конституционных правах. Тем не менее, управлениям, курирующим государственную политику в области идеологии, молодежной политики, образования, культуры, языковую политику, спорт и здравоохранение необходимо непрерывно проводить мониторинг увлечения молодежи в области религии, чтобы не допустить фанатичное увлечение религией, не совпадающей с государственной политикой.

При проведении профилактических мероприятий среди молодежи необходимо не только проводить информирование о подобных деструктивных религиозных идеях, но и организовывать какие-либо новаторские мероприятия, такие как ролевые игры, где в роли проповедника деструктивных идей выступали бы опытные члены информационно-разъяснительной группы.

При проведении разъяснительной работы важно учитывать, что молодежь меняется и, вместе с нею изменяются социальные нормы, установки и ценности. Каждое поколение молодежи привносит свои идеи, символы, вкусы, модели поведения, внешнего образа и проблемы. Вместе с тем, отношение к молодежи со стороны старшего поколения тоже непостоянно с течением времени, и оно меняется. Например, возрастной промежуток, который принято считать периодом молодости тоже претерпевает коррекцию с приходом каждого нового поколения.

В силу вышесказанного исследователи не успевают за темпами развития реальности и поэтому результаты исследований через несколько лет становятся в лучшем случае не совсем актуальными, в худшем – анахронизмом. Члены информационно-разъяснительных групп сталкиваются с проблемой информационного дефицита, потому что методы деструктивного воздействия постоянно модернизируются в соответствии реалиями времени. Это обуславливает, необходимость регулярного обновления соответствующих методических пособий, описывающих анные тенденции и предполагающих руководство по их профилактике.

Например, поясняя положения принятого в Казахстане Ханафитского масхаба необходимо подвергнуть критике сомнительный авторитет неизвестных шейхов из далеких арабских стран, и призвать верующих обратиться к изучению наследия авторитетных мыслителей Центральной Азии, таких как: Имам Мухаммад аль-Бухари, Абу Мансур ас-Самарканди, Абу Мансур аль-Матуриди, Абу Исаат-Тирмизи, Ходжа Ахмед Яссави, Абу Насыр Аль-Фараби, Юсуф Баласагуни, Шакарим Кудайберды, Абай, Машхур Жусуп и зарекомендовавших себя в нашем регионе духовных наставников.

С учетом изложенного, необходима работа адекватная сложившейся ситуации, с использованием информационных и образовательных ресурсов.

На основании этого, полагаем актуальной реализацию уполномоченными органами следующих мер по противодействию экстремизму:

– организация соответствующей исследовательской работы, результаты которой будут структурированы в специальные пособия и доступны для специалистов, организующих работу по профилактике экстремизма.

Наряду с текущей информационно-разъяснительной работой с молодежью следует активизировать усилия по устранению самих предпосылок формирования сознания, ориентированного на насилие как средство разрешения противоречий. Необходимо решать социально-экономические проблемы студентов, препятствующие их нормальной жизнедеятельности.

Следует помнить, что молодежь является наиболее динамичной, но недостаточно опытной и нестабильной социально-демографической группой, от которой зависит будущее страны, следовательно, эта группа и требует особого внимания и заботы государства по целенаправленному формированию ее социального, психического, духовно-нравственного здоровья, воспитанию гражданственности, патриотизма и толерантного отношения

Литература

1. Государственная программа по противодействию религиозному экстремизму и терроризму на 2018-2022 годы [электронный документ]. Режим доступа: http //adilet.zan.kz/rus/docs/p1800000124.

2. Проект заключения по итогам мониторинга реализации Государственной программы по противодействию религиозному экстремизму и терроризму на 2018-2022 годы за 2019 год.

3. О свободе вероисповедания и религиозных объединениях: Закон Республики Казахстан: с изм. и доп. от 11 октября 2011 года № 483-IV.

4. Составлен социальный портрет террориста в Казахстане [Электронный документ]. Режим доступа: https://tengrinews.kz/crime/sostavlen-sotsialnyiy-portret-terrorista-v-kazahstane-253308/.

5. Акшолаков Е.Д. Психологический портрет современного террориста и эктремиста. / Актуальные проблемы обеспечения пограничной безопасности: материалы А43 II Междунар. заоч. науч.-практ. конф. Минск, 21 февраля 2018 г. В 2 ч. / ГУО «Институт пограничной службы Республики Беларусь»; редкол. В. Д. Гришко [и др.]. – Минск: ГУО «ИПС РБ», 2018. – Ч. 1. – С. 8-15

6. Байбағысова Т.Т. Религиозная толерантность студенческой молодежи города Алматы: социологический анализ (на примере КазНУ им. Аль-Фараби). Диссертационная работа. – Алматы. 2020. – С. 117.

КҮЗЕМБАЙ С.Ғ.
Академия Комитета национальной безопасности Республики Казахстан

ВИДЕОЛЕКЦИЯ В ФОРМАТЕ «DOODLE» В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Развитие нашего государства во всех сферах общественных отношений определяется уровенем образования и навыками молодого поколения. На сегодняшний день в сфере высшего образования внимание акцентировано на качественную подготовку специалистов, эффективные процессы их профессионального становления и развития. Указанное требование формирует для всех высших учебных заведений потребность в разработке и использования новых, эффективных форм и методов обучения. Особенно это актуально в условиях информатизации как глобального тренда в развитии образования [1].

В современный период одним из таких форм и методов инновационного обучения является – разработка и использование видеолекцийв образовательном процессе.

Практика применения кино- и видеофильмов в учебной работе в высших учебных заведения показывает, что в одну и ту же единицу времени можно передать обучающим посредством видеороликов значительно больше знаний, чем во время обычной лекции.Внедрение видеолекций в учебный процесс позволит поднять на новый уровень обучение студентов, расширит практические возможности применения телекоммуникационных технологий в высшем образовании [2].

На сегодняшний день профессорско-преподавательским составом в высших учебных заведениях в зависимости от цели лекции используются различные видеоматериалы в учебном процессе. Источниками таких роликов в основном являются: учебные плтаформы и онлайн курсы *(Coursera, Udemy, Khan Academy)* [3], [4], видеохостинги социальных сетей *(YouTube, ВКонтакте, Instagram),* интерактивные образовательные платформы*(Nearpod, Edpuzzle)* [5], видеоматериалы от производителей учебных пособий, открытые образовательные ресурсы, художественные фильмы, и видеоклипы.

Видеоматериалы из вышеперечисленных источников безусловно оказывают огромную помощь лекторам в образовательном процессе. Зачастую они разрабатываются профессионалами, блоггерами и экспертами разных предметов и областей знаний.

Однако, готовые, разработанные кем-то видеолекций или видеоматериалы можно использовать тогда, когда ее содержание, иллюстрация и сюжетный план так или иначе отражает основную мысль, идею лекций. Для этого предподавателю необходимо долго, крапотливо просматривать и анализировать каждое видео на предмет соответствия установленным критериям. Даже если соответствует критериям, обязательно появляется необходимость монтажа и редактирования ролика с использованием специальных программ, что предполагает дополнительных затратсил и ресурсов. Что бы обучающим дать целостное знание, порой приходится компелировать несколько роликов в одну. К сожалению результат не всегда очевиден.

С точки зрения когнитивной психологии – мы мыслим образами. Иными словами, не текст запоминаем, а образы, которые формируются в процессе обучения.

Возникают справедливые вопросы: что делать, если преподавателю необходимо визуализировать и упростить сложные концепций? Как представить учебный материалвизуально, что бы сформировать у обучающихся целостное представление (образы)? Как разработать собственную видеолекцию, сюжет которого целостно и интересно излагает все основные идеи?

Для того, что бы ответить на такие существенные вопросы, автор доклада предлагает обратить внимание на новый формат (стиль) видеолекций – doodlевидео.

«Doodle Video» (их также называют Whiteboard Video или Whiteboard Animation) – это видео с намеренно упрощенной графикой, демонстрирующие процесс нанесения изображений на доску и поэтапно раскрывающие идею или сюжет [6].

Приставка «doodle» переводится с английского языка как «машинально рисовать». Это своего рода анимационное видео – на экране рука «рисует» эскизы картинок, таблиц, схем, процессов, событий и явлений, которые имеют свою логическую последовательность и общую концепцию.

Уникальные отличия «doodle»видео от других видеороликов (отрывки из фильмов, клипов, ролики снятые на видеокамеру и т.д.) состоят из следующих возможностей:

–автор с первых секунд и до завершения ролика разрабатывает сценарий/сюжет самостоятельно заранее продуманному плану. В данном случае реализуются такие принципы как самостоятельность, творческого и системного подходов;

–обьект, предмет, события и процессы излагаются в динамике, при этом автор может изменять фокусное расстояние объектива (зуммирование), которое позволяет визуализировать абстрактные понятия и делают материал более понятным для обучающихся;

–изложение учебного материала осуществляется на доске, при этом есть возможность использования таких электронных учебных принадлежностей как мел, карандаш, ручка, фломастер и т.д.;

–программное обеспечение и платформа на котором создается «doodle» видео не требует высоких системных требований операционной системы компьютера;

–легкий программный интерфейс, что способствует быстрому обучению по созданию видеолекций на любые темы в предметной области;

–сюжетный план и объяснение материала сопровождается музыкальным фоном и дикторским голосом преподавателя.

Наряду с положительными сторонами стоит отметить хотя и не существенные, но имеющиеся при разработке «doodle» видео недостатки следующего характера:

–трудоемкость: создание качественных «doodle» видео требует времени, усилий и усидчивости со стороны преподавателя;

–необходимо владеть такими методами как восхождения от абстрактного к конкретному, аналогия, сравнение, постановка правильных вопросов, причинно-следственный анализ, моделирование, техника обучения Фейнмана и. т.д.;

–преподавателю при закадровом озвучивании текста рекомендуется владеть свободной артикуляцией, выразительно читать текст, контролировать постоянство речи и ритма, вырабатывать среднюю тональность голоса;

–интегрированная система записи голоса не позволяет качественно записать голос диктора (преподавателя);

–изменение кадров влечет за собой внесение корректив в другие взаимосвязанные кадры;

–в открытых источниках нет единого подхода (методологии) к разработке «doodle» видео.

Несмотря на наличие указанных недостатков, следует обратить внимание, что сильных сторон, разумеется, больше, чем слабых. Слабые стороны на первый взгляд отражают трудность и сложность их преодоления. Однако, если усердно практиковаться, творчески подойти к процессу создания «doodle» видео, то непременно можно преодолеть и выработать собственную методологию разработки «doodle» роликов.

С чего следует начать, что бы преподаватель мог разрабатывать оригинально обучающее и полезные видеолекций в формате «doodle»?

Автор настоящего доклада предлагает три последовательных взаимосвязанных между собой этапов создания «doodle» видеолекций: подготовительный, реализация сюжета, экспорт видео.

Подготовительный этап.

Преподавателю необходимы следующие минимальные условия: наличие компьютера (ноутбук) и микрофона. Стоит отметить, что характеристика компьютера (ноутбука) должна быть не ниже следующих требований: оперативная память не меньше 4 Гб, частота процессора выше 1.6 ГГц, разрешение экрана от 1024x768, на жестком диске требуется около 142 Мб.

Целесообразно загрузить (скачать) программу SparkolVideoscribeна официальном сайте разработчиков [7] и установить его на компьютер (ноутбук) согласно рекомендациям.

Прежде чем начать создавать doodle видеолекции, автор настоящего доклада рекомендует подготовить текстовый вариант лекций, в котором четко изложена цель, задачи, основные рассматриваемые вопросы и выводы.

На стадии написания текста, автору видеолекций необходимо заранее выработать стиль речи для озвучивания закадрового голоса: научный, официально-деловой, публицистический, художественный, разговорный и т.д. Это самый первый и важный шаг на пути создания видеолекций. Весь сюжет и дальнейшая раскадровка «doodle» видео прямо зависит от написанного текста лекций.

Существуют различные подходы к созданию видеолекций, но в данном случае самым эффективным является – изначально осуществить запись дикторского (преподавателя) голоса перед ее созданием.

Выше было указано об одном из недостатков – *интегрированная система записи голоса не позволяет качественно записать голос диктора.* Ее устранение можно осуществить следующим образом: дополнительно загрузить приложение Adobe Audition для цифрового аудиомонтажа [8].

После установки программы можно приступить к записи дикторского голоса «doodle» видеолекций. На этой же программе преподаватель по оканчанию записи голоса может самостоятельно редактировать аудио и повышать ее качество. Экспортированную (готовую) аудиозапись (дикторский голос) необходимо импортировать в программу SparkolVideoscribe.

Реализация сюжета.

Следующим шагом является – планирование сюжета согласно содержанию озвучиваемого текста. Для формирования целостного представления у обучаемых об учебном материале, необходимо визуализировать используемые понятия (озвучиваемые слова) с помощью картинок, схем, диаграмм, процессов и т.д. При этом объяснение предмета, обьекта, процессов и событий происходят в динамике.

Данный этап является полностью практическим и предпологает реализацию следущего алгоритма:

1. запускается программа Sparkol Videoscribe;
2. в меню File нужно выбрать опцию«create ane wscribe» или «new scribe»;
3. в первом, во втором и третьем кадрах необходимо определить название лекций, цель и задачи лекций путем выбора опций «addtext». В рамках данной опций осуществляется настройка стиля, размер шрифта и цвет текста, а также настраивается анимация появления текста на экране.
4. после появляения рабочей области с холстом, на левой панели (библиотека) необходимо выбрать нужные элементы *(схемы, процессы, диаграммы, картинки, изображения)* для добавления в видеоролик;
5. в случае если появляется необходимость добавить изобржения из других источников, то необходимо выбрать опцию «importimage»и выбрать нужный файл из компьютера (ноутбук). В данном случае можно использовать как готовые изображения, так и нарисовать собственные;
6. для создания нужной композиций, преподаватель перемещает каждый элемент по холсту на свое устмотрение и изменяет размеры элементов;
7. что бы добавить анимацию, выбирается нужный элемент и путем использования опций «setthedrawingtime» в верхней панели. Задается время появление элемента на экране и его продолжительность;
8. добавляются переходы между элементами и кадрами путем нажатия функции «setthetransitiontime» в верхней панели. Выбирается вид анимации и задается время, через которое следующий элемент будет появляться на экране;
9. в случае небходимости добавляется фоновая музыка к видеолекций нажатием на кнопку функции «addsoundtrack»;

Экспорт видео.

После реализации сюжетного этапа рекомендуется осуществить контрольный обзор видеолекций целостно и сохранить его путем функции «Save» и выбрать нужный формат.

В завершении, преподавателю необходимо запустить процесс отрисовки видеоролика путем использования функции «render»в верхней панели экрана и дождаться экспорта «doddle» видео.

Подводя итоги, хотелось бы отметить, что предлагаемый автором алгоритм создания «doddle» видеолекции будет способствовать повышению уровня инновационного метода обучения обучающихся в высших учебных заведениях.

В целом, «doddle» видеолекции помогают улучшить коммуникацию, поднять уровень осмысленности в предметной области, целостно воспринимать знания и увеличивает эффективность его передачи обучающим.

Литература

1. Токаев К.К. Республиканский съезд педагогов // Выступление Президента Республики Казахстан // Официальный сайт Президента РК //http:www.akorda.kz
2. Искандерова Ф.В. Видеолекции как элемент применения телекоммуникационных технологий в учебном процессе / Искандерова Ф.В., Байгундинова Д.Т. // Электронные технологии в образовании. Вестник КАСУ. – 2005 – №1. – С. 54.
3. Электронный сайт массовых открытых онлайн курсов (МООК). – //http:www.coursera.org.
4. Образовательная онлайн платформа. – //http:www.udemy.com.
5. Интерактивная образовательная платформа.– //http:www.edpuzzle.com
6. Электронная образовательная платформа Videoinfographica. Дудл видео – что это и для чего используется? – //http:www. videoinfographica.com.
7. Официальный сайт Sparkol Video scribe. – //http:www.videoscribe.co
8. Официальный сайт Adobe Audition. – //http:www.adobe.com

СИЗЫХ Р.А.
Академия Комитета национальной безопасности Республики Казахстан

СОВРЕМЕННЫЕ ДУХОВНО-ПРАВОВЫЕ ЦЕННОСТИ

Проблемы правовых ценностей не выходили из поля зрения многих ученых – теоретиков права на протяжении десятилетий, однако своей актуальности не утратили до сих пор. Это вполне естественно, поскольку формирование правовых ценностей на разных исторических этапах и в различных государствах имеет как общие закономерности, так и особенности, обусловленные уровнем социально-политического, экономического, духовно-культурного, морально-нравственного развития, развитости демократических институтов власти, гражданского общества и правового государства, а также вдумчивым и терпимым отношением к появляющимся новым демократическим правовым ценностям. Однако провозглашение в виде основных приоритетов формирования демократических правовых ценностей определяет направление поведения политических представителей государства и формы осуществления их законных интересов. В данном случае это также отражается на комплексном понимании процесса формирования правовой жизни и правового поля в обществе и государстве. При этом, не менее значимым является понимание процесса правового регулирования и его оценка в общей системе правовых ценностей.

Здесь уместно выделить слова Президента Республики Казахстан Касым-Жомарта Токаева: «Для развития страны недостаточно модернизировать только политическую систему. Реформы должны, прежде всего, формировать в обществе новую политическую культуру. В то же время необходимо утверждать новые ценности. Отныне приоритет будет отдаваться, в первую очередь, интересам страны и правам каждого человека» [1].

Государство выступает хранителем правовых ценностей и обязано не только провозглашать, но и обеспечивать их реализацию. Цивилизованность органов государственной власти обусловливается их фактическим отношением к правовым ценностям. Субъекты, игнорирующие правовые ценности и ценность права, разрушают гуманные основы государственности и демократии, подавляют авторитет государства в глазах гражданского общества.

Духовными ценностями принято считать ценности науки, морали, исскуства, философии, права и др., несмотря на то, что некоторые указанные области вообще никакого отношения к духовности не имеют.

Как отмечает Д.Л. Андреев, во всех сферах жизнедеятельности человека, наблюдаются два ряда различных явлений: духовный и интеллектуальный [2, с. 446].

Духовность в качестве особого феномена, являющегося неотделимым от насущного человеческого существования, обуславливаясь прошлым и опираясь на процессы современной действительности, придает содержательность человеческой жизни, нап равляет ее по определенному пути, и здесь важнейшую роль играет традиция, обеспечивающая преемственность и непрерывность развития общества. Духовная чистота, решимость исполнить все нравственные принципы и требования, которые содержатся в неизменном виде благодаря традиции, обеспечивается производной от духовности категорией «нравственность».

Нравственность есть проявление духовности. Духовность и нравственность в социально-философском аспекте являются во многом сходными категориями, поскольку их проявление почти всегда основано на личностном восприятии и последующем воспроизведении в обществе, важную роль в котором играет традиция.

Интеллектуальные ценности представляют собой совокупность знаний, идей и умений, которые формируются в результате коллективной мысли и культурного наследия общества. Они играют важную роль в развитии и процветании общества, а также способствуют развитию личности, повышению ее интеллектуальных способностей [3].

Правовые ценности – это обобщенные правовые цели и правовые средства их достижения, выполняющие роль правовых норм. Таким образом, каждая правовая ценность и система правовых ценностей имеют двуединое основание: в личности как в субъекте права и в обществе как социокультурной системе [4, с. 9-10]. Установление правовой ценности как идеального образца,

лежащего в основе оценки субъектом объекта познания, позволяет выделить в системе общечеловеческих ценностей такие ценности, как правовые ценности, культурные ценности, этические ценности и т.д.

Рассматривая роль правовых норм при формировании правовых целей и правовых средств достижения этих целей, необходимо отметить, что «правовая ценность и система правовых ценностей имеют двуединое основание: в личности как в субъекте права и в обществе как социокультурной системе» [4, с. 9-10]. Если рассматривать ценность в личности как субъекте права, то в основе будет лежать оценка субъектом объекта познания, что позволяет выделить правовые ценности, культурные ценности, этические ценности и т.д., которые имеют правовой характер, что делает их общеобязательными, превращая их из морально-нравственных, абстрактных пожеланий в правовую плоскость и правовую реальность.

В юриспруденции и педагогике давно говорят о моральных и духовных правах человека. Так, например, Е.А. Лукашева указывает, что одной из фундаментальных духовных свобод является свобода совести [5, с. 150]. Как отмечает Е.Л. Русакова, с философской точки зрения права человека – это универсальные моральные права [6].

В соответствии с Законом Республики Казахстан о культуре [7], духовно-нравственные права и свободы человека, и закрепляемые ими ценности относятся к культурному наследию народа Республики Казахстан.

Общечеловеческая ценность страны была уже заложена в Конституцию Казахстана, из преамбулы которой следует, «Мы, народ Казахстана, объединенный общей исторической судьбой, созидая государственность на исконной казахской земле, сознавая себя миролюбивым гражданским обществом, приверженным идеалам свободы, равенства и согласия, желая занять достойное место в мировом сообществе, осознавая свою высокую ответственность перед нынешним и будущими поколениями, исходя из своего суверенного права, принимаем настоящую Конституцию» [8].

В то же время, Закон «О национальной безопасности Республики Казахстан» относит «материальные и духовно-нравственные ценности казахстанского общества» к сфере национальных интересов, объектам национальной безопасности Республики Казахстан [9]. Одновременно «утрата культурного и духовного наследия народа Республики Казахстан» в законе определена как угроза национальной безопасности [9]. Как мы видим, духовно-нравственные ценности нуждаются не только в формировании, сохранении, но и защите. О чем, в свою очередь, говорит ст. 6 вышеупомянутого закона, в которой перечислены основные угрозы национальной безопасности, в числе которых: снижение уровня законности и правопорядка, в том числе рост преступности, включая организованные ее формы, сращивание государственных органов с криминальными структурами, террористическими или экстремистскими организациями, покровительство должностных лиц незаконному обороту капитала, коррупция, незаконный оборот оружия и наркотических средств, способствующие снижению степени защищенности национальных интересов; утрата культурного и духовного наследия народа Республики Казахстан; терроризм, экстремизм и сепаратизм в любых их формах и проявлениях и т.д.

Необходимо отметить, что на современном этапе развития казахстанского общества, в качестве основной угрозы сохранения культурного и духовного наследия, национальной идентичности, жизни человека – как высшей ценности общества, выступает – терроризм.

Идентификация конкретных угроз, исходящих от террористических организаций, понимание их сущности позволяют на качественно новом уровне выстраивать систему противодействия этим угрозам. В том числе, путем формирования нравственных и культурных принципов в обществе.

На актуальность этого вопроса указывают авторы тематического сборника «Актуальные проблемы противодействия терроризму и экстремизму» (под ред. В.В. Красинского). По их мнению, «учитывая повышенную общественную опасность террористических проявлений, их транснациональный характер, конспирацию и организованность, основой конструктивного сотрудничества международных организаций, правоохранительных органов и спецслужб в сфере противодействия терроризму должно стать единое понимание террористических угроз и повышение эффективности международного и региональных механизмов контртеррористического сотрудничества [10, с. 23].

Следует отметить, что цели и задачи зарубежных террористических организаций противоречат принципам, заложенным в Конституции Республики Казахстан, ценностям казахстанского общества, правам и свободам человека и гражданина, в том числе право на жизнь.

Статья 1 Основного Закона гласит, что Республика Казахстан утверждает себя демократическим, светским, правовым и социальным государством, высшими ценностями которого являются человек, его жизнь, права и свободы.

В статье 2 Конституции предусмотрено, что Республика Казахстан является унитарным государством с президентской формой правления. Суверенитет Республики распространяется на всю ее территорию. Государство обеспечивает целостность, неприкосновенность и неотчуждаемость своей территории.

Статья 5 Конституции запрещает создание и деятельность общественных объединений, цели или действия которых направлены на насильственное изменение конституционного строя, нарушение целостности Республики, подрыв безопасности государства, разжигание социальной, расовой, национальной, религиозной, сословной и родовой розни, а также создание непредусмотренных законодательством военизированных формирований.

В соответствии со статьей 20 не допускаются пропаганда или агитация насильственного изменения конституционного строя, нарушения целостности Республики, подрыва безопасности государства, войны, социального, расового, национального, религиозного, сословного и родового превосходства, а также культа жестокости и насилия [11].

С учетом вышеизложенного, большинство законодательно закрепленных ценностей, которые входят в предмет правового регулирования, необходимо признать правовыми ценностями, т.е. правовая ценность в данном случае воспринимается как нормативно-правовой объект, значимый для личности, общности или группы лиц, а также общества в целом, в зависимости от круга лиц, на регулирование правоотношений которых они нацелены.

В условиях формирования высоких нравственных идеалов общества совершенно необходимой является продуманная и целенаправленная государственная политика в области духовных и нравственных ценностей. Эта политика должна быть частью единой стратегии изменения жизни общества, включающая в себя позитивные социальные изменения в области культуры, образования, здравоохранения и воспитания.

Литература

1. Необходимо утверждать новые ценности – Токаев // https://ru.sputnik.kz/20230313/neobkhodimo-utverzhdat-novye-tsennosti---tokaev-32878566.html

2. Андреев Д.Л. Собрание соченаний: в 3 т. Т.2. – М.: Московский рабочий, Присцельс, 1995. – С. 446.

3. Что такое интеллектуальные ценности? // https://obzorposudy.ru/polezno/cto-takoe-intellektualnye-cennosti

4. Михайлов С.В. Правовые ценности: теоретико-правовой аспект: автореф. дис.... канд. юрид. наук. – Ростов-на-Дону, 2011. – С. 9-10.

5. Права человека: учебник для вузов / Отв. ред. член-корр. РАН, докт. юр. Наук Е.А. Лукашева. – М.: НОРМА, 2001. – С. 150.

6. Русакова Е.М. Из опыта преподавания прав человека в начальной и средней школе // Сборник методических материалов. – М., 1999.

7. О культуре Закон Республики Казахстан от 15 декабря 2006 года №207. //https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z060000207_#z2

8. Преамбула Конституции Казахстана // https://constitutionrk.kz/preambula

9. О национальной безопасности Республики Казахстан Закон Республики Казахстан от 6 января 2012 года №527-IV.// https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1200000527

10. Актуальные проблемы противодействия терроризму и экстремизму. Под ред. В.В. Красинского. – М., 2017. – С. 222.

11. Конституция Республики Казахстан Конституция принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года // https://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000_

ТУЛЕГЕНОВ Б.Ш.
Академия Комитета национальной безопасности Республики Казахстан

ЦВЕТНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ» КАК ФЕНОМЕН, ВЫЗВАННЫЙ ГЛОБАЛЬНЫМИ ТРЕНДАМИ

Наиболее острую угрозу основам конституционного строя современных государств представляют «цветные революции». Данное понятие, войдя в науку из журналистики, описывает насильственный захват власти и изменение конституционного строя в ходе массовых протестных акций и массовых беспорядков: Сербия 2000г., Грузия 2003г., Украина 2004 и 2014г.г., Киргизия 2005г., Тунис 2010г., Египет 2011г., Ливия 2011г. Сирия 2011г. и др. В этот ряд ставятся и неудавшиеся «цветные революции» со схожим сценарием: Армения 2008г., Россия 2012г., Белоруссия 2020г.

События подобного рода в январе 2022 года произошли и в Казахстане, оценку которым дал Президент К.К. Токаев: «Это было время испытаний для нашего народа. Под угрозой оказались основы государственности. Более того, стоял вопрос о том, сумеем ли мы сохранить наше государство».

Феномен «цветных революций» рассматривается в рамках двух обобщённых концептов, имеющих как противоречия, так и точки соприкосновения: 1) это государственные перевороты, осуществляемые с помощью технологий внешнего воздействия; 2) это одно из проявлений классических революций, обусловленные естественными историческими процессами развития общества.

Поскольку события, известные под общим названием «цветные революции», привели лишь к переходу власти от одной политической группы к другой, то, согласно первому концепту, отрицается революционная сущность и выделяется искусственность их происхождения. То есть «цветные революции» сводятся к свержению действующей власти, главным образом, реализуемой западными странами в собственных геополитических и экономических интересах.

Так, А. Наумов полагает, что это «технологии, успешно маскирующиеся под стихийные процессы, отличающиеся почти театральным уровнем драматургии, который западные политологи старательно пытаются выдать за самопроизвольное и стихийное проявление воли народа, внезапно решившего вернуть себе право управлять собственной страной» [1]. А. Керимов и Т. Вербицкая считают, что это «процесс транзита власти к оппозиции вследствие утраты поддержки населения (легитимности) официальным правительством государства, осуществляемый посредством деятельности оппозиции по обеспечению массовых народных беспорядков, волнений по продуманному извне сценарию государством-заказчиком цветной революции» [2]. По Е. Понамаревой – это «процесс смены правящих режимов под давлением массовых уличных акций протеста и при поддержке финансируемых из-за рубежа неправительственных организаций» [3]. У. Балтодано, Н. Понамарев и А. Майлис описывают «цветную революцию как «вооруженную борьбу оппозиции с правящей властью с применением мягких технологий манипуляций массовым сознанием» [4].

В рамках другого концепта, «цветные революции» объясняются накопившимися в обществе противоречиями, в условиях отсутствия институционализированных механизмов их устранения. Массовые протесты и беспорядки в Тунисе, Египте, Украине, Киргизии, Армении и других странах объясняются внутренними социально-экономическими проблемами и бурным развитием интернет-коммуникаций. С одной стороны, это ведет к возросшей способности протестно-настроенной части населения мобилизоваться и более эффективно добиваться поставленных целей, а с другой – способствует формированию и развитию активного гражданского общества, политизирующего любые имеющиеся проблемы.

Такие исследователи как Дж. Голдстоун, Э. Селбин, Д. Форан, Дж. Аллинсон, Д. Порта, Д. Риттер, А. Баят и др. изучают «цветные революции» как последствия стечения определенных экономических, политических и культурно-ценностных факторов. Они рассматривают революции как явление, тождественное социальным и политическим изменениям – то есть «они

являются частью социального процесса, которые могут происходить в разных случаях по-разному: при наличии или отсутствии тех или иных способствующих факторов» [5].

Вместе с тем, оба изложенных концепта из-за имеющихся теоретико-методологических пробелов не в состоянии в полной мере осмыслить феномен «цветных революций» и соответственно построить научно-обоснованный прогноз развития ситуации в нашей стране.

Российский исследователь Э. Шульц считает, что в развитии теории революции наметился «методологический кризис: «… существующие методологии и методики исследований не удовлетворяют, новые не появляются.» [6]. Первое теоретическое обоснование «цветных революций не в полной мере учитывает истинную сущность и природу возникновения «цветных революций», из-за чего не способно служить основой объективного прогнозирования развития оперативной обстановки. Второе видение не учитывает то, что «цветные революции» происходят не без внешнего влияния, которое осуществляется в форме «мягкой силы», важная роль в применении которой отводится МНПО.

Как мы можем наблюдать, «цветные революции» имеют свойство распространятся волнообразно, когда ими охватываются по нескольку стран практически одновременно, причем, по мнению М. Мана, «…последние два столетия доля революций, которые происходят волнообразно, росла» [7]. В начале 90-х годов С. Хатингтон замечал, что «политические переходы исторически имели тенденцию объединяться в «волны»: широкие глобальные движения, в которых число глобальных демократий либо увеличивалось, либо уменьшалось во время обратных волн: «Третья волна, начавшаяся в 1970-х годах, привела к свержению автократий в ряде регионов: Южной Европе, Латинской Америке, Восточной Азии, распадающемся советском блоке и странах Африки к югу от Сахары, прежде чем в значительной степени достигла пика в середине 1990-х годов [8].

Тем не менее, по мнению А. Бека, преобладающие объяснения революции сосредоточены на динамике внутри отдельного государства и общества, и поэтому они не очень хорошо подходят для понимания этой их особенности [9]. Н. Шнайдер, развивая эту мысль, пишет: «Теоретически и методологически социальная наука о революции демонстрирует «методологический национализм», когда редко на системном уровне учитываются встроенность обществ в глобальные и региональные динамики. Методологически государство-центричные модели революций и модели через призму социальных движений отдавали предпочтение изучению отдельно взятых событий или сравнению «страновых» кейсов, затушевывая международную и транснациональную динамику» [10].

Представляется, что выводы вышеотмеченных исследователей могут содержать ключ к разгадке природы феномена «цветных революций». Их причинами могут быть взаимные эффекты благоприятных условий для протестной мобилизации внутри страны и транснациональные факторы: экономические, политические и культурные динамики. Так, за последние несколько десятилетий беспрецедентно возросли масштабы международных связей в экономических, политических социокультурных сферах. Государство и общество оказались встроены в глобальные и транснациональные тренды, которые неизменно влияют на процессы внутри страны. Иначе говоря, глобальные и транснациональные процессы оказывают в том числе, наравне со структурными факторами (экономика, демографическая ситуация, качество государственного управления, конъюнктура мирового рынка и т.д.) воздействие на устойчивость государства и влияют на протестную мобилизацию населения.

Так, Д. Порта и С. Тарроу думают, что волнообразность «цветных революций» обусловлена т.н. диффузией – «процесс посредством которого новые идеи, институты, политика, модели или образ действий распространяются географически от основного места к новым местам, будь то в пределах данного государства или между государствами» [11]. Прииненный в одной стране алгоритм и метод свержения власти повторяется активистами в других странах. Кроме того, глобализация насаждает представления о надлежащей форме политики: государства подражают друг другу, формируют общепринятые институциональные структуры, обеспечивают общественные блага исходя из универсального стандарта и т.д.

Из этого следует, что анализ должен проводиться одновременно на уровне наднациональных и внутристрановых динамик как единого целого в разных плоскостях соприкосновения и взаимодействия. Исследование феномена революций не в разрезе одной страны, а как явления, охватывающего целый регион или несколько стран со схожими структурными условиями, может представить возможность более объективно установить причины и механизмы их возникновения и ключ к их прогнозированию, а, следовательно, их нейтрализации.

Литература

1. Наумов А.О. «Мягкая сила» и «цветные революции» // Russian journal of legal studies. – 2016. – С. 73-75.

2. Керимов А.А., Вербицкая Т.В. «Цветная революция» как угроза политической системе государства: проблемы определения // Management Issues. – 2019. – С. 9.

3. Понамарева Е.Г., Рудов Г.А., «Цветные революции»: природа, символы, технологии // Обозреватель. – 2012. – С. 38.

4. У.А. Балтодано, Н.А. Пономарев, А.А. Майлис, «Цветные революции» и национально-государственная идентичность // Politbook. – 2019. – С. 116.

5. Allison J. A fifth generation of revolution theory // Journal of Historical Sociology. – 2019. – С. 142-151.

6. Шульц Э.Э. Теории революции: к истории изучения, систематизации и современному состоянию // НАУЧНЫЕ ВЕДОМОСТИ. – 2015. – С. 171

7. Mann M. Sources of social power: Globalizations, 1945-2011 // Cambridge: Cambridge University Press. – 2013. – С. 56-57

8. Huntington S. Democracy's Third Wave // Journal of Democracy. – 1991. – С.12-34.

9. Beck C. Reflections on the revolutionary wave in 2011 // Theory and Society. – 2019. – С. 197-223.

10. Sznaider N. Unpacking cosmopolitanism for the social sciences: a research agenda // The British Journal of Sociology. – 2006. – С. 57

11. Porta D.and Tarrow, Double diffusion: police and protestors in transnational contention //Comparative Political Studies. – 2012. – С. 34.

ЕЛУБАЕВА Л.Ж.
Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Академиясы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ШЕКАРАСЫН ҚОРҒАУ САЛАСЫНДА ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2022 жылғы 16 наурыздағы «Жаңа Қазақстан: жаңару мен жаңғырту жолы» атты Қазақстан халқына Жолдауындағы халықтың сұраныстары мен қажеттіліктеріне толық бағдарланған және елді одан әрі дамытуға бағытталған бастамалар көрініс тапты. Қазақстан Республикасы Президентінің берік бағытын іске асыруда, Қазақстан Республикасының қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесінің құрамдас бөлігі болып табылатын арнаулы мемлекеттік органдардың Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынатын және есеп беретін Ұлттық қауіпсіздік комитетіне маңызды рөл берілген.

Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті өз өкілеттігі шегінде Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік органдарының біріңғай жүйесіне, барлау, қарсыбарлау, жедел іздестіру іс-шараларына, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын қорғауға, ақпараттық іс-әрекеттер міндеттерін іске асыруға басшылықты, сондай-ақ өз құзыреттілігіне жататын қызмет салаларында ведомствоаралық үйлестіруді жүзеге асырады [1].

Ұлттық қауіпсіздік органдарына жүктелген міндеттердің кең ауқымы олардың әртүрлі бағыттылығы мен жан-жақтылығын айқындайды, соның салдарынан Ұлттық қауіпсіздік комитеті мен құқық қорғау органдарының өзара іс-әрекеттерді ұйымдастыру мәселесі аса өзекті болып отыр.

Бұл мәселені Қазақстан мен ТМД елдерінің мамандары Мемлекеттік шекараны қорғауды жедел қамтамасыз ету аспектісінде бірнеше рет зерттеген, атап айтқанда, А.Б. Батыргалиев, В.К. Божко, Е. Гиззатов, А.К. Кабдолланов, Б.И. Қырғызбаев, В.Н. Ковтун, Б. Кулекеев, Г.К. Симонов және т.б. бұл ретте осы уақытқа дейін ескірмеген кемшіліктер көрсетілген: ақпараттарды жасыру, сау емес бәсекелестік, бір-бірінің мүдделерін елемеу, бөлімшелердің бір-бірінің функционалдық міндеттерін қайталау, нәтижесінде күш пен құралдардың шашырауына, бір объектіні бір уақытта және бір-біріне тәуелсіз тексеріс жүргізуге, осының барлығы қорыта келгенде Мемлекеттік шекараны бақылаусыз бұзуға, контрабандалық заттарды заңсыз тасымалдауға әкеледі [2].

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік шекарасының қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесінің тиімді қызмет етуі көп жағдайда қазіргі таңдағы заңнама мен басқа елдермен жасалған келісім-шарттардың талаптарына сай келетін нормативтік құқықтық базада белгіленген нормаларға тәуелді.

Тиісінше, қамтамасыз етудің жағдайын толық білу үшін, осы саладағы күші бар заңнамалар мен құқытық нормативтік актілерге талдау жасалып, шекаралық қауіпсіздікті арттыру мақсатында өзара байланыс пен өзара әрекет ету шараларын реттеу қажет.

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік шекарасын қамтамасыз етудің құқықтық негізі – бұл Мемлекеттік шекараны қамтамасыз етудің түсінігі, мақсаты мен міндеттері, субъектілері, құзіреттері анықталған өзара байланысты және өзара әрекет ететін мемлекеттік, ведомствалық және халықаралық нормативтік құқықтық актілердің жиынтығы.

Тиісінше, басты құқықтық негіз Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес «Республиканың егемендігі оның бүкіл аумағын қамтиды. Мемлекет өз аумағының тұтастығын, қол сұғылмауын және бөлінбеуін қамтамасыз етеді» [3]. Осы мақсатты жүзеге асыру үшін мемлекет арнайы қызмет ететін мемлекеттік органдарды құрады және оларды қамтамасыз етеді. Алайда, аталған өкілетті органдар бір мәселе бойынша өзара әрекеттесуіне құзіреттердің қарама-қайшы келуі не болмаса қамтамасыз ететін объектілердің ортақ болуы себепші болады.

Өз кезегінде, өзара әрекеттесу – әртүрлі органдардың, ведомстволардың, мекемелердің, ұйымдардың күштері мен құралдарының көмегімен жалпы мәселені шешудегі іс-қимылдардың біріктілігі. Бұл жалпы мемлекеттік міндеттерді шешуге барлық мемлекеттік мүдделерді бағындырып, органдардың күш-жігерін біріктіруге, күштер мен құралдарды ұтымды және үнемді қолдануға көмектеседі [3].

Сөздің кең мағынасында өзара әрекеттесу дегеніміз – ол денелердің бір-біріне өзара әсер ету процессі, олардың күйінің өзгеруінің ең жалпы, әмбебап түрі. Тар мағынада өзара әрекеттесу – бұл әртүрлі объектілердің бір-біріне әсер ету процестерін, олардың өзара шарттылығын, күйінің өзгеруін, өзара ауысуын, сондай-ақ бір объектіден екінші объектінің пайда болуын, тікелей немесе тікелей емес, сыртқы немесе ішкі қатынас, байланыс түрін көрсететін категория.

Әскери тұрғыдан алғанда, өзара әрекеттесу – бұл қақтығыстың (операцияның) мақсатына жету үшін жүзеге асырылатын, әскерлердің (күштердің) міндеттері, орны, уақыты мен тәсілдерін келісілген іс-қимылдары [4].

В.Н. Кенихтың пікірінше, Шекара қызметінде қолданылатын Мемлекеттік шекараны қорғаудағы ведомствоаралық өзара әрекеттесудің мәні мемлекеттік шекараны қорғау міндеттерін тиімді орындау мақсатында халықаралық шарттарда және Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген өз құзіреті шегінде жүзеге асырылатын, келісілген іс-қимылдар барысында іс-қимылдың дербес субъектілерінің бір-біріне өзара әсерін және олардың күш-жігерінің интеграциялану дәрежесін көрсететін объективті басқарылатын процессте жатыр.

Жалпы жоғарыда айтқандарды ескере отырып, өзара әрекеттесуді былай түсінуге болады: өзара әрекеттесу – бұл белгілі бір тапсырмаларды орындау кезінде өзара көмек, қолдау және өзара әрекеттесу серіктестерінің келісілген әрекеттерін ұйымдастыратын басқару компоненті.

Қазіргі геосаяси жағдайларда, әсіресе «Шығыс (Қытай, Рессей) – Батыс (АҚШ, НАТО және т.б.)» бағытында жаһандық Қарулы қарсыластықтың туындау қаупі артқан кезде, екі қарсыластың арасында «қысылып қалу» жағдайында болады, бұл шетелдік арнаулы қызметтердің халықаралық лаңкестік және діни-экстремистік ұйымдардың, трансұлттық қылмыстық қауымдастықтар мен есірткі құрылымдардың (саяси және лаңкестік) іс-әрекеттердің жандануының шарты болып табылады. Бұл тұрғыда мемлекеттік органдарының шекарадағы ықтимал жанжал жағдайларды, шекаралық инциденттерді, арандатушылықтарды (оның ішінде халықтың Мемлекеттік шекарасынан жаппай өтуі), әртүрлі заңсыз іс-әрекеттерді уақытылы айқындаудағы күш-жігерді келісу және біріктіру бойынша өзара іс-қимыл мәселелерін мұқият пысықтауды талап етеді. 2020 жылғы ақпанда Жамбыл облысының Қордай ауданындағы этносаралық қақтығыс нәтижесінде этникалық дүнгендердің (32 000-нан астам) қазақ-қырғыз шекарасы арқылы өтуіне алып келген. Бұл жаппай тәртіпсіздіктер қарастырылып отырған мәселенің өзектілігін айқындайды. 2022 жылдың шілдесіндегі шекаралас Өзбекстандағы этникалық қарақалпақтардың көтерілуінен туған толқулар нәтижесінде көрші мемлекет азаматтарының Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын жаппай заңсыз өтуіне әкелер еді.

Бұдан басқа, өзара әрекеттесудің ерекше шарттары 2022 жылғы қаңтар айының басындағы тәртіпсіздіктер барысында деструктивті элементтердің қолына түскен қаруды, Рессейден (бір жылдан астам Украинамен ашық әскери қақтығыс жүріп жатыр) және Қырғызстаннан (Тәжікстанмен болған қақтығыс нәтижесінде 2022 жылғы қазанда Баткен облысының кәмелетке толған тұрғындарын жаппай қаруландыру туралы заңы қабылданды) Қазақстанға, сондай-ақ Қазақстаннан тасымалдау әрекеттеріне қарсы тұру, жолын кесу іс-әрекеттері талап етеді. Аймақтық қақтығыстар (Қырғызстан-Тәжікстан, Әзірбайджан-Армения) нәтижесінде туындаған «қару-жарақ жарысы» деп аталатын жағдай мәселені қиындатады, өйткені қару-жарақтың, оқ-дәрілердің және олардың компоненттерінің заңсыз транзитіне қызығушылық көршілес (қақтығысушы) елдердің мемлекеттік (үкімет) деңгейінде көрінеді.

Соңғы уақытта Мемлекеттік шекара арқылы контрабанда тасымалдауға қарсы іс-қимыл мәселелері өзекті болып тұр: бұл ең алдымен шетел валютасы (2022 жылғы наурызда Қазақстанда валютаны әкетуге шектеулер еңгізілді), Рессейге салынған санкцияларға байланысты қайталама кері экспорт материалдары, алтын және зергерлік бұйымдар, материалды құндылықтарды Казақстаннан әкету немесе Қазақстанға әкелу тәсіліретінде қарастырылады. Белгілі бір заңдық салғырттықтарға байланысты контрабандаға қарсы күресте өзара әрекеттесуді барлық үш салада ұйымдастыру қажет: жедел, әкімшілік және қылмыстық-процессуалдық..

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасын қорғауды қамтамасыз ету Қағидаларында бірлескен жұмыстың міндеті болып Қазақстан Республикасының шекаралық

кеңістігінде жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің саяси, экономикалық, ақпараттық, гуманитарлық және басқа да мүдделерін қорғау болып көрсетілген [5]. Жалпы алғанда, бұл бірлескен жұмыстың мақсаттарына сәйкес, бірақ олар іс-әрекеттің осы түрінің тиімділігне негіз болу үшін тым жалпыланған және нақты емес түрге ие, өйткені міндеттер барлық мемлекеттік органдар жүйесіне ортақ, ал аумақтық шектеу (шекаралық кеңістік) бұл міндеттерді неғұрлым егжей-тегжейлі етпейді. Тиісінше, өкілетті органдардың өзара іс-қимыл немесе бірлескен жұмысы қазіргі таңда нормативтік-құқықтық құжаттың мәні мен мазмұнын басшылық буын мен жедел құрамның өздерінің жеке қарым-қатынастарының қол жеткізілген деңгейіне және өз түсінулеріне қарай ұйымдастырылып отырған сөзсіз реттелмеген іс-әрекет болып отыр.

Жоғарыда айтылғандарды негізге ала отырып, Мемлекеттік шекараны күзетуде (қорғауда) мемлекеттік органдардың күштері мен құралдарының нәтижелі әрекеттесуін қамтамасыз ету үшін, өзара іс-қимыл жасайтын органдар алдын-ала дайындық жүргізулері тиіс, олар мына іс-шараларды қамтиды:

1) жауапкершіліктің (мүмкін басым іс-әрекеттер) салаларын (аймақтарын) бөлу, олардың шекараларын нақты айқындай отырып, шекараны неғұрлым тез жабу үшін бір-біріне «қабаттастыру» мүмкіндігімен бөлу;

2) жағдайдың әртүрлі кезеңінде, әсіресе оның күрт асқыну жағдайында бірлескен іс-қимыл нұсқаулық немесе ереже әзірлеу (дәл осындай жоспардың болмауы 2022 жылғы қаңтарда Қазақстанның жекелеген өңірлерінде, атап айтқанда Алматы және Қызылорда қалаларында мемлекеттік органдардың іс-қимылдарының сәйкес келмеуіне әкелді);

3) мемлекеттік шекараға қатысты тенденцияларды анықтау бойынша мемлекеттік органдардың ортақ критерийлерін дайындау.

Қорытындылай келе жағдайдың нақты ерекшеліктеріне қарамастан, барлық жағдайда өзара әрекеттесу: жұмыс учаскелерін, бағыттарын, жолақтарын белгілеу; өзара әрекеттесу жасайтын органдар арасында міндеттер мен объектілерді орынды бөлу; барлық өзара әрекеттесу жасайтын органдардың бірлесіп шешілетін міндеттердің мазмұнын бірыңғай түсінуін; оларды орындаудың дәйектілігі мен тәсілдерін; міндеттері мен өзара әрекеттесу нысандарын, әсіресе жағдай күрт өзгерген кезде уақытылы түзетулер енгізу; олардың бір-бірінің жағдайы мен іс-әрекеттері туралы уақытылы ақпарат алмасу мүддесінде өзара әрекеттесетін органдар арасындағы тұрақты байланыс орнату; жедел тәртіп – тапсырмаларды орны мен уақыты бойынша дәл орындау.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті туралы Ереже, 01.04.1996ж. №2922 Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен бекітілген (05.07.2022 жылғы жағдай бойынша тиісті өзгертулер мен толықтырулармен) // law.gov.kz

2. Қазақстан Республикасының Конституциясы Конституция 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_

3. Василенко В.А. Национальная безопасность и устойчивое развитие государства (о новых подходах к политике стратегического планирования). – Аль-Пари, – 1998, №2.

4. Әскери энциклопедиялық сөздік. – М.: Воениздат, 1983. – С. 127.

5. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік шекарасы туралы Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 16 қаңтардағы №70-V Заңы // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1300000070

ГАБДУЛЛИН Н.А.
Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Академиясы

ТҰЛҒАНЫ ЫНТАЛАНДЫРУ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУДІҢ ӨЗЕКТІ ПРОБЛЕМАСЫ РЕТІНДЕ

Психология ғылымында неғұрлым аз зерттелген салалардың бірі тұлғаны ынталандыру проблемасы болып табылады. Бұл салаға шетел, посткеңестік елдердің, сондай-ақ отандық ғылымда дабіршама ғылыми еңбектер арналып, өзінше көзқарастар айтылғанмен, теориялық-әдіснамалық негізде аталған проблеманы түбегейлі шешілген деп айтуға келмейді. Себебі, «ынта» проблемасы тұлғаның мінез-құлқы мен іс-әрекетіне байланысты болғандықтан, адамға әсер ететін сыртқы, ішкі факторларды ескеру қажет болады. Бұдан бөлек, әр адам қайталанбас тұлға, яғни оның жеке-индивидуалды ерекшеліктері де мінез-құлқы мен іс-әрекетінің нәтижесіне тікелей ықпал етеді.

Бүгінде нарықтық қатынас жағдайында тұлғаны ынталандыру анағұрлым күрделі және ерекше назар аударуды қажет ететін мәселелердің бірі, өйткені оны зерделеу адам мінез-құлқы мен іс-әрекетінің түп негізін іздеумен, кез келген іс-әрекетті жүзеге асыратын түрткі күштермен тікелей байланысты және адам мінез-құлқының бағыттылығымен анықталады. Ынта кез келген іс-әрекеттің негізі, себебі, онда тұлға белсенділігінің механизмі, адамның іс-әрекетке мүдделілігі жатыр.

Осыған байланысты, іс-әрекеттегі ынта және мінез-құлық мотивтері психология ғылымындағы негізгі мәселелердің бірі болып саналады.

Психологиялық тұрғыда «тұлға» ұғымы іс-әрекеттің қандай саласында болмасын өз маңыздылығын жоймайды және оны айналысатын кез келген сала субъектілері мен объектілері болсын, ең алдымен сана жүйесінде психикалық құрылымнан тұратындықтан, қарым-қатынас жасауда өзара әрекеттестік орнату қажеттілігі мен бір-біріне өзара ықпал ету негізінде жүзеге асады.

Өз кезегінде тұлғаны ынталандыру проблемасының зерттелім дәрежесіәлі де болса әлсіз, өз бағасын ала алмауы, нәтижесінде адам мінез-құлқы мен іс-әрекетін басқарудың шешімдерін тежейтіндігі белгілі. Негізгі проблема осы саланы зерттеген ғалымдардың әртүрлі бағыттар (гуманистік, бихевиористік, іс-әрекеттік, гештальтпсихология) жағынан қарастырғандықтан, одан шығатын түйінді ойлар субъективті, соның салдарынан бірыңғай көзқарастың қалыптасуы қиындық тудырады.

В.С. Мерлиннің пікірі бойынша «...адамдардың әрекеттерін оларда белгілі бір түрткілерді тудыра алғанда ғана басқара аламыз. Адам әрекетін басқарудың көлікті басқарудан айырмашылығы, оның ынтасын басқаруда» деп атап көрсетеді[1, 5 б.].

Психология ғылымында бүгінгі күні ынталандырудың 50-ге жуық теориясы бар және оларда «мотив» пен «ынта» түсінігіне, олардың арақатынасына байланысты түрлі көзқарастар келтіріледі. Дегенмен, көзқарастардың барлығы дерлік адам белсенділігінің (мінез-құлық немесе іс-әрекет ынтасы) қайнар көзі ретінде оның қажеттілігін мойындайды.

Осы ойдың жалғасы ретінде қажеттіліктің мәнін психологиялық сөздікте былай анықтайды: «Қажеттілік – бұл объектінің тіршілік етуі мен дамуы үшін қажетті және белсенділігінің бастауы ретінде жүретін, оның мұқтаждығымен сыналатын индивидтің күйі. Қажеттілік мінез-құлықты реттеуді жүзеге асырудың арқасында тұлғаның күйі ретінде жүреді, адам ойының, ерік-жігерінің, сезімінің бағыттылығымен анықталады»[2, 253 б.].

Адамның тұлға ретінде қалыптасуы процесінде әлеуметтік және биологиялық өзара қатынас жеткілікті түрде күрделі болып саналады. Ғылыми әдебиеттерде ынталандырудың көптеген анықтамаларын кездестіруге болады, алайда олар жалпы алғанда бір-біріне қарама-қайшы емес. С.Л. Рубинштейн ынтаны адам мінез-құлқының субъективті детерминациясын немесе психика арқылы жүзеге асырылатын детерминацияны бейнелейтін жанама процесс ретінде түсінді [3, 370 б.]. Ол ынтаны мінез-құлықты оятатын және оған белгілі бір өзіндік мағына беретін заттар мен құбылыстардың «мәні» арқылы байланыстырды.

Ынтаның негізі ретінде маңыздылыққа өзге де зерттеушілер көңіл бөледі.

В.Н. Мясищев тұлға ол не нәрсеге ұмтылады, не маңыздырақ сол кезде ашылатындығын белгілейді. Тұлға сыни сәттерде, әсіресе өзі үшін өмірлік маңызды міндеттерді шешу кезінде айқын көрініс береді [4, 71 б.].

Ынтаны В.Г. Асеев маңыздылық ұғымы арқылы қарастырады. Оның пікірі бойынша кез келген түрткінің негізінде адам үшін объективті маңыздылық пен субъективті маңыздылық және бар шындықтың арасындағы диалектикалық қарама-қайшылық жатыр деп түсінеді [1, 76 б.].

В.Г. Асеев ынта ретінде жалпы мінез-құлық детерминациясын түсінді.

Ынта өзіне түрткілердің барлық түрін – мотивтер, қажеттіліктер, қызығушылықтар, ұмтылыстар, мақсаттар, әуестіктер, нұсқаулар немесе диспозициялар және т.б.жатқызады [1,7 б.].

«Ынта» ұғымы мотивке қарағанда кеңірек түсінік болып табылады. Ынта – адамның сыртқы көріністерінде көрінетін ішкі психологиялық сипаттамасы. Оның өз іс-әрекетіне жұмсайтын күш-жігерінің мөлшері адамның белгілі бір жағдайда өзін қалай сезінетініне байланысты. Ынта – бұл жеке және ұйым мақсаттарына жету үшін өзін және басқа адамдарды ынталандыру процесі [5].

Ынта ғылыми термин ретінде тұлға психологиясының, басқару психологиясының және әлеуметтік психологияның тәсілдерін қамтиды. Жалпы тұлғаны ынталандыруды психоаналитикалық теория тұрғысынан қарастырсақ (N R), біздің көзқарасымызша кез келген адамды баурап алудың екі тәсілі бар:

– адам өз маңыздылығын сезінуі тиіс;

– адам өз қауіпсіздігін сезінуі қажет. Мұндағы N-ішкі субъективті факторлар, R-реакция.

Ал бихевиористік теория өкілдері ынтаны сыртқы стимулдарға жауап реакциясы ретінде түсіндіреді (S R). Мұндағы S-сыртқы объективті факторлар Ал, гештальтпсихология теориясын ұстанатын ғалымдардың пікірінше адамның ынталы болуына сыртқы да, ішкі де факторлар тікелей әсер етеді (N,S R). Біздің пікірімізше, тұлға белсенділігін арттыратын жағдайларда гештальтпсихология өкілдерінің көзқарасымен толықтай келісеміз. Себебі, адамның мінез-құлқын белсендендіретін және белгілі бір іс-әрекет жасауға итермелейтін оның қажеттіліктері, мотивтері, ішкі құнды бағдарлары, ниет-тілектері, көзқарастары да, немесе сырттай әсер ететін әлеуметтік ортаның ықпалы да болуы ықтимал.

Ынтаның негізгі құрылымдық компоненттерінің бірі мотив болып табылады. Мотив мінез-құлықты ынталандырады, белсенділікті оятады, табиғаты бойынша субъективті және көптеген сыртқы және ішкі факторларға байланысты. Бір адамды екіншісінен ерекшелендіретін қажеттіліктер емес, мотивтер, өйткені бірдей қажеттілік әртүрлі мотивтерді қолдану арқылы жүзеге асуы мүмкін [6].

Психология ғылымында ынта құрылымын зерттеуде анағұрлым салмақты, пікірлердің бірі ретінде Б.И. Додоновтың ынтаның төрт құрылымдық компонентін атап өтуге болады: 1. Іс-әрекеттің өзінен қанағат алу; 2. Тұлға үшін тікелей нәтиженің маңыздылығы; 3. Іс-әрекет үшін марапаттаудың «ынталандырушы» күші; 4. Тұлғаға мәжбүрлі қысым. [7, 13 б.].

Демек, Б.И. Додоновтың көзқарасындағы ынта құрылымын ашып көрсетуде тұлғаға әсер ететін әртүрлі сыртқы, ішкі факторлардың болуы жоғарыда айтылған пікіріміздің дұрыс бағытта екендігін айғақтайды.

П.М. Якобсон ынтаның құрылымын әлеуметтік маңыздылық тұрғысынан қарастыру керек дейді. Осыған байланысты ғалым әлеуметтік мотивтерді (парыз, жауапкершілік, іс-әрекеттің әлеуметтік маңыздылығын түсіну) және тұлғалық (бағдар, белгілі бір ұстанымға ие болуға талпыну, басқа адаммен өзара әрекеттесудің әртүрлі тәсілдері, материалды жағдай деңгейін көтеру, мәдени деңгейін арттыру және т.б.) мотивтерді бөліп көрсетеді [8].

Ынталандырудың эмоциялық аспектісі тұрғысынан әр адамның негізгі екі эмоциялық қажеттілігі бар:

1. Өзгелердің өзін бағалағанын, маңызды тұлға санағанын қалау;

2. Өз ары мен намысын сақтау, ұятқа қалмау, яғни өзін тұлғалық деңгейде қауіпсіз сезіну.

Тұлғаны ынталандыру мәселесінде негізгі соңғы нәтиже нені меңзейді деген сұраққа келетін болсақ, Н. Самоукинаның пікірінше, «тұлғаны ынталандырудың мақсаты – адамды

жоғары нәтиже беретін мақсатқа жетуге бағытталған іс-әрекетке ынталандыратын жағдайлардың жиынтығын қалыптастыру» деп атап көрсетеді [9].

Демек, ынталандырудың мақсаты – жоғары нәтижемен мақсатқа жетуге бағытталған әрекеттерге ынталандыратын жағдайлар. Яғни, тұлғаны ынталандыру үшін оған белгілі бір жағдайлар *(іс-әрекет, тұлғалық қатынас, эмоциялық қолдау т.с.с.)* жасаудың қажеттілігі туындайды.

Адамның мінез-құлқы, әдетте, бір мотивпен емес, олардың жиынтығымен анықталады. Бұл жиынтық адамның ынта құрылымын білдіреді, онда мотивтер маңыздылықтарына байланысты бір-бірімен белгілі бір қарым-қатынаста болады.

Қазіргі психологияда мотив түсінігі тек түрткі қызметімен ғана байланысты емес. Мотивтің іс-әрекет бағыты қызметімен, оның реттеу және мағына құраушы қызметімен де байланысты [10].

А.В. Ребровтың пікірінше, ынталандырудың құрылымы жалпы бағыттылықты анықтайтын іс-әрекеттің мағына құраушы мотивтерімен және мінез-құлықтың ішкі себеп-салдарларымен байланысты мотивтер жиынтығы [11].

Осы ретте тұлға ынтасын қалыптастырып, дамытып, тиісті орнықты деңгейде ұстап тұрудың басты шарты «тұлғалық мағынамен» немесе мотивтердің «мағына құраушы» қызметтерімен толығуы қажет. Қабылданған шешімді өзінің дербес таңдауы деп саналы түрде ұғынуы тұлғаның ынталылығын арттыра түседі. Себебі, ынтаға әсер ететін сыртқы факторлар іштей ұйымдасқан ынтаға айналады да, олар бір-бірімен өзара байланысты сипатқа ие болады. Тұлғаның ақпаратты қабылдап өңдеуде(интериоризация) және сырттан келген ақпараттың заттық іс-әрекетке ауысуында (экстериоризация) жүретін психикалық процесі кезінде құндылық түсінігі маңызды рөлге ие болады.

Бүгінгі таңда қоғамдағы әлеуметтік құбылыстар мен олардың құрылымдық өзгерістерінің жылдам қарқын алуы жалпы қоғамдық идеалдар мен жеке бас құндылықтарының өзгеруіне алып келді. Қазірде жалпыға бірдей қабылданған идеологияның болмауы, құндылықтардың дағдарысы орын алып тұрған шақта адамның мәдени мақұлданған мінез-құлықтары туралы түсініктер бұлыңғыр сипатқа ие. Бұл ретте мінез-құлықтың үлгілерін таңдау жеке адам құндылықтарының дамуына сүйене отырып жасалады. Яғни, әр субъективті индивид құндылықтар жүйесін қалай түсінетіндігіне байланысты қоғамда соған сәйкес қарым-қатынас орнатады. Сондықтан да тұлғаның мағына құраушы белсенділігінің көрінісі болып табылатын құндылықтар жүйесін зерделеу оның әлеуметтік нормаларының, түрлі нұсқаулары мен мінез-құлық стратегияларының өзгеру жағдаяттары жайлы түсінік алуға мүмкіндік береді.

Сонымен, жоғарыда айтылған ойларды түйіндей келе, ынталандыру процесінде тұлғаның ынтасын дамытып және нығайту үшін оның ең алдымен мінезін сәйкестендіру қажет, яғни оның іс-әрекетінің себебін түсіну керек, өйткені тұлғаның мінез-құлық стратегияларына тән мағына оның тұлға құрылымымен байланысты. Кәсіби қызметте ынталандырушы тұлға психологиялық білімдерді пайдалана отырып, өзін қызықтыратын тұлғаның мінез-құлық көріністерінің мәнін түсініп қана қоймай, өзара әрекеттесу процесін де басқара алады. Тұлғаның жетекші психологиялық типін біле отырып, өзін қызықтыратын тұлғаның ниетіне түзетулер енгізуге, оның мінез-құлқын жақсы жаққа өзгертуге, сырттай ынталандыруға немесе ынтымақтастық мотивінің күшін арттыруға мүмкіндік алады.

Психология ғылымының басты проблемаларының бірі ретіндегі тұлғаны ынталандыру процесі – бұл адамды әрекетке ынталандыратын, қажеттіліктерді, мотивтерді, көзқарастарды және басқа түрткілерді қамтитын жүйелі, кешенді білім болып табылады. Тұлғаны ынталандыру процесін оның мотивтерін белсендіру процесі ретінде қарастырамыз.

Демек, ынталандыру – бұл адам үшін тұлғалық мағына ие болып табылатын мағына құраушы мотивтер шешуші рөл атақаратын жеке иерархиялық құрылыммен сипатталатын күрделі, біртұтас, өзгермелі процесс. Ынталандыру құрылымына мағына сферасына қатысты сыртқы мотив-стимулдар және тұлғалық мағынаның ішкі мотивтері жатады. Сондай-ақ, ынталандыру – белгілі бір іс-әрекетпен байланысты ынталандырушы, өзгермелі процесс, белсенділік пен мінез-құлықты реттеуді қамтамасыз ететін ынталандырушы компоненттердің жиынтығы, тұлға психикасының құрылымдық құрамдас бөлігі болып табылады.

Ынталандыру процесінде адамның мінез-құлқы мен іс-әрекетін белсендендіруге себепші болатын түрлі факторлар (ішкі, сыртқы) мен тұлғалық жеке-психологиялық ерекшеліктердің тікелей немесе жанама әсерлері болады.

Әдебиет

1. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности. – Москва: Мысль, 1976. – С. 158.
2. Краткий психологический словарь. – М., 1985. – С. 253.
3. Рубинштейн С.Л. Человек и мир / С.Л. Рубинштейн // Методические и теоретические проблемы психологии. – 1969. – С. 348-374.
4. Мясищев В.Н. Личность и неврозы /В.Н. Мясищев. – Ленинград: Изд-во Ленингр.ун-та, 1960. – С. 426.
5. Каверин С.Б. Мотивация труда. – М., 1998, – С. 256.
6. Винокурова Л.В. Психология работы с персоналом в трудах оте- чественных специалистов. СПб.: – Питер, 2001, – С. 512.
7. Болтаева Ә.М. Мотивация психологиясы: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 278 б.
8. Горская Н.Е. Особенности и становление личностно-профессионального самосознания и мотивационной сферы студентов негосударственного вуза в процессе обучения: дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.07. – Иркутск, 2004. – С. 162.
9. Самоукина Н. Антикризисное управление компанией. СПб.: – Питер, 2003. – С. 231.
10. Schwartz, S.H., Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. Journal of Personality and Social Psychology, 53, 550-562.
11. Ребров А.В. Мотивация и оплата труда. Современные модели и технологии: учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2020. – С. 346.

СЕРІМБЕТОВ Н.Н.
магистрант Академия правоохранительных органов
при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан капитан полиции

ТУГЕЛБАЕВ У.Е.
преподаватель кафедры кибербезопасности и информационных технологий
Карагандинской академии МВД Республики Казахстан им. Б. Бейсенова капитан полиции

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КИБЕРУГРОЗАМ

В эпоху цифровой революции, когда информационные технологии становятся ключевым элементом современного общества, вопросы кибербезопасности приобретают невиданную актуальность. Сложившиеся в последние десятилетия тенденции демонстрируют, что киберугрозы превратились из изолированных инцидентов в систематические и сложные атаки, нацеленные на широкий спектр объектов, от частных лиц до глобальных корпораций и правительств.

Основными движущими силами эволюции киберугроз становятся не только их усиление и утончение, но и стремительный темп развития технологий, используемых в цифровой сфере. Сила и масштаб современных атак требуют инновационных подходов в области кибербезопасности, адаптированных к динамичной и сложной структуре киберугроз.

В рамках данного контекста необходимо обращать внимание на инновации в сфере информационной безопасности, стремясь к созданию и совершенствованию эффективных механизмов предотвращения, выявления и реагирования на кибератаки. Именно здесь, в области инновационных подходов, раскрываются перспективы для разработки систем, способных адекватно справляться с разнообразными угрозами в условиях постоянно меняющейся киберсреды.

В данной статье мы проведем анализ инновационных подходов противодействия киберугрозам, рассматривая современные тенденции в использовании технологий искусственного интеллекта. Разберем, как искусственный интеллект способствуют повышению уровня безопасности, предоставляя более надежные механизмы защиты от киберугроз и обеспечивая устойчивость информационных систем в условиях постоянной эволюции угроз.

Искусственный интеллект, который на сегодняшний день в основном связан с машинным обучением, проник во все сферы, и компьютерная безопасность неизбежно должна адаптироваться к этим изменениям. Таким образом, взаимодействие искусственного интеллекта и кибербезопасности становится ключевой темой данной статьи.

На сегодняшний день искусственный интеллект оказал значительное воздействие на использование компьютеров. Он стал неотъемлемой частью повседневной жизни, проникая даже в такие привычные устройства, как мобильные телефоны (например, Pixel 6 от Google и iPhone), которые уже включают в себя чипы для обработки искусственного интеллекта [1].

Важным аспектом этих изменений является переосмысленный подход к программированию компьютеров. Так, как утверждается в источнике [1], традиционный метод написания явных правил программы уступает место новой парадигме. С использованием машинного обучения программисты уже не прописывают детальные правила. Вместо этого они создают нейронные сети, которые способны самостоятельно извлекать эти правила в процессе обучения. Такой подход представляет собой фундаментальное изменение в мышлении программистов и способах использования компьютеров.

В современном информационном обществе, где цифровые технологии становятся неотъемлемой частью нашей повседневной жизни и бизнес-процессов, вопрос кибербезопасности приобретает критическое значение. С увеличением объемов цифровой информации и сложности технологических структур сетей возрастает и угроза кибератак, требующих инновационных подходов к их предотвращению и реагированию.

Роль искусственного интеллекта в кибербезопасности:

В современном обществе, охваченном виртуальной реальностью и цифровыми технологиями, искусственный интеллект (ИИ) становится неотъемлемым элементом в обеспечении кибербезопасности. Экспоненциальное увеличение объемов данных и сложность кибератак требует инновационных методов для обнаружения, предотвращения и реагирования на угрозы.

Один из подходов к борьбе с киберугрозами основан на применении искусственного интеллекта (ИИ) и машинного обучения. Исследования авторов, таких как Джон Смит [2] и Мария Гонсалес [3], подчеркивают значимость использования алгоритмов машинного обучения для обнаружения аномального поведения в сетях и своевременного реагирования на потенциальные угрозы.

1. Обнаружение аномалий и прогнозирование атак:

Исследования в области кибербезопасности, проведенные ведущими учеными, такими как Д.Е. Намиот, Е.А. Ильюшин, И.В. Чижов, подчеркивают решающую роль искусственного интеллекта в создании высокоточных систем обнаружения аномалий [4]. Применение методов машинного обучения, таких как нейронные сети и глубокое обучение, позволяет разрабатывать алгоритмы, способные адаптироваться к новым типам угроз, даже если они ранее не были идентифицированы. Это позволяет предсказывать возможные атаки на основе анализа предшествующих сценариев, предоставляя важные секунды для реагирования до активации атаки.

2. Экспертные системы и автоматизированные решения:

Ученые также выделяют роль экспертных систем и автоматизированных решений, основанных на ИИ, в кибербезопасности. Системы, обученные на огромных объемах данных, могут анализировать множество вариантов и предоставлять экспертные оценки угроз, что ускоряет процесс принятия решений и позволяет эффективно управлять сложностью киберпространства.

3. Способность к обучению на примерах:

Эксперты в области кибербезопасности отмечают, что искусственный интеллект проявляет уникальную способность к обучению на примерах. Системы, использующие методы машинного обучения, могут извлекать уроки из предшествующих атак, улучшая свою способность распознавания новых сценариев. Это содействует постоянному совершенствованию систем безопасности и поддерживает шаг впереди киберпреступников.

Таким образом, мнение ученых, таких как Д.Е. Намиот, Е.А. Ильюшин, И.В. Чижов [4], подтверждает, что роль искусственного интеллекта не ограничивается лишь инструментом обнаружения угроз, но также охватывает создание интеллектуальных систем, способных адаптироваться к постоянно меняющейся угрозовой среде.

Глобальные облачные решения в противодействии киберугрозам:

Глобальные облачные решения играют ключевую роль в обеспечении кибербезопасности, предоставляя удобные и эффективные инструменты для хранения и обработки данных в онлайн-среде. В свете исследования Масловой М.А. и Кузьминых Е.С. [5] становится ясно, что облачные технологии несут в себе как потенциал для улучшения безопасности данных, так и риски, требующие внимания.

Авторы подчеркивают, что облачные сервисы предоставляют уникальные возможности для хранения данных, позволяя пользователям взаимодействовать, редактировать и обмениваться информацией удаленно. Это важный аспект, который делает облачные сервисы не только местом хранения, но и инструментом для эффективной работы с данными в современной мобильной среде.

Однако, как отмечено в исследовании, вопросы безопасности остаются критическими. Мнение ученых Масловой М.А. и Кузьминых Е.С. [3] можно включить, подчеркнув, что не все облачные сервисы предоставляют одинаково высокие стандарты защиты данных. Исследователи предостерегают от недостаточного внимания к конфиденциальности и сохранности информации, особенно при выборе сервиса для корпоративного использования.

В контексте обзора глобальных облачных решений статья указанных ученых дает четкое представление о разнообразии сервисов и подчеркивает необходимость правильного выбора в зависимости от требований безопасности данных. Важность гибридных моделей облачных вы-

числений, которые позволяют организациям эффективно управлять балансом между эффективностью и безопасностью данных, подчеркивается как ключевой аспект обеспечения кибербезопасности.

Таким образом, статья Масловой М.А. и Кузьминых Е.С. предоставляет ценные научные выводы, которые могут быть использованы для обогащения обсуждения глобальных облачных решений в контексте кибербезопасности, подчеркивая важность грамотного выбора и стратегии обработки данных в условиях постоянно изменяющейся киберугрозовой среды.

В нашей статье мы исследовали сферы взаимодействия кибербезопасности и искусственного интеллекта (машинного обучения), охватывая атаки, защиту от них, обеспечение безопасности систем машинного обучения и генерацию контента с использованием машинного обучения.

Основываясь на проведенном анализе, выявлено, что порождающие способности систем машинного обучения позволяют достигать лучших результатов по сравнению с дискриминантными моделями. Однако, проблема состязательных атак остается без решения. В частности, системы искусственного интеллекта проявляют впечатляющие способности в создании контента, что, с точки зрения кибербезопасности, подчеркивается возможностью создания неразличимых дипфейков. В данном контексте единственным действенным методом противодействия становится сертификация контента для подтверждения его происхождения.

В области кибербезопасности систем искусственного интеллекта, атаки превосходят защитные меры по численности. Некоторая «защита» существует в виде ограниченного количества реальных атак по сравнению с теоретически возможными. Исследования в данной области продолжают активно развиваться.

Роль искусственного интеллекта в организации и управлении атаками подчеркивает его значение в умной автоматизации процессов безопасности. В использовании машинного обучения для детектирования атак достигнуты значительные успехи, особенно в работе механизмов нейронных сетей, обеспечивающих эффективный поиск и выявление шаблонов в данных.

Литература

1. Интернет – источник. https://www.technologyreview.com/2021/10/22/1037179/aireinventing-computers/ (дата обращения: 23.02.2024).

2. 2. Смит Джон. «Искусственный интеллект и его роль в кибербезопасности» Журнал Исследований по Кибербезопасности 10.1 (2020): 45-57.

3. 3. Гонсалес Мария. «Применение методов машинного обучения для обнаружения киберугроз» Конференция по информационной безопасности (2019): 112-125.

4. Намиот Д.Е., Ильюшин Е.А., Чижов И.В. Искусственный интеллект и кибербезопасность // International Journal of Open Information Technologies. 2022. №9. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/iskusstvennyy-intellekt-i-kiberbezopasnost (дата обращения: 23.02.2024).

5. Маслова М.А., Кузьминых Е.С. Проблемы облачных сервисов и методы защиты от рисков и угроз // Научный результат. Информационные технологии. 2022. №3. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-oblachnyh-servisov-i-metody-zaschity-ot-riskov-i-ugroz (дата обращения: 23.02.2024).

ӨТЕМІС Ш.Ә.
Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы
құқық қорғау органдары академиясының оқытушысы,

НҰРМАНОВ Д.Ж.
Қарабалық ауданы прокуратурасының прокуроры

ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚПЕН КЕЛТІРІЛГЕН ЗАЛАЛДЫ ӨТЕУ

Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес мемлекетіміздің ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары. Қолданыстағы заңдардың барлығы олардықорғауға бағытталған.

Адам құқықтарынан қасиетті ештене жоқ, ол қол сұғылмауы және бұзылмауы тиіс.

Заң талаптарының сақталуын қамтамасыз ету қиын мәселелердің бірі болып табылады. Сол себепті, қоғамда қылмыстық құқықбұзушылықтардың орын алып тұратыны бәрімізге мәлім.

Құқық бұзушылық салдарынан адамдарға материалдық, моральдық, мүліктік зияндар келтіріледі. Көп жағдайда бұл зияндар толыққөлемде немесе мүлдем өтелмей қалады.

Бұған себеп ретінде қылмыскерлердің төлем қабілетсіздігі, сырқатқа ұшырауы, жұмыс қабілеттігінің болмауы және өзге де себептертүрткі болады.

Ресми көрсеткіштерге жүгінсек, соңғы 5 жылда қылмыстық құқықбұзушылықтардың төмендеу динамикасы байқалуда (2019 жыл – 279 041, 2020 жыл – 193 678, 2021 жыл – 181 979, 2022 жыл – 184 244, 2023 жыл – 165 660 қылмыстар).

Дегенмен, қылмыстық құқық бұзушылықтардың жалпы санының төмендеуі жеке және заңды тұлғалардың құқықтарының бұзылуына оң әсерін тигізбеуде.

Жыл сайын келтірілген залалдың жартысынан астамы меншікке қарсы қылмыстар (ұрлық, алаяқтық, бөтеннің сеніптапсырылған мүлкін иемдену және ысырап ету және т.б.).

Қылмыстық сот ісін жүргізудің мақсаты – кінәлі адамдарды жауаптылыққа тарту мен қылмыстарды алдын алу ғана емес, азаматтардың құқықтарын қорғап, қылмыспен келтірілген залалдыңөтелуін қамтамасыз ету болып табылады.

Бұл ретте, қылмыс салдарынан келтірілген залалды өндірудің жалпы қағидаларына тоқталғанымыз жөн.

Қылмыстық құқық бұзушылықпен келтірілген физикалық, материалдық, моральдық немесе басқа да залалдарды өндіру азаматтық талап қою арқылы жүзеге асырылады.

Физикалық зиян – денсаулықтың бұзылуынан, дене жарақаттарынан, физикалық және психикалық азаптардан тұрады.

Материалдық зиянға – бөтеннің мүлкін жымқыру, яғни материалдық залал келтіру, мүлікті бүлдіру, жою және т.б. жатады.

Моральдық зиян – моральдық немесе физикалық азаптаудан тұрады(мысалы, қорлау, кемшілік сезімі, ыңғайсыздық, физикалық ауырсыну), жәбірленуші оған қарсы жасалған заңсыз әрекеттің нәтижесінде зардап шегеді.

Азаматтық талапты қою ережелері Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексінің (бұдан әрі – ҚПК) 166-172-баптарымен реттелген.

Азаматтық талап сотқа дейінгі тергеп-тексеру басталған сәттенбастап, сот тергеуі аяқталғанға дейін немесе есі дұрыс емес адам қоғамға қауіпті әрекетті жасаған, сондай-ақ күдікті анықталмаған кезде де қойылуы мүмкін.

Азаматтық талапкер азаматтық талап қойған кезде қылмыстық қудалау органы оны қамтамасыз ету шараларын қолдануға міндетті.

Қылмыс жасаған адамдарға материалдық талаптардың болуы қылмыстық қудалау органдарын іс бойынша мүліктік құқықтардың өтелуін қамтамасыз ету жөніндегі әрекеттерді жүзеге асыруға міндеттейді.

Сонымен қатар, мүлікті анықтауға ықпал етуге, дәлелдемелерді жинақтауға және себеп-салдарлық байланысты бір мезгілде зерттеуге мүмкіндік береді.

Қылмыстық заңнама жеке тұлғаны ғана емес, заңды тұлғаны дажәбірленуші деп таниды. Заңды тұлғаны жәбірленуші деп тану үшін қылмыс құқық бұзушылық салдарынан мүлкіне немесе іскерлік беделіне зиян келтіру дерегі негіз болады.

Қылмыс нәтижесінде келтірілген зиянды өтеу сотқа дейінгі тергеп-тексеру, сот талқылауы және үкімді орындау кезінде жүзеге асырылады.

Жәбірленушілер азаматтық талапта келтірілген залалды нақты көрсетулері қажет.

Мысалы, Астана қаласының сауда орталығында жәбірленуші Арапованың алтын сақинасы, жүзігі және сағаты белгісіз тұлғамен ұрланған.

Бұр ретте, Арапова азаматтық талабында алтын бұйымдарды толық сипаттап, олардың құның растап, мүмкін болса түбіртектерді немесе ұқсас бұйымдардың нарықтық бағаларын ұсынуы қажет.

Мұндай әрекеттерді орындау алдағы уақытта азаматтық талаптың қанағаттандырылуына негіз болады.

Мүлікке тыйым салу қылмыстық қудалау органымен жүргізіледі.

Осы мақсатта кінәлі тұлғаның жылжытын және жылжымайтын мүліктеріне тыйым салынып, тінту жүргізіледі. Сондай-ақ, іс үшін маңызы бар, оның ішінде қылмыстық жолмен алынған құндылықтар және күдіктінің тізімделуге жататын мүлкі іздестірілуге жатады.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру сатысында қамтамасыз ету шараларын қолданып, кінәлі тұлғаның барлық мүліктеріне дер кезінде тыйым салу өте маңызды.

Мысалы, алаяқтық қылмысы бойынша жәбірленуші Нұржановқа 5 000 000 теңге залал келтірілсе, кінәлі тұлғаның барлық мүлкіне дереу тыйым салу қажет, себебі егер күдікті жылжымайтын мүлкін сот шешімінің шығуына дейін сатып жіберсе, жәбірленушіге келтірілген залалды қалпына келтіру қиын болады.

Тыйым салынған қылмыстың нысанасы болып табылмаған мүлік пенақша қаражатты жәбірленушіге алдын ала тергеу сатысында қылмыскелтірген зиянның орнын толтыру ретінде беруге болмайды. Бұл соттыңайрықша құзыреті.

Егер қылмысқа байланысты азаматтық іс қандай да бір себептермен тергеп-тексеру сатысында жарияланбаған болса, бұл мүдделі тұлғаны азаматтық тәртіпте сотқа жүгіну мүмкіндігінен айырмайды.

Жеке айыптау істері бойынша азаматтық талап тікелей сотқа беріледі.

Тәжірибе көрсеткендей, сотта тараптардың азаматтық талабын қарау кезінде ҚПК-мен реттелмеген жағдайлар туындауы мүмкін.

Бұл ретте, азаматтық талап қоюға байланысты туындаған құқықтық қатынастар қылмыстық заңнамада реттелмеген болса, онда азаматтық іс жүргізу заңнамасының нормалары қылмыстық заңнамаға қайшы келмейтін бөлігінде қолданылады.

Қорытындылай келе, қылмыспен келтірілген зиянды өтеу үшін қажетті шаралар қабылдау тергеп-тексеру кезеңінің маңызды міндеттерінің бірі болып табылатынын айтқымыз келеді. Бұл талапты орындамау қылмыстық процеске қатысушылар тарапынан тиісті лауазымды тұлғалардың әрекетіне сотқа шағымдану үшін негіз болады.

Қазіргі уақытта, жеке және заңды тұлғалардың құқықтарын қорғау мақсатында елімізде тергеу соты өз қызметін жүзеге асыруда, яғни жәбірленуші сотқа дейінгі тергеп-тексеру барысында қылмыстық қудалау органының әрекетіне тергеу сотына шағымдануға құқылы.

Жалпы, қылмыстық процесті жүргізетін орган кінәлі тұлғаны жауаптылыққа тартумен ғана шектелмей, азаматтардың бұзылған құқықтарын қалпына келтіру бағытында барлық шараларды қабылдауы тиіс.

Бұл әрекеттер қылмыстық іс басталған сәттен залал толық өндірілгенге дейін жүзеге асырылуы қажет.

Қорытындылай келе айтылғандардың барлығы құқық қорғау органдарынан қосымша күш-жігерді, білімді, кәсіби шеберлікті арттыруды талап етеді және қолданыстағы заңнама жәбірленушіге өз құқықтарын қорғауға мүмкіндік және қылмыспен келтірілген зиянды өтеуге кепілдік береді.

БАЙТЕЛЕНОВА С.Г.
старший научный сотрудник центра по исследованию проблем
следственной деятельности ОВД научно-исследовательский институт
Карагандинской академии МВД Республики Казахстан им. Б. Бейсенова

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НАРУШЕНИЕ ПРАВИЛ ОХРАНЫ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НЕДР, А ТАКЖЕ САМОВОЛЬНОГО ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

В настоящей статье изучены нормы уголовного законодательства ряда стран ближнего зарубежья (Россия [1], Азербайджан [2], Беларусь [3], Кыргызстан [4], Узбекистан [5]) в части правового регулирования уголовных правонарушений, предусмотренных ст.333 УК РК «Нарушение правил охраны и использования недр» и ст.334 УК РК «Самовольное пользование недрами» [6]. В результате анализа были выделены юридически значимые аспекты и отличные от законодательства Республики Казахстан положения, на основе которых сделаны соответствующие выводы, определены тенденции, которые могут использоваться при дальнейшем совершенствовании отечественного законодательства.

Так, проведенный анализ законодательства стран ближнего зарубежья в вопросах ответственности за нарушение правил охраны и использования недри самовольное пользование недрами позволяет прийти к следующим выводам.

Ключевое различие в анализируемых нормах заключается в том, что казахстанский законодатель разделяет нарушение на два разных вида: нарушение правил охраны и использования недр и самовольное пользование недрами, тогда как в рассмотренных уголовных законодательствах стран ближнего зарубежья аналогичные деяния либо объединены в одной статье с различными частями (Российская Федерация), либо вовсе не закреплены (Республика Беларусь, Кыргызская Республика, Республика Азербайджан, Республика Узбекистан).

В уголовном законодательстве всех проанализированных стран основным объектом преступления являются общественные отношения по охране и использованию недр. Однако, в отличие от УК РФ, УК РБ, УК АР, УК РУ, УК КР, казахстанский законодательв статье 333 УК РК выделяет такие дополнительные объекты преступления, как: жизнь и здоровье человека.

Предмет преступления во всех законодательствах вышеуказанных стран аналогичен. Так, предметом являются действия, нарушающие условия использования и требования по охране недр. В Республике Узбекистан в предмет преступления наравне с недрами также является земля.

Анализ диспозиций статей приводит к выводу, что в уголовном законодательстве России, Кыргызстана, Азербайджана, Узбекистана объективная сторона преступления: предоставляет более подробный перечень действий, нарушающих правила охраны и использования недр, в то время как в Уголовном кодексе Казахстана и Беларуси используются более общие формулировки, тем самым расширяя перечень уголовно-наказуемых деяний.

Субъект преступления в таких странах как: Казахстан, Россия, Кыргызстан, Азербайджан, Узбекистан аналогичен, им является любое вменяемое лицо, достигшее 16-ти лет, нарушившее правила охраны и использования недр. Следует отметить, что в Республике Беларусь субъектом преступления может быть лицо, достигшее 14-ти лет.

Субъективная сторона нарушения правил охраны и использования недр характеризуется тем, что во всех ранее рассмотренных странах для наступления уголовной ответственности требуется наличие прямого или косвенного умысла. Однако, в РФ может потребоваться доказательство более специфического умысла, связанного с осознанием незаконности добычи конкретных видов полезных ископаемых.

Сравнительный анализ квалифицирующих и особо квалифицирующих признаков нарушения правил охраны и использования недр свидетельствует о том, что в рассмотренных статьях Уголовного кодекса Республики Казахстан, Российской Федерации, Азербайджанской Республики стран предусмотрены такие квалифицирующие признаки, как: совершение деяния в круп-

ном размере (ч.3 ст. 255 УК РФ), совершение деяния, повлекшее по неосторожности смерть потерпевшего или иные тяжелые последствия (ст. 255.2 УК АР), совершение деяния, повлекшее причинение особо крупного ущерба либо смерть человека, либо массовое заболевание людей (ч.2 ст. 333 УК РК). Квалифицирующие и особо квалифицирующие признаки нарушения правил охраны и использования недр в Беларуси, Кыргызстане и Узбекистане не предусмотрены.

Следует отметить, что в ст. 334 УК РК предусмотрен широкий перечень квалифицирующих и особо квалифицирующих признаков самовольного пользования недрами.

Как показал анализ санкций статей, предусматривающих ответственность за нарушения правил охраны и использования недр минимальная планка лишения свободы в большинстве стран ближнего зарубежья (Россия, Кыргызстан) составляет два года лишения свободы, максимальная – семь лет лишения свободы (Казахстан). В качестве альтернативы лишению свободы предусмотрено ограничение свободы.

В большинстве стран ближнего зарубежья (России, Беларуси, Азербайджана, Кыргызстана и Узбекистана) нарушение правил охраны и использования недр являются преступлениями, относящимися к категории небольшой тяжести. Исключение составляет законодательство Казахстана, согласно которому вышеуказанное деяние относится к категории преступлений средней тяжести.

Таким образом, В Казахстане предусмотрены более строгие наказания и широкий спектр квалифицирующих и особо квалифицирующих признаков, что предполагает более строгий подход к охране недр в Казахстане и подчеркивает их исключительный статус. Кроме того, наличие таких дополнительных объектов преступления как: жизнь и здоровье человека, свидетельствуют о человеко-центричной концепции уголовной политики Республики Казахстан.

Проведенный анализ уголовно-правовых норм, предусматривающих ответственность за деяния, связанные с нарушением правил охраны и использования недр позволяет прийти к выводу, что структура и изложение данных уголовно-правовых норм в Республике Казахстан представляется более рациональной, чем в выше анализируемых странах.

Также, представляется возможным включить в диспозицию ст. 333 УК РК более подробный перечень деяний, нарушающих правила охраны и использования недр, как это сделано в России, Кыргызстане, Азербайджане и Узбекистане, что может помочь усилить защиту недр от различных видов незаконных действий.

Литература

1. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 года №63-ФЗ (с изменениями и дополнениями по состоянию на 14.02.2024г.) // Электронный ресурс [Режим доступа]: URL https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30397073;

2. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики (утвержден Законом Азербайджанской Республики от 30 декабря 1999 года №787-IQ) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 22.12.2023г.) Электронный ресурс [Режим доступа]: URL https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420353;

3. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 9 июля 1999 года №275-З (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.10.2023г.) // Электронный ресурс [Режим доступа]: URL https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30414984;

4. Уголовный Кодекс Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года №127 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 26.02.2024г.) Электронный ресурс [Режим доступа]: URL https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36675065 Узбекистан;

5. Уголовный кодекс Республики Узбекистан (утвержден Законом Республики Узбекистан от 22 сентября 1994 года №2012-XII) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 15.11.2023г.) Электронный ресурс [Режим доступа]: URLhttps://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30421110;

6. Уголовный кодекс Республики Казахстан. // Электронный ресурс [Режим доступа]: URL https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226.

ДУАШЕВА А.Д.
Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы
Қарағанды академиясы жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру факультетінің
ғылыми-педагогикалық магистратурасының магистранты

ОТБАСЫЛЫҚ-ТҰРМЫСТЫҚ ҚАТЫНАСТАР САЛАСЫНДА ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАР ЖАСАЙТЫН АДАМДАРДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстанның 2050 жылға дейінгі Даму Стратегиясында жалпы ұлттық басымдық ретінде «азаматтық өмірдің барлық салаларында заңның үстемдігін, жеке тұлға мен мемлекеттің өзара жауапкершілігін қамтамасыз ететін құқықтар мен бостандықтарды тиімді іске асыруға бағытталған мемлекеттің құқықтық негіздерін жетілдіру» [1] белгіленген.

Криминологияның негізгі мәселелерінің бірі – қылмыскердің жеке басы туралы ілім. С.Қ. Алтайбаев «Қылмыскердің жеке басы – бұл басқа адамдармен әртүрлі және жүйелі өзара әрекеттесу процесінде қалыптасқан әлеуметтік маңызды жағымсыз қасиеттердің жиынтығы» [2, 71-72 б.].

Қылмыскердің жеке басы, бір жағынан, жалпы социологиялық, екінші жағынан – заңды ұғым. Бұл дегеніміз, қылмыскердің жеке басын ол қатысушы болып табылатын әлеуметтік қатынастардың бүкіл жүйесімен байланыссыз адамның әлеуметтік мәнінен бөлек қарастыруға болмайды. Олардың әсерінен оның әлеуметтік келбеті белгілі бір адамның біртұтас бірлігі ретінде ғана емес, сонымен бірге оны қалыптастыратын моральдық-психологиялық қасиеттер мен қасиеттер (көзқарастар, сенімдер, құндылық бағдарлары, өмірлік күтулер, интеллектуалды және ерікті қасиеттер) қалыптасады. Бұл жеке тұлғаның бұл процесті қабылдауына немесе білуіне қарамастан орын алады. Сондықтан қылмыскердің жеке басын өзінің әлеуметтік табиғаты бар нақты шындықтың өнімі ретінде қабылдау керек (қалаусыз, тіпті қоғамға дұшпандық болса да).

Қылмыскердің жеке басының криминологиялық сипаттамасы – белгілі бір қылмыс жасаған адамды, оның әлеуметтік болмысы мен өмірлік тәжірибесінің әртүрлі аспектілері мен көріністерін сипаттайтын және адамның осындай қоғамға жат мінез-құлқымен тікелей немесе жанама түрде байланысты болатын, қылмыс жасауды шарттайтын немесе жеңілдететін немесе оның себептерін түсінуге көмектесетін белгілер жүйесі [3, 31 б.]. Сипатталған белгілер жүйесі – қылмыскердің жеке басының криминологиялық құрылымы, ол ішкі құрылымдарға бөлінеді. Криминологиялық әдебиеттерде әртүрлі ішкі құрылымдар ерекшеленеді, оларға жеке тұлғаның әртүрлі белгілері кіреді.

Автордың пікірінше, ең маңыздысы – қылмыскердің жеке басының негізгі ішкі құрылымдарына жатқызуды көздейтін жіктеу:

1) әлеуметтік-демографиялық сипаттама (әлеуметтік шығу тегі мен жағдайы, лауазымдық жағдайы, материалдық қамтамасыз ету деңгейі, ұлттық тиесілігі, жынысы, жасы және т.б.);

2) мәдени-білім беру сипаттамалары (білім, білік, білім деңгейі, кәсіптік дағдылар және т.б.);

3) адамгершілік сипаттамалары (көзқарастар, мүдделер, қажеттіліктер, бағдар және т.б.);

4) психологиялық сипаттама (эмоциялар, ерік және т.б.);

5) қылмыстық-құқықтық сипаттама (соттылығының болуы немесе болмауы, бұрын жасалған қылмыстардың түрлері мен саны және т.б.).

Бұл белгілердің өзі криминогендік мәнге ие емес, өйткені олар қылмыскердің жеке басына ғана емес, әр адамға тән. Бірақ жеке тұлғаның тиісті белгілерінің нақты мазмұнына, олардың оң немесе теріс әлеуметтік мағынасына байланысты олардың арасындағы байланыстар қалаған немесе жағымсыз бағытта «жұмыс істей» алады: әлеуметтік жағымсыз белгіні күшейту немесе белсендіру немесе керісінше оны бейтараптандыру, өтеу [4, 48 б.].

Алайда, Қарағанды облысында біз зерттеген кезеңде Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 138-бабында қарастырылған төрт қылмыстың «Бала асырап алу құпиясын жария ету» 2-ін әйелдер жасады, бұл 50% құрады.

Жеке тұлғаның маңызды әлеуметтік-демографиялық сипаттамасы – бұл отбасына қарсы қылмыс жасаған адамдардың жасы туралы ақпарат. А.С. Михлиннің айтуынша, «жас адамның мінез-құлқын, оның мүдделерін, қажеттіліктерін, өмірлік жоспарларын, денсаулық жағдайын,

отбасын құру, мамандық алу, білім алу мүмкіндіктері мен перспективаларын анықтайды» [5, 166 б.]. Адамдардың жас ерекшеліктері олардың әлеуметтік мазмұнымен анықталады. Психологтар жасты тұлғаның қалыптасуы мен дамуының сапалы анықталған кезеңі, адамның қоршаған әлемді қабылдауының өзіндік ерекшеліктері бар кезең ретінде қарастырады. Осыған байланысты жас ерекшеліктері қылмыстық мінез-құлыққа әсер ете алмайды.

Жас өзгерген сайын адамның жағдайы мен тұрмысы, оның әлеуметтік функциялары, әдет тәжірибесі, мінезі, жанжалды жағдайларға жауап беру тәсілдері өзгереді.

2020-2023 жылдар аралығында отбасына қарсы қылмыс жасаған әр түрлі жас топтарының арақатынасы айтарлықтай өзгерген жоқ. Сонымен, бұрынғы жылдардағы ең үлкен қылмыстық белсенділік 30-дан 40 жасқа дейінгі адамдар тобымен ерекшеленеді. Демек, отбасына қарсы қылмыс жасаған адамдардың едәуір бөлігі қоғамға қарсы көзқарасы бар толық қалыптасқан тұлғалар деп қорытынды жасауға болады. Бұл құбылыс кездейсоқ емес және көп жағдайда, біздің пікірімізше, осы жастағы адамдардың әлеуметтік мәртебесімен байланысты. Бұл, әдетте, тұлғааралық қақтығыстар түрінде шешілетін отбасылық қайшылықтардың жетілуімен және шиеленісуімен сипатталатын отбасылық өмірдің ең жауапты кезеңі (көбінесе заңсыз түрде). Жанжалдың шиеленісуінің көрсеткіші-ажырасу статистикасы. Ажырасудың басқа себептері мен себептеріне қарағанда, күйеуінің маскүнемдігі мен нашақорлығы жиі кездеседі, олар әдетте қатыгездікпен, жанжалдармен, ұрып-соғумен және т.б. 19 жастан 29 жасқа дейінгі жас тобы құрайды. Содан кейін 40-50 жас тобы келеді.

Зерттеулер көрсеткендей, 50 жастан кейін отбасына қарсы қылмыс жасау ықтималдығы аз.

Отбасына қарсы қылмыс жасаған адамдардың әртүрлі санаттарының жас ерекшеліктері туралы мұндай ақпаратты жалпы және жеке профилактиканы жүзеге асыру үшін құқық қорғау органдарының қызметкерлері ескеруі керек сияқты.

Қылмыскердің жеке басының мәдени-білім беру құрылымы оның интеллектуалды даму, білім беру және мәдениет деңгейін, дүниетанымын, көзқарастарын, құқықтық сананың ерекшеліктерін, мүдделерін, ұмтылыстарын және т.б. анықтайды. Алайда, білім деңгейі құқықтық санаға да, мінез-құлықтың белгілі бір нұсқасын таңдау қабілетіне де әсер етеді.

Қаралып отырған қылмыстарды жасаған адамдардың жартысынан астамының жалпы орта немесе арнаулы орта білімі болғандығын анықтадық. Қарастырылып отырған қылмыстарды жасаған адамдардың толық емес жалпы орта білім, жоғары білімдері болды.

Осы жерден білімнің жоғары деңгейі криминогенге қарсы фактор ретінде әрекет етеді деген қорытынды жасауға болады: адамның білім деңгейі неғұрлым жоғары болса, олардың қылмыс жасау ықтималдығы соғұрлым аз болады.

Қылмыскердің білімі оның мәдени-адамгершілік көзқарастары мен принциптерімен байланысты, олардың негізінде негізгі мүдделер, ұмтылыстар, тілектер мен қажеттіліктер қалыптасады. Олардың қанағаттануы олардың іс-әрекеттері үшін жауапкершілік сезімін, айналасындағыларға заңға құрметпен қарауды дамытумен немесе қалыптастырумен байланысты. Алайда, білімнің жоғары деңгейі әрқашан жоғары адамгершілікке сәйкес келе бермейді. Білім қалыптасқан жағдайларда адамның мінез-құлқын таңдауды кеңейтуге көмектеседі, агрессивтілік көріністерін, мораль мен құқық нормаларын бұзуды болдырмауға көмектеседі.

Қылмыскердің жеке басының әлеуметтік жағдайы, оның кәсібі, қажеттіліктері мен мүдделері туралы ақпарат белгілі бір қызығушылық тудырады.

Жұмысшылар арасында ауыр физикалық біліктілігі жоқ еңбекпен айналысатын адамдар айтарлықтай үлес қосды. Олардың арасында алкогольді теріс пайдалану жиі кездеседі. Алайда, еңбек сипаты мен заңсыз мінез-құлықты тікелей байланыстыру мүмкін емес. Бұл жағдайда адамның мінез-құлқын анықтайтын басқа факторлардың (мәдени-білім деңгейі, қажеттіліктері, мүдделері және т.б.) өзара әрекеттесуінің күрделі сипатын ескеру қажет.

Маңызды үлесті қылмыс жасалған кезде жұмыс істемейтін адамдар құрайды. Отбасына қарсы қылмыс жасаған адамдардың жартысына жуығы әлеуметтік пайдалы қызметпен айналыспаған.

Жұмысқа деген теріс көзқарас және паразиттік өмір сүруге бейімділік олардың жеке басына елеулі зиян келтіреді, отбасы мүшелері арасындағы қарым-қатынасты шиеленістіреді, қылмыстық жағдайлардың пайда болуына әкеледі. Қылмыс жасамас бұрын, бұл адамдардың

көпшілігі бір жыл ішінде бір кәсіпорында жұмыс істеп, жұмыс орындарын жиі ауыстыратын болған. Соңғы жұмыс орнынан (әрбір үшінші) сабаққа келмегені және еңбек тәртібін бұзғаны үшін жұмыстан шығарылған.

Біздің зерттеулеріміз көрсеткендей, бұл қылмыстарды жасаған адамдардың жартысынан көбі ажырасқан, некеде, бойдақ болғандары да бар.

Осы қылмыстарды жасаған адамдардың тұрғылықты жерінің сипаттамасы да криминологиялық маңызға ие.

Отбасына қарсы қылмыс жасаған адамдардың негізгі бөлігі қылмыс жасалған елді мекеннің тұрақты тұрғындары, ал кейбіреулері ғана ондай емес екендігі көрінген.

Психологиялық ішкі құрылым тұрғысынан қылмыс жасаған адамдардың басым көпшілігі психикалық сау екендігі анықталды. Олардың ешқайсысы психиатрдың немесе невропатологтың есебінде болмаған, олардың ешқайсысында интеллектуалды, ерікті және эмоционалды салаларда көрінетін ауытқулары жоқ.

Қылмыскерлерді әртүрлі әлеуметтік-демографиялық белгілер бойынша олардың қылмыстық мінез-құлыққа әсер ету ерекшеліктерін анықтау үшін сараланған зерттеу оның нақтылығы мен мақсатын қамтамасыз ете отырып, отбасына қарсы қылмыстардың алдын алуда белгілі бір маңызға ие болып көрінеді.

Қылмыскердің жеке басының қылмыстық-құқықтық белгілері, атап айтқанда адамның қоғамға қарсы мінез-құлқының тұрақтылық дәрежесін анықтауға мүмкіндік беретін бұрынғы соттылықтар туралы мәліметтер үлкен қызығушылық тудырады.

Біздің зерттеулер көрсеткендей, қылмыс жасаған адамдардың бұрын сотталған, ал біразы бірінші рет қылмыс жасаған.

Отбасына қарсы қылмыс жасаған адамдардың едәуір бөлігі өзін-өзі бақылаудың жеткіліксіздігінің салдарынан ашуланшақтық пен қызбалықпен сипатталатын қозғыш адамдар екенін атап өткен жөн.

Зерттеу нәтижелері қарастырылып отырған қылмыстардың қай әлеуметтік топтарда, қоғамдық өмір салаларында жиі кездесетінін көрсетеді. Оларды талдау халықтың әртүрлі әлеуметтік, кәсіптік және басқа топтарына тән криминогендік факторларды анықтауға, сондай-ақ отбасындағы әлеуметтік-психологиялық процестердің қолайсыз дамуын болдырмауға көмектеседі.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылғы 15 желтоқсандағы «Қазақстанның 2050 жылға дейінгі Даму Стратегиясы».

2. Алтайбаев С.Қ. Қылмыстылық себептері және оның алдын алу теориялары: Оқу құралы. – Қарағанды: ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, 2023.

3. Сухарев А.Я. Личность преступника. – М., 1975.

4. Сердюк Л.В. Общие вопросы криминологии: Курс лекций. – Уфа: УВШ МВД РФ, 1994.

5. Михлин А.С. Личность осужденных к лишению свободы и проблемы их исправления и перевоспитания. – Фрунзе, 1980.

АУЖАНОВ Р.Б.
начальник отделения научно-исследовательского центра
Костанайской академии МВД Республики Казахстан
им. Ш. Кабылбаева подполковник полиции, м.ю.н.

К ВОПРОСУ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДИКИ КАДРОВОГО ПРОГНОЗИРОВАНИЯ В ОРГАНАХ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Одним из элементов реализации кадровой стратегии, является выработка плана мероприятий по обеспечению потребности в кадрах, основанного на данных кадрового прогноза, то есть системы аргументированных представлений о направлениях развития и будущем состоянии кадрового состава органов внутренних дел.

Согласно Закону «О правоохранительной деятельности» кадровое прогнозирование проводитсяна основании Методики, которая утверждается руководителем правоохранительного органа для своевременного и полного укомплектования кадрами [1]. В органах внутренних дел имеется Методика осуществления кадрового прогнозирования (*далее – Методика*), которая утверждена Приказом МВД РК №998 от 7 декабря 2015 года [2].

Автором настоящей статьи совместно с коллегами ведомственных ВУЗов действующая Методика подвергалась анализу и ревизии, в результате чего были выявлены несколько ключевых аспектов, требующих законодательной корректировки. В настоящей статье мы не ставим перед собой цель изложения и развития теоретических положений концепций кадрового прогнозирования. Наши намерения более скромны: показать и коротко прокомментировать отдельные результаты проведённого анализа.

Осново полагающим методом кадрового прогноза является метод скорректированной экстраполяции. Данный метод на наш взгляд, в органах внутренних дел является наиболее оптимальным методом кадрового прогноза, который обеспечивает существенную экономию человеческих ресурсов. Для обеспечения более высокого качества кадрового прогноза возможно применять метод математического моделирования. Однако, следует отметить, что данный метод имеет существенный недостаток – высокая ресурсо емкость. При использовании математического моделирования необходимо учитывать огромное количество переменных, чтовлечёт значительные временные и финансовыезатраты на их сбор и обработку. Кроме того, применение математического моделирования предполагает наличие достаточно высокой квалификации у специалистов, а также использование специализированного программного обеспечения и вычислительных ресурсов.

Однако важно помнить, что эффективность любого метода зависит от корректности исходных данных, а также адаптированности модели к рассматриваемой ситуации.

Согласно п.5 Методики кадровый прогноз составляется на 3 года. Указанное положение вызывает у нас некоторые сомнения и представляется спорным. Следует обратить внимание на возможность допущения ошибки в установленном сроке прогнозирования, так как учёт только 3-х летнего периода может быть недостаточным для обеспечения полноты и достоверности прогноза.

Экстраполяция, как самостоятельный метод, не может служить безусловным доказательством, но позволяет строить гипотезы и суждения. Мы полагаем что использование данного метода, не учитывает тенденций и дополнительных факторов, которые могут влиять на будущие значения. Однако, он позволяет достигать более корректных результатов только в краткосрочной перспективе. Расчёты на более длительный период снижают уровень достоверности получаемых результатов и точность прогноза. Полагаем, что кадровый прогноз должен основываться на накопленной информации за 3-х летний период, а сам прогноз формироваться на 1 календарный год.

Кроме того, для всестороннего определения перспектив развития органов внутренних дел, оценки имеющихся проблем, учёта причинно-следственных связей, выбора наиболее вероятной и желаемой альтернативы при определённых складывающихся условиях желательно применять

метод экспертных оценок. Он основывается на мнении опытных специалистов-экспертов. В качестве экспертов могут отбираться профессионалы поконкретному виду деятельности (внештатные специалисты, руководители структурных подразделений). В основе метода лежит их интуиция и профессиональный опыт.

В соответствии с п.п.4 п.6 Методики: устанавливается необходимость определения уровня профессиональной подготовленности молодых сотрудников, принятых на службу из вневедомственных организаций высшего образования (по показателям эффективности и конкурентоспособности). Однако, мы приходим к выводу, что вышеуказанное положение следует исключить из Методики, поскольку для составления кадрового прогноза не требуется наличие подобных статистических данных. Потребность в них возникает лишь при анализе существующей кадровой ситуации, и их учёт в процессе прогнозирования не является необходимым. Данные показатели могут быть полезны при оценке текущего состояния кадрового потенциала организации, но не являются существенными при разработке прогноза Таким образом, исключение данного положения позволит упростить процесс составления кадрового прогноза.

Одним из немало важных аспектов является сокращение количества и пересмотр качественных показателей приложений к Методики. Нами предлагается сократить количество приложений с нынешних 10 до 6. Этот шаг позволит уменьшить избыточность информации и поможет улучшить структуру и компактность документа, что облегчит его восприятие и понимание. Это поможет сделать Методику более адаптивной к изменяющимся условиям и более эффективной в использовании.

В статье мы затронули лишь некоторые из аспектов, требующих улучшения в рамках совершенствования Методики кадрового прогнозирования. На основе этих ограниченных данных мы можем сделать следующие выводы:

1. Кадровое прогнозирование является неотъемлемым и важным инструментом кадровой политики. Оно играет ключевую роль в планировании и управлении персоналом;
2. Действующая Методика кадрового прогнозирования требует пересмотра и внесения изменений и дополнений, что позволит обеспечить эффективность и достоверность прогнозов;
3. Для осуществления кадрового прогноза требуется наличие инструкции для применения соответствующей Методики сотрудниками кадровой службы территориальных подразделений.

Литература

1. Закон Республики Казахстан от 6 января 2011 года №380-IV «О правоохранительной службе»// Электронный ресурс / доступ с сайта https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000380/ (дата обращения: 01.03.2024 года).
2. Приложение 4 «Методика осуществления кадрового прогноза ворганах внутренних дел Республики Казахстан» к Приказу Министра внутренних дел Республики Казахстан от 7 декабря 2015 года №998 «О некоторых вопросах реализации кадровой политики в органах внутренних дел Республики Казахстан» // Электронный ресурс / доступ с сайта https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1500012679 / (дата обращения: 01.03.2024 года).

ТАНАТАРОВ С.М.
научный сотрудник научно-исследовательского центра Костанайской академии
МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева, м.ю.н., майор полиции

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ВОПРОСЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СЛУЖБЫ ПРОБАЦИИ НА ПРИМЕРЕ БАЛТИЙСКИХ И СКАНДИНАВСКИХ СТРАН

В настоящее время в современной отечественной пенитенциарной системе Республики Казахстан возникает важный вопрос о самостоятельности службы пробации и ее дальнейшем функционировании вне пенитенциарной сферы. Эта необходимость подчеркнута в Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года, утвержденной Указом Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года №674 [1].

В этом контексте сравнительное исследование моделей службы пробации в странах Балтии и Скандинавии представляет интерес, как для научного сообщества, так и для практической сферы уголовной юстиции.

Анализ различных подходов к организации и функционированию служб пробации в данных регионах позволит выделить успешные практики, которые могут быть адаптированы и внедрены в других странах с целью повышения эффективности работы системы исполнения наказаний и улучшения реабилитационных мероприятий. Также стоит обратить внимание на факторы, которые оказывают влияние на успешность реализации моделей пробации в данных регионах, такие как социокультурные особенности, степень автономии служб пробации и их интеграция в общую систему уголовного правосудия.

Данное исследование направлено на внесение вклада в разработку политик и практик в области уголовного правосудия, а также на поиск путей совершенствования работы служб пробации с учетом опыта и рекомендаций, выявленных в рассматриваемых регионах. В конечном итоге, такой анализ позволит более углубленно познать процессы оптимизации функционирования системы исполнения наказаний с целью повышения их эффективности в контексте современных вызовов и потребностей общества.

Эстония

В структуре судебной системы Эстонии успешно интегрирована Служба пробации. Сотрудники, ответственные за уголовный надзор, организованы в отделах уголовного надзора, активно функционирующих в составе почти всех судов первой инстанции. Контроль и руководство данными отделами осуществляются через председателей судов. Подчиненный Министерству юстиции, отдельный отдел по уголовному надзору активно функционирует в департаменте судов. Этот отдел занимается систематизацией организационной работы судов, сбором и анализом судебной статистики, а также координацией уголовного надзора. Его функции также включают организацию профилактической работы и надзора за правонарушениями.

Сотрудники отдела уголовного надзора выполняют следующие обязанности: участвуют в разработке бюджета; готовят проекты постановлений и распоряжений правительства, приказов министра юстиции, а также вносят предложения по необходимым изменениям в правовые акты, регулирующие работу службы уголовного надзора; предлагают и реализуют меры по обучению персонала; делают предложения относительно состава персонала, границ их деятельности и местонахождения; рассматривают и реагируют на поступающие жалобы и заявления; организуют работу Совета по профилактике правонарушений; осуществляют информационную деятельность, направленную на просвещение общественности о работе службы, и поддерживают связи с аналогичными организациями за рубежом [2. с. 16-18].

Латвия

На данный момент Государственная служба пробации Латвии, как учреждение, находится в составе Министерства юстиции. В своей работе Управление Государственной службы пробации Латвии придерживается принципа главного управления в Риге и учитывает территориальную принадлежность к городским (районным) судам, действующим в соответствующих территориальных структурных подразделениях.

Деятельность управления возглавляет руководитель управления, имеющий помощника,

а также три его заместителя: заместитель руководителя по вопросам постпенитенциарной помощи (возглавляющий отдел коррекции социального поведения и отдел постпенитенциарной помощи); заместитель руководителя по вопросам надзора за отбываемыми в обществе наказаниями (возглавляющий отдел коррекции надзора и отдел принудительных и общественных работ) и заместитель по вопросам финансов и персонала (возглавляющий отдел коррекции социального поведения и отдел постпенитенциарной помощи финансовый, хозяйственный, общий отдел и отдел информационных технологий). Руководителю управления подотчетны также отдел коммуникаций, юридический отдел, отдел внутреннего аудита, а также 28 территориальных структурных подразделения [2. с. 166-168].

Финляндия

В Финляндии Служба пробации под юрисдикцией Министерства юстиции. Стратегическое руководство этой службой осуществляется Департаментом уголовной политики Министерства юстиции. Служба пробации, вместе с Службой тюрем, является частью Агентства уголовных наказаний. Служба пробации структурирована на районные управления и местные отделения, обеспечивая эффективное выполнение её функций на различных уровнях территориального подразделения.

Основная часть персонала в службе пробации составляют гражданские служащие, преимущественно работающие в тесном контакте с населением. Это в основном социальные работники и инструкторы, чья работа связана с наблюдением за исполнением альтернативных наказаний. Руководители и их заместители в местных отделениях также активно взаимодействуют с людьми, выполняя значительный объем работы непосредственно с населением.

В дополнение, частные надзиратели, действующие на основе контрактов, могут оказывать поддержку осужденным, возвращающимся в общество после отбывания наказания. Они предоставляют индивидуальное консультирование и помощь в адаптации к жизни вне тюремной среды, содействуя успешной реинтеграции в общество [2. с. 140-142].

Дания

Служба тюрем и пробации Дании организационно является агентством, связанным с Министерством юстиции. В составе этого министерства действует Управление тюрем и пробации, руководимое генеральным директором. Под его непосредственным руководством находятся тюрьмы, местные пробационные центры, костелы и Центр подготовки сотрудников Службы тюрем и пробации. Интересно отметить, что между центральным управлением и местными учреждениями отсутствует промежуточное региональное управление.

В работе службы пробации в Дании широко применяется помощь волонтеров. Волонтеры не являются сотрудниками службы по трудовым отношениям, однако они выполняют аналогичные задачи, как инспекторы, но в отношении меньшего числа клиентов. Обычно волонтеры получают компенсацию только за фактические издержки, не связанные с дополнительным доходом [2. с. 181-184].

Швеция

В Швеции система пробации подотчетна единой Службе тюрем и пробации. Помимо центрального аппарата, управление осуществляется через пять региональных управлений. Каждое из них руководит местными административными отделениями, включающими в себя тюрьму, следственный изолятор и службу пробации, действующие на соответствующей территории. Непосредственное исполнение наказаний, не связанных с лишением свободы, осуществляется пробационными отделами.

Дополнительно в Швеции важной практикой является привлечение волонтеров для осуществления функций надзора. Волонтерам выплачивается денежное вознаграждение, которое в основном покрывает только транспортные расходы. Это позволяет сотрудникам службы пробации фокусироваться на решении сложных дел. Средняя нагрузка одного инспектора составляет 25 человек [2. с. 197-198].

Норвегия

В настоящее время в Норвегии Исправительная служба, включая службу тюрем и пробации, является агентством, входящим в состав Министерства юстиции и полиции. Структура Исправительной службы состоит из трех уровней: центрального, регионального и местного. На

центральном уровне функционирует Департамент исправительных служб, который формулирует общие стратегические направления развития исправительной деятельности, осуществляет стратегическое управление всеми учреждениями, входящими в систему исправительных служб, распределяет бюджетные средства между региональными управлениями и контролирует их расходы. Департамент также занимается правотворческой деятельностью: издает инструкции во исполнение законов, а также может давать рекомендации по совершенствованию уголовного законодательства.

Региональные управления определяют цели и направления деятельности службы тюрем и пробации, учитывая местные особенности и рекомендации Департамента. Они также распределяют финансовые ресурсы между местными отделениями и управляют их работой. Кроме того, региональные управления рассматривают жалобы на решения, принятые на местном уровне. Каждое управление имеет надзорный совет, который контролирует его деятельность и деятельность его подразделений.

Местные отделы пробации осуществляют прямую работу по исполнению наказаний [2. с. 212-213].

Исходя из проведенного анализа, следует отметить, что опыт стран Прибалтийского и Скандинавского регионов демонстрирует как сходства, так и различия в моделях службы пробации. В Скандинавских странах служба пробации обычно подчиняется министерству юстиции и активно привлекает волонтеров для своей работы, в то время как в странах Прибалтики она подотчетна судебной системе.

Важно отметить, что обе модели обладают рядом интересных черт. Например, внедрение системы волонтеров в работу службы пробации в Скандинавии позволяет эффективно управлять ресурсами и предоставлять более индивидуализированную помощь клиентам. С другой стороны, тесная интеграция службы пробации с судебной системой в странах Балтии способствует более тесному контролю над исполнением наказаний и обеспечению соблюдения законодательства.

В целом, хотя у этих моделей есть свои уникальные черты, они представляют ценный опыт, который может быть взят на вооружение для развития национальной службы пробации в будущем. Различные элементы этих моделей могут быть адаптированы и интегрированы в институты пробации различных стран с учетом специфики национальных правовых систем и местных правоприменительных особенностей.

Литература

1. Указ Президента Республики Казахстан «Об утверждении Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года» от 15 октября 2021 года №674 Электронный ресурс: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39401807 (Дата обращения 04.03.2024г.);

2. Обзор законодательства скандинавских и балтийских стран по службе пробации (уголовного надзора). Серия – «Права человека» – СПб. Санкт-Петербургская общественная правозащитная организация «Гражданский контроль», 2005.;

3. Пенитенциарный кодекс Эстонской Республики от 06 июня 2001 года (RT I 2001, 61, 364) с дополнениями и изменениями по состоянию на 19 июля 2022 года (RT I, 06.08.2022, 4) Электронный ресурс: https://www.juristaitab.ee/sites/default/files/ seadustetolked/%D0%9F%D0%95%D0%9D%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%90%D0%A0%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%2001.11.2022.pdf (Дата обращения 04.03.2024г.);

4. Стандарты уголовного надзора Эстонской Республики, утвержденные Приказом Министра Юстиции №76 от 4 марта 2003 года. Электронный ресурс: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_defendants_in_criminal_proceedings_-169-IE-en.do?clang=et&idSubpage=3 (Дата обращения 04.03.2024г.);

5. Закон «О Государственной службе пробации», принятом Сеймом 18 декабря 2003 года и вступившем в силу с 1 января 2004 года Электронный ресурс: https://likumi.lv/doc.php?id=82551 (Дата обращения 04.03.2024г.);

6. «Положение об Управлении Государственной службы пробации», утвержденными Кабинетом министров под № 558 от 7 октября 2003 года Электронный ресурс: https://likumi.lv/doc.php?id=124795 (Дата обращения 05.03.2024г.);

7. Уголовный кодекс Финляндии от 01 января 1889 года (39/1889) редакция 2021 года (433/2021) Электронный ресурс: https://www.fao.org/faolex/results/details/ en/c/LEX-FAOC180793/ (Дата обращения 04.03.2024г.);

8. Уголовный кодекс Дании (Консолидированный закон №1156 от 20 сентября 2018 года), редакция 2021 года Электронный ресурс: https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/18700 (Дата обращения 04.03.2024г.);

9. Уголовный кодекс Швеции 1962 года, редакция 2023 года Электронный ресурс: https://www.government.se/government-policy/judicial-system/the-swedish-criminal-code/ (Дата обращения 04.03.2024г.);

10. Закон об исполнении наказаний Норвегии, редакции 20 декабря 2023 года Электронный ресурс: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28/*#* (Дата обращения 04.03.2024г.).

ТУЛКИНБАЕВА Ш.Ж.
старший научный сотрудник научно-исследовательский центр
Костанайской академии им. Ш. Кабылбаева, МВД Республики Казахстан,
магистр правоохранительной деятельности, подполковник полиции

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ РЕАЛИЗАЦИИ ИНСТИТУТА ПРОБАЦИИ В ПРАВОВЫХ СИСТЕМАХ РЯДА ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН, КАК ОДНОГО ИЗ СРЕДСТВ ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЙ И ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Несмотря на позитивные изменения в области гуманизации национальных пенитенциарных систем зарубежных стран, стоит отметить, что проблемы социальной адаптации лиц, освобожденных из мест лишения свободы (пенитенциарных учреждений) в ряде иностранных государств, сохраняют актуальность.

В законодательстве ряда зарубежных стран вопросы организации помощи лицам, освобожденным из пенитенциарных учреждений, нашли закрепление или в специальных законах или в законодательных актах регламентирующих деятельность учреждений и органов, исполняющих уголовные наказании и иные меры уголовно-правового воздействия. [1].

В настоящее время, накоплен достаточно обширный мировой опыт в создании организационных условий для успешного осуществления социальной адаптации лиц, освобождаемых из мест лишения свободы.

В контексте сказанного нельзя не затронуть вопрос позитивного влияния на данную сферу института пробации.

Популярность «пробации» в современных условиях многих стран мира определяется значительным потенциалом предупреждения рецидива преступления, экономической целесообразностью для общества, а также нравственной ценностью, позволяющей достигать цели уголовной политики наиболее гуманными средствами.

Основная цель пробации заключается в эффективном исправлении осужденных, социально-правовом контроле за поведением лиц, осужденных к наказаниям, не связанным с изоляцией от общества, условно осужденных, осужденных к ограничению свободы сведению к минимуму, насколько это возможно, криминального рецидива с их стороны.

Опыт пробации таких зарубежных стран, как Великобритания и Швеция представляет большой интерес для применения и в нашей республике.

Особый интерес представляет действующая в Соединенном Королевстве службы пробации. В течение ряда веков в Англии тюремное заключение было единственной реальной мерой наказания, которую судьи могли применять в отношении правонарушителей. Однако сто лет назад, в 1907г., английский парламент принял первый «Акт о пробации правонарушителей», который впервые дал судьям возможность применять различные варианты наказания, альтернативные тюремному заключению. С той поры в Великобритании разработаны целый спектр мер наказания, которые используются судьями в качестве альтернатив тюремному заключению.

Такие альтернативные меры наказания дают судьям возможность выбора, они могут выносить решение о лишении свободы, но имеют также возможность воспользоваться другими мерами наказания в зависимости от природы совершенного преступного деяния и личности преступника.

Итак, почему же в Англии законодательство предусматривает такой широкий спектр мер наказания? Это имеет свои исторические корни, но и по сей день является актуальным аспектом. 100 лет назад у судей Лондона вызывал тревогу тот факт, что к ним в суд постоянно возвращались одни и те же люди, которых они посылали в тюрьму и которые, отбыв положенный срок, снова попадали на скамью подсудимых за совершение аналогичных преступлений. Судьи почувствовали, что они просто-напросто шли по замкнутому кругу: «суд – приговор – тюрьма – рецидив – суд – приговор – тюрьма и так далее» [3]. Таким образом, первые сотрудники службы пробации появились в 1870г.

Кевин Барри отметил, что «Сущность деятельности сотрудников органов пробации не претерпела существенных изменений за последние 100 лет – методы стали более наукоемкими, работа стала более эффективной, сотрудники имеют дело с более трудными и серьезными правонарушителями, в деятельности учитываются последние открытия в психологии и психиатрии, но суть работы – человеческие профессиональные отношения между сотрудником и правонарушителем – остались те же, что и 100 лет назад. Сегодня в рамках деятельности нынешней службы пробации мы выполняем целый ряд мероприятий, посредством принятия правовых судебных решений. Эта работа осуществляется в соответствии с законодательством, принимаемого парламентом, а полномочия по назначению наказания определены законодателем Великобритании. Это является правовой основой для деятельности службы пробации» [4].

В соответствии с британским законодательством целями вынесения приговора являются:

– наказание правонарушителей;

– защита общественности;

– снижение рецидива;

– реабилитация правонарушителей;

– восстановление прав потерпевшего [5].

Многие казахстанские ученые считают, что Казахстану более близок опыт пробации Швеции, поскольку служба пробации этого государства занимается не только исполнением наказаний, не связанных с изоляцией осужденного от общества, но и надзором за лицами, освобожденными из мест лишения свободы».

Швеция является мировым лидером в развитии гуманной системы исполнения наказания и законопослушания среди осужденных. Наиболее показателен в этом смысле институт пробации.

«Содержание одного осужденного в колонии за день обходится казне в 200-220 долларов США, на одного подследственного тратится 185 долларов, в то время как расходы на каждые подопечные службы пробации составляют для государства всего 15 долларов, а на осужденного к общественным работам и того меньше – 10 долларов в день» [2].

Таким образом, очевидна выгодная для государства экономическая сторона использования потенциала службы пробации. При этом значительно снижается уровень рецидивной преступности.

Служба пробации Швеции создана в 1965 году. Наказание в виде пробации назначается в случае, когда штраф не является мерой, адекватной совершенному правонарушению. [6].

Смысл пробационной службы состоит в том, что ее сотрудник включается в работу сразу же с момента задержания лица по подозрению в совершении преступления. После принятия решения суда об аресте правонарушителя, работа службы продолжается. Теперь сотрудник службы пробации готовит на клиента, так называемую, социальную характеристику, при составлении которой обрабатывает данные с 5-6 реестров различных ведомств: социальное ведомство, полиция, налоговая, миграционная службы и т.д. В социальной характеристике инспектор дает заключение о возможности (невозможности) применения наказания не связанного с лишением свободы, и после судебного решения работает с клиентом по индивидуальному плану.

Примечательно, что в Швеции клиент обязан регулярно отмечаться в службе пробации, к нему приставляется контактное лицо из числа помощников службы пробации, волонтеров. В обязанности этого сотрудника входят встречи с осужденным, слежение за тем, чтобы тот не нарушал закон и соблюдал все требования суда. При инспекциях работают дисциплинарные советы, которые рассматривают случаи нарушения режима отбывания наказания. Если осужденный нарушает предписания суда и службы пробации, это расценивается как серьезное нарушение. В таком случае мера наказания ему может быть изменена на тюремное заключение.

Уголовно-исполнительные инспекции тесно сотрудничает с волонтерами – социально положительными гражданами. 45% клиентов имеют контактных лиц из числа волонтеров. Волонтерами являются студенты и другие граждане, изъявившие желание сотрудничать с тюремной системой. Многие из них в дальнейшем становятся сотрудниками тюремной службы, т.е. волонтеры – потенциальный кадровый резерв, проходящий своего рода стажировку [7].

Часто клиенты сами предлагают контактных лиц, но решение остается за УИИ. Сотрудник УИИ определяет круг обязанностей волонтера: быть примером для клиента, позвонить в специальную службу

и т.д. Волонтеры работают не за материальное вознаграждение. Им выплачивается в качестве компенсации 50 долларов в месяц. Волонтер должен докладывать инспектору УИИ о поведении клиента. Волонтеров находят через Центр занятости, объявления в газете.

Суть электронного надзора состоит в том, что по месту жительства осужденного к телефону подключается компьютер, а на ногу осужденному крепится специальный браслет. Браслет выполнен из пластика, гибок и имеет специальный одноразовый замок. Любая попытка открыть его приводит к повреждению и автоматической подачи сигнала на пульт службы пробации. Между браслетом и компьютером поддерживается радиосвязь на коротком расстоянии (до 50 метров) и в случае удаления клиента на большее расстояние компьютер подает сигнал на пульт службы пробации. График выхода клиента из дома заранее согласован, и если прерывание контакта происходит во внеурочное время, служба пробации принимает меры по установлению места нахождения клиента, либо просит полицию оказать содействие.

Все вышеизложенное позволяет сделать следующие выводы:

– служба пробации не карательный, а восстановительный орган, который занимается социально-психологическими проблемами, социальной работой с правонарушителями на основании специальных программ;

– служба пробации в рассмотренных странах укреплена как в штатном, так и в материально-техническом отношении. Имеет собственный бюджет. Нагрузка на одного сотрудниками оптимизирована с тем, чтобы он мог в полной мере заниматься индивидуально с каждым клиентом и контактными лицами (волонтерами), которые оказывают помощь сотрудникам службы пробации в организации контроля за поведением клиента и проведении профилактической работы;

– проведение личностных расследований позволяет суду иметь более объективную информацию о подсудимом, а сотрудникам службы пробации уже на этой стадии установить контакт с возможным клиентом. Этому же способствует работа сотрудников службы пробации с осужденными перед их условно-досрочным освобождением, или освобождением под электронный надзор, который является довольно эффективной мерой контроля за осужденными, однако требует развитой системы телекоммуникаций;

– условное осуждение может назначаться как с общественными работами, так и без них. Контроль по системе пробации (испытание осужденного на возможность в будущем законопослушного поведения) должен быть профилактическим и корригирующим, дающим возможность осужденному сотрудничать с этими учреждениями в плане собственной ресоциализации;

– определенный интерес вызывает положение об удержании 10% со всех выплат осужденным, в том числе и за участие в программах, в Фонд потерпевших.

В целом, по итогам рассмотренных в статье вопросов следует сделать вывод, согласно которому служба пробации в ряде зарубежный стран представляет собой самостоятельную форму социально-правового контроля, объединяющие методы воспитательного воздействия на лиц, совершивших преступления, находящихся на свободе в условиях испытания.

Литература

1. Пенитенциарные системы зарубежных стран / под ред. М.П. Мелентьева. – Киев: РИО МВД Украины, 1993. – С. 104.
2. Гета М.Р. Опыт пробации и его применение в Республике Казахстан. Пособие для инспекторов уголовно-исполнительных инспекций. – Усть-Каменогорск, 2003. – С. 45.
3. Рейнор П., Смит Д., Ванстоун – М., «Эффективная деятельность органов пробации», 1994. – С. 12-15
4. Барри К. Принципы современной деятельности в рамках пробации // Материалы международной научно-практической конференции «Пробация и пути ее развития в Казахстане» 8 ноября 2006г. – Астана, 2006. – С. 7-13.
5. Полянский И.Н. Уголовное право и уголовный суд Англии. – М., 1969. – С. 45.
6. Преступление и наказание в Англии, США, Франции, ФРГ, Японии: Общая часть уголовного права. – М.: Юрид.лит., 1991. – С. 111-119.
7. Еремина В.Н. Преступление и наказание в Англии, США, Франции, ФРГ, Японии: Общая часть уголовного права. – М.: Юрид. лит., 1991. – С. 212-214.

ХОН Л.О.
старший научный сотрудник научно-исследовательского центра
Костанайской академии МВД Республики Казахстан им. Ш. Кабылбаева

УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА В ГОСУДАРСТВЕННОМ МЕХАНИЗМЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

На определенном этане развития общества возникает потребность в формировании его специфической, организационной структуры. Регулирование общественными процессами осуществляется как силами государственных, так и негосударственныхсубъектов, включая политическиеи иные организации. Однако наибольшими организационными возможностями управленческого плана обладает государство. Успешное решение сложных внутренних и внешних задач, стоящих перед Казахстаном, во многом связано с повышением роли государства, его усилением и развитием на основе демократии и права. В этих условиях приобретает особую актуальность усиление механизма государственного управления, оптимизация, координация и эффективность взаимодействия всех его элементов иструктурных подразделений [1, с. 23].

Проблема понятия «механизм государства» обусловлена сложностью структуры механизма современного государства и плюрализмом органов и учреждений, входящих в его состав. Целесообразно отметить, что в научной литературе встречается достаточное количество дефиниций «механизм государства». Разнообразные точки зрения ученых по определению рассматриваемого понятия подтверждают феномен существования широкой сферы научных подходов к определению в юридической науке.

В большинстве случаев механизм государства рассматривается через призму государственных функций по управлению обществом. Говоря о механизме государства, А.И. Косарев приходит к выводу о том, что он является целостной системой с определенной иерархичностью государственных органов и учреждений, осуществляющей государственную власть [2, с. 58].

Особое значение заслуживает мнение В.В. Копейчикова, он говорит о механизме государства как о системе всех государственных организациях, которая реализовывает задачи и функции государства [3, с. 30].

С точки зрения О.В. Зайчука, механизм государства характеризуется как организованная иерархическая совокупность государственных органов, учреждений и организаций, обеспечивающая деятельность по решению задач и функций государства [4, с. 146].

Т.Н. Радько высказывался о постоянной проблеме в структуре механизма государства, которая заключалась во внутреннем строении, взаимоконтроле и субординации. Эти обстоятельства оказывают прямое влияние на качественное и эффективное действие государственной власти [5, с. 15].

В результате наличия разнообразных определений «механизма государства», у нас возникает возможность указать на факт отсутствия его единого определения в современной юридической науке. Тем не менее, указанная дефиниция имеет собственное значение в теории государства и права.

В связи с этим механизм государства мы понимаем, как сложную иерархическую структуру, состоящую из взаимодействующих органов государственной власти и управления, учреждения и организации, реализующие функции государства. Исходя из этого, данное определение в полной мере подходит и, к Республике Казахстан.

Для обеспечения стабильной жизнедеятельности общества необходим властный институт, который будет исполнять наказание. В системе государственных органов реализация задач государства в сфере охраны правопорядка и противодействия преступности возлагается на органы внутренних дел, а непосредственное исполнение уголовных наказаний на уголовно-исполнительную систему.

В зависимости от особенностей политики государства, системаисполнения наказаний может именоваться как «пенитенциарная система», «тюремная система»,так и «уголовно-исполнительная система».

Следовательно, изучение уголовно-исполнительной системы в государственном механизме представляется весьма актуальным. Об этом свидетельствует Указ Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года №674 «Об утверждении Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года», в котором говорится о совершенствовании уголовно-исполнительного законодательства, в том числе путем приближения уголовно-исполнительной системы к общепризнанным международным стандартам [6].

Для определения места пенитенциарной системы в государственном механизме, необходимо проанализировать его структуру, установитьпредназначение системы исполнения наказаний, а также ее функции, методы и средства. При этом, необходимо обозначить сущность пенитенциарных учреждений в функционировании государственного механизма.

Чтобы установить место и роли пенитенциарной системы Республики Казахстан в государственном механизме следует учесть принцип разделения властей. Так, на основании ч. 4 ст. 3 Конституции РК «государственная власть в Республике едина и осуществляется на основе Конституциии законов в соответствии с принципом ее разделенияна законодательную, исполнительную и судебную ветви» [7].

В Республике Казахстан, Правительство осуществляет исполнительную власть. Онокоординирует и реализует общее руководство над всеми органами исполнительной власти, включая систему органов исполнения наказаний. Следовательно, пенитенциарная система как структурный элемент государственного механизма принадлежит исполнительной власти.

Рассматривая систему исполнения уголовных наказаний Казахстана, следует отметить, что в соответствии с п\п. 4 ст. 3 Уголовно-исполнительного кодекса Республики Казахстан [8] уголовно-исполнительная (пенитенциарная) система представляет собой органы и учреждения, которые обладают исполнительными и распорядительными функциями. Она обеспечивает исполнение уголовных наказаний, а также контролирует деятельность учреждений УИС и службы пробации. В целом, пенитенциарная система осуществляет исполнение уголовно-правовых наказаний в отношении лиц, признанных судом виновнымив совершении преступлений, тем самым реализуя государственное принуждение.

В соответствии со ст. 7 Закона РК №199-Vот 23 апреля 2014 года «единую систему ОВД дел образуют полиция, уголовно-исполнительная система…» [9]. В этой связи, функции исполнения уголовных наказаний возложены на Министерство внутренних дел как органа исполнительной власти. В составе МВД функционирует Комитет уголовно-исполнительной системы, осуществляющий функцию исполнения наказаний.

Согласно ст. 3 Закона РК от 6 января 2011 года № 380-IV «К правоохранительным органам относятся органы прокуратуры, внутренних дел…, осуществляющие свою деятельность в соответствии с законодательными актами Республики Казахстан» [10]. Приведенные выше данные свидетельствуют о том, что пенитенциарная система входит в систему правоохранительных органов.

Таким образом, пенитенциарная система Республики Казахстан является составной частью государственного механизма. Ее основное назначение заключается вобеспечении должного уровня законности и правопорядка в местах лишения свободы. Наряду с этим, пенитенциарная система как подструктура системы государственной исполнительной власти имеет характерные особенности, присущиеУИС:

1) пенитенциарная система – это постоянно – действующий элемент государства;

2) пенитенциарные учреждения и служба пробации функционируют на всей территории государства;

3) УИС представляет собой единый специальный орган;

4) деятельность учреждений УИС подразумевает властное принуждение.

Рассматривая сущность пенитенциарной системы целесообразно согласиться с мнением С.К. Бастемиева, который уделял особое место пенитенциарной системе в системе правоприменительных органов государства [11, с. 17].

По юридической природе деятельность органов и учреждений УИС, мы можемзаключить тот факт, что пенитенциарнаясистема ближе всего к правоприменению, а именно к правоисполнению.

Подводя итог, можно констатировать, что на сегодняшний день, пенитенциарная система входит в подсистему правоохранительных органов. Ее предназначение выражается в применении властных государственных методов принудительного характера в отношении осужденных, а такжев обеспечении правопорядка как внутри пенитенциарных учреждениях, таки за их пределами.

Литература

1. Топорин Б.Н. Сильное государство – объективная потребность времени // Вопросы философии. 2001. №7. – С. 20-29.

2. Теория государства права. Учеб. пособие / Под ред. А.И. Косарева. – М., 2000. – С. 205.

3. Правоведение: учебное пособие / Под ред. В.В. Копейчикова. – К.: Юршкоминтер, 2000. – С. 211.

4. Теория государства и права: Академический курс / Под ред. О.В. Зайчука. – К.: Юршкоминтер, 2006. – С. 688.

5. Радько Т.Н. Механизм государства: лекция. – М.: МГУ, 2002. – С. 56.

6. Об утверждении Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года: Указ Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года №674. Доступ из ИПС НПА Республики Казахстан «Әділет».

7. Конституция Республики Казахстан принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года. Доступ из ИПС НПА Республики Казахстан «Әділет».

8. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстан от 5 июля 2014 года №234-V ЗРК.Доступ из ИПС НПА Республики Казахстан «Әділет».

9. Об органах внутренних дел Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 23 апреля 2014 года №199-V ЗРК. Доступ из ИПС НПА Республики Казахстан «Әділет».

10. О правоохранительной службе: Закон Республики Казахстан от 6 января 2011 года № 380-IV.Доступ из ИПС НПА Республики Казахстан «Әділет».

11. Бастемиев С.К. Становление учреждений, исполняющих уголовное наказание в виде лишения свободы в Республике Казахстан (историко-правовой аспект). Дис.канд.юрид.наук. – Астана, 2008. – С. 173.

САХАНОВА Н.Т.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты
қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының бастығы,
з.ғ.м., полиция полковнигі,

ЦЕРКОВНОВА Е.А.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты
қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика кафедрасының доценті
полиция полковнигі

СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕП-ТЕКСЕРУ САТЫСЫНДА ЖАУАП АЛУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ МЕН ЖҮРГІЗУДІҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ПРОЦЕСТІК ЖӘНЕ КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан Республикасының заң үстемдігін дамыту және құқық қорғау жүйесін жетілдіру қылмыстарды тергеп-тексеруді сапалы ұйымдастыруды, тергеу әрекеттерін сауатты және кәсіби жүргізуді талап етеді. Қылмыстық іс бойынша сотқа дейінгі тергеп-тексеру процесінде дәлелдемелерді жинау кезінде жауап алу басты рөлдің біріне жатады. Белгілі бір фактілер туралы барынша толық және объективті ақпарат алу үшін әртүрлі санаттағы тұлғалардан – күдіктілерден, жәбірленушілерден, куәлерден және т.б. жауап алу қажет.

Жауап алу – дәлелдемелерді жинауға арналған ең кең таралған тергеу әрекеті. Тергеу әрекеттеріне жұмсалған барлық уақыттың 80%-дан астамын тергеуші жауап алуға жұмсайды. Осыған байланысты тергеу сапасын арттыру көбінесе жауап алу тактикасы мен әдістерін жетілдірумен байланысты.

Белгілі болғандай, жауап алудың мәні мынада: тергеу іс-әрекетін жүргізу барысында тергеуші криминологияда, психологияда әзірленген және тергеу тәжірибесінде сыналған тактикалық әдістерді пайдалана отырып, оған тікелей немесе жанама байланысты мән-жайларды білуі мүмкін адамды ынталандырады. тергеліп жатқан оқиға туралы мәліметтер беру үшін олардың айғақтары, хабарланған мәліметтерді тыңдайды және қылмыстық іс бойынша дәлелдемелер ретінде пайдаланылуы үшін белгіленген тәртіппен жазып алады. Жауап алудың мақсаты – шынайы айғақ алу. Осыған сәйкес жауап алу дәлелдемелерді алу мен тексерудің процесстік құралы болып табылады. Оның көмегімен қылмыстық істі дұрыс шешуге қажетті қылмыс туралы мәліметтердің едәуір бөлігі алынады және тексеріледі [1]. Сонымен қатар, жауап алу – тергеуші мен сот көбінесе оның көмегімен қылмыстың себептері мен мақсаттарын, оған ықпал еткен жағдайларды анықтайтын тергеу әрекеті.

Жауап алудың процесстік, криминалистикалық, ұйымдастырушылық, психологиялық және этикалық аспектілері бар. Жауап алудың тергеу әрекеті ретіндегі маңызы туралы айтқанда, тергеуші үшін айғақтардың дәлелдеме көзі, ал ондағы нақты деректер дәлелдеме болып табылатынын ескеру қажет. Күдікті мен айыпталушы үшін айғақ беру оларға тағылған күдіктен немесе айыптаудан қорғау құралы болып табылады. Сондықтан қылмыстық оқиға немесе оған қатысты адамдар мен оқиғалар туралы барынша толық және сенімді мәліметтерді қамтитын айғақтарды алуға мүмкіндік беретін жауап алуды жүргізу үшін тактикалық және криминалистикалық әдістер мен ұсыныстарды шебер, ғылыми негізделген қолдану қажет. Тергеуші құқықтық білімін пайдалана отырып, тергелетін оқиға және оған қатысушылар туралы мәліметтер алады және алынған мәліметтерді дәлелдеуге пайдалануға жол беруді қамтамасыз етеді, сондай-ақ қылмыстық заңның нақты нормаларында қамтылған мәліметтер негізінде оған баға береді. Ақпаратты алу процесінде тергеуші әртүрлі ғылымдардың білімін қолдануы қажет. Бұл білімді біріктіретін ғылым – криминалистика

Бұл құрал қылмыстық-процесстік және қылмыстық-құқықтық жүктемеден бос болуы мүмкін емес. Іс жүргізу заңнамасы жалпы тергеудің нысанын, шарттарын және ережелерін, сондай-ақ нақты тергеу әрекеттерін жүргізуді қатаң түрде реттейді. Алайда, олардың нәтижелері

көп дәрежеде алынған ақпараттың оқиғаға және оған қатысушылардың іс-әрекетіне құқықтық баға берудегі рөліне байланысты. Ал бұл жерде қылмыстық құқықты білу бірінші орын болып табылады.

Адам өзінің күш-жігерін, ақшасын және ресурстарын үнемдей отырып, оның алдында тұрған мәселелерді сапалы шешуді қамтамасыз ету үшін әрқашан өз қызметінің тиімділігін арттыруға ұмтылады. Көп жағдайда бұл орындаушылардың ұтымды, сәйкес дағдылары мен дағдыларын қолдану арқылы қол жеткізіледі, бұл әдетте тактика деп аталады. Тергеу қызметінде тергеушінің дәлелдемелік ақпаратты жинау және пайдалану тактикасы маңызды рөл атқарады, өйткені күдіктілер ғана емес (жауапкершіліктен жалтару немесе кінәсін жеңілдету ниетімен), сонымен қатар куәгерлер (тіпті жәбірленушілер де) жиі әрекет етеді. айғақ беруден жалтару немесе жалған айғақ беру. Көбінесе күдіктілер мен олардың сыбайластары қылмыстық әрекеттің іздерін жасыру және жою, жәбірленушілер мен куәларды қорқыту және пара беру шараларын қолданады. Оның үстіне тергеушілер мен сот қызметкерлерін қорқыту, пара алу мен арандатушылық, олардың өміріне қастандық жасау қазір үйреншікті құбылысқа айналып барады. Мұндай жағдайларда қылмыстық сот ісін жүргізу міндеттерінің орындалуы бірінші кезекте тергеушінің іс бойынша шындықты анықтау үшін объективті мәліметтерді жинау жолындағы барлық кедергілерді жеңе білу шеберлігі мен қабілеті арқылы қамтамасыз етілуге тиіс. Бұған қол жеткізудің негізгі құралы іс-әрекеттің тактикалық әдістері болып табылады, өйткені тергеу кезінде ықпал етудің басқа әдістеріне жол берілмейді.

Жауап алудың жалпы және арнайы мақсаттарына жету әртүрлі тактикаларды қолдану және әртүрлі тактикалық әдістерді қолдану арқылы мүмкін болады. Осылайша, жалған айғақтарды әшкерелеу қолда бар дәлелдер негізінде, айғақтардағы фактілік және логикалық қайшылықтарды шешу, беттестіру және т.б. Жауап алудың әрбір нақты жағдайына қатысты әртүрлі тактикалық әдістердің тиімділігі өте әртүрлі болуы мүмкін – оның ең жоғары деңгейінен (жоспарланғандан жоғары нәтиже алу, мысалы, тергеу ештеңе білмейтін фактілер мен мән-жайларды анықтау, нөлге дейін немесе тіпті теріске дейін). нәтижелер, мысалы, беттестіру кезінде бұрын объективті айғақ берген сыбайлас одан бас тартты).

Сондықтан жауап алудың табыстылығы, ең алдымен, жағдайдың сипатына сәйкес келетін тактиканы таңдаумен анықталады.

Жауап алу тактикасын таңдау мыналарға байланысты:

1) жауап алу жағдайлары (бастапқы, қайталанатын, психологиялық байланыстардың болуы және т.б.);

2) жауап алынушының процессуалдық жағдайы және оның тергеу нәтижелеріне қызығушылық деңгейі;

3) жауап алынатын адамның сипаттамалары (жасы, мінезі, құқықтық санасының деңгейі, қылмыстық тәжірибесі және т.б.);

4) тергеуде бар мәліметтер мен дәлелдемелердің сипаты және т.б.

Алғашқы жауап алу кезінде тергеуші жауап алынушының не екенін білу деңгейін ескере отырып, тактиканы таңдайды, содан кейін оның іске асырылуына қарай және жауап алынушының оған жауап беру сипатына қарай таңдалған нұсқаның сәттілігін немесе түзетулер енгізу қажет (қолданылатын әдістерден толық бас тартуға дейін).

Сұхбатты жоспарлау және оған дайындық үш негізгі элементті қамтиды:

а) ұйымдастырушылық – жауап алуды ұтымды жүзеге асыруды қамтамасыз ету (оны тергеушінің уақыт бюджеті мен мүмкіндіктерін ұтымды пайдалану тұрғысынан қашан және қайда жүргізген жөн – бүгін, ертең, таңертең, кешке, жалғыз немесе көмекші, қандай техникалық құралдарды қолдану керек және т.б.);

б) мәнді – нақтыланатын мән-жайлардың толықтығы мен өзара байланысын анықтау;

в) тактикалық – нақты жауап алу міндеттерін шешудің тиісті құралдары мен әдістерін белгілеу (бірінші кімнен жауап алу керек, жалған айғақтарды әшкерелеу үшін қандай мәліметтерді жинау немесе тексеру қажет, жауап алынушының жоспарланған тактикалық әдістерді орындауға «дайындық» деңгейі қандай); т.б.)

Белгілі бір тергеу жағдайына сәйкес келетін тактикалық әдістерді таңдау және оған қатысты мәселелерді шешу әртүрлі ықтимал әдістерден ең тиімді деп күтілетін әдісті «шығарып алуды» қамтиды. Бұл олардың назарында ұқсас әдістердің «блоктарынан» қажетті таңдауға мүмкіндік беретін тактикалық әдістерді жүйелеуді талап етеді.

Жауап алу кезінде қолданылатын негізгі және кең таралған тактикалық әдістерге мыналар жатады:

1) «Жауап алу мақсатын жасыру» – тергеуші күдіктінің айғақ беруден бас тартуын болжаған немесе оған тап болған жағдайларда, ол жауап алудың мақсатын жалпылама түрде бүркемелеуге баруы мүмкін (жауап алу кезінде нақты не қызықтырады) жағдайларда қолданылады.) және жеке мән-жайларға қатысты тергелетін оқиға. Біріншісіне жауап алу тақырыбы, қызықтыратын тақырыпқа, жауап алу орнына баса назар аудармау және т.б. арқылы қол жеткізуге болады;

2) «Тергеуші көп біледі» – жауап алынатын адам өзінің қылмыстық оқиғаға қатысын жоққа шығарған немесе оның кейбір мән-жайларын жасырған жағдайларда қолданылады; бұл позицияны өзгерту тәсілі тергеуде белгілі бір ақпарат бар деген пікірді қалыптастыру болуы мүмкін. қызықтыратын адам туралы. Бұл әсер оқиғаның белгілі бір аспектісін білу оны тұтастай білуді білдіруі мүмкін деген сенім негізінде қалыптасуы мүмкін.

3) Жауап алынатын адамның дауға қатысуы. Ол үшін тергеуші жауап алынатын адамға теріске шығару қиын емес екінші реттік фактіні (сұрақ) қояды. Жауап алынатын адам бұған келіссе, оған осы тектес басқа мән-жай ұсынылады. Оны да жоққа шығарады, дауға бірте-бірте тартылып, тергеуші үшін жауап алудың мақсаты болып табылатын және дәлелдемелермен қамтамасыз етілген мәселелер бойынша дау айта бастайды.

4) Тергеушінің «қылмыс жасау кезінде барлығы қалай болғанын» қайта шығаруы. Бұл тергеуші үшін күрделі және өте қауіпті тактика, өйткені егер тергеуші қолда бар мәліметтерге сүйене отырып, жасалған қылмыстың суретін ашса және дұрыс көрсетсе, бұл жауап алынатын адамға әсер етіп, оны шынайы айғақтар беруге итермелеуі мүмкін. Бірақ егер ол қателесіп, қателік жіберсе, жауап алынатын адам тергеушінің блеф жасап жатқанын түсінеді және тиісінше, бұрынғы айғақтар беруден бас тарту немесе жалған айғақ беру жағдайында қалуы мүмкін. Сонымен қатар, сәтсіздікке ұшыраған жағдайда мұндай әрекеттер тергеушінің беделін түсіруге және оның тактикалық бастамасын жоғалтуға әкеледі.

5) Қылмыстық іске қатысушы адамдардың мүдделеріне қарама-қайшылықтарды пайдалану.

6) Тергеудің дәлелдемелік ақпаратты жинау, зерделеу және пайдалану ниеті мен мүмкіндіктерін көрсету (сот-сараптамалық зерттеулердің мүмкіндіктерін ашу, тергеушінің жоспарларын түсіндіру және т.б.).

Айғақ беруден бас тарту позициясын жеңуге бағытталған тактикалық әдістердің ішінде мыналарды атап өтуге болады:1) Жауап алынатын адам үшін қызметінің зиянды екендігі туралы түсіндіру және сенімділік. Бұл әдіс, әдетте, жауап алынатын адам: а) қазіргі жағдайды түсінбеген және оған қолайлы жолды көрмеген кезде қажет; б) қалыптасқан жағдайды қате бағалайды және сәйкесінше одан шығудың жолын көрмейді; в) жағдайды дұрыс бағалайды, бірақ оны шешу үшін ештеңе жасағысы келмейді, оның ішінде оған ең қолайлы

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, тергеушінің тактикасы – бұл тергеушінің кәсіби шеберлігінің негізін құрайтын, тергеу мақсатына жетуге қарсылық көрсететін қарсыласын жеңу қабілеті.Осыны ескере отырып, жауап алуды ұйымдастырудың практикалық аспектілері мен тактикасын нақты ажырату қажет, өйткені біріншіден, үйрену және меңгеру қиын емес жұмысты орындау ережелері, ал тактика – нақты тергеу жағдайын бағалауға шығармашылық көзқарасты талап ететін нәрсе , оны шешудің тиісті әдістері мен құралдарын таңдау (көбінесе тактикалық тәуекел жағдайында) және сәйкес емес әдістерді қолданған жағдайда оларды тез түзету, сондай-ақ қарсыластың тактикалық жүрістерін ашу және залалсыздандыру қабілеті

Әдебиет

1. Еськов И.П. «История развития института допроса в российском судопроизводстве»// Актуальные проблемы современного уголовного права и криминологии., 2015., – С. 184-86.
2. Бахин В.П., Когамов М.Ч., Карпов Н.С. «Допрос на предварительном следствии»: – Алматы: Оркениет,1998., – С. 85
3. Бахин В.П., Когамов М.Ч., Карпов Н.С. «Допрос на предварительном следствии»: – Алматы: Оркениет, 1998., – С. 100
4. Лукашевич В.Г. Тактика общения следователя с участниками отдельных следственных действий. – К., 1989
5. Бахин В.П., Когамов М.Ч., Карпов Н.С. «Допрос на предварительном следствии»: – Алматы: Оркениет,1998., – С. 139
6. Михальчук А.Е. Тактические комбинации при производстве следственных действий. – Саратов, 1991
7. Ластов С., Тарасенко Ф. Допрос – важнейшее следственное действие. – Киев, 1962
8. Тактика допроса: учебное пособие / И.А. Архипова; А.В. Белавин; М.В. Бондарева и др. – М.: Московский университет МВД России имени В.Я. Кикотя, 2017. – С. 84.
9. Бертовский Л.: Допрос.Тактика и технологии; издательство Экзамен, 2015г.

ЦЕРКОВНОВА Е.В.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты
қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика
кафедрасының доценті полиция полковнигі,

МУХАМЕДЬЯРОВА Б.М.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты
қылмыстық құқық, қылмыстық процесс және криминалистика
кафедрасының аға оқытушысы полиция подполковнигі

ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ НАШАҚОРЛЫҚҚА БАЙЛАНЫСТЫ ПРОБЛЕМАЛАР ЖӘНЕ ОЛАРДЫН СЕБЕПТЕРІ

Қазіргі таңда Қазақстанда өмірдегі көптеген проблемалардың ішінде нашақорлық мәселесі бірінші орындардың бірін иеленді. Есірткі мен психотроптық заттардың ең көп таралуы елдегі негізгі әлеуметтік проблемалардың бірі, ұлттық қауіпсіздікке, денсаулыққа, ұлттың генофондына қауіп ретінде танылды. Қазақстанда нашақорлық қоғамның дамуына барған сайын жойқын әсер етеді.

Нашақорлық тек әлеуметтік ғана емес, сонымен қатар қазіргі қоғамның медициналық мәселесі болып табылады. Көптеген зерттеушілердің пікірінше, «нашақорлық-бұл есірткіге физикалық немесе психологиялық тәуелділіктен, оларға деген шексіз тартымдылықтан көрінетін ауру, бұл денені біртіндеп физикалық және психикалық сарқылуға әкеледі» [1]. Нашақорлық-девиантты мінез-құлықтың негізгі түрлерінің бірі.

Психикалық тәуелділік заңнан, моральдан, отбасы мен ұжымның мүдделерінен өтіп, кез-келген жағдайда есірткі қабылдаудың обсессивті күйімен сипатталады. Кез-келген адам есірткіге бірінші дозадан үйреніп кетуі мүмкін. Физикалық тәуелділік-есірткіні қолдануды тоқтатқан жағдайда физиологияның бұзылуында көрінетін дененің жағдайы (ауыр сезімдер пайда болады). Әр түрлі жүйелердің қызметінің бұзылуы бар: бауырдың, жүректің уытты зақымдануы, бұлшықет әлсіздігі. Есірткіні қабылдау үзілісте абстиненция синдромы пайда болады. Мысалы, героинді қолданатын әйелдерде балалар есірткіге тәуелділікпен туады, ал босанғаннан кейін 4 сағаттан кейін нәрестелер нағыз «сынуды»бастайды [2]. Шығу синдромы (сыну) – есірткіні тоқтатқаннан немесе дозаны азайтқаннан кейін біраз уақыттан кейін есірткіге тәуелді адамдарда дамитын физикалық және психикалық бұзылулар синдромы [3].

Жыл сайын әртүрлі есірткі заттардың саны артып келеді, жаңа препараттар пайда болды, олар барған сайын қол жетімді және кең таралған. Психоактивті заттар тәуелділікке қауіп төндірмейді деп ойлайтын адамдарды тартады. Алайда, аурудың арамдығы-тәуелділік тез дамиды, адам жағдайды бақылауды жоғалтады және тыйым салынған құралдардың әсеріне толығымен түседі.

Дені сау адамдарға нашақордың денсаулығын қайта-қайта бұзуға және жоспарлы түрде өлімге қарай жылжуға не итермелейтінін түсіну қиын. Сіз нашақорды не итермелейді деп ойладыңыз ба? Тәуелді адамды есірткіні алғаш рет қолдануға не итермеледі?

Өкінішке орай, қоғамда нашақорлықты жаман әдет, жаман тәрбие немесе қалағаныңызша, бірақ өлімге әкелетін ауру ретінде қарау әдеттегідей. Біз нашақордың жеке мәселелерін түсінбейміз, оған тап болған қиындықтар, қарапайым тілмен айтқанда, іздеуге дағдыланбаған себептер. Біз жай ғана «нашақор» стигмасын қоямыз және тәуелді адамға науқас ретінде емес, әлсіз, әлсіз және қауіпті ретінде қараймыз. Осылайша, есірткіні қолдану және сіздің өміріңізді жою оның саналы таңдауы екенін білдіреді. Алайда, көп жағдайда, тіпті есірткіге тәуелді адамның өзі оны қоздыратын себептерді және қолданудың негізгі себебі неде екенін түсінбейді. Әрбір нақты жағдайда кез-келген ұсақ бөлшектер шешуші рөл атқара алады.

Ғылымда дәлелденген, тәуелділікке бейімділіктің тұқым қуалайтындығын дәлелдеді. Осылайша, егер ата-аналардың бірі алкоголизмнен немесе нашақорлықтан зардап шеккен болса, онда балалар ата-аналары есірткі мен алкогольді қолданбаған адамға қарағанда тәуелді болады. Генетикалық бейімділік-нашақорлықтың ғылыммен дәлелденген себебі. Бұл маскүнемдер мен

нашақорлардың балалары ләззат гормондарының төмендеуімен туылатындығына байланысты. Нәтижесінде олар өмір бойы өздері үшін түсініксіз ыңғайсыздықты сезінеді. Мұндай адамдар депрессияға көбірек ұшырайды және әрқашан өмірлік қиындықтар мен әртүрлі тәжірибелерге төтеп беру қиын. Есірткі мен алкоголь бұл мәселені шешуге және уақытша жақсы, жайлы және тыныш сезінуге көмектеседі, бірақ олардың әрекеті аяқталғаннан кейін адам осы бақыт пен қанағат күйін қайта сезінуге мәжбүр болады.

Әрине, нашар тұқым қуалаушылық дегенді білдірмейді, бейкүнә бала міндетті түрде нашақор болып өседі дегенді білдірмейді. Алайда, нашақорлар мен маскүнемдердің балалары қауіпті. Ата-аналар екі есе мұқият болуы керек және егер бала тууға тәуелді болса, баланың өміріне белсенді қатысуы керек. Ұлға немесе қызға берік мінезді, дұрыс өмірлік көзқарастарды және моральдық-адамгершілік принциптерді қалыптастыруға көмектесу керек, бұл болашақта өзінің қызығушылығына, жаман компанияның әсеріне және сырттан келетін кез келген басқа әсерге қарсы тұруға көмектеседі.

Көбінесе нашақорлықтың себебі балалық шақтағы жарақат болуы мүмкін. Мысалы, жыныстық немесе физикалық зорлық-зомбылық, бұл кейіннен тиісті психологиялық көмексіз үнемі мазасыздыққа, күйзеліске, депрессияға және апатияға әкеледі. Тіпті ата-аналардың назарының болмауы да жасөспірім есірткі заттарының көмегімен жеңуге тырысатын белгілердің пайда болуына әкелуі мүмкін. Балалардың да, ересектердің де психологиялық ыңғайсыздығына әкелетін бірқатар ықтимал себептер:1) баланы асыра қорғау; 2) отбасындағы зорлық-зомбылық; 3) өмірге қанағаттанбау; 4) ішкі жанжалдар; 5) мүдделердің, хоббидің болмауы; 6) Жалғыз болу; 7) өзін-өзі бағалаудың төмендігі; 8) зерігу.

Тіпті шешілмеген ішкі проблемалардың үлкен массасы және« жаман « тұқым қуалаушылық болса да, адам өмір бойы есірткіні, тіпті алкогольді бір рет сынап көрмеуі мүмкін. Бұл көбінесе қоғамға, қоршаған ортаға және жақын адамдарға байланысты болады. Мысалы, егер жасөспірім есірткі өмір философиясының ажырамас бөлігі болып табылатын жаман компанияға түссе, бұл қорғалмаған психикасы бар жасөспірімнің жалпы фонда ерекшеленбеуі үшін есірткі заттарын қолдана бастауына әкелуі мүмкін.

Жастар арасында нашақорлықтың өсуінің негізгі себебі заманауи синтетикалық препараттардың болуы деп атауға болады. Смартфонды қолдана алатын және ақшасы бар әр бала кез-келген есірткіге ие бола алады. Қолдануы, әдетте, достар тобында болады. Баланы өз құрдастарына ілесуге және бәріне ұқсауға деген ұмтылыс басқарады, бірақ баланың еркелігі сөзсіз ең ауыр аурулардың бірі – нашақорлыққа айналады.

Жасөспірімдерге тәуелділіктің себептері: 1) проблемалардан қашуға деген ұмтылыс; 2) ересектерге көрінуге деген ұмтылыс; 3) құрдастарына еліктеу; 4) ата-аналардың назарының болмауы; 5) ата-аналардың шамадан тыс қамқорлығы; 6)балалық шақтағы психологиялық жарақат; 7) ішкі тәжірибе; 8) қаржылық қиындықтар; 9)қызығушылық; 10) мүдделердің болмауы.

Нашақорлық мәселесін статистикалық талдау нақты көріністі көрсетпейді, өйткені бұл құбылыс статистикалық өлшеу үшін де, нақты салдарды бағалау үшін де біршама күрделі. Статистикалық өлшеулердің күрделілігі мынада: есірткіге тәуелді адамдар арасында статистикалық базаға наркологиялық диспансерлерде есепте тұрғандар ғана түседі; осылайша, есірткі заттарын қабылдайтын халықтың үлкен бөлігі есепке алынбайды. Сонымен қатар, қазіргі уақытта тыйым салынбаған жаңа есірткі заттары кеңінен қолданылуда. Мұндай заттарға «темекі шегетін қоспалар», «тұздар» және танымал есірткінің басқа синтетикалық аналогтары жатады, олардың ерекшелігі өндірушілерге заттың химиялық формуласын аздап өзгерту жеткілікті, мысалы, тыйым салынған құралдар тізіміне енбеген жаңа химиялық формуланы жасау үшін бір бензол сақинасын қосу немесе алып тастау. Бұл синтетикалық заттардың тағы бір ерекшелігі – олардың адам ағзасына тигізетін зор зияны-басқа «классикалық» есірткілерді қолданудан гөрі үлкен. Адамдарды қорғау, тиімді қорғау бойынша ұсыныстар әзірлеу үшін нашақорлық пен есірткінің барлық түрлерін жүйелі түрде зерттеуді жалғастыру қажет. Бұл мәселені Мемлекет басшысы Қ.Ж. Тоқаев 01.09.2022 жылы Қазақстан халқына Жолдауында да атап өтті: «Динамика күрт теріс: соңғы үш жылда айналымнан алынатын«синтетика» көлемі 10 есеге өсті. Синтетикалық препараттар күн сайын арзанырақ және қолжетімді болады. Олар әлеуметтік

желілер, мессенджерлер арқылы іс жүзінде кедергісіз сатылады және тіпті үйге жеткізіледі. Осы аса қауіпті әлеуметтік аурудың ауқымын ескере отырып, синтетикалық есірткінің өндірілуіне және таралуына қарсы күрес жалпыұлттық сипатқа ие болуы тиіс» [4].

Нашақорлық – бұл қазіргі қоғамның әлеуметтік ауруы және оны емдеу үшін дәл диагноз қою, осы құбылыстың барлық күрделілігін және онымен күресудің қиындықтарын түсіну қажет. Біріккен Ұлттар Ұйымының (БҰҰ) терминологиясына сәйкес есірткі проблемасына есірткі мен психотроптық заттарды заңсыз өсіру, өндіру, өндіру, сату, сұраныс, айналым және тарату, сондай-ақ онымен байланысты қылмыстық әрекеттер жатады [5]. Бұл құбылыстың ғылыми және саяси лексикадағы, бұқаралық ақпарат құралдарындағы әртүрлі жақтары «есірткі бизнесі», «есірткі трафигі», «есірткінің заңсыз айналымы» ретінде анықталады.

Осы келісілген қылмыстық тетікке тиімді тосқауыл қою үшін халықаралық конвенциялар мен есірткінің заңсыз айналымы жөніндегі қолданыстағы келісімдерді ескере отырып әзірленуі қажет тиімді, ғылыми негізделген, перспективаға және нақты ағымдағы кезеңге жақсы ойластырылған есірткіге қарсы бағдарлама қажет. Есірткіге қарсы бағдарлама тұтастай алғанда бүкіл мемлекет үшін бағытталуы керек, бірақ сонымен бірге елдің белгілі бір аймақтарында есірткі қылмысының әртүрлі түрлерінің көріну ерекшеліктерін ескеруге міндетті, олар есірткіге ең «зардап шеккендерге» жатады және осы жерде тұратын халықты есірткіге тәуелділіктің жоғары деңгейімен сипатталады.

Бұдан басқа, бүгінгі күні интернет желісі, мессенджерлер және әлеуметтік желілер арқылы есірткі құралдарын тарату проблемасы өткір тұр, алайда Қазақстан Республикасының қолданыстағы қылмыстық процесстік кодексінде [6] «қылмыстық құқық бұзушылықтың электрондық-цифрлық іздері» ұғымын, сондай-ақ тергеу және тергеу амалдарын құқықтық реттеу тәртібін айқындайтын нормалар жоқ. сандық ақпараттық өрістегі (киберкеңістіктегі) басқа да іс жүргізу әрекеттері. Осылайша, есірткі қылмысымен тиімді күресу үшін цифрлық ақпарат пен телекоммуникацияларды реттеу саласындағы салалық заңнамаға, сондай-ақ ҚР ҚПК-не цифрлық нақты деректердің құқықтық мәртебесін, киберкеңістікте жүзеге асырылатын цифрлық іс-қимылдарды, цифрлық іздер мен дәлелдемелерді, сондай-ақ іздеу, табу, бекіту жөніндегі процестік қызметті айқындайтын нормалар кешенін енгізу қажет, сандық дәлелдемелерді бекіту және алу.

ҚР ҚПК 7-бабының 15-тармағының қазіргі редакциясында «электрондық құжат» ұғымы бұл ақпарат электрондық-цифрлық нысанда берілген және электрондық-цифрлық қолтаңба арқылы куәландырылған құжат «Электрондық дәлелдемелер» ұғымын мүлдем ашпайтыны анық, өйткені «электрондық дәлелдемелер» – бұл жасалған, сақталған кез келген ақпарат немесе кейінірек сотта фактіні дәлелдеу немесе жоққа шығару үшін қажет болуы мүмкін цифрлық түрде берілген. Ең бастысы,»электрондық дәлел» – бұл тек электронды құжат немесе құрылғы (компьютер, ноутбук, планшет, смартфон) емес, ақпарат (компьютерлік деректер).

Цифрлық технологияларды пайдалана отырып, есірткі қылмысының қарқынды өсу динамикасын және осындай қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашу мен тергеудегі осыған байланысты елеулі қиындықтарды ескере отырып, ҚПК-де тиісті нормаларды (бөлімді) әзірлеу және бекіту қажеттілігі пісіп-жетілді.

Сонымен қатар, ақпарат және телекоммуникация саласындағы салалық заңнамаға қажетті өзгерістер мен толықтырулар енгізу, сондай-ақ есірткі қылмыстарын ашуға және тергеуге маманданған жұмыс істейтін қызметкерлерге (тергеушілерге, криминалистерге және ІІО аумақтық бөлімшелерінің жедел қызметкерлеріне) арналған біліктілікті арттыру курстарын әзірлеу қажет. Жоғарыда айтылғандай, цифрлық кеңістікте дәлелдерді қалай жинау керектігі туралы мәселе ашық күйінде қалып отыр.

Нашақорлық пен есірткіге қарсы күрес проблемасы әртүрлі шаралардың өте көлемді кешенін қамтиды. Оларды іске асыруға түрлі мемлекеттік органдар мен қоғамдық ұйымдар жұмылдырылған.

Тұтастай алғанда, бұл әлеуметтік, экономикалық, медициналық, құқықтық, психологиялық және басқа сипаттағы есірткіге қарсы шаралардың жақсы үйлестірілген және үйлестірілген жүйесі болуы керек. Сонымен қатар, олардың мемлекеттік қылмыстық саясат, қылмысқа қарсы күрес шеңберінде жүзеге асырылуы маңызды. Бірақ бұл бағытта оң нәтижеге қол жеткізу үшін,

есірткі қылмысын еңсеруге арналған шаралар жүйесін, жалпы қылмысқа қарсы шаралармен және оның ұйымдасқан түрлерімен байланысты болуы керек.

Әдебиет

1. Штинова Г.Н., Галагузова М.А., Галагузова Ю.Н. Социальная педагогика. М., 2008. URL: https://ipkiot.ru/doc/Галагузова М.А., Штинова Г.Н., Галагузова Ю.Н. Социальная-педагогика. – 2007. – 255 б.

2. Нашақорлық әлеуметтік мәселе ретінде.URL:http://kozhevnikovo.ru/news/novosti-uchrezhdeniya/narkomaniya-kaksotsialnaya-problema/

3. Наркомания как социальная проблема. Анықтама. URL: https://ria.ru/20100319/215292091.html

4. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2022 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауы «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам»

5. БҰҰ Бас ассамблеясының Дүниежүзілік есірткі мәселесі жөніндегі арнайы сессиясы, Нью-Йорк, 8-10 маусым 1998ж. негізгі Статистика: Есірткіні заңсыз өндіру, сату және тұтыну. Нью-Йорк, 1998 ж

6. Қазақстан Республикасының қылмыстық процестік кодексі (25.09.2023 жылғы өзгерістермен және толықтырулармен)

7. Гилазетдинов А.Р., Губина Н.В. Причины употребления наркотиков молодыми людьми 17-23 лет.URL:https://scienceforum.ru/2016/article/2016022753

8. Коноплева И.Н., Бовина И.Б., Дворянчиков Н.В., Дебольский М.Г., Дворянчиков Л.А. Отношение современной молодежи к наркотикам и наркозависимым и ценностные ориентации // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2012. №2

9. Наркомания. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Наркомания

10. Планкина Н.Е., Киселева А.Е. Деформации в системе личности наркозависимых // Общество, человек, социальные институты в XXI веке. Вопросы социальной и политической модернизации. СПб., 2020. б. 90-95.

11. Федотов А.А. Алкоголизм и наркомания: региональный анализ //Международный журнал гуманитарных и естественных наук. 2020. №10-2. б. 192-200.

МИНАЙДАРОВ С.М.
старший преподаватель кафедры уголовного права, уголовного процесса и криминалистики
Актюбинского юридического института МВД Республики Казахстан им. М. Букенбаева
подполковник полиции

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

Цифровые технологии активно используются в современной криминалистике, причем совершенно в разнообразном качестве. Особую роль они играют при раскрытии преступных деяний, в частности совершенных в цифровом пространстве. Внедрение цифровых атрибутов в преступную деятельность обусловлено в том числе и активной государственной деятельностью по цифровизации государственных и общественных функций. Следовательно, если рассматривать криминалистическую деятельность как определенную технологию, то нужно искать пути и ее цифровизации.

Объективными предпосылками для использования в криминалистической деятельности цифровых технологий являются: высокий уровень компьютерной грамотности следователей, дознавателей, прокуроров, судей, защитников, граждан, вовлеченных в данную сферу; современная техническая оснащенность органов предварительного расследования, прокуратуры, судов для работы в цифровой среде (наличие компьютерной техники, серверов для хранения информации, систем информационной безопасности); наличие электронных цифровых подписей у граждан и должностных лиц; введение электронных паспортов граждан с возможностью использования электронной подписи, биометрическая идентификация личности и прочие условия.

Цифровую криминалистику определяют, как частную криминалистическую теорию, предметом которой является система научных положений и разрабатываемых на их основе средств и методов по обнаружению, фиксации и изъятию, а также использованию компьютерной информации и средств ее обработки в целях раскрытия, расследования и предупреждения преступлений [1, с. 11-25].

Новые вызовы, исходящие от киберпреступности, настоятельно требуют повышения криминалистической обеспеченностив ходе проведения следственных действий на новый современный уровень. Результативное участие оперативных и криминалистических подразделений ОВД Республики Казахстан в обнаружении, фиксации,изъятии,предварительном и экспертном исследовании электронных (цифровых) следов, остающихся в киберпространстве и изымаемых в ходе производства следственных действий, будет способствовать раскрытию и расследованию киберпреступлений, становящихся все более распространенными и изощренными, что даст возможность следствию получить современные судебные доказательства.

Специфический характер цифровых следов требует использования новых технико-криминалистических средств, выработки строгих руководящих принципов, новых стандартов объективности, проверки, достоверности и оценки доказательств. Специфичность цифровых следов проявляется в том, что компьютерные данные мгновенно меняются; компьютерные данные невидимы для человеческого глаза; их можно рассматривать только с применением обычных компьютерных средств или специального экспертного оборудования и проведения соответствующих процедур [2, с. 11-12].

Современные технологии сегодня предоставляют новые возможности для осуществления аналитики, выявления скрытых зависимостей и поиск новых вопросов и ответов на основе анализа всего объема разнородных данных. В системе МВД Республики Казахстан имеются необходимые массивы данных, в том числе не систематизированных. Так, значимая для аналитики информация содержится в материалах уголовных дел, которая в настоящее время не обрабатывается машинным способом. В расследовании преступлений цифровая информация может использоваться для прогнозирования преступлений в будущем, выдвижения версий, планирования расследования по уголовному делу, розыска скрывшихся от следствия и суда подозреваемых и обвиняемых.

С развитием современных информационных технологий использование технологий виртуальной реальности уже не новость в криминалистической деятельности отдельных стран, где видеокамеры с возможностью записи 3D панорамных видео применяются при производстве осмотра места происшествия. Судьи при рассмотрении дела могут виртуально погрузиться на место совершенного преступления при помощи очков виртуальной реальности. Технология искусственного интеллекта может быть применена в автоматизированных онлайн-помощниках следователей (дознавателей) при расследовании уголовных дел [3].

Таким образом, компьютерную криминалистику целесообразно рассматривать с точки зрения взаимосвязи с иными разделами криминалистики. Говоря о взаимосвязи компьютерной криминалистики и криминалистической техники, следует рассматривать два основных вектора развития последней: появление учения о криминалистическом исследовании компьютерной информации как отрасли криминалистической техники, разрабатывающий собственные способы обнаружения, фиксации и изъятия «цифровых» следов, а также теоретических и прикладных положений об использовании компьютерных технологий в традиционных отраслях криминалистической техники [4].

Преступления, совершенные с использованием компьютерных технологий, в последнее время стали одними из наиболее распространенных.

При их расследовании можно выделить следующие типичные ситуации: 1) преступление, связанное с движением компьютерной информации, произошло в условиях очевидности, его характер и обстоятельства известны (например, какой вирус и каким способом введен в компьютерную сеть) и выявлены потерпевшим собственными силами, преступник известен и задержан; 2) способ совершения преступления известен, но механизм преступления в полном объеме неясен.

Например, произошел несанкционированный доступ к файлам законного пользователя через Интернет, через слабые места в защите компьютерной системы); 3) налицо только преступный результат, например дезорганизация компьютерной сети банка, в то время как механизм преступления и преступник неизвестны.

В первом случае необходимо установить, имелась ли причинно-следственная связь между несанкционированным проникновением в компьютерную систему и наступившими последствиями (сбоями в работе, занесением компьютерного вируса и пр.), определить размеры ущерба. Во втором – первоочередной задачей, наряду с указанными выше, является розыск и задержание преступника. И наконец, в наименее благоприятной (третьей) ситуации необходимо установить сам механизм киберпреступления.

Исследователи выделяют отдельные трудности расследования преступлений, совершаемых с использованием возможностей IT-технологий:

– зачастую правоохранительным органам не сразу удается выявить сам факт правонарушения. Преступники с особой легкостью могут получить информацию, которая скрыта и об этом никто не узнает;

– степень причиненного вреда может быть очень значительна: злоумышленник может взломать базу данных какого-нибудь банка и снять денежные средства со счетов клиентов;

– преступник, который совершил деяние на территории той или иной национальной юрисдикции, может быть при этом из абсолютно любой точки мира;

– интеллектуальная составляющая данного вида преступной деятельности довольно высока. Как правило, преступники наделены незаурядным интеллектом, умеют хорошо скрывать следы, что создает сложности в борьбе против них.

Криминалистической науке и практике необходимо выработать систему знаний, позволяющих определить понятие, содержание и значение информационно-компьютерного обеспечения своей деятельности. На сегодняшний день такая система знаний до конца не сформирована. Ученым-криминалистам предстоит еще очень большая работа по изучению преступных процессов, возникающих в специфической среде, именуемой «виртуальным пространством», определению понятия и содержания виртуальных следов и их носителей.

Уже сегодня современная криминалистика перешла на более высокий уровень и способна использовать в своем арсенале самые передовые технологии, позволяющие расширить пределы

доказывания [5]. Не исключено, что в скором времени появятся новые отрасли или подотрасли криминалистики, которые будут успешно использоваться в расследовании преступлений.

Таким образом, компьютерная криминалистика активно формируется как частная криминалистическая теория. Представляется, что развитие компьютерной криминалистики позволяет усовершенствовать технико-криминалистическое обеспечение расследования не только преступлений, совершенных с использованием информационно-телекоммуникационных технологий, но и обеспечить соответствующим современному уровню развития науки и технологий инструментарием отдельные разделы традиционной криминалистики. С развитием компьютерной криминалистики сделан еще один шаг на пути модернизации и повышения результативности расследования отдельных видов преступлений.

Литература

1. Цифровая криминалистика: учебник для вузов /под ред. В.Б. Вехова, С.В. Зуева. – М.: Юрайт, 2021.

2. Противодействие преступлениям в сфере информационных технологий: учеб.пособие / В.В. Гончар и др. – М.: Московский университет МВД России им. В.Я. Кикотя, 2021.

3. Деятельность органов внутренних дел поборьбе с преступлениями, совершенными с использованием информационных, коммуникационных и высоких технологий: учеб.пособие / А.А. Аносов, Ю.В. Гаврилин и др. Ч. 1. М.: Академия управления МВД России, 2019.

4. Форензика – компьютерная криминалистика / Н.Н. Федотов – М.: Юридический Мир, 2007. – С. 432.

5.Бастрыкин А.И. Цифровые технологии современной криминалистики // Вестник Московской академии Следственного комитета Российской Федерации. 2021. №2. – С. 11–17.

ӘПСІМЕТ Н.М.
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті 1 курс докторанты

ОНЛАЙН-АЛАЯҚТЫҚТЫ СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕУДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ҚОҒАМНЫҢ ҚЫЛМЫСҚА ҚАРСЫ ҚАУІПСІЗДІГІНІҢ ЭЛЕМЕНТІ РЕТІНДЕ

Цифрлық технологиялар қоғам өмірінің барлық салаларына енетін қазіргі әлемде оларды пайдалану арқылы жасалатын қылмыстардың саны да артып келеді. Интернеттегі алаяқтық киберқылмыстың ең көп таралған түрлерінің біріне айналады, бұл жеке азаматтарға да, жалпы экономикаға да айтарлықтай зиян келтіреді. Осыған байланысты қоғамның қылмысқа қарсы қауіпсіздік элементі сияқты қылмыстарды сотқа дейінгі тергеуге инновациялық тәсілдерді әзірлеу және енгізу қажеттілігі өзекті болып отыр.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі онлайн-алаяқтық жағдайларының көбеюіне және соның салдарынан оның алдын алу және ашу әдістерінің тиімділігін арттыру қажеттілігіне байланысты. Сотқа дейінгі тергеуде инновациялық технологияларды қолдану қылмыстар мен олардың орындаушыларын жедел анықтауға ғана емес, сонымен қатар ықтимал шабуылдаушыларды қылмыс жасаудан сақтай отырып, алдын-алу қызметін атқарады. Осылайша, онлайн-алаяқтыққа қарсы күрес саласында жаңа технологияларды дамыту және енгізу қоғамның қылмысқа қарсы қауіпсіздігінің негізгі элементі болып табылады.

Бұл зерттеудің негізгі мақсаты-интернеттегі алаяқтықты сотқа дейінгі тергеу процестерінде инновациялық технологияларды қолданудың жаңа тәсілдерін талдау және әзірлеу. Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды:

–Интернет алаяқтықтың қазіргі жағдайы мен негізгі тенденцияларын зерттеу;

–Мұндай қылмыстарды сотқа дейінгі тергеуде қолданыстағы технологиялардың тиімділігін талдау;

–Инновациялардың қоғамның қылмыстық қауіпсіздігіне ықтимал әсерін бағалау.

Зерттеудің әдіснамалық негізі ғылыми әдебиеттерді, заңнамалық актілерді, статистикалық деректерді талдауды қамтитын кешенді тәсіл болды. Сапалы және сандық талдау әдістері қолданылды, бұл мәселені жан-жақты қарастыруға және инновациялық технологиялар арқылы қылмысқа қарсы қауіпсіздікті жақсарту бойынша негізделген ұсыныстар беруге мүмкіндік берді.

Онлайн алаяқтық-цифрландыру дәуіріндегі ең қарқынды дамып келе жатқан қылмыс түрлерінің бірі. Бұл интернет-технологияларды қолдану арқылы жасалатын қылмыс түрі, оның мақсаты қолма-қол ақшаны заңсыз иемдену немесе бопсалау, сондай-ақ пайдаланушылардың жеке немесе қаржылық ақпаратын алдау арқылы алу болып табылады. Желідегі алаяқтықты жіктеу үшін әртүрлі критерийлер, соның ішінде қылмыстың қалай жасалғаны, шабуылдың мақсаты және шабуылдаушылардың мотивациясы қолданылады. Бұл критерийлер киберқылмыстардың табиғаты мен механизмдерін тереңірек түсінуге ғана емес, сонымен қатар олардың алдын алу мен тергеудің мақсатты стратегияларын қалыптастыруға мүмкіндік береді [1].

Интернеттегі алаяқтық әдістері қарапайым электрондық поштаны манипуляциялаудан бастап зиянды бағдарламаларды пайдалануды, криптовалюталық транзакцияларға шабуылдарды күрделі схемаларға дейінжәне қауіпсіздіктің осал тұстарын пайдалануды қамтиды. Технологиялық дамулар алаяқтар үшін әлеуметтік медиа, мобильді қосымшалар және бұлттық қызметтер сияқты жаңа арналарды ашуда, бұл киберқауіпсіздік мамандарынан өз білімдері мен қауіпсіздік техникасын үнемі жаңартуды талап етеді [2, 121 б.].

Интернеттегі алаяқтық шабуылының мақсаты әртүрлі көлемдегі және әрекет профиліндегі жеке тұлғалар да, ұйымдар да болуы мүмкін. Алаяқтар жеке ақпаратты ұрлауға, банктік шоттарға, корпоративтік деректерге, зияткерлік меншікке және тіпті маңызды инфрақұрылымдық операциялық жүйелерге қол жеткізуге бағытталған. Тиімді қорғаныс қауіпсіздіктің техникалық, ұйымдастырушылық және құқықтық аспектілерін қамтитын кешенді тәсілді қажет етеді.

Шабуылшылардың мотивациясы қаржылық пайдадан саяси, идеологиялық немесе жеке мақсаттарға дейін болуы мүмкін. Мотивацияны түсіну әлеуетті қауіптерді болжауға және

оларды бейтараптандыру шараларын әзірлеуге мүмкіндік беру арқылы қылмыстың алдын алуға көмектеседі. Мысалы, қаржылық себептермен жасалған шабуылдар көбінесе жәбірленушілерді тікелей байытуға бағытталған, ал идеологиялық шабуылдар белгілі бір тұлғалардың немесе ұйымдардың беделін түсіруге немесе зиян келтіруге бағытталған болуы мүмкін.

Алаяқтар технологиялық ортадағы өзгерістерге бейімделе отырып, өздерінің әдістері мен алдау тетіктерін үнемі жетілдіріп отырады және табысқа жету мүмкіндігін арттырады. Бұл бейімделу киберқауіпсіздік мамандары мен құқық қорғау органдарынан білімдері мен қорғаныс әдістерін үнемі жаңартуды талап ететін техникалық және адамдық осалдықтарды пайдаланудың жаңа жолдарын әзірлеуді қамтиды. Әдістердің арасында келесілері ең көп таралған:

–Фишинг – шабуылдаушылар құпия ақпаратты алу үшін белгілі ұйымдар атынан электрондық хаттарды жіберетін әлеуметтік инженерия әдісі. Әсіресе қауіпті спарфинг пен вишинг, бұл фишингтің нұсқалары, бірінші жағдайда жалған веб-сайттарды пайдалану, ал екіншісінде телефон қоңырауларын пайдалану [3];

–Фарминг пайдаланушыларды заңды сайттардан жалған беттерге DNS (домендік атау жүйесі) өзгертулер енгізу арқылы қайта бағыттаудан тұрады. Бұл әдіс алаяқтарға жалған веб-беттерге енгізген пайдаланушылардың жеке деректерін олардың түпнұсқалығына сену арқылы ұстап алуға мүмкіндік береді [4];

–Скимминг – төлем жасау үшін банкоматтарда немесе терминалдарда орнатылған арнайы құрылғылардың көмегімен банк карталарынан ақпаратты ұрлау процесі. Скиммерлер картаның магниттік жолағынан ақпаратты оқиды, бұл шабуылдаушыларға рұқсат етілмеген транзакциялар үшін карталардың көшірмелерін жасауға мүмкіндік береді [5].

Бұл әдістер алаяқтардың өз мақсаттарына жету үшін қолданатын тәсілдерінің тереңдігі мен әртүрлілігін көрсетеді, бұл киберқауіпсіздікке жан-жақты және көп деңгейлі көзқарастың қажеттілігін көрсетеді. Интернеттегі алаяқтықпен тиімді күресу тек кіріс жәшігін сүзу, транзакцияларды бақылау және деректерді қорғауды күшейту сияқты техникалық шешімдерді ғана емес, сонымен қатар пайдаланушылардың ықтимал қауіптер мен олардың алдын алу әдістері туралы хабардарлығын арттыру үшін білім беру бағдарламаларын қажет етеді. Сонымен қатар, алаяқтық операцияларды жедел анықтау және бұғаттау үшін қаржы институттары, интернет-провайдерлер және құқық қорғау органдары арасындағы халықаралық ынтымақтастық пен ақпарат алмасу маңызды аспект болып табылады.

Жәбірленушінің ақпараттық ресурстарына заңсыз қол жеткізу үшін зиянды бағдарламалық жасақтаманы пайдалану киберқылмыскерлер арсеналында кең таралған тактика болып табылады. Зиянды бағдарламалар, соның ішінде трояндар, вирустар, шпиондық бағдарламалар және төлем бағдарламалары көптеген арналар арқылы таратылуы мүмкін. Электрондық пошта зиянды тіркемелері немесе сілтемелері бар фишингтік хабарламалар арқылы таратудың ең көп таралған құралдарының бірі болып қала береді. Мазмұнды немесе бағдарламалық жасақтаманы жүктеуді ұсынатын вирус жұққан веб-сайттар да инфекцияның кең таралған әдісі болып табылады. Сонымен қатар, бағдарламалық жасақтамадағы осалдықтарды пайдалану шабуылдаушыларға зиянды кодты пайдаланушының білімінсіз енгізуге мүмкіндік береді. Мұндай шабуылдардан тиімді қорғаныс бағдарламалық жасақтаманы үнемі жаңартуды, антивирустық шешімдерді қолдануды және пайдаланушыларға «кибергигиена» негіздерін үйретуді қоса алғанда, кешенді тәсілді қажет етеді [6].

Жәбірленушіге психологиялық әсерге негізделген әлеуметтік инженерия киберқауіпсіздік саласындағы тағы бір күрделі сынақ болып табылады. Бұл әдіс техникалық қорғаныс шараларын айналып өту үшін адам факторын әлсіз буын ретінде пайдаланады. Алаяқтар қызметкерлерге техникалық қолдау көрсету, жәбірленушіні жеке немесе корпоративтік деректерге қол жеткізу қажеттілігіне сендіру немесе сенім мен жанашырлыққа бағытталған манипуляциялар сияқты әртүрлі тактикаларды қолдана алады. Әлеуметтік инженерия көбінесе шабуылдың тиімділігін арттыру үшін фишинг сияқты басқа әдістермен бірге қолданылады. Бұл әдіске қарсы тұру пайдаланушылар арасында хабардарлық пен сыни ойлауды арттыруды, сондай-ақ әлеуметтік инженерия тәуекелдерін азайтуға бағытталған корпоративтік саясаттар мен процедураларды әзірлеуді талап етеді [7, 98 б.].

Интернеттегі алаяқтыққа қарсы күресте ақпараттық жүйелерді қорғау үшін технологиялық шешімдерді қолдану ғана емес, сонымен қатар пайдаланушылар мен қызметкерлер арасында киберқауіпсіздік мәдениетін құру маңызды болып табылады. Бұған жүйелі түрде оқыту, киберқауіпсіздік бойынша тренингтер мен жаттығулар өткізу және киберқауіпсіздік оқиғаларына нақты жауап беру процедураларын әзірлеу кіреді. Бұл тәсілдерді жалпы киберқауіпсіздік стратегиясына біріктіру цифрлық ортада заманауи және үнемі дамып келе жатқан қауіптерге тиімді төтеп бере алатын көп деңгейлі қорғаныс жүйесін құруға мүмкіндік береді.

Киберқауіпсіздіктің технологиялық және білім беру аспектілеріне баса назар аударудан құқықтық реттеу мәселелеріне көшу онлайн алаяқтықпен күресудің көпсалалы сипатын көрсетеді. Киберқауіпсіздік мәдениетін құру және техникалық қорғаныс құралдарын әзірлеу цифрлық әлемде қауіпсіздікті қамтамасыз етудің ажырамас элементтері болып табылады, алайда тиімді құқықтық қамтамасыз етусіз бұл шаралар жеткіліксіз болуы мүмкін. Интернет-қылмыстардың күрделілігі мен жаһандық сипаты киберқауіптерге қарсы тұруға бағытталған заңнамалық және нормативтік актілерді әзірлеуде Ұлттық қана емес, сонымен қатар халықаралық ынтымақтастықты да талап етеді. Осылайша, технологиялық инновациялар, білім беру бағдарламалары мен құқықтық механизмдер арасындағы синергия киберқылмыскерлердің үнемі өзгеріп отыратын тактикасына бейімделе алатын және ақпараттық кеңістікті сенімді қорғауды қамтамасыз ететін тиімді киберқауіпсіздік жүйесін құрудың кілті болады.

Онлайн-алаяқтықпен күресудің құқықтық негізі халықаралық конвенцияларды, елдердің ұлттық заңнамасын, сондай-ақ салалық ұйымдардың нормалары мен реттеулерін қамтиды. Негізгі халықаралық құжаттар – Киберқылмыс туралы Конвенция (Будапешт конвенциясы) [8], сондай-ақ Еуропалық Одақ пен БҰҰ-ның әртүрлі директивалары мен ұсыныстары. Интернеттегі алаяқтық пен киберқылмыспен күресу үшін Қазақстанда осы саладағы қызметті реттейтін және мұндай қылмыстардың алдын алуды, анықтауды және жазалауды қамтамасыз ететін әртүрлі нормативтік құқықтық актілер (НҚА) қабылданды. Маңыздылары:

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі [9] – Қазақстан Республикасының қылмыстық заңнамасы тұрғысында Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 7-тарауы интернеттегі алаяқтықпен және киберқылмыстың басқа да нысандарымен күресудің құқықтық негіздерін қамтамасыз ететін ақпарат және коммуникациялар саласындағы қылмыстық құқық бұзушылықтарды реттейді. Бұл баптар ақпаратқа рұқсатсыз қол жеткізуге, оны жоюға, өзгертуге, ақпараттық жүйелерді бұзуға, сондай-ақ зиянды бағдарламаларды жасауға және таратуға байланысты қылмыстардың кең ауқымын қамтиды. Төмендегі ережелер ерекше маңызды болып табылады:

– 205-бап ақпаратқа, ақпараттық жүйеге немесе телекоммуникация желісіне рұқсатсыз қол жеткізу үшін жауапкершілікті белгілеп, деректерді қорғаудың маңыздылығын атап көрсетеді;

– 206-бап мәліметтердің тұтастығының маңыздылығына баса назар аудара отырып, ақпаратты заңсыз жою немесе өзгерту салдарын реттейді;

– 207-213-баптар ақпараттық кеңістіктегі заңсыз әрекеттердің әртүрлі аспектілерін, оның ішінде ақпараттық жүйелерді бұзуды, ақпаратты заңсыз иемденуді, ақпаратты беруге мәжбүрлеуді, зиянды бағдарламаларды жасау мен таратуды, сондай-ақ ақпараттық қауіпсіздікке қатер төндіретін өзге де әрекеттерді қамтиды.

Бұл нормативтік құқықтық актілер Қазақстан Республикасының аумағында киберқылмыспен күресудің құқықтық негіздерін қалыптастыруда, ақпараттық кеңістікті әртүрлі қауіптерден қорғауды қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады. Бұл баптарды тиімді қолдану тек тиісті заңнаманың болуын ғана емес, сонымен қатар ақпараттық қауіпсіздіктің техникалық құралдарын дамытуды, сондай-ақ әлеуетті киберқауіптер мен олардың алдын алу әдістері туралы халықтың хабардар болуын арттыруды талап ететінін атап өткен жөн.

2. Қазақстан Республикасының «Байланыс туралы» Заңы [10] – байланыс саласындағы қатынастарды, оның ішінде интернетті реттейді және ақпараттық және телекоммуникациялық желілердегі ақпаратты қорғауды қамтамасыз етуге бағытталады;

3. Қазақстан Республикасының «Ақпараттандыру туралы» Заңы [11] – ақпараттандырудың құқықтық, ұйымдық және экономикалық негіздерін, сондай-ақ ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және ақпаратты рұқсатсыз қол жеткізуден қорғау шараларын белгілейді.

Цифрландыру дәуірінде инновациялық технологиялар сотқа дейінгі тергеуде басты рөл атқарады. Бұл технологиялар деректерді талдау әдісін өзгертіп, бұрын адамдар үшін қол жетімсіз көлемдегі ақпаратты өңдеуге және түсіндіруге мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект (ЖИ) және машиналық оқыту (МО) үлкен көлемдегі деректерді керемет жылдамдықпен және дәлдікпен өңдеу және талдау қабілетіне байланысты заманауи сотқа дейінгі тергеу әдістерінің орталығы болып табылады. Бұл технологиялар алаяқтық әрекеттерді немесе оларға дайындықты көрсетуі мүмкін тек айқын емес, сонымен қатар жасырын, айқын емес мінез-құлық үлгілерін анықтауға қабілетті. ЖИ пен МО жүйелерінің өздігінен білім алу мүмкіндігі ерекше құнды: алдыңғы оқиғалардан алынған деректерді талдау арқылы олар алгоритмдерін үнемі жетілдіреді, бұл оларды ықтимал қауіптерді анықтауда тиімдірек етеді [12, 29 б.].

ЖИпен МО негізіндегі жүйелер тек мәтіндік деректерді ғана емес, сонымен қатар суреттерді, аудио және бейне материалдарды талдай алады, бұл олардың сотқа дейінгі тергеуде қолданылуын айтарлықтай кеңейтеді. Олар күдікті қаржылық транзакцияларды анықтауға, пайдаланушылардың онлайн тәртібін талдауға, тіпті геолокация деректері мен басқа параметрлерге негізделген қылмыстардың ықтимал орындары мен уақытын болжауға көмектеседі. Бұл құқық қорғау органдарына қылмысқа әрекет жасап қана қоймай, олардың алдын алуға, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің тиімді жүйесін құруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, AI және ML-діблокчейн және үлкен деректерді талдау сияқты басқа технологиялық инновациялармен біріктіру цифрлық кеңістікте ашықтық пен қауіпсіздікті арттыру үшін жаңа көкжиектерді ашады. Бұл алаяқтықты тезірек анықтауға және жолын кесуді жеңілдетіп қана қоймайды, сонымен қатар азаматтардың жеке деректері мен қаржылық активтерін қорғауды қамтамасыз етеді. Цифрлық ақпараттың көлемі экспоненциалды түрде өсіп жатқан цифрландыру дәуірінде қауіпсіздік пен әділеттілікті қамтамасыз етудегі жасанды интеллект пен машиналық оқытудың рөлі барған сайын маңызды болып, барлық деңгейдегі қылмыспен тиімді күресудің жаңа мүмкіндіктерін ашуда.

Блокчейн технологиясы жазбалардың өзгермейтіндігі мен толық ашықтығын қамтамасыз етудің бірегей қабілетімен цифрлық дәуірдегі транзакциялардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету тәсілдерін түбегейлі өзгертеді. Бұл технология деректерді криптографиялық әдістермен қорғалған дәйекті блоктар ретінде сақтайтын таратылған мәліметтер базасы болып табылады. Әрбір жаңа блокта алдыңғысы туралы ақпарат бар, оны анықтаусыз өзгерту мүмкін емес дерлік тізбек жасайды. Бұл блокчейнді транзакцияларды, келісімшарттарды және шынайылық пен жалғандықтың мүмкін невозможстігі маңызды кез келген басқа деректерді түсіру үшін өте қолайлы етеді.

Транзакциялық алаяқтық жойқын болуы мүмкін қаржы секторында блокчейн қауіпсіздіктің жаңа деңгейін ұсынады. Мысалы, банктік операцияларда цифрлық қолтаңбаларды жасау және сақтау үшін блокчейнді пайдалану құжаттарға рұқсатсыз қол жеткізу және бұрмалау қаупін айтарлықтай төмендетеді. Сонымен қатар, блокчейн алдын-ала белгіленген шарттар орындалған кезде автоматты түрде орындалатын, делдалдардың қажеттілігін азайтатын және алаяқтық тәуекелдерін төмендететін ақылды келісімшарттар саласында қолдануды табады.

Блокчейнді жеткізу тізбегін, электронды жүйелерде дауыс беруді, зияткерлік меншікті қорғауды және тіпті медициналық жазбаларды қоса алғанда, жоғары сенімділік пен тексеруді қажет ететін басқа салаларда қолдану да маңызды. Осы жағдайлардың әрқайсысында блокчейн деректердің қауіпсіздігін қамтамасыз етіп қана қоймайды, сонымен қатар оларды тексеру мен аудитті айтарлықтай жеңілдетеді, осылайша операциялардың транспаренттілігінің жоғары деңгейін қамтамасыз етеді.

Осылайша, блокчейн көптеген салалар мен салаларды түбегейлі өзгерте алатын шешімдерді ұсына отырып, цифрлық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде жаңа көкжиектер ашады. Оны сотқа дейінгі тергеуде және заң жұмысының басқа аспектілерінде қолдану процестердің

тиімділігі мен сенімділігін арттырып қана қоймайды, сонымен қатар әділ және қауіпсіз цифрлық ортаны құруға ықпал етеді [13, 62 б.].

Үлкен деректерді талдау (BigData) қазіргі заманғы сотқа дейінгі тергеу тәжірибесінде шешуші рөл атқарады, құқық қорғау органдары мен киберқауіпсіздік мамандарына қылмыспен күресудің жаңа мүмкіндіктерін ашады. Деректердің үлкен көлемін өңдеу және талдау қабілетінің арқасында бұл технология дәстүрлі тергеу әдістерінде байқалмауы мүмкін жасырын қатынастар мен мінез-құлық үлгілерін анықтауға мүмкіндік береді [14, 261 б.].

Үлкен деректерді талдау жүйелеріне енгізілген Машиналық оқыту және жасанды интеллект алгоритмдерінің көмегімен пайдаланушылардың интернеттегі мінез-құлқына, қаржылық операцияларға, байланыс алмасуларына және басқа да көптеген деректер түрлеріне терең талдау жасауға болады. Бұл қазірдің өзінде жасалған қылмыстарды анықтауға және құжаттауға ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар болашақ алаяқтықтың ықтимал орындары мен тәсілдерін болжауға көмектеседі, бұл олардың алдын алуға жол ашады.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеруде үлкен деректер талдауын пайдалану құқық қорғау жұмысының тиімділігін арттыру үшін айтарлықтай әлеуетке ие. Бұл дәлелдемелерді жинау процесін жылдамдатып, шабуылдаушыларды анықтауды жеңілдетіп қана қоймайды, сонымен қатар болжамды талдау және тәуекелдерді профильдеу негізінде қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің жаңа тәсілдерін әзірлеуге ықпал етеді.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеруде үлкен деректер аналитикасын табысты енгізу және пайдалану тек тиісті технологиялар мен құралдарға қол жеткізуді ғана емес, сонымен қатар мамандардың дағдылары мен құзыреттерін дамытуды, сондай-ақ құқықтық және деректерді жинау, өңдеу және пайдалану процестерін реттеуге арналған этикалық негіз. Осылайша, үлкен деректерді талдау тек технологиялық ғана емес, сонымен қатар көпсалалы міндетке айналады, оның шешімі сотқа дейінгі тергеулердің тиімділігі мен әділдігін арттыруға көмектеседі.

Киберфорензика қылмыскерлер қалдырған цифрлық іздерді терең талдауды қамтамасыз ететін сотқа дейінгі тергеудің заманауи әдістерінің арсеналындағы маңызды элементті білдіреді. Көптеген әрекеттер, соның ішінде алаяқтық, терроризм және басқа да қылмыстар цифрлық із қалдыратын жағдайларда, әртүрлі цифрлық көздерден деректерді дәл анықтау, жинау, талдау және сақтау мүмкіндігі қажеттілікке айналады. Кибер-форензика әдістері қылмыс жасау механизмін ашып қана қоймай, сотта қолдануға болатын дәлелсіз дәлелдер келтіруге мүмкіндік береді [15, 67 б.].

Кибер-форензиялық талдау процесі деректердің тұтастығын қамтамасыз етудің қатаң процедураларын орындаудан басталады, оған сандық ақпарат құралдарының дәл көшірмелерін жасау үшін арнайы бағдарламалық жасақтама мен аппараттық құралдарды пайдалану кіреді. Одан кейін қашықтағы, шифрланған немесе жасырын файлдарды, сондай-ақ байланыс тарихын, транзакцияларды және басқа да маңызды ақпаратты аша алатын жиналған деректердің егжей-тегжейлі талдауы келеді. Бұл әрекеттер тек жоғары технологиялық құралдарды ғана емес, сонымен қатар ақпараттық технологиялар мен киберқауіпсіздік туралы терең білімді қажет етеді.

Киберфорензика сонымен қатар кибершабуыл көздерін, қылмыскерлердің орналасқан жерін және деректерді беру жолдарын анықтауға көмектесетін желілік белсенділікті талдауды қамтиды. Компьютерлер мен ұялы телефондар сияқты дәстүрлі цифрлық құрылғылардан басқа, заманауи киберфорензика қылмыстар туралы негізгі ақпаратты қамтуы мүмкін интернет заттарына қосылған смарт құрылғыларға назарын кеңейтеді.

Сотқа дейінгі тергеулерде киберфорензиканың маңыздылығын асыра бағалау мүмкін емес. Бұл қылмыскерлерді анықтауға және жауапқа тартуға ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар қазіргі қауіптерді талдау және түсіну арқылы болашақ қылмыстардың алдын алуда маңызды рөл атқарады. Бұл киберфорензиканы киберқауіпсіздік пен жалпы қоғамды қорғау стратегиясының ажырамас бөлігі етеді.

Осы инновациялық технологияларды сотқа дейінгі тергеу процестеріне біріктіру оның тиімділігін арттырып қана қоймайды, сонымен қатар қоғамды алаяқтықтан және киберқылмыстың басқа түрлерінен қорғай отырып, қауіпсіз цифрлық кеңістікті құруға ықпал етеді. Дегенмен, бұл технологияларды енгізу және пайдалану мұқият қарауды және тиімді шешімдерді әзірлеуді қажет ететін бірқатар күрделі мәселелер мен қиындықтарды қамтиды.

Сотқа дейінгі тергеулерде озық технологияларды қолдану күрделі құқықтық және этикалық мәселелерге әкеп соғады. Негізгі аспектілердің бірі-құқық қорғау органдарының іс-әрекеттерінің, әсіресе адам құқықтары мен бостандықтарына қатысты заңнамаға сәйкестігін қамтамасыз ету қажеттілігі. Деректерді жаппай жинау немесе тиісті сот рұқсатынсыз қадағалау сияқты технологияларды пайдалану құпиялылық пен жеке деректерді қорғау құқығын бұзуы мүмкін. Ол сондай-ақ ЖИ жүйелеріндегі қателер үшін жауапкершілікке қатысты сұрақтарды тудырады, бұл жеке тұлғаларды дұрыс айыптауға немесе анықтауға әкелуі мүмкін. Технологияларды тиімді және әділ пайдалану үшін нақты заңнамалық база мен этикалық принциптерді әзірлеу маңызды.

Жаңа технологияларды тиімді пайдалану жоғары біліктілік пен арнайы білімді талап етеді. Мәселе мынада, киберфорензика, үлкен деректерді талдау және жасанды интеллект мамандарын оқыту және дайындау күрделі және уақытты қажет ететін процесс. Білікті кадрлардың жетіспеушілігі сотқа дейінгі тергеу тәжірибесінде технологияларды енгізуді және тиімді пайдалануды бәсеңдетуі мүмкін. Бұл мәселені шешу озық технологиялармен жұмыс істей алатын мамандардың жаңа буынын даярлауға бағытталған білім беру бағдарламаларын әзірлеуді және енгізуді талап етеді [16, 335 б.].

Үлкен көлемдегі деректерді жинау және талдау сөзсіз құпиялылық пен жеке ақпаратты қорғау мәселелеріне тап болады. Сотқа дейінгі тергеулерде деректерді пайдалану адамдардың жеке өмірге құқығын бұзбауын қамтамасыз ету маңызды. Жеке ақпаратқа рұқсатсыз қол жеткізуге және пайдалануға жол бермейтін деректерді қорғау тетіктерін әзірлеу және енгізу қажет. Сонымен қатар, теріс пайдалану қаупін азайту үшін деректерді өңдеуге қатысты әрекеттерді қатаң бақылау және тексеру процедураларын орнату маңызды.

Жасанды интеллект, машиналық оқыту, блокчейн және үлкен деректерді талдауды дамыту онлайн алаяқтықты анықтауда және алдын алуда шешуші рөл атқарады деп күтілуде. Бұл технологиялардың жетілдірілуі күдікті әрекеттерді нақты уақыт режимінде анықтауға және оларды автоматты түрде болдырмауға қабілетті барған сайын дәлірек және бейімделгіш жүйелерді құруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, кванттық есептеулерді дамыту деректердің қауіпсіздігін айтарлықтай арттыра отырып, криптография саласында жаңа көкжиектерді аша алады.

Интернеттегі алаяқтықты сотқа дейінгі тергеудің тиімділігін арттыру үшін келесі аспектілерді қамтитын кешенді тәсілді қолдану қажет:

– Киберқылмыспен күрестің негізгі факторы сотқа дейінгі тергеуге қатысатын мамандардың дайындық деңгейі болып табылады. Құқық қорғау органдары мен киберқауіпсіздік мамандарын оқыту және біліктілігін арттыру курстарын ұйымдастырып, жүйелі түрде өткізу қажет. Бұл ақпараттық технологиялардың және киберқауіпсіздік саласындағы соңғы тенденциялар мен әзірлемелерге сәйкес білімді жаңартып қана қоймайды, сонымен қатар сыни талдау дағдыларын және мәселелерді шешуге шығармашылық көзқарасты дамытуға ықпал етеді;

– Цифрлық дәлелдемелерді жинау, талдау және сақтаудың бірыңғай стандарттары мен рәсімдерін құру сотқа дейінгі тергеулердің жоғары тиімділігі мен сенімділігін қамтамасыз етудің ажырамас бөлігі болып табылады. Процестерді стандарттау әртүрлі құқық қорғау органдары мен халықаралық ұйымдар арасындағы ақпарат алмасуды жеңілдетеді, сондай-ақ жиналған дәлелдемелердің жоғары заңдық маңыздылығын қамтамасыз етеді;

– Жасанды интеллект, машиналық оқыту, блокчейн және үлкен деректерді талдау сияқты соңғы технологияларды белсенді енгізу және пайдалану сотқа дейінгі тергеулер кезінде ақпаратты өңдеу және талдау процесін айтарлықтай жақсарта алады. Бұл технологиялар нақты уақыт режимінде қылмысты ашу және алдын алу, сондай-ақ бұлтартпас дәлелдемелерді жинау үшін кеңейтілген мүмкіндіктерді ұсынады;

– Киберкеңістіктегі жаңа сын-қатерлер мен қауіптерге барабар жауап беруді қамтамасыз ету үшін қолданыстағы заңнаманы бейімдеу қажет. Азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауды қамтамасыз ете отырып, цифрлық дәуірдің ерекшеліктерін ескеретін заңнамалық актілерді әзірлеп, енгізу қажет. Заңнамаларды жаңа шындыққа бейімдеу киберқылмыспен күресу үшін тиімді құқықтық базаны құруға, сондай-ақ онлайн-алаяқтықпен

күресте халықаралық ынтымақтастық пен ақпарат алмасуды нығайтуға мүмкіндік береді. Көптеген киберқылмыстардың трансшекаралық сипатын ескере отырып, бұл құбылыспен тиімді күресу үшін елдер арасындағы ынтымақтастық маңыздырақ болып отыр. Қылмыскерлердің әдістері мен тактикасы туралы ақпаратпен бөлісу, сондай-ақ қылмыстарды тергеу және жолын кесу саласындағы күш-жігерді үйлестіру киберқылмыспен күресте халықаралық фронтты қалыптастыруға көмектеседі. Осылайша, онлайн-алаяқтықпен тиімді күресу үшін ұлттық шараларды күшейтіп қана қоймай, осы саладағы халықаралық ынтымақтастықты дамыту қажет.

Зерттеу қоғамның қылмысқа қарсы қауіпсіздігін нығайтудың негізгі құралы ретінде онлайн-алаяқтықты сотқа дейінгі тергеуге инновациялық технологиялық шешімдерді енгізудің өзекті қажеттілігін атап өтті. Интернеттегі алаяқтыққа баса назар аудара отырып, киберқылмыстың ағымдағы жағдайына аналитикалық шолу оның экономикалық және әлеуметтік тұрақтылыққа елеулі әсерін көрсетеді. Жасанды интеллект, машиналық оқыту, блокчейн және үлкен деректерді талдау сияқты озық технологияларды әзірлеу және енгізу олардың киберқылмыстарды тиімді анықтау, алдын алу және тергеу әлеуетін көрсетті, сонымен бірге қорғаудың жаңа деңгейлері мен алдын алу шараларын қамтамасыз етті.

Бұл технологиялар киберқылмыспен күресудің тиімді стратегияларын әзірлеуге негіз бола алатын жасырын үлгілер мен мінез-құлық үлгілерін анықтай отырып, деректерді терең талдау мүмкіндігін береді. Жасанды интеллект және машиналық оқыту үлкен көлемдегі ақпаратты автоматты түрде талдай алады, алаяқтық белгілерін анықтай алады және қылмыстар мен оларды жасағандарды анықтау процесін жылдамдатады. Блокчейн технологиялары, өз кезегінде, ақпараттың бұрмалануының алдын алу және цифрлық дәлелдемелердің сенімділігін қамтамасыз ету үшін маңызды болып табылатын ашықтық пен деректер қауіпсіздігінің жоғары деңгейін қамтамасыз етеді. Үлкен деректерді талдау ақпарат массивтерін өңдеуге және интерпретациялауға, айқын емес байланыстарды анықтауға және қауіптерді болжамды талдауға негіз беруге мүмкіндік береді.

Осылайша, бұл технологияларды онлайн-алаяқтықты сотқа дейінгі тергеп-тексеру бөлігі ретінде пайдалану киберқауіптердің үнемі өзгеретін ландшафтына бейімделуге және бірнеше жағдайларда қорғауды қамтамасыз етуге қабілетті неғұрлым сенімді және тиімді қылмыстық қауіпсіздік жүйесін құруға ықпал етеді. деңгейлері – алдын алудан тергеу мен қудалауға дейін.

Жүргізілген зерттеулер онлайн-алаяқтық мәселесіне көп өлшемді көзқарасты қамтамасыз ете отырып, қылмысқа қарсы қауіпсіздікті дамытуға айтарлықтай әсер етеді.

Жасанды интеллект, машиналық оқыту, блокчейн және үлкен деректерді талдау сияқты озық технологияларды енгізу киберқылмыспен күресудің қолданыстағы әдістерін өзгерту әлеуетін көрсетеді. Бұл технологияларды пайдалану нақты уақыт режимінде қауіптер мен қылмыстарды тиімді анықтауға ғана емес, сонымен қатар киберқауіптердің динамикалық және үнемі дамып отыратын сипатын ескере отырып, алдын алудың белсенді шараларын әзірлеуге мүмкіндік береді.

Зерттеуде сондай-ақ киберқауіпсіздік саласындағы халықаралық өзара іс-қимылдың және құқықтық реттеудің тұрақты және тиімді тетіктерін құрудың маңыздылығы көрсетілген. Бұл онлайн-алаяқтықпен күресте халықаралық ынтымақтастықты нығайтуға, сондай-ақ цифрлық кеңістікте құқықтар мен бостандықтарды қорғауды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін нормативтік-құқықтық базаны әзірлеу мен біріздендіруді қамтиды.

Сайып келгенде, бұл зерттеу технологиялық шешімдерді дамытуды да, цифрлық ортада қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша халықаралық күш-жігерді күшейтуді де қамтитын киберқауіпсіздік мәселелеріне кешенді көзқарастың қажеттілігін көрсетеді. Бұл тәсіл қазіргі заманғы қауіп-қатерлерге төтеп беріп қана қоймай, киберқауіпсіздік саласындағы болашақ сын-қатерлерге бейімделуге мүмкіндік береді.

Осы саладағы қосымша зерттеулер аталған технологияларды құқық қорғау практикасында қолданудың нақты әдістемелерін әзірлеуге, оларды қолданудың құқықтық және этикалық аспектілеріне ерекше назар аударуға бағытталуы керек. Сонымен қатар, кванттық технологиялардың киберқауіпсіздікке әсерін зерттеу және киберқауіптердің жаңа түрлерінен қорғау шараларын әзірлеу маңызды бағыт болып табылады. Соңында, киберқылмысқа қарсы іс-

қимыл әдістерін үздіксіз жетілдіру үшін енгізілетін технологиялардың тиімділігін бағалау бойынша тұрақты зерттеулер жүргізу қажет.

Қорытындылай келе, зерттеу киберқауіптердің табиғатын терең түсінбей және сотқа дейінгі тергеу тәжірибесіне инновациялық технологияларды белсенді түрде енгізбестен, қазіргі цифрлық әлемде қылмысқа қарсы қауіпсіздікті нығайту мүмкін еместігін растайды. Киберқауіпсіздіктің тиімді жүйесін құру ғылыми қауымдастықтың, құқық қорғау органдарының және халықаралық қауымдастықтың бірлескен күш-жігерін талап етеді.

Әдебиет

1. Онлайн-мошенничество (Onlinefraud). – URL: https://www.anti-malware.ru/threats/online-fraud (жүгінгенкүн: 01.02.2024);
2. Полстовалов О.В., Галяутдинов Р.Р. Организованные формы онлайн-мошенничества: виды мошенничества в сфере компьютерной информации и использования высоких технологий и особенности их совершения // Юридические исследования. – 2023. – №11. – С. 120-127. DOI: 10.25136/2409-7136.2023.11.44223 EDN: MXFWZIURL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=44223.
3. Что такое «фишинг». – URL: https://encyclopedia.kaspersky.ru/knowledge/what-is-phishing/ (жүгінгенкүн: 05.02.2024).
4. Фарминг. – URL: https://www.avast.ru/c-pharming (жүгінгенкүн: 24.01.2024).
5. Считать и украсть: как работает скимминг банковских карт. – URL: https://trends.rbc.ru/trends/industry/612d019d9a79470c54677745?from=copy (жүгінгенкүн: 16.02.2024).
6. Что такое вредоносная программа? – URL: https://www.microsoft.com/ru-ru/security/business/security-101/what-is-malware (жүгінгенкүн: 13.02.2024).
7. Волков Е.Н. Социальная инженерия: явление и его концептуализация // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Социальные науки. – 2014. – №3 (35). – С. 96-101.
8. Будапештская конвенция. – URL: https://www.coe.int/en/web/cybercrime/home(жүгінгенкүн: 22.02.2024).
9. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 3 шілдедегі №226-V ҚРЗ.
10. «Байланыс туралы» Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 5 шілдедегі N567 Заңы.
11. Ақпараттандыру туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 24 қарашадағы № 418-V ҚРЗ.
12. Чулюков В.А., Дубов В.М. Искусственный интеллект и будущее образования // Современное педагогическое образование. – 2020. – №3. – С. 27-31.
13. Мащенко П.Л., Пилипенко М.О. Технология блокчейн и ее практическое применение // Наука, техника и образование. – 2017. – №2 (32). – С. 61-64.
14. Овсова М.С. Анализ сложившейся в Российской Федерации и за рубежом судебной практики в части использования больших пользовательских данных // Молодой ученый. – 2020. – №51 (341). – С. 260-262.
15. Медведев И.В. Компьютерная криминалистика «Форензика» и киберпреступность в России // Пролог: журнал о праве. – 2013. – №3. – С. 66-69.
16. Анурьева М.С. Подготовка специалистов по расследованию цифровых преступлений в России и зарубежных странах // Образование и право. – 2021. – №10. – С. 334-338.

ТҰРЛЫХАНҚЫЗЫ Қ.
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің аға оқытушысы з.ғ.м.,

ЖҰМЫС БЕРУШІНІҢ БАСТАМАСЫ БОЙЫНША ЖҰМЫСКЕРДІҢ КІНӘЛІ ӘРЕКЕТТЕРІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ ЕҢБЕК ДАУЛАРЫН СОТТА ҚАРАУ

Қазақстан Республикасының заңдары мен өзге де нормативтік құқықтық актілеріне сәйкес айқындалатын құқықтар мен бостандықтардың кең шеңберіне ие. Қазіргі жағдайда азаматтардың жұмыскерлердің еңбек құқықтарын қорғауға бағытталған еңбек заңнамасын дамыту және жетілдіру қажеттілігі, оның ішінде жеке еңбек дауларын сотта қарау тәртібі мен ерекшеліктеріне байланысты азаматтардың еңбек құқықтарын қорғаудың маңызды және пәрменді тәсілдерінің бірі артып келеді.

Жеке еңбек дауы жұмыскердің құқықтық білімінің жеткіліксіздігіне, оның адамгершілікке салып шатасуынан туындауы мүмкін, осыған байланысты ол жұмыс берушінің заңды әрекеттеріне дау тудырады. Кейде жосықсыз жұмыскер өзінің дұрыс емес екенін білсе де, бірақ жұмыс берушінің заңды әрекеттеріне кез-келген жолмен қарсы шығуға тырысады. Соттар бүгінгі күні бұзылған еңбек құқықтарын қалпына келтірудің негізгі кепілі болып табылады. Еңбек дауларын тудыратын себептерден, әдетте, осы дауларды тудыратын объективті факторлар мен жағдайлар ерекшеленеді. Олар белгілі бір ұйымның, кәсіпорынның өндірісі мен жұмысын ұйымдастырудағы кемшіліктер немесе еңбек заңнамасындағы жеке дәлсіздіктер немесе мәселелер болуы мүмкін. Заң шығарушы жұмысқа қайта қабылдау туралы істерге ерекше мән береді. Бұл еңбек құқығы бұзылған жұмыскер үшін айтарлықтай жағымсыз салдармен түсіндіріледі. Жұмыскер мен оның отбасы өмір сүру қабілетінен толықтай айырылады, мамандық бойынша қазіргі уақытта жұмыс табу өте қиын. Жұмыс берушіде оған барлығына рұқсат деген көзқарас пен жазасыздық сезімі пайда болады [2].

Еңбек шартын бұзу негіздеріне байланысты жұмысқа қайта қабылдау туралы талаптар әдетте бірнеше түрге бөлінеді. Көбінесе соттар жұмысқа қайта қалпына келтіру туралы талаптарды жиі қарайды, онда еңбек шартын бұзудың заңдылығы туралы дау көтеріледі: жұмыс берушінің бастамасы бойынша; жұмыскердің бастамасы бойынша; тараптардың келісімі бойынша; елеулі еңбек жағдайларының өзгеруіне байланысты жұмыскердің жұмысты жалғастырудан бас тартуы; жұмысты қабылдау кезіндегі сынақтың қанағаттанарлықсыз нәтижесіне байланысты. Тізбесі түпкілікті болып табылмайтын даулардың аталған түрлерінің әрқайсысы, оларды жұмысқа қайта алу туралы істерге жатқызылуына қарамастан, оларды қарау мен шешудің барлық түрлеріне тән жалпы іс жүргізу ерекшеліктерімен қатар, ең алдымен істі қарау кезінде қолдануға жататын заңдармен көзделген өзіндік ерекшелікке ие. Жұмыскерлердің өзге санаттарын жұмысқа қайта алу туралы дауларды шешудің заңнамалық базасы ретінде «Мемлекеттік қызмет туралы» ҚР заңы, «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» ҚР Заңы, «Құқық қорғау қызметі туралы» ҚР Заңы және т.б. әрекет ете алады. Кейбір жағдайларда азаматтық заңнамаға жүгіну қажет. Сонымен, егер жауапкер жұмысты қалпына келтіру туралы талапқа қарсылық білдіре отырып, азаматтық-құқықтық сипаттағы шарттың, мысалы, мердігерлік шарттың немесе тапсырма шартының болуына сілтеме жасаса, сот тараптардың нақты құқықтық қатынастарын еңбек заңнамасының нормаларына ғана емес, сонымен бірге ҚР Азаматтық Кодексінің ережелеріне де сілтеме жасай отырып анықтайды. Сот талқылауы барысында талапкер мен жауапкер арасында жасалған келісім-шарт іс жүзінде еңбек қатынастарын реттейтіні анықталса ғана дау еңбек заңнамасының ережелері негізінде шешіледі. Жұмыскерді жұмысқа қайта алу туралы істер бойынша еңбек дауларын сотта қараудың ерекшеліктерін ескере отырып, мұндай қатынастарды реттеудің қазіргі жағдайы оларды елдің қоғамдық, әлеуметтік және экономикалық дамуының жаңа талаптарына сәйкес келтіру үшін еңбек құқығының нормаларын жан-жақты қайта қарастыруды талап ететінін атап өткен жөн. Жұмыскерді жұмысқа қайта алу туралы еңбек дауларын қарау ерекшеліктерін айқындау және сот практикасын талдау заңдылықты сақтауға және соттардың құқық нормаларын біркелкі

қолдануына ықпал етеді, сондай-ақ азаматтардың еңбек ету құқығы сияқты әлеуметтік-экономикалық құқығын қорғауды қамтамасыз етеді.

Іс үшін маңызы бар мән-жайлар туралы және тараптардың қайсысы осы немесе өзге мән-жайды дәлелдеуге тиіс екендігі туралы мәселе, әдетте, істі сот талқылауына дайындау сатысында шешіледі. Процестің осы кезіндегі міндеттерінің бірі сонымен қатар әр тарап өз талаптарын негіздеу үшін ұсыну керек дәлелдерді анықтау болып табылады. Істі шешу үшін маңызы бар мән-жайлар шеңберіне және тараптардың осы мән-жайлардың болуына қатысты қандай ұстанымға, сондай-ақ дәлелдемелердің қатыстылығы мен жол берілуінің, олардың жеткіліктілігі мен өзге де дәлелдемелермен өзара байланысына қатысты талаптарға сүйене отырып, судья істі сот талқылауына дайындауды жүргізе отырып, тараптарға олар қандай дәлелдемелер ұсына алатынын көрсетеді. Істің мән-жайлары туралы олардың бекітілуін растайтын тараптардың қандай дәлелдемелік материалға ие екендігі алдын ала анықталады. Талап қоюшы-жұмыскерге қатысты бұл ақпарат оның талап арызында, сондай-ақ, атап айтқанда, нақты жазбаша дәлелдемелерді талап ету туралы өтінішхаттарда қамтылуы мүмкін. Жауапкер-жұмыс берушіге келетін болсақ, көбінесе оның қарамағындағы дәлелдемелер туралы ақпаратты оның өкілімен, жетекшісімен жеке әңгімелесу арқылы алуға болады. Жауапкерге қойылған талап бойынша өзінің ұстанымын қарсылықтың негізіне салынған дәлелдемелерді көрсете отырып, жазбаша пікірде баяндау ұсынылады.

Жұмысқа қайта алу туралы істер бойынша сот талқылауына дайындау кезінде жиналған дәлелдеу құралдар көлемі, мүмкіндігінше, келесі жиынтықтарды құрау керек: талап қоюшы-жұмыскер мен жауапкер-жұмыс берушінің арасындағы нақты еңбек құқықтық қатынастарының мазмұны мен сипатын қандай да бір дәрежеде көрсетуге мүмкіндік беретін мәліметтер; еңбек шартының бұзылуына әкеп соққан себептер, тараптардың еңбек дауының неден тұратыны; іс үшін маңызы бар қандай мән-жайлар бойынша олардың арасында келіспеушіліктер жоқ екендігі; құқықтың жағынан да, фактілер жағынан да жұмыстан шығарудың заңдылығына қатысты позициялардың айырмашылығы неде, бұл сәйкессіздіктер қаншалықты маңызды және келісілмейді; жұмыскердің мүліктік талаптарының мөлшері қандай және оны есептеу қандай мәлеметтерге негізделген. Қалай болғанда да, жұмыстан босатудың негіздеріне қарамастан, мына құжаттардың көшірмелері болуы керек: жұмысқа қабылдау туралы бұйрық, еңбек шарты, еңбек шартын бұзу туралы бұйрық, талапкерге жұмыстан бостау туралы бұйрықтың немесе кітапшасының көшірмесін беру уақыты туралы анықтама немесе басқа құжат, жалақы туралы анықтама, талапкердің қолы қойылған мәжбүрлі жұмыстан босату уақытына төлем туралы есеп [1]. Мәселен ҚР Еңбек кодексінің 159-бабының 1-тармағына сәйкес, жұмыс беруші мен микрокәсіпкерлік субъектінің, жұмыскерлерінің саны он бес адамнан аспайтын коммерциялық емес ұйымның жұмыскері, үй жұмыскері, заңды тұлғаның жеке-дара атқарушы органы, заңды тұлға атқарушы органының басшысы, сондай-ақ заңды тұлғаның алқалы атқарушы органының басқа да мүшелері арасында туындайтын дауларды қоспағанда, жеке еңбек дауларын – келісу комиссиялары, ал реттелмеген мәселелер не келісу комиссиясы шешімінің орындалмауы бойынша соттар қарайды [4]. Еңбек кодексінде айқындалған тәртіппен жеке еңбек дауларын қарау үшін келісу комиссиясын құру туралы талап міндеті Қазақстан Республикасының арнайы заңдарында және өзге де нормативтік құқықтық актілерінде көзделген ерекшеліктермен Қазақстан Республикасының Еңбек кодексімен реттелетін мемлекеттік органдар жұмыскерлеріне қолданылмайды. ҚР Еңбек кодексінің 160-бабына сәйкес, жұмысқа қайта алу туралы даулар бойынша келісу комиссиясына немесе сотқа жүгіну үшін жұмыс берушінің келісу комиссиясына еңбек шартын тоқтату туралы актісінің көшірмесі тапсырылған күннен бастап бір ай, ал сотқа жүгіну үшін-реттелмеген даулар бойынша жүгінген не еңбек шарты тарапы келісу комиссиясы шешімінің көшірмесі тапсырылған күннен бастап екі ай мерзім белгіленеді [4]. Сонымен, жұмысқа қайта алу туралы өтініш сотқа тапсырылған немесе жіберілген күннен бастап екі ай мерзімде, реттелмеген даулар бойнша жүгінген кезде немесе еңбек шарты тарапының оның шешімі орындамаған кезде келісу комиссиясы шешімінің көшірмесін беру туралы хабарламасы бар тапсырыс хатпен пошта арқылы беріледі. Судьяның осы мерзімді өткізіп алу себебі бойынша талап арызды қабылдаудан бас тартуға құқығы жоқ. Егер талап қою мерзімі дәлелді себептермен өткізіп алынған жағдайда сот оны тағайындалған мерзімді өткізіп алған адамның өтініші бойынша қалпына келтіреді, бұл туралы іс бойынша шығарылған шешімде

көрсетіледі. Бұл мерзімді дәлелсіз себептермен өткізіп алған кезде істің өзге мән-жайларын зерттемей, талап қоюды қанағаттандырудан бас тарту туралы шешім шығарылады. Осы мәселені шешу тәртібін егжей-тегжейлі түсіндіре отырып, «Соттардың еңбек дауларын шешу кезінде заңнама қолдануының кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2017 жылғы 6 қазандағы №9 қаулысының жеке еңбек дауларын шешу бойынша келісу комиссияларын құру және олардың жұмысы жөніндегі әдістемелік ұсынымдар, Еңбек кодексінің 160-бабында көзделген мерзімдерді сот кейін дәлелді себептермен өткізіп алынғанын анықтағаннан кейін, сот шешімнің қарар бөлігінде бұл туралы көрсетіп, дауды мәні бойынша шешуі тиіс екенін атап өтті [3]. Өтініштің ескіру мерзімі сот шешім шығарғанға дейін тараптың арызы бойынша ғана қолданылады. Егер сот талап қоюшының еңбек құқықтары бұзылғанын, бірақ оның Еңбек кодексінде көзделген және еңбек дауын қарау бойынша сотқа жүгіну мерзімін дәлелсіз себептермен өткізіп алғанын анықтаса, онда сот шешімнің дәлелдеу бөлігінде осы құқықтардың бұзылғаны туралы көрсетеді және өтініш беру мерзімін өткізіп алуға байланысты талап қоюды қанағаттандырудан бас тартады. Жалпы ереже бойынша жұмысқа қайта алу туралы талап арыз сотқа жауапкердің орналасқан жері бойынша беріледі. Жұмысқа қайта алу туралы істер бойынша ҚР АПК 52-бабына сәйкес сот егер іс тараптардың біреуіне қатысты олардың құқықтарына немесе міндеттеріне әсер етуі мүмкін болса, бірінші сатыдағы сот іс бойынша шешім шығарғанға дейін талапкердің өтініші немесе өз бастамасы бойынша жауапкердің жағында жұмыстан босату туралы өкім берген лауазымды адамды процеске үшінші тұлға ретінде қатыстыра алады. Бұл қажеттілік, жоғарда аталған құқықтық нормаға сәйкес жұмыскерді анық заң бұзушылықпен жұмыстан шығарған жағдайда, сот заңсыз жұмыстан шығаруға кінәлі лауазымды тұлғаға, кәсіпорынға, мекемеге, ұйымға жұмыстан шығу уақытына немесе төменақы төленетін жұмысты орындау уақытына байланысты келтірілген залалды өтеу міндетін жүктеуі керек. Даудың нысанасына дербес талабын мәлімдемейтін үшінші тұлғанын іске кіруі туралы шешімді сот істі сот талқылауына дайындау сатысында қабылдайды, бұл туралы істі сот талқылауына дайындау туралы ұйғарымда немесе ұйғарыммен сот отырысында көрсетіледі, ол сот отырысының хаттамасына енгізіледі [5]. Процестік заңнама соттың жұмысқа қайта алу туралы істерді қарауының және шешуінің қысқартылған процестік мерзімін көздейді – сот істі сот талқылауына дайындау аяқталған күннен бастап бір айға дейінгі мерзімде қарайды және шешеді. Сот отырысында істің мән-жайларын зерттеу басталар алдында талап қоюшы өзінің талаптарын растай ма, жауапкер талапкердің талаптарын мойындай ма және тараптар татуласу келісімін жасасумен, дауды медиация арқылы немесе партисипативтік рәсім арқылы реттеумен істі аяқтағысы келмей ме, соны анықтайды. Бұл ретте, егер татуласу келісімі заңға қайшы келсе және ол тараптардың құқықтары мен мүдделерін бұзса, сот оны бекітуге құқылы емес. Атап айтқанда, заңсыз жұмыстан шығаруға немесе жұмыскерлерді ауыстыруға кінәлі лауазымды тұлғаларды мүліктік жауапкершіліктен босатуға бағытталған бітімгершілік келісімді бекітуге жол берілмейді. Егер әкімшілік талап қоюшының бұрынғы жұмысына қайта оралуына қарсы болмаса, бірақ мәжбүрлі бос жүрген уақыт үшін жалақы төлемейтін татуласу келісімін бекітуге болмайды. Бірінші немесе апелляциялық сатыдағы соттың іс жүргізуіндегі іс бойынша судьяның жәрдемдесуімен дауды (жанжалды) медиация тәртібімен реттеу туралы өтінішхат келіп түскен кезде сот ҚР АПК 273-бабының 7-тармақшасына сәйкес іс бойынша іс жүргізуді он жұмыс күнінен аспайтын мерзімге тоқтата тұруға құқылы. Бірінші сатыдаға сотта медиацияны жүргізу үшін іс басқа судьяға беріледі. Тараптардың өтінішхаты бойынша медиацияны істі жүргізіп жатқан судья жүргізуі де мүмкін. Дауды (жанжалды) реттеу туралы келісімге қол жеткізілмеген кезде істі одан ары қарауды осы судья тараптардың келісімімен жалғастыруы мүмкін. Медиацияны апелляциялық сатыдағы сотта жүргізу үшін іс, әдетте, соттың алқалы құрамындағы судьялардың біріне беріледі. Бірінші немесе апеляциялық сатыдағы соттың іс жүргізуіндегі іс бойынша медиатордың жәрдемдесуімен дауды (жанжалды) медиация тәртібімен реттеу туралы өтініш келіп түскен және тараптар медиатормен жасасқан шарт ұсынылған кезде сот ҚР АПК 272-бабының 7-тармақшасына сәйкес іс бойынша іс жүргізуді бір айдан аспайтын мерзімге тоқтата тұруға міндетті. Тараптардың дауды (жанжалды) медиация тәртібімен реттеу туралы өтінішхаты, егер бұл қосымша процестік әрекеттерді және істі қарауды тоқтата тұруды талап етпесе, кассациялық сатыдағы сотта мәлімделуі мүмкін. Кассациялық сатыдағы сотта өтінішхатпен бір мезгілде тараптар дауды (жанжалды) медиация тәртібімен реттеу туралы

келісімді ұсынуға тиіс. Тараптар сот шешім шығару үшін кеткенге дейін дауды партисипативтік рәсім тәртібімен реттеу туралы өтінішхат мәлімдеуге де құқылы. Іс өндірісінде жатқан судья дауды партисипативтік рәсім тәртібімен реттеу туралы келісімнің мазмұнын тексереді және оны бекіту және іс бойынша іс жүргізуді тоқтату туралы ұйғарым шығарады. ҚР АПК 72-бабына сәйкес әрбір тарап өзінің талаптары мен қарсылықтарының негізі ретінде сілтеме жасайтын мән-жайларды дәлелдеуге тиіс. Жұмыс берушінің өкілі бұйрықта жазылған жұмыстан шығару уәждерін растау үшін дәлелдемелер ұсыну арқылы талап қоюға қарсылықты негіздеуге міндетті. Әкімшіліктің бастамасымен жұмыстан шығарылған адамдардың жұмысқа қайта алу туралы істер бойынша жұмыстан шығару және жұмыстан шығарудің белгіленген тәртібін сақтау үшін заңды негіздің бар екенін дәлелдеу ауыртпалығы жұмыс берушіге жүктеледі [3]. Сонымен бірге, талапкер жұмыстан шығарудың заңсыздығына сілтеме жасай отырып, мұны растау үшін тиісті дәлелдер ұсынуы керек. Жұмыс беруші жұмыстан шығарудың негізділігі дәлелденбеген жағдайда талап кез келген жағдайда қанағаттандырылуға жатады. Істі мәні бойынша қарай отырып, сот жұмыскермен еңбек шартын бұзудың негізділігін сот отырысында жан-жақты және толық анықтауға міндетті. Сонымен, егер жұмыскер бұл туралы өтініш беруіне байланысты жұмыстан босатылса, содан кейін сотқа жұмысқа қайта алу туралы талап қойылса, әкімшіліктің еңбек құқықтарын бұзуына байланысты жұмыстан бостау туралы өтініш беру мәжбүр болды ма, жоқ па, бұл оның еңбек міндеттерін тиісті түрде орындау үшін қолайсыз жағдайлар жасауға байланысты емес пе анықталуға жатады. Себебі жұмыскерлер бұзылған еңбек құқықтарын қалпына келтіру туралы сотқа талаппен жүгініп, ондай өтінішті жұмыс берушінің қысымымен жазылғандығы туралы дәлелдер келтіретін жағдайлар бар. Бұл жағдайда жұмыскердің өтініш беруге мәжбүр болғандығы туралы мәлімдемесі қызметкердің өзіне дәлелдеу міндетін жүктей отырып тексерілу керек. ҚР ЕК 61 және 62-баптардың ережелері бойынша жұмыс беруші еңбек шартын бұзуды жұмыс берушінің актісімен ресімдеуге, актінің көшірмесін қызметкерге тапсыруға немесе жұмыс берушінің актісі шығарылған күннен бастап үш жұмыс күні ішінде оған хабарламасы бар хатпен жіберуге міндетті, хабарлама мерзімі өткеннен кейін жұмыс беруші қызметкерге еңбек қызметіне байланысты құжаттарды беруге міндетті [4].

Жұмыстан босатылған адамдарды жұмысқа қайта алу туралы дауларды қараған кезде, ҚР ЕК 52-бабының 1-тармағының 8-тармақшасына сәйкес, яғни жұмыста болмағаны үшін жұмыскердің бір жұмыс күні жұмыс ауысымы ішінде дәлелді себепсіз үш және одан да көп сағат бойы жұмыс болмауы), онымен еңбек шартын бұзу келесі негіздер бойынша мүмкін: – жұмыскердің жұмыс орнын дәлелді себептерсіз, сондай-ақ еңбек шартын бұзу туралы хабардар етудің бір айлық мерзімі өткенге дейін қалдырып кеткені; – жұмыскердің еңбек шартының мерзімі өткенге дейін жұмыс орнын дәлелді себептерсіз қалдырып кеткені; – жұмыскердің жұмыс күні жұмыс ауысымы ішінде қатарынан үш және одан астам сағат, оның еңбек міндеттеріне сәйкес өзіне тапсырылған жұмысты орындауға тиіс жұмыс орнынан тыс жерде жұмыста болмағаны; – демалысқа, оның ішінде жалақысы сақталмайтын демалысқа жұмыс беруші жұмыскерге, бала үш жасқа толғанға дейін оның күтіміне байланысты жалақы сақталмайтын демалысты қоспағанда оның арызы бойынша ҚР Еңбек кодексінің 100 бабының тәртібімен беруге міндетті өз бетінше кеткені немесе мереке және демалыс күндерінде жұмыс істегені үшін демалыс күндерін өз бетінше пайдаланғаны үшін. Жұмыстан шығарылған адамның жұмыстан шығарылуына оның жұмысты тастап кетуі себеп болса, ол себептерге мыналар жатады: әкімшіліктің рұқсатынсыз жұмыскердің кезекті демалысқа өз бетінше кетуі; демалыс 78 күндерін өз бетінше пайдалануы; еңбек шартының қолданылуы аяқталғанға дейін жұмысты тастап кетуі; жаңа кәсіпті оқытудан өткен және белгіленген мерзімде өндірісте жұмыс істеуге міндетті болуы. Жұмысқа қайта алу туралы істер бойынша, еңбек шартын бұзу бұрын осы жұмысты атқарған жұмыскердің немесе қызметшінің осы лауазымға қайта қабылдану себебі бойынша жүргізілген кезде (ҚР ЕК 57-бабының 5-тармағы), сот отырысында бұрын жұмыстан босатылған адамның осы лауазымға қайта қабылдану іс жүзінде орын алғаны және талапкерге оның келісімімен ауысу тәртібімен басқа жұмыс ұсынылғаны тексеріледі. Жұмыскер жұмыста алкогольдік, есірткілік, психотроптық, уытқұмарлық масаңдық жағдайында болған, сонымен қатар алкогольдік, есірткілік, уытқұмарлық масаңдық жағдайын туғызатын заттарды жұмыс күні ішінде пайдаланған кезде еңбек шарты жұмыс берушінің бастамасы бойынша бұзылуы мүмкін. Еңбек шартын осы негіздер бойынша бұзу үшін жұмыскердің осындай жағдайға байланысты

жұмыстан шеттетілген шеттетілмегенінің маңызы болмайды. Жұмыскер жұмыс уақытында өзінің жұмыс орнында емес, өзі жұмыс берушінің тапсырмасы бойынша еңбек функциясын орындауға тиіс болатын ұйымның немесе объектінің аумағында осындай жағдайда болған немесе көрсетілген заттарды пайдаланған кезде де еңбек шартын осы негіздер бойынша бұзу орын алуы мүмкін. Жұмыскердің мас күйі не есірткілік масаюы немесе өзге типтегі уыттануы медициналық қорытындымен расталуға тиіс. Жұмыскерді медициналық куәландыруға жіберу туралы шешімді жұмыс беруші уәкілеттік берген адам қабылдайды.

Қазіргі жағдайда еңбек дауларын уақытылы және объективті шешу ерекше маңызға ие. Жұмысшылар мен жұмыс берушілердің еңбек құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды тиісті құқықтық қолдау жалдамалы еңбек тиімділігінің артуына, ұлттық экономиканың дамуына, қоғамдағы әлеуметтік тыныштық орнығуына ықпал етеді. Жеке және ұжымдық еңбек дауларын соттың қарау ерекшеліктерін сипаттау теориялық және практикалық маңызға ие. Сот арқылы қорғау азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың әмбебап және толық кепіл берілген түріне жатады. Сонымен қатар егер еңбек қатынастарының жеке жария сипатының ерекшеліктерін ескермейтін болса, жеке еңбек даулары, егер процедуралық реттеу болса, бұл кепілдіктер жеткіліксіз болуы мүмкін. Еңбек дауларын қараудың тетіктерін оңтайландыруға, еңбек дауларын қарау мен шешу механизмдерінің тиімді жүйесін құруға, еңбек даулары бойынша шешімдердің әділ әрі дұрыс қабылдануына, еңбек дауларының қаралу мерзімдерін қысқартуға бағытталған ұсыныстар мен қорытындылар берілген. Еңбек дауларының теориялық-құқықтық аспектілерін зерттеу нәтижесінде келесі қорытындылар жасалды: Негізінен, еңбек дауларының жалпы түсінігі заңда бекітілуі керек және оның жекелеген түрлерінің анықтамаларының мәні ашылуы керек. Соттарда оларды қарау тәртібін белгілейтін «жеке еңбек дауы» және «ұжымдық еңбек дауы» ұғымдарының заңда бекітілмеуі соттармен жекелеген жұмыскерлердің, жұмыскерлер ұжымының кәсіпорында қабылдаған жеке және ұжымдық шарттарының ережелерін даулау және оларды жарамсыз деп тану туралы талап арыздарын іс жүргізуге қабылдау мен шешудің ешкіммен ақталмайтын тәжірибесінің қалыптасуына әкеп соқты. Жұмыскер мен жұмыс беруші арасындағы жеке еңбек дауларын қарастыру Қазақстан Республикасының Еңбек Кодексінің 15-тарауында белгіленген, ал ұжымдық еңбек дауларын шешу тәртібі Қазақстан Республикасының Еңбек Кодексінің 16-тарауында қарастырылған. Бірақ, барлық ұғымдардың сараптамасы еңбек дауының түсінігін бір анықтамада беру мүмкін емес екенін көрсетеді, өйткені, жеке және ұжымдық еңбек даулары өздеріне тән арнайы ерекшеліктерге және белгілерге ие және оларды әртүрлі түсініктерде көрсету керек.

Әдебиет

1. Дүйсенбаев Г. Трудовые споры: как работает согласительная комиссия https://www.zakon.kz/4842317-trudovye-spory-kak-rabotaet.html 21.11.2019.

2. Хамзина Ж.А., Бурибаев Е.А. Достоинство человеческой личности как высшая ценность, накоторой основано право на социальное обеспечение ISSN 1810-8636 Казахский национальный педагогический университет имени Абая ВЕСТНИК Серия «Юриспруденция»No1(63), 2021

3. ҚР Жоғарғы Сотының 2017 жылғы 6 қазандағы №9 «Соттардың еңбек дауларын шешу кезінде заңнаманы қолдануының кейбір мәселелері туралы» Нормативті Қаулысы http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P170000009S 03.04.2019.

4. Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі 2015 жылғы 23 қараша №414-V ҚРЗ. // http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000414 20.01.2019.

5. Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 31 қазандағы №377-V ҚРЗ. Азаматтық процестік кодек cihttp://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1500000377 07.06.2019.

НУРГАЛЫМ К.С.
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
«Sorbonna – Қазақстан институты», халықаралық құқық кафедрасының доценті, с.ғ.к.,

САБИТОВА Ш.А.
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
«Sorbonna – Қазақстан институты», халықаралық құқық кафедрасының профессоры., ф.ғ.д.

ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДЕ АҚПАРАТТЫ ОРНАЛАСТЫРУДЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Бұқаралық ақпарат құралдары көпшілік сипатқа ие, яғни бәріне қатысты және бәріне қажеттілік қасиетіне ие қоғам дамуы ақпаратты жылдам алуынан көрінеді. БАҚ – арнайы ақпараттың көмегімен, кез келген тұлғаларға әртүрлі мәліметтерді ашық жариялауға арналған әлеуметтік мекемелер. Бұқаралық ақпарат құралдарын – төртінші билік деп айтсақ да болады. Оның еркіндігі адам бостандығындағы маңызды алғы шарт яғни қоғамның және мемлекеттің жоғарғы құндылығы. Себебі, бұқаралық ақпарат еркіндігінсіз, сөз еркіндігінсіз азаматтық қоғамды елестету, мүмкін емес. Біз тәуелсіз қоғамдық бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі мен демократия үшін маңыздылығын зерделеуге тиіспіз.

Бұқаралық ақпарат құралдарының мақсаты, бұл елде және шетелде болып жатқан оқиғаларды қоғамға нақты және кедергісіз ақпарат беруі. Әрине, қоғамдық бұқаралық ақпарат құралдары болуы және оның жұмыс істеуі – әрбір демократиялық мемлекеттің қажетті элементі. Ең алдымен, БАҚ – халық пен үкіметтің арасындағы байланысты ұйымдастырушы. Одан соң, баспасөз қоғамның әлеуметтік өміріндегі өзгерістерге жылдам үн қосып отыруы. Осы арқылы заң шығарушы, атқарушы және сот биліктерінде өзара құбылмалылық жөнінде халықты хабар етеді. Оның қызметінің негізінде болып кеткен, болып жатқан, және алдағы уақытта болатын әлеуметтік өзгерістер жөніндегі тәжірбиелі түсінік алынады, және қоғамдағы өзгерістерге нақты көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік береді.

XX ғасырға тән «ақпараттық жарылыс» деп аталатын тұжырымды кездестіруге болады, бұл – заңгерлерді халықаралық құқық тобының ерекше саласына трансшекаралық ауқымда бұқаралық ақпарат құралдарын пайдалануды реттейтін халықаралық-құқықтық нормалар тобын бөлу мәселесін алдына қойды. Ауқымды түрде әлі де «халықаралық бұқаралық ақпарат құқығы» «халықаралық ақпараттық құқық» «бұқаралық коммуникация құқығы» және т.б. ұғымдар туралы мәселелер талқыланады. Кез келген жағдайда нормативтік материалдың көптігі және заңгерлердің халықаралық қатынастардың осы саласында қолданылатын арнайы қағидаттарды тұжырымдауға талпыныстары халықаралық құқық саласының қалыптасуын куәландырады.

Ақпарат кез-келген қоғам мен мемлекеттің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Онсыз ғылымның, техниканың, заңнаманың және адамның қалыпты өмір сүруі үшін қажет нәрсенің дамуы мүмкін емес еді. «Кім ақпаратқа ие болса, ол әлемге ие» – бір кездері ағылшын қаржыгері Натан Ротшильд айтқан сөз тіркесі бүгінгі күні де өзекті. Оған қол жеткізу санатына байланысты кез келген ақпаратты екі түрге бөлуге болады: жалпыға қолжетімді және қол жеткізу шектелген (таратылуы шектелген немесе тыйым салынған). Егер Қазақстан Республикасының Ақпараттандыру туралы заңнамасының 2-бабын талдайтын болсақ, қолжетімділігі шектеулі ақпаратқа: «мемлекеттік, коммерциялық, қызметтік, кәсіби, жеке және отбасылық құпияны құрайтын ақпарат, сондай-ақ дербес деректер жатады [1]. Қол жетімділігі шектеулі ақпараттың аталған құқықтық институттары құпия ақпаратты құрайды. Осы мәселені бірқатар ғалымдар С.Н. Бурдов, О.А. Потрашкова, И.М. Рассолов, А.В. Семашко және т.б. өз жұмыстарында қарастырды.

Қазақстанның құқықтық жүйесі үшін әлі де жас және белгілі бір ол қылықтарды қамтиды, бұл осы мәселені осы жұмыста қарастыруға мүмкіндік берді. Құпия ақпарат ұғымы заңда қолданылмайды, бірақ «ақпараттың құпиялылығы» қолданылады. Заң ғылымдарының кандидаты С.Н. Бурдов өз диссертациясында осыған байланысты Қазақстанда ақпарат туралы заңнаманы жетілдіру барысында заң ғылымы дербес заң санаты ретінде ақпараттың

құпиялылығы тұжырымдамасын ұсынбағанын және бүгінгі күні реттеудің ең көп көлемі мемлекеттік және қызметтік құпияға жататынын көрсетеді. Құпияның басқа түрлеріне қатысты (жеке және отбасылық, коммерциялық және т.б.) мемлекет Негізгі реттеушінің құқығын осы режимдерді құрайтын (белгілейтін) субъектілерге береді. Осылайша, дербес деректерді мемлекеттік құпия режимінде өңдеу кезінде мемлекеттік құпияны қорғау бойынша талаптар басымдыққа ие болады. Автор құпия ақпараттың реттелуі және белгілі бір иерархиясы қажет деген қорытындыға келіп, құпияның әр түрін ашқаны үшін тиімді жауапкершілік жүйесін құру туралы айтады [2].

Әр түрлі ұйымдар да, жеке тұлғалар да ақпараттық қауіпсіздік проблемасына тап болады, ал интернет технологияларын қолдану кезінде бұл проблема одан сайын күрделене түсті. Әр түрлі хакерлік шабуылдар, жеке және корпоративті сайттарды бұзу арқылы қылмыскерлер әртүрлі құпия ақпаратты алады. Заңды және жеке тұлғаларға арналған мәліметтер базасының пакеттері «көлеңкелі» нарықтарда өте танымал болды. заң ғылымдарының кандидаты С.Н. Бурдов құпия құжатталған ақпараттың қатері ретінде адам факторының мысалдарын келтіреді. Атап айтқанда, келесі жағдайлар байқалуы мүмкін:

– пайдаланушы жұмыс орнынан уақытша кетіп, ақпаратқа үшінші тарап қол жеткізе алатын кезде компьютерді бұғаттауды жиі ұмытып кетеді;

– компьютерді интернет желісіне қосқан кезде пайдаланушы қандай ақпарат болуы мүмкін екенін білмейді басқа тұлғаларға қолжетімді;

– жұмыс компьютерлерінен пайдаланушылар жиі әлеуметтік және басқа да жалпы желілерге кіріп, бұл мүмкін ақпараттың ағып кетуіне себеп болады;

– пайдаланушылар өздерінің компьютерлеріне сыртқы бағдарламалық жасақтаманы рұқсатсыз орната алады, бұл өнімділіктің төмендеуіне және вирустың таралуына әкеледі. [3]. Бұдан құпия ақпаратқа қол жеткізу өте қарапайым.

Ғалым А.В. Семашко құпия ақпаратты қорғаудың әртүрлі юрисдикциялық емес нысандарын қарастырып, ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде келесі шешімдерді ұсынады:

– арнайы бағдарламалық қамтамасыз етудің сенімділігін арттыру;

– өңделетін ақпаратқа рұқсатсыз қол жеткізуден қорғау жүйелері мен құралдарын жасау;

– әр түрлі техникалық құрылғыларды анықтау үшін қауіп төндіруі мүмкін бағдарламалар ақпараттық телекоммуникациялық жүйелердің қалыпты жұмыс істеуі;

– ақпаратты қорғау құралдарын сертификаттау, қызметті лицензиялау және стандарттау;

– жұмыс істейтін персоналдың іс-қимылын бақылау ақпарат;

– мемлекет өмірі мен қызметінің маңызды салаларында ақпараттық қауіпсіздіктің көрсеткіштері мен негізгі сипаттамаларының мониторингі жүйесін енгізу [4].

Зерттеушілер Д. . Хлестова мен К.Г. Попов құпия ақпаратты техникалық қорғау екенін атап өтті мақсатты және үздіксіз жүргізілуі керек оның өмірлік циклінің әр кезеңі және күрделі болу экономикалық, сондай-ақ құқықтық әдістермен бірге ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету.(5) Жаңарту ақпаратты қорғаудың юрисдикциялық формаларына да қажет. Мұнда жаңа шешімдерді заң ғылымдарының докторы И.М. Рассолов ұсынады, виртуалды кеңістікте қалыптасқан құқықтық қатынастарды тұтастай талдай отырып және «интернет-құқық» заң ғылымының жаңа бағытының негізін қалаушы бола отырып, ол «қол жетімділігі шектеулі Ақпарат» ұғымын қажет болған жағдайда әлемнің көптеген құқықтық жүйелерінде бар «жеке ақпарат» санатына ауыстыру керек деген қорытындыға келеді. «Дербес деректер туралы» Заңның ережелерін ескере отырып, «құпиялылық (азаматтардың жеке ақпаратын қорғау) туралы» заң қабылданды. «Бұл заңда нақты критерийлер белгіленеді, оған сәйкес белгілі бір ақпаратты бөліп көрсетуге болады, оған кез-келген жағдайда адамның келісімінсіз қол жеткізу мүмкін болмайды». Мұндай ақпарат денсаулық жағдайы, жеке өмірі туралы ақпарат, отбасылық құпия және т.б. болуы мүмкін.

Бұл заңда саясаткерлердің, қоғам қайраткерлерінің, суретшілердің және басқа да танымал адамдардың жеке өміріне араласу өлшемдерін анықтау қажет. Сондай-ақ, ол мыналарды ұсынады:

– сот төрелігінің жылдам рәсімі (сот және тергеу органдары интернеттегі ақпаратқа үнемі

қол жетімді болуы керек және жаңа сот талқылауы құрылуы керек);

– қатысушылардың заңды жауапкершілігін нақтылау, онда автор өзін өзі орналастырған ақпаратпен сәйкестендіруді міндеттеуі керек;

– халықаралық құқықтық ынтымақтастықты одан әрі дамыту;

– коммуникацияның әртүрлі нысандарына, виртуалды қоғам қатысушыларына жәрдемдесу;

– интернетте ұлттық сегменттің дамуына жәрдемдесу (мысалы, кириллицаны қолдана отырып домендік атауларды тіркеу)

– әлеуметтік желілерде адам туралы,жеке ақпаратты ашық жариялайтын көптеген беттер бар. Қауіпсіздіктің жеткіліксіздігі сондай-ақ басқа да қоғамдық желілерде жарияланған талап ететін тіркеулер,толтыру нәтижесі құқық бұзушылыққа апарады.

«Дербес деректер және оларды қорғау туралы» ҚР Заңының 4 бабында былай делінген: «Дербес деректер – бұл белгілі бір немесе анықталатын жеке тұлғаға (дербес деректер субъектісіне) тікелей немесе жанама қатысты кез келген ақпарат». «Дербес деректерді өңдеу-кез келген әрекет (операция) немесе автоматтандыру құралдарын пайдалана отырып жасалатын әрекеттер (операциялар) жиынтығы немесе мұндай құралдарды дербес деректер (бұл жазбаны жинауды, жүйелеуді және т.б.)». «Оператор-жеке деректерді өңдеуді ұйымдастыратын және жүзеге асыратын, сондай-ақ жеке деректерді өңдеудің мақсаттары мен мазмұнын анықтайтын мемлекеттік орган, муниципалды орган, заңды немесе жеке тұлға» (8). Алайда осы тұжырымдамада белгілі бір олқылықтар бар «операторды» (дербес деректерді өңдейтін тұлға) нақты регламенттеу жоқ. Бұл тек лауазымды тұлға немесе осындай өңдеуге тап болған кез келген адам. Сондай-ақ, мемлекет өзінің лауазымына байланысты емес жеке мәліметтермен жұмыс істейтін «операторларды» қалай қадағалайтыны белгісіз [5].

Шектеулі қол жетімділік туралы барлық ақпаратты нақты ажырату керек. Жоғары құпиялылық ақпарат болуы мүмкін жағымсыз, сондықтан сақтауға белгілі бір теңгерімділігі. Заң ғылымдарының кандидаты О.А. Потрашкова коммерциялық құпия институты, деп атап өтті. Оған қатысты ақпарат экономикалық негізділік пен уақтылық принципіне негізделуі керек. Артық құпиялылық пайда жоғалтуға әкеледі, шамадан тыс ашықтық теріс салдарға әкеледі. Өнімді өткізу нарықтарының кеңеюіне, оның сапасының жақсаруына кепілдік беретін ақпаратты немесе оның бір бөлігін ғана қорғауды қамтамасыз еткен дұрыс. Ақпараттың мұндай бөлігін бөлектеу үшін заң шығарушы оның нақты немесе ықтимал коммерциялық құндылығының өлшемін қолдануы керек. Осылайша, құпия ақпаратты рұқсатсыз пайдаланудан қорғау үшін жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, мыналарды ұсынуға болады:

– заңмен құпия ақпараттың қатаң және шектелген иерархиясын сақтау, оны тең құқықтық қорғау;

– интернетте таратылатын азаматтардың жеке өміріне тікелей қатысты қосымша құқықтық актілерді енгізу (құқықтық реттеу тіркеуді және әлеуметтік желілерді қажет ететін жалпыға қол жетімді сайттар);

– желіде ақпаратты қорғау саласында бірыңғай халықаралық құқықтық кеңістік құру;

– кез-келген құпия ақпаратпен жұмыс істейтін адамдарға қатысты немқұрайдылық үшін заңнаманы қатаңдату өзінің кәсіби міндеттеріне байланысты ақпаратты;

– қол жетімділігі шектеулі ақпаратпен жұмыс істей алатын адамдар тобын нақты анықтау.

Егер заң шығарушы осы критерийлерді сақтаса, белгілі бір құқықтық олқылықтарды жоюға болады, бірақ сонымен бірге виртуалды ақпараттық кеңістікті дамыту бір орында тұрмайтындығын және ол заңнамадан озып кетпеуі керек, бірақ онымен бірге жүру керек екенін ұмытпау керек.

Қорыта айтқанда әлеуметтік коммуникативтік процесс жеке тұлғадан бастап қоғамға дейінгі барлық әлеуметтік субъектілердің қалыптасуының, дамуы мен жұмыс істеуінің қажетті және маңызды алғышартын білдіреді, өйткені ол адамдар мен олардың қауымдастықтары арасындағы байланысты қамтамасыз етеді. Әлеуметтік желілер адам арасындағы байланысты, әлеуметтік тәжірибені жинақтау мен беруді, оны байытуды, еңбекті бөлуді және оның өнімдерімен алмасуды, бірлескен қызметті ұйымдастыруды, мәдениетті, ақпаратты тез таратуды

қамтамасыз етеді. Әлеуметтік коммуникациялар арқылы мемлекеттік басқару жүйесін қоса алғанда қоғамды басқару да жүзеге асырылады.

Әдебиет

1. «Ақпараттандыру туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 24 қарашадағы №418-V Заңы (2022.03.05. берілген өзгерістер мен толықтырулармен). Қазақстан Республикасының Ақпараттандыру туралы заңы, 2-бап. Қазақстан Республикасының ақпараттандыру туралы заңнамасы

2. Бурдов С.Н. құпия ақпараттың әкімшілік-құқықтық режимдері. Дис. ... канд. юрид. ғылымдар. Санкт-Петербург: РАНХиГС, 2015. 196 б.

3. Бурдов С.Н. Құпия іс жүргізу жүйесі құпия ақпаратты қорғау нысаны ретінде: нормативтік және ұйымдастырушылық аспектілер / / Басқарушылық кеңес беру – №3 (63). – М.: «РАНХи ГС», 2014. – 133-139.

4. Потрашкова О.А. Коммерциялық құпия: мәселе құқықтық қорғау. // Ақпараттық Құқық – №1. 2013. [Электрондық ресурс] http://www.centerbereg.ru/h250.html (өтінішбергенкүні 15.11.2016ж.)

5. Сухова А.Р., Гатиятуллин Т.Р. Әлеуметтік желілердегі жеке деректерді қорғау мәселесіне // ғылым символы. – №1-2. – Уфа: «Омега сайнс», 2016 – Б. 101-102.

ТУРГУМБАЕВ М.Е.
доцент кафедры юриспруденции Казахский национальный университет им. аль-Фараби, доктор PhD

ДАНИЯРОВ С.Д.
докторант 3 курса Казахский национальный университет им. аль-Фараби

ЖАПАРБЕК А.М.
магистрант 2 курса Казахский национальный университет им. аль-Фараби

ОБРАЗОВАНИЕ И КУЛЬТУРА КАК КЛЮЧЕВЫЕ ФАКТОРЫ В СОТРУДНИЧЕСТВЕ ГОСУДАРСТВА И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА ДЛЯ СОЗДАНИЯ ДОБРОПОРЯДОЧНОГО ОБЩЕСТВА

Образование и культура играют важную роль в формировании добропорядочного общества в любой стране, включая Республику Казахстан. Эти два ключевых фактора являются основой для сотрудничества государства и гражданского общества, их взаимодействие и взаимопонимание способствует созданию устойчивой и процветающей общественной среды.

Образование является фундаментальным элементом развития каждого гражданина и нации в целом. Вложения в образование способствуют увеличению качества жизни, уровня знаний и культуры людей. В образованном обществе граждане лучше понимают свои права и обязанности, а также готовы принимать активное участие в жизни государства. В Республике Казахстан правительство уделяет большое внимание образованию, развивая систему образования и обучая молодежь с учетом современных вызовов и тенденций.

В последние годы в Казахстане наблюдается значительное развитие образовательной системы. Внедрение новых методик обучения, обновление учебных программ, повышение квалификации педагогических кадров - все это способствует улучшению образовательного процесса в стране.

Одним из главных достижений казахстанского образования является внедрение системы tpilingual education, которая предполагает обучение на трех языках: казахском, русском и английском. Это позволяет выпускникам быть готовыми к конкурентной борьбе на мировом рынке труда и обеспечивает им широкие перспективы для развития карьеры.

Кроме того, важным направлением развития образования в Казахстане является внедрение инновационных технологий в учебный процесс. Это включает в себя использование интерактивных учебных материалов, онлайн-обучение, цифровые платформы для дистанционного обучения и многое другое. Такие подходы не только сделают обучение более интересным и эффективным, но и подготовят молодежь к цифровой экономике и современным технологиям.

Казахстанские вузы и техникумы также активно сотрудничают с ведущими международными учебными заведениями, проводят обмен студентами и преподавателями, что способствует развитию международного образования и позволяет студентам погрузиться в многообразие иностранных культур и языков.

Важным аспектом развития образования в Казахстане является также обеспечение доступности образования для всех слоев населения. Государство активно поддерживает социально уязвимые группы населения, предоставляя им возможность получить качественное образование и повысить свой социальный статус.

Общественное участие также играет важную роль в развитии образования в Казахстане. Активное участие общественных организаций, педагогических и родительских объединений способствует созданию благоприятной образовательной среды и повышению качества образования.

Отсюда следует, что развитие образования в Республике Казахстан является приоритетным направлением государственной политики, что позволяет стране обеспечить своим гражданам современные знания, навыки и возможности для успешной карьеры и личностного развития.

Культура также играет важную роль в формировании добропорядочного общества. Национальная культура, традиции, история – все это объединяет людей и формирует их общественное сознание. Уважение к культуре и традициям своей страны способствует укреплению национального самосознания и сплочению общества. В Республике Казахстан государство поддерживает

культурные и искусственные проекты, способствуя сохранению и развитию культурного наследия народов, населяющих страну. Важно понимать, что разнообразие культур и традиций является необходимым элементом формирования добропорядочного общества. Оно обогащает наше мировоззрение, открывает новые горизонты и позволяет нам лучше понимать друг друга.

Культура также играет важную роль в сохранении моральных ценностей и норм морали. Она способствует формированию толерантного и уважительного отношения к другим людям, их культуре и традициям. Благодаря культуре мы можем развивать свои эмпатические способности, становиться более открытыми и понимающими.

В современном мире, где глобализация и возрастающая мобильность людей приводят к смешению различных культур, особенно важно сохранять и развивать уникальные культурные особенности и традиции. Это позволяет нам сохранить свою идентичность, а также обогащает общество новыми идеями и практиками. Поэтому важно поддерживать и развивать культурные программы, инициативы и проекты, которые способствуют сохранению и продвижению культурного наследия.

Итак, культура играет невероятно важную роль в формировании добропорядочного общества. Она объединяет людей, сохраняет и развивает их идентичность, способствует развитию толерантности и уважения. Поэтому необходимо уделять должное внимание культурным и образовательным программам, которые помогают поддерживать и развивать культурное наследие и ценности.

Сотрудничество между государством и гражданским обществом в сферах образования и культуры является необходимым для создания добропорядочного общества в Республике Казахстан. Государство и гражданское общество должны работать в тесном контакте, обмениваться опытом и идеями, развивать образовательные и культурные программы, способствующие национальному единству и интеграции.

Таким образом, образование и культура являются ключевыми факторами в сотрудничестве государства и гражданского общества для создания добропорядочного общества в Республике Казахстан. Инвестирование в образование и культуру способствует формированию сознательного, ответственного и толерантного общества, способного к долгосрочному развитию и процветанию.

Литература

1. Назарбаев Н.А. (2014). Стратегия «Казахстан-2050»: Новый политический курс состоявшегося государства. – Астана: ТОО Издательский дом «Қазақстан».

2. Исаев К.К. (2017). Образование и культура как факторы формирования добропорядочного общества в Республике Казахстан. – Алматы: ИД «Қазақ университеті».

3. Кузембаева Г.К. (2018). Государство и гражданское общество: теория и практика взаимодействия. Алматы: ИД «Қазақ университеті».

4. Бектурганова Г.К. (2018). Культура как фактор формирования добропорядочного общества. Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева, 4(174), 102-107.

5. Каирбеков, Н.К. (2019). Государство и гражданское общество: пути и формы сотрудничества в контексте формирования добропорядочного общества. Известия НАН РК. Серия общественных наук, 3(423), 13-21.

6. Стратегия развития образования Республики Казахстан до 2025 года https://new.ras.ru/work/vzaimodeystvie-s-nauchno-obrazovatelnym-soobshchestvom/strategiya-razvitiya-obrazovaniya/

7. Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана Стратегия «Казахстан-2050»: Новый политический курс состоявшегося государства.

8. Концепция развития гражданского общества в Республике Казахстан на 2019-2025 годы https://www.kpms.ru/Procedury/Concept.htm

ЖҰМАДИЛОВА Н.С.
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті заң факультетінің 1-курс докторанты

ПОРНОГРАФИЯЛЫҚ МАТЕРИАЛДАРДЫҢ ЗАҢСЫЗ АЙНАЛЫМЫН ҚЫЛМЫСТЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ БАҒАЛАУ

Отандық құқықтық жүйе жыныстық қатынастардың интимдік сипатына және порнографиялық материалдарды (заттарды) көпшілік алдында көрсету (тарату) жағдайларының қоғамдық санаға зиянды әсеріне қатысты моральдық нормаларды сақтау қажеттілігіне негізделген. Порнография – қазіргі қоғамның ең өткір және өзекті мәселелерінің біріне айналған нарықтық жабайы сауданың кеңінен дамыған бір саласы.

Қазақстанда порнографияға қатысты қылмыстық-құқықтық база Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінде белгіленген. ҚР ҚК 311-бабына сәйкес порнографиялық материалдарды немесе заттарды заңсыз тарату, өндіру, тарату мақсатында сақтау, сондай-ақ сатып алу, өткізу немесе дайындау қылмыстық жазаланатын іс-әрекеттер болып табылады. Аталған қылмыстарды жасағаны үшін айыппұл салынуы, қамауға алынуы немесе белгілі бір мерзімге бас бостандығынан айырылуы мүмкін [1].

2000 жылғы 15 қарашадағы Бас Ассамблеяның 55/25 қарарымен қабылданған трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы БҰҰ конвенциясы, егер қылмыс бірнеше мемлекетте жасалсанемесе оны дайындаудың, жоспарлаудың, басқарудың немесе бақылаудың елеулі бөлігібасқа мемлекетте орын алса, трансұлттық сипатта болатыны айқындалған. Яғни, аталған жағдайлар порнографиялық материалдардың немесе заттардың таралуын трансұлттық қылмыстардың қатарына жатқызуға мүмкіндік береді. Алайда, порнографиялық материалдардың заңсыз айналымының алдын алуда, аталған қызметтің заманауи формаларына қарсы тұруға осы салада бірыңғай халықаралық құжаттың болмауы да дәл қазір қылмыспен күресуге теріс әсерін тигізіп жатыр. 1923 жылы 12 қыркүйекте қабылданған және осы уақытқа дейін қолданыста болған порнографиялық басылымдардың айналымы мен саудасының жолын кесу туралыхалықаралық конвенцияның ережелері ескірген. Сондай-ақ,еліміздің қазіргі қылмыстық-құқықтық нормаларына қайшы келеді.Аталған негіздерді ескере отырып,порнографиялық материалдардың заңсыз таралуы трансұлттық сипатта орын алатын қылмыстар ретінде қарастырылуы қажет деген тұжырымға келдік. Ал, қоғамның рухани кедейленуінің алдын алу үшін, бұл объектілердің заңсыз айналымын реттейтін отандық және халықаралық құқықтық нормаларды жетілдіру де маңызды сипатқа ие.

Порнографиялық сипаттағы бейнетаспаларды таратуға тыйым салынса да, оның насихатталуы мерзімді баспасөздер арқылы да жүргізілуде. Осыған орай, эротикалық сипаттағыматериалдарды басатын мерзімді баспа басылымдарының нарықтық мониторингін жүргізу үшін құқық қорғау органдарының рейд жүргізуі орынды деп санаймыз. Мысал келтіретін болсақ, «Караван», «СПИД-инфо», «Экспресс-Казахстан» және «Время» газеттерінде анайы суреттердің жарияланғаны белгілі болған. Суреттер жарияланымынан бөлек, анайы сипаттағы мақалалар да аз емес. Сондықтан, анайы суреттер жарияланған басылымдардың редакцияларына тағайындалатын жазаны қатаңдатып немесе салынатын айыппұл көлемінұлғайту керек деген ұсынысымыз бар.

Жоғарыдағы негіздерді ескере отырып, порнографиялық материалдардың заңсыз айналымын реттеу үшін заңнамаға толықтырулар енгізу де аздық етпес. Біріншіден, порнографияның не екенін анықтау қарапайым азаматтар арасында да, заңгерлер мен заң шығарушылар арасында да дау-дамай мен түсініксіздікті тудыруы әбден мүмкін. Себебі, бұл мәселе жыныстық қатынасқа бағытталған мазмұнға қатысты әртүрлі мәдени, этикалық және құқықтық көзқарастарға байланысты көрінеді. Мысалы, технологиялық прогресстің де ескерілуі міндетті. Технологияның дамуымен және жаңаәлеуметтік желілердің күн санап пайда болуымен порнографияның не екенін анықтау қиындай түсуде. Мысалы, әлеуметтік желілерде немесе онлайн ойындарда сексуалдық тұрғыдан ашық сипаттағы фотосуреттер мен видеоматериалдарды порнография немесе басқа нәрсе ретінде саралау қиын болуы мүмкін. Сондықтан, заңнамада порнографияның нақты ұғымы болуы аса маңызды аспектілердің бірі.

Екіншіден, интернет-ресурсты (сайтты) нақты уақыт режимінде, яғни онлайн пайдалану арқылы жүзеге асырылатын порнографиялық материалдарды таратуды бөлек тармақ бойынша саралау. Осы тұста, Ресейлік заңгерлер В.В. Ровнейко мен А.В. Кайшев әлеуметтік мораль және жалпы қабылданған мораль нормалары тұрғысынан жыныстық сипаттағы онлайн-қызметтер қылмыстық құқықбұзушылық қатарына жатпайтындығын айтқан. Себебі, нақты уақыт режимінде өткізілетін бұл қызмет түрі порнографиялық материалды тарату белгілерге сәйкес келмейді дейді ғалымдар. Сол себепті, онлайн режимдегі платформаларда порнографиялық материалдарды таратуды саралау үшін қосымша тармақтың қажеттілігі сөзсіз.

Қылмыстың жазасынан бұрын, оның себебін анықтап алу керек. Біріншіден, рухани азғындық, тәрбие, білімнің жеткіліксіздігінен қылмыстың осы түріне барады. Екіншіден, БАҚ құралдары мен интернет желілеріндегі ашықтан-ашық жарияланып жүрген жарнамалардың да әсері бар. Осы пікірімен дәйек болатын шетелдік ғалымдардың пікіріне тоқталсақ. Келли Г: «Интернет желісі арқылы кәмелетке толмаған жастардың порнографиялық материалдарды тасымалдауы қорқыныш тудырады. Интернет желісіндегі мониторинг онлайн чаттарда әрбір бесінші баланың осындай материалдармен уақыт өткізетіндігін анықтаған. Ал дәл осы бап бойынша сотталған қылмыскерлердің 70 пайызы кәмелетке толмаған балаларға арам пиғылын жүргізген»,-деп жазады [2, 64]. Я. Кротов:«Қазіргі заманда порнографиялық материалдарды адамдар ашықтан-ашық сатып ала алады. Тіпті, тегін де қол жеткізуге болады. Порнографиялық кадрларды жарнама ретінде қолданып жүрген интернет-сайттарды көріп жүрміз. Бұл, ең алдымен, қызығушылық тудырады. Қызыққан жұрт оны сатып алады. АҚШ-та жүргізілген сауалнама деректерінде таратылған порнографиялық материалдың 30 пайызы талап етілмеген, пошта хабарламалары арқылы жеткен», – деген ақпарат береді [3, 111].

Сондай-ақ, порнографиялық материалдар мен заттардың заңсыз айналымының алдын алу мақсатында профилактикалық жұмыстарды жиі жүргізу маңызды. Порнографиямен байланысты қылмыстардың алдын алудыңарнайы шараларын атап өтетін болсақ:

– порнографияны таратуға қарсы іс-қимыл туралы нормативтік құқықтық базаны жетілдіру;

– сараптаманы жүзеге асыратын мекемелерді қажетті әдістемелік ұсынымдар мен қамтамасыз ету;

– интернеттегі порнографиялық өнімдермен заңсыз әрекеттерді шектеуге бағытталған шараларды әзірлеу және жүзеге асыру;

– жыныстық-ағарту және тәрбие бағдарламаларын, оның ішінде кәмелетке толмағандарға арналған бағдарламаларды жасау және енгізу;

– порнографиялық материалдардың немесе заттардың заңсыз айналымы саласындағы қылмыстарға қарсы күреске және олардың алдын алуға бағытталған ішкі істер органдарының мамандандырылған бөлімшелерін құру;

– халыққа сексологиялық және сексопатологиялық көмек көрсету;

– діни нормалардың беделін сақтау және азаматтардың бойында оларға құрметпен қарауды қалыптастыру;

– порнографиялық материалдарды немесе заттарды тұтынушылар үшін жауапкершілік шараларын белгілеу.

Мәселеге криминологиялық аспектіден қарайтын болсақ, құқық саласындағы қызметкерлерге арналған міндеттер бар: Олардың қатарына мынандай 3 түрлі міндетті жатқызамыз:

1. Аналитикалық, яғни зерттеу міндеті. Қылмыстылықты, оның себептерін,қылмыскердің тұлғасын, жәбірленушінің иінез-құлқы мен тұлғасын (виктимологиялық аспектілрді) зерделеп талдау.

2. Болжау міндеті – криминогендік құбылыстардың болашақтағы өзгерістері туралы негізді ұсыныстар жасау.

3. Әртүрлі жолмен тәжірибелендіру. Бұл қылмыстылықтың алдын алуға келеді, сол сияқты виктимологиялық профилактинады да қолдануды көздейді [4, 135].

Аталған мәселелерді шешу жолында құқық саласындағы қызметкерлерге үлкен жауапкершілік артылып тұр. Зерттеу, болжау, тәжірибеде қолдану криминологиялық аспектіде үлкен рөл атқарады. Анонимді сауалнаманың нәтижесіне қарайтын болсақ:

Интернет желісінде өз еркіңізден тыс порнографиялық материалдарға жиі кезігесіз бе?

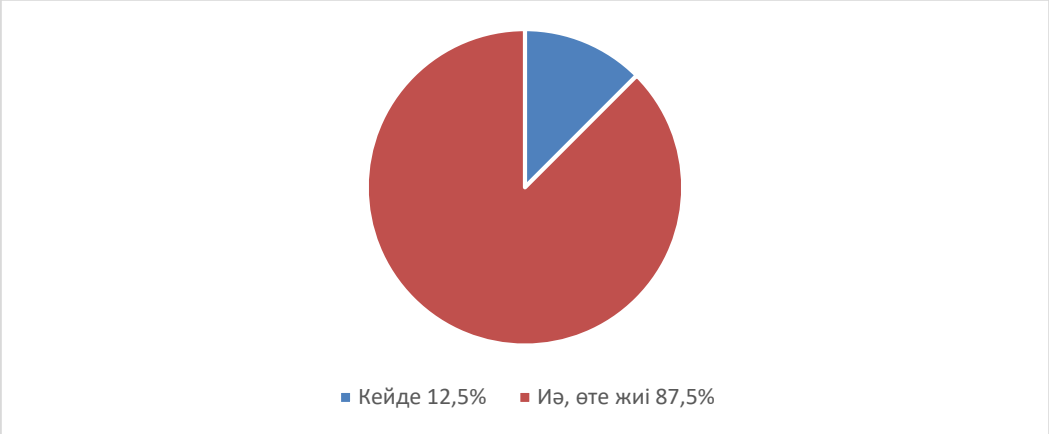

Бұл суреттен байқағанымыздай, сауалнамаға қатысушылардың 87,5%-ы порнографиялық материалдарға жиі кездесетінін айтқан. Одан кейінгі үлесті «кейде» батырмасын таңдағандар алса, мүлде кездестірмейтіндер жоқтың қасы. Бұл дегеніміз еліміздегі порнография және заттар айналымына қатысты қылмыстық істердің өршуі тез екендігін көрсетеді.

Порнографиялық материалдарды өндіру және сату экономиканың кез келген басқа саласы сияқты талай жылдардан бері экономиканың бір бөлігі болып келеді. Біреуге анайы көрініс болғанымен, біреулер үшін табысты бизнес. Бұл саланың жаһандық айналымы шамамен 97 млрд $ құрайды. Қарапайым мысал: ағылшын тілінде порнографиялық материалдарды Google-ге жазатын болсаңыз – 1 900 000 000 нәтиже шығады. Сондықтан, порнография – кейбір елдерде бюджетті толықтырудың тамаша тәсілі. Порнографиялық өнімдер АҚШ-тағы барлық салық түсімінің 8 пайызын құрайды. Чехияда – 5%. Ал кейбір неміс елдерінде бұл көрсеткіш 20 пайызға дейін жетеді. Көп елдерде аталған «бизнес» түрімен айналысуға тыйым салынғанымен, көлеңкелі түрде-ақ тарап, талайға табыс түсіріп тұр [5].

Қорытындылай келе, адамзаттың ашық насихатталып жатқан өнімдердің құрбанына айналып кетпеуі үшін, рухани азғындықтың алдын алу керек. Бұл тұста, қоғамды улаудың бір құралы ретінде танылған порнографиялық материалдардың заңсыз айналымын тоқтату үшін халықты жыныстық тұрғыдан сауаттандыру, интернет технологияларды ұтымды қолдануды ұйымдастыру және т.б. сияқты жұмыстар атқарылуы тиіс.

Әдебиет

1. ҚР Қылмыстық Кодексі // Интернет-ресурс: https://kodeksy-kz.com/ugolovnyj_kodeks/311.htm

2. Кротов Я. Размышления о порнографии //Искусство и кино. – 1992. – № 7. – С. 107

3. Жұмағали А. Криминология. Жалпы бөлім. Дәрістер. – Алматы: «Издательство LEM» ЖШС, 2014. – 120б.

4. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. 80000 слов и фразеологических выражений. – М., 200. – С. 456

5. Caroline Keen, Ronald Kramer, Alan France. The pornographic state: the changing nature of state regulation in addressing illegal and harmful online content // Media, culture, & Society. – 2020. – №42 (7).1175-1192 p

САБИТОВ К.А.
докторант Университет Кунаева

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ВИРТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ И ВЕЩЕЙ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ НА ПРИМЕРЕРЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Правоохранительные органы составляют значительную часть государственной системы органов власти. Деятельность правоохранительных органов призвана обеспечить правовой подход к решению многочисленных проблем взаимоотношения государства и граждан, соблюдению правопорядка, обеспечения государственной и общественной безопасности во многих странах, а также в Республике Казахстан.

Мировые современные тенденции требуют развития новых подходов в правоохранительной деятельности, ориентации глобальных цифровых платформ для системы, новых цифровых методов осуществления производства, стремительного распространения цифровой информации и др., что вносит существенные изменения в повседневный уклад.

Общая цифровизация в Республике Казахстан не могла обойти стороной и правоохранительный сектор. Правоохранительные органы РК в XXI веке кардинально изменились.

На фоне быстрого развития цифровой экономики в Республике Узбекистан, Республике Казахстан, Республике Кыргызстан и других стран Центральной Азии, также во многих странах мира вопросы, связанные с правовым статусом виртуальной собственности и вещей в сети Интернет, становятся актуальными. Настоящая статья направлена на проведение анализа существующего законодательства и предложений практических рекомендаций для развития соответствующего правового регулирования виртуальной собственности в сети Интернет.

В научной статье автор анализирует, приводит пример решения данной проблемы (темы), а также раскрывает сущность развития цифровизации на территории Республики Казахстан и международного опыта. Стоит отметить, что вышеуказанная тема очень актуальна, так как в настоящее время в XXI веке цифровизация развивается динамичными темпами.С развитием цифровой экономики в Республике Казахстан возникает необходимость в определении правового статуса виртуальных активов. Данная статья направлена на анализ законодательства Республики Казахстан и его соответствия цифровым вызовам владения виртуальной собственностью и вещами в Интернете.

1 сентября 2023 года Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Кемелевич Токаев в своем Послании народу Казахстана «Экономический курс Справедливого Казахстана» подчеркнул необходимость развития в стране IT-отраслей. Президент РК отметил, что уделяет повышенное внимание вопросам цифровизации и внедрения инноваций.

«Перед нами стоит стратегически важная задача – превратить Казахстан в IT-страну. Достижения в сфере цифровизации у нас уже имеются – мы в числе мировых лидеров по индексу развития электронного правительства и финтеха. Объем экспорта отечественной IT-отрасли только за прошлый год вырос в пять раз. До конца текущего года этот показатель может достичь 500 миллионов долларов. Но и это не предел. Новая задача правительства – довести экспорт IT-услуг до одного миллиарда долларов к 2026 году» – подчеркивает Президент РК Касым-Жомарт Кемелевич Токаев.

По словам Президента РК, вышеуказанным задачам будет содействовать открытие совместных предприятий с крупными зарубежными IT-компаниями. Правительству надлежит внести детальные предложения по этому вопросу [1].

Стоит отметить, что по данным в международной практике условия быстрого развития технологий в сети Интернет становится всё более актуальной проблемой определения правового статуса виртуальной собственности и вещей. Настоящая статья проводит анализ существующих правовых подходов к виртуальным активам и предлагает решения для развития соответствующего правового регулирования [3].

С развитием цифровой экономики в сети Интернет возникает необходимость в определении правового статуса виртуальных активов на территории Республики Казахстан, а также в

странах СНГ. Вопросы владения, передачи и защиты таких активов становятся все более актуальными. Настоящая статья направлена на анализ правовых аспектов владения виртуальной собственностью и вещами в сети Интернет.

Правовой статус виртуальной собственностипредставляет собой цифровые активы, которые могут иметь ценность для пользователей. Определение их правового статуса является ключевым вопросом в цифровой эпохе не только для Республики Казахстан, но и для всего человечества.

Если говорить про *«Правовые аспекты владения данными в Интернете»*, то анализ существующих правовых систем в различных юрисдикциях позволяет выявить проблемы, связанные с определением владения виртуальной собственностью – данные взяты из мировой практики [2].

Также стоит отметить, что важным аспектом в научной статье является ряд предложений по регулированию и решению данной темы. В статье рассматриваются возможные подходы к правовому регулированию виртуальной собственности, включая разработку новых законодательных актов.

Правовой статус и определение виртуальных вещей: виртуальные вещи включают в себя цифровые объекты, такие как валюта в онлайн-играх или цифровые коллекции (картины, аксессуары и другие.). Определение их правового статуса также требует внимания [5, 6].

Правовая ответственность: Анализ вопросов ответственности за ущерб или утрату виртуальных вещей и предложения по их решению [5, 7].

Защита прав собственности: Рассмотрение мер по защите прав собственности на виртуальные вещи, включая возможные судебные практики и международные стандарты [4].

Защита авторских прав в сети Интернет по данным международного опыта. Интернет – сокращённая форма технического термина internetwork5, обозначающего компьютерные сети, сопряжённые воедино посредством сетевых шлюзов, обеспечивающих унификацию различных сетевых протоколов и функционирование этих сетей как единого целого. Так стали называть глобальное информационное пространство, выстроенное на принципе подобного объединения различных сетей с использованием общего набора сетевых протоколов TCP/IP. Интернет представляет собой универсальное информационное пространство, в котором объекты интеллектуальной собственности, выраженные в цифровом представлении, могут не только в отдельных случаях пересекать границы государств, подобно материальным объектам в традиционных отношениях – но в котором они делают это постоянно. Даже в процессе просмотра автором собственного сайта информационные потоки могут идти через несколько национальных границ.

Рассмотрим наиболее существенные международные соглашения, регулирующие использование произведений в современном информационном обществе. ***Бернская конвенция об охране литературных и художественных произведений (англ. Berne Convention forthe Protection of Literary and Artistic Works)*** стала первым и наиболее значимым международным соглашением в области авторского права. Продолжает действовать свыше ста лет и в настоящее время администрируется ВОИС. Бернская конвенция устанавливает ряд принципов международного авторского права для своих участников:

– Принцип национального режима – в соответствии с которым каждая страна-участница конвенции предоставляет гражданам других стран-участниц по меньшей мере те же авторские права, что и собственным гражданам. Любые судебные разбирательства по поводу подпадающих под конвенцию произведений происходят по законам страны, на территории которой они используются (издаются, публично исполняются, передаются в эфир и т.д.). В отличие от, к примеру, договорного права, действие иностранного законодательства внутри страны не допускается. Принцип независимости охраны – охрана произведения в каждой стране не зависит от охраны произведений в других странах, в том числе в стране происхождения произведения. Из этого есть исключение – закон может предусматривать прекращение охраны произведения, срок охраны которого уже истёк в стране происхождения произведения.

– Принцип автоматической охраны – авторское право не требует для использования каких-либо предварительных формальностей (типа регистрации, особого заявления о претензиях, раз-

решения властей и т.д.) и возникает автоматически в момент фиксации произведения в материальной форме (для граждан стран-членов конвенции) или первой публикации (для опубликованных в этих странах произведений иностранных авторов).

– Презумпция авторства – в отсутствие доказательств обратного автором считается тот, чьё имя или псевдоним указаны на обложке книги. Конвенция не содержит определение авторства, поэтому в разных странах понятия об авторстве некоторых произведений могут отличаться. Бернская конвенция устанавливает минимальный уровень авторских прав, которые должны предоставлять страны – члены конвенции в течение всей жизни автора с момента создания произведения и 50 лет после его смерти.

Всемирная конвенция об авторском праве (ВКАП, Женевская конвенция 1952 года, англ. Universal Copyright Convention) – второе из основных международных соглашений по охране авторского права, действует под патронажем ЮНЕСКО. Принята на Межправительственной конференции по авторскому праву в Женеве 6 сентября 1952 года. В отличие от Бернской конвенции, находящей сам факт опубликования произведения достаточным основанием для охраны авторских прав, Женевская конвенция требует для этого соблюдения определенных формальностей, вызванных тем, что по национальным законодательствам некоторых стран для охраны произведения необходим ряд формальных процедур, таких, как депонирование, регистрация и т.п. Минимальный срок охраны авторских прав, установленный Женевской конвенцией ниже, чем у Бернской и равен 25 годам после смерти автора. По своему содержанию она носит более универсальный характер, что делает возможным участие ней стран с различным законодательством в области авторского права. Во Всемирной конвенции более широко представлены государства с различными системами авторского права.

Авторское право США. Основным нормативно-правовым актом США в отношении авторского права в интернете является Закон об авторском праве в цифровую эпоху (DMCA, Digital Millennium Copyright Act). Он повышает ответственность за нарушение авторских прав в интернете, но в то же время защищает провайдеров, хостеров и прочих субъектов данных правоотношений от ответственности за действия пользователей. Digital Millenium Copyright Act – это закон, обеспечивающий соблюдение авторского права в цифровую эпоху. Его приняли в 1998 году в США, и действует он, соответственно, только в американской юрисдикции. DMCA состоит из двух частей: первая, «защита от обхода», устанавливает ответственность за обход шифрования, а вторая, «отслеживание и уведомление», позволяет оперативно удалять нарушающий авторское право контент из сети, без необходимости тратить время и деньги на суды с нарушителем. Если на сайте обнаружена нелегальная копия фильма, альбома, игры или любого другого объекта авторского права, правообладатель отправляет уполномоченному представителю сервис-провайдера «Take down Notice», в котором излагает свои претензии и, в том числе, подтверждает искренность своих намерений или «good faith belief» в то, что контент был злостно «украден». Сервис-провайдер, получив такое уведомление, либо удаляет контент с сохранением резервной копии, либо скрывает его из результатов поиска.

Авторское право Европейского союза. В Европейском союзе в настоящее время действует во многом аналогичная американскому Закону об авторском праве в цифровую эпоху (DMCA) Директива ЕС об авторском праве (EUCD, Europe an Union Copyright Directive). Среди особенностей Директивы, относящихся к области рассмотрения настоящей работы – признание различия между «reproductionright» – актом воспроизведения (ст. 2) и rightof «communication to the public» – «правом сообщения для всеобщего сведения», а также «making available to the public» (ст. 3) – «доведения до всеобщего сведения» [13].

Опыт Республики Казахстан. В июле 2023 года Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Кемелевич Токаев назвал 5 приоритетов цифровой трансформации Казахстана.

Отмечается, что Казахстан выступает в качестве привлекательного пространства для развития инноваций, цифрового производства и творчества. Это особенно важно в свете сложившейся геополитической обстановке и в условиях макроэкономических вызовов. При этом цифровая трансформация является одним из определяющих факторов конкурентоспособности как отдельных компаний, так и крупных регионов.

Приоритет №1 – человекоцентричность. Речь идет о предоставлении гражданам современных услуг. В частности, планируется осуществить переход к качественно новому формату цифровизации госуправления – Invisible Govern ment. Суть заключается в том, что главный фокус государственной политики сосредоточен на человеке, его нуждах и интересах. Все государственные услуги будут максимально переведены в электронный формат.

Приоритет №2 – создание благоприятных условий для ИТ-отрасли. Казахстан намерен стать ведущим игроком в сфере новых цифровых технологий, криптоиндустрии, а также регулируемого и прозрачного цифрового майнинга. Развитие ИТ-сектора является важным направлением государственной деятельности. Будут созданы условия для привлечения международного капитала в казахстанскую цифровую экосистему.

Приоритет №3 – масштабная модернизация ИТ-инфраструктуры. Казахстан формирует цифровую инфраструктуру, сопряженную с международными коридорами и трансграничными потоками данных. В частности, совместно с азербайджанскими партнерами начата работа на транскаспийском участке для подключения к мировым центрам концентрации трафика. На местный рынок привлекаются крупнейшие игроки сферы облачных вычислений.

Приоритет №4 – развитие цифровой экономики и индустрии 4.0. Данное направление предполагает инновационные гранты и налоговые преференции для технологического обновления и принятия цифровых решений. Для дальнейшего развития цифровой экономики правительству предстоит своевременно внедрять новые меры поддержки.

Приоритет №5 – укрепление человеческим капиталом. По мере цифровой трансформации растет потребность в квалифицированных ИТ-специалистах. Поставлена задача к 2025 году подготовить как минимум 100 тыс. таких сотрудников. Для достижения этой цели внедрено шефство профильных университетов над региональными вузами, расширено грантовое обучение, открыты 12 частных инновационных ИТ-школ [9].

В июле 2023 года портал Global CIO опубликовал исследование, посвященное казахстанскому ИТ-рынку и подготовленное в разрезе особенностей цифровой трансформации различных отраслей.

По словам авторов отчета, в 2022 году Казахстан вошел в топ-30 самых развитых в цифровом отношении стран мира. В мировом рейтинге Казахстан занимает 51-е место в Индексе развития ИКТ и 58 место – в Индексе сетевой готовности. К 2025 году правительство Казахстана планирует войти в число 20 лучших в Индексе развития электронного правительства ООН, в число 50 лучших в Индексе электронной коммерции B2C (BusinesstoConsumers) и в число 40 лучших стран по Индексу развития информационно-коммуникационных технологий.

Объем услуг, оказанных в Казахстане в сфере программирования, консультационных и других сопутствующих услуг, по итогам 2022 года составил 772 млрд тенге (примерно $1,67 млрд по среднему курсу доллара к тенге за 2022 год), что на 19,5% больше, чем годом ранее.

Крупнейшими экономическими и ИТ-центрами являются города Астана и Алматы: компании из этих городов производят 41,5% и 49% ИТ-услуг соответственно. Количество компаний, занимающихся разработкой программного обеспечения и консультационными услугами в сфере ИТ, за последние 4 года увеличилось в 2,7 раз, говорится в исследовании за 2022 год [10].

Финтех и банковский сектор. Рынок финтеха в Казахстане является одним из самых быстроразвивающихся в стране и крупнейшим в Центральной Азии. Банки активно сотрудничают с цифровыми компаниями и формируют экосистемы, а сервисы становятся персонализированными и способными решать широкий спектр задач, включая как финансовые, так и нефинансовые, указывают исследователи. По данным за 2022 год, 86% жителей Казахстана являются активными пользователями мобильных банков [8].

Цифровизация *в горно-металлургическом комплексе.* В 2022 году горнодобывающая отрасль в Казахстане была в начале пути цифровизации, однако применение цифровых технологий на некоторых предприятиях уже позволило получать значительные эффекты на всех этапах создания стоимости. Для цифровой трансформации горно-металлургическом комплексе (ГМК) главным стоп-фактором остается нехватка цифровых компетенций внутри компании, а именно проведение организационной, технологической и культурной трансформации, чтобы вся организация, включая работников производства и технологов, владела подходом data-driven и инструментами аналитики self-service, считают аналитики. Они перечислили несколько трендов в цифровизации ГМК в Казахстане:

– Использование искусственного интеллекта и промышленного интернета вещей в качестве инструментов экономической устойчивости предприятий;

– Импортозамещение в плане технологий и ИТ-поставщиков;

– Дефицит квалифицированных кадров: для цифровой трансформации нужно большое количество специалистов с глубоким пониманием горного дела и информационных технологий одновременно. Таких специалистов сейчас нет, их нужно обучать.

– Господдержка цифровой трансформации: запущен нацпроект «Горная индустрия 4.0» по объединению ИТ, добычи и подготовки специалистов в ВУЗах [8].

Строительная сфера. К концу 2022 года в Казахстане реализованы несколько государственных проектов, нацеленных на строительную сферу:

– Единыйгеопортал инфраструктурных данных (ЕГИД). В 2022 году оцифрованы 63,7% сведений об инженерных сетях застроенной территории, внесены 142 618 записей в слой «акт ввода в эксплуатацию», в системе работают 1908 пользователей;

– E-PSD – единая цифровая платформа для взаимодействия заказчиков и экспертных организаций по принципу «одного окна»;

– ИС «Казреестр» – система для автоматизированного сбора, обработки, хранения и анализа сведений в сфере государственной регистрации учета долей в жилищном строительстве. Она содержит уникальные номера проектов, уведомление ГАСК (получение разрешения на строительство), сведения о помещениях, электронные договоры долевого участия (функция автопроверки и авторегистрации договоров);

– e-QURYLYS – система для обеспечения мониторинга и прозрачности работ на всех этапах строительного процесса. В e-QURYLYS уже зарегистрировано более 25 000 объектов строительства, только за март 2022 года сдано 6230 отчетов;

– e-SHANYRAQ – система для повышения прозрачности и эффективности деятельности субъектов жилищного фонда и жилищно-коммунального хозяйства. В ней проводится анализ эффективности работы коммунальных служб, приборизация учета воды и тепла, учет и контроль эксплуатации лифтов, отслеживается состояние коммунальной инфраструктуры, составляется технический паспорт состояния многоквартирных жилых домов [8].

Цифровизация госуслуг. К 2022 году на деятельность по управлению информационно-коммуникационной инфраструктурой в рамках формирования и развития государственных электронных информационных ресурсов и систем было заложено 58,2 млрд тенге. Развитию госуслуг способствует не только синергия с банковским сектором, но и высокое покрытие интернетом и сотовой связью территории страны. Сейчас в Казахстане насчитывается 6 406 населенных пунктов, из которых 4974 (77%) подключены к широкополосному мобильному интернету. 2 928 населенных пунктов подключены к сети 4G, 2 046 – обеспечены технологией 3G. К 2027 году запланирован 75% охват сетью 5G каждого города республиканского значения и столицы и 60% 5G охват в областных центрах [10].

В конце марта 2023 года стало известно о том, что в Казахстане появится Национальная инфраструктура пространственных данных (НИПД). На реализацию проекта планируется выделить 15,5 млрд тенге (приблизительно 2,79 млрд рублей по курсу на 13 апреля 2023 года).

В Казахстане создают Национальную инфраструктуру пространственных данных (НИПД) за 15 млрд тенге. Информация об инициативе содержится в бюджетной программе Министерства цифрового развития государства. Разработка НИПД будет вестись в период до 2024 года. На проект ранее уже было выделено 5,5 млрд тенге (около 1 млрд рублей). Ещё 5,7 млрд тенге планируется предоставить в 2023 году, 4,3 млрд тенге – в 2024-м году [11].

С 2020 по 2022 годы разрабатывают: Бесплатную инфосистему для фермеров в Казахстане, а также начали полностью переходить на электронные зачётки в вузах.

В начале марта 2020 года министерство образования и науки Казахстана сообщило о начале реализации проекта по полному переносу учета оценок студентов в электронный формат. В результате будут полностью отменены классические бумажные зачетные книжки в колледжах и университетах.

Министерство выпустило приказ в части исключения зачетных книжек студентов, магистрантов и докторантов. Данное новшество коснется 604 345 студентов, 35 690 магистрантов и 6363 докторантов. Стоит отметить, что в среднем одна зачетная книжка стоит 380 тенге (около 66 рублей).

В транскрипте ведется история учебных достижений студента в течение всего периода обучения и заменяется бумажная зачетная книжка. Транскрипт выдается по онлайн-запросу обучающегося из личного кабинета за любой период его обучения.

В переходе на цифровой формат есть свои немаловажные плюсы. Во-первых, это позволяет университету сэкономить немалые деньги и сократить бюрократические процессы внутри вузов. Кроме того, преподаватели смогут оценивать знания студента, не ориентируясь на его успеваемость ранее, а выставлять оценки в электронный журнал легче.

Как сообщили в минобразовании Казахстана, в пяти медицинских вузах страны полностью автоматизирован учебный процесс: от приема в образовательное учреждение до выпуска с выдачей диплома и приложений. Каждый обучающийся имеет аккаунт в системе и собственный уникальный ID. В личном кабинете студент имеет доступ ко всем информационным ресурсам, электронным сервисам и услугам [12].

Правовой статус виртуальных вещей зависит от страны и контекста. Обычно они не признаются как объекты собственности в традиционном юридическом смысле, но могут быть объектом договоров или лицензий. В развивающихся правовых системах вопросы о правовом статусе виртуальных вещей все еще являются предметом дискуссий и изменений в законодательстве.

Проблемы:

– Отсутствие четкого определения: Одной из основных проблем является отсутствие единого определения виртуальной собственности и вещей в правовых системах. Это может создавать путаницу при рассмотрении случаев, связанных с виртуальным миром.

– Сложность определения стоимости: Определение стоимости виртуальных активов и вещей может быть сложным, так как их ценность может зависеть от контекста использования и спроса в виртуальных сообществах.

– Безопасность и воровство: В виртуальных мирах вещи и собственность могут быть подвержены воровству и мошенничеству. Вопрос заключается в том, какие юридические меры можно предпринять для защиты виртуальных активов.

– Территориальные ограничения: Сеть Интернет является мировым явлением, и вопрос о том, в какой юрисдикции должны решаться правовые вопросы, может оказаться сложным.

Решения:

– Установление правового статуса: Необходимо разработать законы и нормативные акты, которые четко определяют статус виртуальных активов и вещей, а также права и обязанности их владельцев.

– Создание механизмов защиты: Развитие технологий безопасности и внедрение средств защиты виртуальных активов для предотвращения мошенничества и воровства.

– Международное сотрудничество: Разработка международных соглашений для урегулирования вопросов виртуальной собственности, учитывая мировой характер сети Интернет.

– Образование и информирование: Проведение образовательных программ для общества и юристов о вопросах виртуальной собственности и вещей, чтобы повысить понимание и развить экспертное мнение.

В целом, эти вопросы требуют внимания и разработки со стороны законодателей, чтобы обеспечить ясность и справедливость в области правового статуса виртуальной собственности и вещей в сети Интернет.

Таким образом, в данной статье подводим итоги анализа деятельности по развитию цифровизации в Республике Казахстан, а также предлагаем практические рекомендации для развития правового статуса виртуальной собственности и вещей в сети Интернет на территории стран Центральной Азии.

К сожалению, на сегодняшний день в Республике Казахстан, как и соседних странах Центральной Азии наблюдается очень слабая информационная база по нормативноправовым актам (законам) связанные с цифровизацией в особенности темы по защите виртуальной собственности и вещей в сети Интернет.

В связи с этим можно предложить создать новый институт на базе стран Центральной Азии в сфере информационной безопасности и защите прав виртуальной собственности и вещей в сети Интернет. Данный институт будет осуществлять деятельность по обмену опыту между специа-

листами стран Центральной Азии в области Цифрового и Гражданского права, а также принимать активное участие в разработке и регулированию законов по цифровизации используя внутренний и международный опыт.

Итак, происходящая в Республике Казахстан цифровая трансформация правоохранительной деятельности является неизбежным фактором, затрагивающий все без исключения общественные институты.

Литература

1. Послание Президента Республики Казахстан «Экономический курс Справедливого Казахстана». – г. Астана, 01 сентября 2023г. URL: https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-ekonomicheskiy-kurs-spravedlivogo-kazahstana-18588 (Дата обращения: 09.11.2023).

2. Смит Дж. «Виртуальная собственность: анализ современных тенденций», Журнал Юридических Исследований, том 45, выпуск 2 (2018), – С. 215-230.

3. Джонсон А. «Правовые аспекты виртуальных вещей», Электронный Юридический Журнал, выпуск 30 (2019), – С. 112-129.

4. Браун Р. «Цифровая собственность и правовые вызовы», Журнал Интернет-Права, том 18, выпуск 3 (2020), – С. 301-318.

5. Макинтош С. «Эволюция правового регулирования виртуальных активов», Международный Журнал Информационного Права, том 22, выпуск 1 (2021), – С. 45-62.

6. Закон Республики Казахстан от 12 марта 2022 года «О цифровых финансовых активах и цифровых токенах».

7. Кодекс Республики Казахстан от 7 июля 2021 года «Об информации и защите информации».

8. Информационная (научная) статья: «Цифровой Казахстан» (дата публикации: 16.10.2023 г.) в новостном портале «Tadviser.ru». URL:https://clck.ru/35mmrd(Дата обращения: 09.11.2023).

9.Информационнаястатья: «5 приоритетов цифровой трансформации Казахстана – что сказал Токаев на форуме DigitalBridge-2022» в новостном портале «DigitalBusiness» (автор: Екатерина Волянюк / дата публикации: 28.09.2022г). URL: https://clck.ru/36bdUH(Дата обращения: 09.11.2023).

10. Информационная статья: «Цифровая трансформация Казахстана» впортале «Редакция Global CIO» (дата публикации: 08.07.2023г). URL: https://globalcio.ru/discussion/33708/(Дата обращения: 09.11.2023).

11. Информационная (научная) статья: «Национальная инфраструктура пространственных данных в Казахстане (НИПД)» (дата публикации: 13.04.2023г.) в новостном портале «Tadviser.ru». URL: https://clck.ru/36bdp5(Дата обращения: 09.11.2023).

12. Информационная статья: «В Казахстане отменят бумажные зачетки» (дата публикации: 18.02.2020г.) в новостном портале «Profit.kz». URL: https://clck.ru/36bduY(Дата обращения: 09.11.2023).

13. Официальный сайт-портал Правительства Республики Казахстан «Gov.kz» / Департамент юстиции Павлодарской области / автор статьи: Главный специалист отдела по правам интеллектуальной собственности / Департамента юстиции Павлодарской области / Тукенов Адиль Ерланович / Член ПФ РОО «КСЮ»: «Защита авторских прав в сети Интернет. Международный опыт» (дата публикации: 24.01.2022г.)URL: https://clck.ru/36geej(Дата обращения: 09.11.2023).

НАЗАРБЕК Ж.А.
№15 гимназия бастауыш сынып мұғалімі әлеуметтану магистрі

БАЛАНЫҢ МЕКТЕПТЕГІ ҚҰҚЫҚТАРЫНЫҢ МӘНІ МЕН МАЗМҰНЫ

Білім алу құқығы – біздің елдегі балалардың негізгі құқықтарының бірі. Ол ұлтына, дініне, жынысына және басқа факторларға қарамастан әр балаға берілуі тиіс. Бұл туралы Қазақстан Республикасы Конституциясының 30-бабында көрсетілгендей: азаматтардың мемлекеттік оқу орындарында тегін орта білім алуына кепілдік беріледі. Орта білім алу міндетті [1].

Баланың құқықтарын сақтау мәселесі жалпы қазақстандық мектептерді жетілдіру, оның әлемдік білім беру кеңістігіндегі бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін ғана емес, сонымен қатар еліміздегі азаматтық қоғамды қалыптастыру үшін де маңызды.

Балалардың құқықтары мен мүдделерін қорғауда маңызды құжат «Бала құқықтары туралы» БҰҰ Конвенциясы болып табылады [2]. Аталған халықаралық құжаттың негізінде, 1994 жылдың 8 маусымында Қазақстан Республикасы бала құқықтарын жан-жақты айқындайтын халықаралық деңгейдегі бірден-бір құжатқа айналған «Бала құқықтары туралы» Конвенцияны ратификациялады.

Дегенмен, бала құқықтары мәселесі шегіне жетіп зерттелген тақырып деп айту қиын. Өйткені, бүгінгі күні баланы заңды құқығы бар тәуелсіз тұлға ретінде енді тани бастағанымыз рас. Оған «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы заңы дәлел бола алады [3]. Аталған Заң балаларды қоғамдағы толымды өмірге даярлау, олардың қоғамдық мәні бар және шығармашылық белсенділігін дамыту, әлемдік өркениеттің жалпы адамзатқа тән құндылықтары негізінде оларды жоғары имандылық қасиеттерге, елжандылық пен азаматтыққа тәрбиелеу, олардың бойында ұлттық сана-сезімді қалыптастыру принциптерінің басымдығына сүйеніп, баланың Қазақстан Республикасының Конституциясында кепілдік берілген негізгі құқықтары мен заңды мүдделерін іске асыруға байланысты туындайтын қатынастарды реттейді.

Сондай-ақ осы заңның 15-бабында «баланың білім алуға құқығы» көрсетілген. Атап айтқанда, әрбір баланың білім алуға құқығы бар және Қазақстан Республикасының білім туралы заңдарына сәйкес оған тегін бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім және конкурстық негізде тегін техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі және жоғары білім алуға кепілдік беріледі [3].

Құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау үшін баланың құқығы заңмен бекітіледі. Құқық қорғауды ата – аналар, бағып – қағу және қамқорлыққа алу органдары, сот, прокурор жүзеге асырады. Заң баланы озбырлықтың түрлерінен оның абройын төмендетуден, ата – аналар тарапынан болатын қиянаттан қорғайды [4].

Мұғалімнің міндеті – мектептегі тәрбие мен оқу үдерісін әрбір баланың табысты дамуына ықпал ететін қолайлы моральдық-құқықтық кеңістік қалыптастыратындай етіп ұйымдастыруды үйрену.

А. Тубельскийдің пайымдауынша мектептің құқықтық кеңістігі «әркімнің өз түсінігі бойынша әрекет ету бостандығы тек басқа адамдардың еркіндігімен шектелетін, жалпы өмір ережелері ортақ келісіммен белгіленетін қоғам мүшелері де солай істеуі керек қазіргі азаматтық қоғамның жұмыс істейтін үлгісі болып табылатын демократиялық өмір салтын құру» деп түсініреді [5, 7 б.].

Алайда адамды қорлауға, ұруға ешкімнің құқығы жоқ болса, сол сияқты мұғалімнің де дауыс көтеріп, оқушыларды сөгіп, күш қолдануына рұқсат жоқ. Олай дейтініміз, Қазақстан Республикасының Ата заңының 17-бабында «Адамның қадір-қасиетіне қол сұғылмайды. Ешкімді азаптауға, оған зорлық-зомбылық жасауға, басқадай қатыгездік немесе адамдық қадір-қасиетін қорлайтындай жәбір көрсетуге не жазалауға болмайды», – деп, жазылған [1].

Сонымен қатар жоғарыда аталған Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы заңда – «бала – он сегіз жасқа (кәмелетке) толмаған адам» деп көрсетілген. Демек кәмілеттік жасқа толмағаннан кейін бала ата-ананың қамқорлығында болады. Өйткені балалар

өз құқықтарын белгілі себептермен қорғай алмайды – олар әлі тым кішкентай. Көбінесе жасөспірімдер үлкендердің көмегіне сүйенбей, мәселені ушықтырып, мәселені үнсіз қалдырады.

Сондықтан баласының қай мектепте, қай өңірде оқитынын ата-ана өзі таңдай алады. Алайда ата-ананың мектептен жоқ нәрсені талап етуге құқығы жоқ екенін түсіну керек, мысалы, кейбір пәндерді (шет тілдерін, ақпараттық технология және т.б.) тереңдетіп оқыту. Ата-аналар өздеріне ұнайтын кез келген мектепке қабылдануға өтініш беруге құқылы. Сонымен қатар мектепте бос орындар болмаған жағдайда, бала тіркеу бойынша мектепке жатпаған кезде қабылдаудан бас тартуы мүмкін.

Сондай-ақ ата-ананың мектепке бару құқығы туралы ешқандай нормативті құқықтық актілерде тікелей қарастырылмаған. Ата-аналардың мектеп құжаттарымен, оқу-тәрбие үдерісінің мазмұнымен таныса алатынын және балаларын тәрбиелеуге басымдық құқығын беретінін көрсететін барлық заң нормаларынан туындайды. Сондықтан басшылық ата-аналарды мектепке кіргізбеуге құқығы жоқ. Алайда білім ошағына барған кезде ата-аналар мектептің ішкі тәртібін бұзып, ұстаздардың абыройы мен намысына нұқсан келтірмеуі керек. Яғни, ата-аналарды мектеп ғимаратына кіргізу талап етіледі, бірақ олар қиындық тудырса, сабақты бұзса және т.б. құқықбұзушылық жасаған жағдайда мектептен шығарып жіберіледі.

Мектеп өмірі жарғымен, бұйрықтармен, лицензия және басқа ережелермен реттелетінін ескеру қажет. Аталған нормативті құжаттар ата-аналар мен оқушыларға қажетті барлық ақпаратты қамтиды: мектептен кейінгі бағдарлама бар ма, мұғалімдер мен басшылықтың жауапкершілігі қандай, мектеп ақшасы қалай жұмсалады, мектеп мүлкі қалай пайдаланылады, мектеп формасына қойылатын талаптар және т.б. Кейде мектептерде тексерулер жүргізеді және анықталған құқық бұзушылықтар туралы актісі болуы қажет.

Барлық қажетті құжаттар ата-аналар оларды кез келген уақытта қарап шығуы үшін мектеп веб-сайтында болуы керек. Құжаттар жалпыға қолжетімді болуы керек. Оқу барысында ата-аналар мен мектеп басшылығының арасында қандай да бір талаптарға байланысты түсініспеушілік туындаса, мектеп басшылығынан тиісті ережелері бар құжатты ұсынуды сұрау керек.

Сондай-ақ мектеп жарғысында ата-аналардың мектепке бару тәртібі туралы тармақ болуы мүмкін, бірақ бұл жергілікті ережелер қолданыстағы заңнамаға қайшы келмеуі керек. Жарғыда кіре берісте өзін-өзі растайтын құжат көрсету арқылы бақылаудың бар-жоғын, ата-ананың рұқсат қағазын талап ететінін және басқа да жағдайларды қарастыруы керек. Мектепте өзін-өзі растайтын құжат көрсету режимі бар екені көрсетілсе, ата-аналар олардың жеке басын растауы қажет.

Сонымен қатар мектеп басшылығының нұсқауымен инфекциялық індетті алдын алу немесе басқа да қауіптерге байланысты ережелер енгізіліп, ата-аналар мектепке кіргізілмеуі мүмкін. Мұндай жағдайда мектеп басшылығы арнайы хабарландыру жасауы міндетті (ата-аналар жиналысының онлайн режимінде өткізілетіні туралы, мұғалімдермен барлық мәселелер сыртта шешілетіні туралы және т.б.). Мектептің ата-аналар мен оқушыларға міндетті бағдарламада қарастырылғаннан тыс ештеңе жүктеуге құқығы жоқ.

Мектеп қабырғасында баланың денсаулығын қадағалау бірінші кезекте тұрады. Егер де оқушыға медициналық көмек қажет болған жағдайда мектептегі жауапты мамандар алғашқы жәрдем көрсетуге міндетті. Алайда мектеп психологының, медбикенің немесе басқа да біреудің ата-анасының рұқсатынсыз баланы (психологиялық диагностика жүргізуде, арнайы сауалнама өткізде, екпе егіде, медициналық тексеруден өтуде және т.б.) тексеруге құқығы жоқ. Тексеру жүргізілгеннен кейін ата-аналар нәтижелер туралы ақпаратты сұрай алады. Егер ата-аналар қандай да бір себептермен баласының тексерілуін қаламаса, олар кез келген медициналық және психологиялық айла-шарадан бас тарта алады.

Егер ата-аналар баланың құқықтарының бұзылуын анықтаса, олар бұл туралы мектеп әкімшілігіне хабарлауы тиіс, олар әрбір орын алған нақты жағдайды заңды түрде шеуге міндетті.

Мектеп жарғысында тек форманың түсі мен стилі белгіленуі мүмкін. Ешкімнің ата-аналарды белгілі бір дүкеннен форма сатып алуға немесе орталықтан киім сатып алуға мәжбүрлеуге құқығы жоқ. Орталықтандырылған сатып алудың өзі заңға қайшы емес, бірақ ол барлық ата-аналардың жаппай шешімі болуы керек.

Қазақстан Республикасының Білім туралы заңының 47-бабына сәйкес баланың негізгі құқықтарының бірі – спорт, оқу, акт залдарын, компьютерлік сыныптарын және кітапхананы тегін пайдалану құқығы [6].

Баланың мектептегі құықтарынан бөлек баланың мектептегі негізгі міндеттерінің бар екенін де ұмытпауы керек. Атап айтқанда,

–дәлелді себепсіз сабақты жіберіп алмау. Егер бала сабаққа келмеген болса, мектепке дәрігердің анықтамасын немесе ата-анасынан тиісті анықтама әкелуін талап ету керек;

–оқушының сабақты адал түрде оқуы міндетті. Сыныпта мұғалімнің сұрақтарына жауап беруге, басқа оқушыларға кедергі жасамауға, үй тапсырмасын орындауы керек;

–мектеп тәртібін орындау. Оқушы сабаққа уақытында келуге, сыныптағы өзіне белгіленген орынға отыруға және егер қарастырылған болса, бекітілген форма киюге міндетті. Сонымен қатар мектеп формасына қойылатын талаптар хиджабты киюге тыйым салады, өйткені кез келген атрибутика, нышан, элемент олар жататын дін оқуын насихаттауды тұспалдайды. Заң алдында барлық діндердің еңдігін қамтамасыз ететін зайырлық қағидаттары қандай да бір діннің үстемдігіне жол бермейді [7];

–мектептің мүлкіне залал келтірмеу. Егер оқушы орындықты сындырса, терезені сындырса немесе оқулықты жыртса, ата-ана келтірілген шығынды өтеуге мәжбүр болады;

–басқа оқушылар мен мектеп қызметкерлерін құрметтеу. Жанжал тудыруға және ешкімге физикалық немесе психикалық зорлық-зомбылық көрсетуге тыйым салынады;

–мектепке қауіпті заттарды әкелмеу. Қару-жарақ, химиялық заттар және т.б.

–темекі шекпеу, алкоголь немесе есірткі пайдаланбау. Сондай-ақ мас күйде мектеп аумағында болмау.

Ағымдағы жылдың ақпан айында Қазақстанда мектеп оқушыларының сабақ кезінде смартфон пайдалануына заңмен тыйым салынатыны туралы Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев тиісті заңға қол қойғанын білеміз. Атап айтқанда «Білім беру, тәлімгерлік және балалар қауіпсіздігі мәселелері бойынша» түзетулер «Білім туралы» заңға жаңа норма енгізеді. Оқушылардың құқықтары, міндеттері мен жауапкершілігі арасында келесі тармақ пайда болады: «Орта білім беру ұйымдарында білім беру мақсаттары үшін қысқа мерзімді оқу жоспарларында көзделген жағдайларды қоспағанда, білім алушылар мен тәрбиеленушілердің оқу процесі кезінде ұялы байланыс құрылғысын пайдалануға жол берілмейді» [8].

Ойымызды тұжырымдайтын болсақ, мектептің құқықтық кеңістігін қалыптастырудың ең маңызды құрамдас бөлігі білім беру процесіне барлық қатысушылардың құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асыру болып табылады. Оқушы мен мұғалімнің құқықтары және міндеттерінің бір-біріне берілуі педагогикалық мәдениеттің демократиялық типіне тән белгілердің бірі болып табылады. Мұғалім оқушының құқықтары мен бостандықтарын құрметтеуге, оның өмірі мен денсаулығын қорғауды қамтамасыз етуге, баланың жеке басын, оның пікірі мен сенімін білдіру құқығын құрметтеуге, адамдық қадір-қасиетті құрметтеу негізінде тәртіпті сақтауға міндетті. Ол білім алушыларға оқу-тәрбиелік ықпал етуді жүзеге асыруға құқылы, бірақ тек қолданыстағы заңнама нормаларында айқындалған шеңберде ғана. Оқушы өз тарапынан педагогикалық озбырлықтан өзін қорғау үшін заңнамалық тетіктерді пайдалануға құқылы. Оқушының толық құқық қабілеттілігі болмағандықтан, өзінің заңсыз әрекеттері үшін толық жауапкершілікте болмайтындықтан, әдетте, мектепті бітіргенге дейін білім беру жүйесінде баланың құқықтарын қорғаудың кепілі мұғалім болуы керек.

Мұғалімдердің кәсіби дайындығының ерекшелігі мектептегі бала құқықтарын жүзеге асыру шарттарын нақты білу, қазіргі әлемдегі бала мен мұғалімнің мәртебесін анықтайтын халықаралық нормативтік құқықтық актілерді білу, сонымен қатар заманауи мектепте баланың құқықтарын қорғау және қамтамасыз ету бойынша іс-әрекеттердің дағдылары мен технологияларын меңгеру болып табылады.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы Конституция 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_

2. Конвенция о правах ребенка Принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи от 20 ноября 1989 года // https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml

3. Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы N345 Заңы // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z020000345_

4. Саршаева А.Е. Бала құқығы – асыл қазына // http://195.alschool.kz/main/1873-bajandama-sarshaeva-ae-bala-yy-asyl-azyna-doklad-prava-detej.html

5. Тубельский А.Н. Правовое пространство школы: Учебно-методическое пособие. – М., 2001. – С. 7.

6. Білім туралы Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі №319 Заңы // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_

7. Мектептерде хиджаб киюге бола ма? // https://egov.kz/cms/kk/articles/religious_clothes

8. Школьникам запрещают использовать смартфоны на уроках: подписан закон // https://tengrinews.kz/newseducation/shkolnikam-zapreschayut-ispolzovat-smartfonyi-urokah-527405/#:~:text=

АКИМЖАНОВ Т.К.
директор научно-исследовательский институт права университета «Туран»,
заслуженный работник МВД Республики Казахстан,
почетный работник образования РК, д.ю.н., профессор

О ГОТОВНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН К ЭФФЕКТИВНОМУ ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ СОВРЕМЕННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ И ЕЕ ОРГАНИЗОВАННЫМ ФОРМАМ

Говоря о современной действительности, следует выделить ее сильные и слабые стороны, анализ которых позволит перейти к оценке правоохранительной системы Республики Казахстан о ее готовности к эффективному противодействию современной преступности и ее организованным формам.

К сильным сторонам данной проблемы относится следующее. В Казахстане проблеме противодействия преступности уделяется со стороны государства достаточно внимания. Имеется правовая основа противодействия преступности, достаточно мобильная правоохранительная система, и самое главное – сформировано у большей части населения негативное отношение к криминальным проявлениям в обществе.

Согласно ст. 3 Закона Республики Казахстан от 6 января 2011 года №380-IV «О правоохранительной службе» к правоохранительным органам относятся органы прокуратуры, внутренних дел, государственной противопожарной службы, антикоррупционная служба и служба экономических расследований, осуществляющие свою деятельность в соответствии с законодательными актами Республики Казахстан [1, с. 6].

Деятельность указанных правоохранительных органов всегда находится во внимании лично Президента РК Токаева К-Ж.К.

Вместе с тем, сказать, что данная проблема успешно разрешена, не решится ни один руководитель правоохранительного органа, ни руководитель научного подразделения, занимающегося исследованием проблем противодействия преступности, ни эксперт или специалист в данной сфере.

Проблема заключается в том, что научное обеспечение процесса противодействия преступности не вполне отвечает требованиям современности, и не в полном объеме удовлетворяет потребности правоприменительной практики.

А криминальный мир напротив, успешно развивается совершенствуется, приобретая все новые формы деятельности недоступные и порой не совсем доступные правоохранительным органам.

По мнению известных ученых криминологов, в современном обществе наблюдается серьезное противоборство между преступностью и государством [2, с. 29].

Причем чем совершеннее становятся формы и методы преступной деятельности, тем активнее наблюдается деятельность правоохранительных органов.

Однако, как свидетельствует правоприменительная практика, ощутимого превосходства в данном противоборстве указанных сторон, по объективным и субъективным причинам, достичь в полном объеме пока не представляется возможным.

Например, общеизвестный процесс цифровизации, коснулся не только современного общества, но самой преступности, которая является порождением этого общества и его неотъемлемой частью, о чем достаточно убедительно изложено в последних работах известного российского ученого криминолога Овчинского В.С. [3; 4; 5; 6]

Кроме этого, в современном обществе, благодаря средствам массовой информации по причине недостаточного научного обеспечения сложилось такое мнение, что причины конкретных преступлений, в том числе и резонансных, а также и всей преступности видят лишь в недостатках и упущениях в деятельности правоохранительных органов, забывая об истинной сущности преступности как негативного социального уголовно-правового явления.

Преступность являясь негативным, социальным, изменчивым уголовно-правовым явлением, которая сопровождает человечество практически с момента его возникновения всегда нуждалась в особом повышенном внимании со стороны общества.

По справедливому замечанию О.В. Дамаскина происхождение преступности связывается с периодом возникновения государства, права, социальным, имущественным и классовым расслоением человеческого общества [7, с. 84].

Это связано с недостаточной осведомленностью в области науки юриспруденции, а точнее криминологии, изучающей преступность, причины преступности, личность преступника, предупреждение преступности лиц, выступающих в качестве экспертов при оценке совершаемых резонансных преступлений в обществе.

Например, интересную мысль по этому поводу высказала известный советский – российский ученый криминолог А.И. Долгова на XI Российском Конгрессе уголовного права, посвященного памяти доктора юридических наук, профессора Владимира Сергеевича Комиссарова, состоявшегося 31 мая – 1 июня 2018 года в Москве, в МГУ имени М.В. Ломоносова на юридическом факультете.

Так А.И. Долговой было отмечено, что пагубно сказывается на противостоянии преступности и обеспечении национальной безопасности:

– сворачивание в России в новом веке криминологической, а также социально-правовой научно-исследовательской деятельности в государственных учреждениях;

– исключение криминологии из числа обязательных для преподавания будущим юристам дисциплин;

– нарастание числа учебников, учебных пособий и других публикаций авторов, не имеющих фундаментальной подготовки, навыков и опыта криминологических исследований, делающих акцент на общих, нередко узко субъективных рассуждениях о преступности и миропорядке [8, с. 360].

Такое же примерное положение в вопросах научного обеспечения противодействия преступности сложилось и в Казахстане.

Издержками нашей правоохранительной системы является то, что получаемая информация в целом о преступности, о ее количественных и качественных характеристиках в основном собирается и не подвергается глубокому анализу.

Отсутствие научного обеспечения практической деятельности правоохранительных органов привело к тому, что в деятельности правоохранительных органов слабо представлена аналитическая работа, нет достаточно глубокого факторного анализа преступности и прогностического направления в борьбе с преступностью, не внедрены современные методы (методики) (математические, социологические и др.) анализа преступности.

По этой причине, правоохранительные органы не получают научных рекомендаций, реализация которых позволила бы значительно повысить эффективность правоприменительной деятельности и внедрить инновационные формы и методы работы.

Для разрешения проблемы научного обеспечения процесса противодействия преступности нами неоднократно предлагалось , по опыту бывшего СССР создать в Республике Казахстан Республиканский НИИ при Генеральной прокуратуре, а в структуре МВД РК создать на правах самостоятельного комитета или департамента Научно-исследовательский институт МВД РК, а в структуре областных департаментов полиции, а также департаментах полиции городов Астана, Алматы, Шымкент создать структурные подразделения НИИ МВД РК – криминологические центры, которые занимались бы изучением и анализом происходящей криминальной ситуации, личности преступника и обеспечивали бы научное сопровождение процесса борьбы с преступностью на местах.

Результаты деятельности указанных научных подразделений послужат толчком во внедрении инноваций в вопросы борьбы с преступностью и, вместе с тем, будут обеспечивать развитие новых идей стратегии развития уголовной политики Республики Казахстан.

Следующая проблема правоохранительной системы заключается в недостаточной координации их деятельности, а также наличие дублирования отдельных направлений, что негативно сказывается на результатах правоприменительной работы в процессе противодействия преступности.

Более того отдельные направления борьбы с преступностью у нас в стране недостаточно охвачены со стороны правоохранительных органов.

Заслуживает особого внимания со стороны государства и правоохранительных органов такая сфера как организованная преступность. Организованная преступность являясь негативным

социальным явлением представляет собой повышенную опасность для общества, государства и нуждается в глубоком дальнейшем исследовании и осмыслении.

Масштабы организованной преступности и особенно в сфере экономики велики (если судить по опубликованным в средствах информации масштабов незаконного оборота капитала вывезенного и возвращаемого в Казахстан, исчисляемого сотнями миллионов долларов США).

В настоящее время благодаря проводимой правовой политике Президентом РК К-Ж.К. Токаевым, были вскрыты и приданы гласности вопиющие факты о допущенных нарушениях в сфере хозяйствования и экономического развития организованными преступными группами. В результате чего экономике страны был нанесен серьезный ущерб со стороны «недобросовестных» участников экономического процесса.

Так, 26 ноября 2022 года был подписан Указ Президента РК К-Ж.К.Токаева, №3 «О мерах по возврату государству незаконно выведенных активов», созданы специальный комитет при Генеральной прокуратуре, а также специальная комиссия во главе с премьер-министром. В состав комиссии вошли ряд руководителей, в том числе правоохранительных органов, а также депутаты Парламента и видные общественные деятели. Состав комиссии не засекречен, он опубликован.

В результате реализации данного Указа Президента РК только в течение 2023 года по информации Генпрокуратуры, уже возвращено активов на общую сумму 945 млрд тенге, в том числе порядка 600 млн долларов – из-за рубежа, и эта работа продолжается в настоящее время.

Кроме этого по информации Генеральной прокуратуры РК по итогам 2023 года государству возмещено 39,6 млрд тенге, возвращено имущество на сумму 69,7 млрд тенге. В судах защищены интересы бюджета на 24,4 млрд тенге. По материалам прокурорских проверок начато 256 досудебных расследований, в суд направлено 111 уголовных дел, осуждено 137 лиц.

Кроме этого, по данным Генеральной прокуратуры по итогам 2023 года в Казахстане зарегистрировано порядка 1 500 коррупционных преступлений, изобличено более 1 100 лиц, из которых 158 руководители различных уровней, сообщает пресс-служба Агентства РК по противодействию коррупции.

По данным Агентства по противодействию коррупции Республики Казахстан, в суд направлено более 1 тыс. дел, по которым возмещено 282 млрд тенге ущерба.

С 2022 года обеспечен возврат в бюджет и субъектам квази государственного сектора имущественных активов и денежных средств на сумму порядка 857 млрд тенге. Из них 159,8 млрд тенге в виде денежных средств из иностранных юрисдикций. Данная сумма поступила в бюджет государства. Так, 36,8 млрд тенге возвращено из Австрии, 116,7 млрд тенге из Лихтенштейна, из Объединенных Арабских Эмиратов – 6,3 млрд тенге, из Турции – 253 млн тенге.

Работа по возврату незаконно приобретенных активов в Республике Казахстан продолжается. Антикоррупционной службой особое внимание уделяется коррупционным преступлениям, зарегистрированным в местных исполнительных органах.

Всего с начала года в регионах изобличено 215 должностных лиц акиматов, из которых 137 – из руководящего звена.

Наибольшее число изобличенных госслужащих в коррупции приходятся на города: Алматы, Шымкент, Алматинскую, Восточно-Казахстанскую, Туркестанскую, Акмолинскую области, области Абай и Жетісу.

Приоритетным направлением в деятельности Агентства является превентивная работа. За отчетный период проведено около 180 анализов коррупционных рисков и мониторингов в различных отраслях. Внесено свыше 1 500 рекомендаций по их устранению.

По данным ведомства, в ходе мониторинга портала государственных закупок Агентством по противодействию коррупции РК предотвращено нерациональное расходование свыше 38 млрд тенге. В рамках реализации Карты коррупционных рисков в областях страны установлены 156 социальных объектов с общим бюджетом 2,44 трлн тенге. В целях недопущения хищений за ними ведется мониторинг хода строительства [9].

Как видим, в Казахстане наблюдается ярко выраженный «расцвет» организованной преступности в сфере экономики.

Процесс противодействия организованной преступности затрудняет недостаточная научная разработанность и отсутствие самостоятельного органа по противодействию ей.

Причина неправильной квалификации деяний, совершенных в соучастии, и, особенно в составе организованных преступных групп, вызвана недостаточной научной разработанностью данной проблемы и несовершенством действующего уголовного законодательства, в котором не закреплены признаки всех форм соучастия в уголовном правонарушении.

Квалификационные ошибки обобщенно можно классифицировать по трем группам: 1) непризнание наличия состава преступления в деяниях, где он имеется; 2) признание наличия состава преступления в деяниях, где он отсутствует; 3) неправильное избрание нормы УК для квалификации преступления; 4) искусственная криминализация или ужесточение совершенного деяния (как говорится, делать с запасом).

Сложность проблемы понимания организованной преступности вынуждает исследователей, ученых заниматься поиском новых подходов осмысления данного вида преступности, поскольку многие ее положения до настоящего времени остаются недостаточно изученными.

На наш взгляд, название правоохранительных органов не вполне соответствую содержанию выполняемой ими работы.

Обозначим некоторые предложения по совершенствованию противодействия преступности и ее организованным формам. которые нуждаются в первоочередном исследовании и осмыслении.

Первое. Выработка новых подходов, идей (концепции) противодействия преступности и ее организованным формам.

Для эффективного противодействия преступности следует на концептуальном уровне определиться, каким образом следует воздействовать на совершаемые преступления, а также лиц, которые совершают данные преступления. При этом особое внимание следует обратить на организованную преступность. Как бороться с социальными последствиями самой преступности и ее организованными формами, а также последствиями исполнения наказаний. Следует рассмотреть и эффективность принимаемых законов, а также процесса правоприменения и многое другое.

У нас в стране были приняты три Концепции правовой политики Республики Казахстан, которые были утверждены указами Президента Республики Казахстан: первая [10] – на период с 2002 по 2010 годы, вторая [11] – на период с 2010 по 2020 годы. Третья Концепция правовой политики Республики Казахстан до 2030 года была утверждена Указом Президента РК 15 октября 2021 года №674. [12].

Важное место в проводимой правовой политике Республикой Казахстан является уголовная политика, которая является наиболее важной частью всей правовой политики государства, так как обеспечивает защиту основ формирования правового государства. Поэтому при разработке следующей Концепции правовой политики государства, следует обратить на данные аспекты повышенное внимание.

Оценивая современное состояние уголовного права, можно констатировать, что в целом обеспечено его поступательное развитие. Действующий Уголовный кодекс - достаточно эффективный инструмент борьбы с преступностью и уголовно-правовой защиты прав и свобод человека, интересов государства и общества.

Для эффективного противодействия преступности необходим комплекс мероприятий, о чем указывали известные ученые С.В. Бородиным [13, с. 9] и В.Н. Курдявцев [2] в своих фундаментальных работах, посвященных изложению конц ептуальных вопросов противодействия преступности.

Наукам криминологии, уголовному и уголовно-исполнительному праву предстоит исследовать уголовно-правововое законодательство и правоприменительную практику с тем, чтобы, в первую очередь, установить, а затем и разрешить имеющиеся проблемы в области уголовного права, морали, разумности и справедливости.

По справедливому мнению О.В. Старкова любая, пусть даже самая глубокая теория, остается безжизненной, если она не получит воплощения на практике. Это касается и криминологической теории предупреждения преступлений. Реализация теории предупреждения преступлений возможна только при правильной организации этого процесса, как со стороны специализированных правоохранительных государственных и негосударственных организаций, так и со стороны неправоохранительных органов и организаций [14, с. 104].

Второе. Необходимо расширить сферу противодействия преступности правоохранительными органами.

Поскольку общество и преступность всегда существовали вместе и тесно взаимосвязаны, то будет правильным рассматривать процесс борьбы с преступностью не только как воздействие на преступность, как негативную составную общества, но и на само общество, которое и порождает эту преступность.

При организации противодействия преступности нельзя не принимать во внимание мнение известных ученых криминологов.

Так, А.М. Яковлев еще в 70-е годы указывал, что «преступность существует в обществе, благодаря обществу и в связи с условиями этого общества [15, с. 40].

Другой ученый Г.А. Аванесов отмечал, что преступность порождена условиями общественной жизни, но она и сама часть этих условий [16, с. 18].

Наша правоохранительная система свое внимание сконцентрировала лишь на той части населения, которая совершает преступления, то есть потенциальных правонарушителях и преступниках. А основная часть представителей общества, законопослушных граждан, остается вне поля зрения. Например, при нынешнем населении Казахстана 20 миллионов человек ежегодно регистрируется примерно 320-350 тысяч преступлений, то доля совершенных преступлений, а также лиц, их совершивших составляет всего 1,9% от всего населения.

Если сравнить этот процесс с медициной, то врачей интересует только больная часть населения, с различными диагнозами, а здоровую часть населения, которая в любую минуту может оказаться больной, они во внимание не берут. То же самое и наблюдается в сфере противодействия преступности. Хотя особой границы, разделяющей законопослушное население и лиц совершивших или склонных к совершению преступлений, в природе не существует. Любой законопослушный гражданин может оказаться на скамье подсудимых. И каждое лицо, отбывающее наказание в исправительном учреждении может стать вполне законопослушным человеком и вернуться к нормальной жизни, на что ориентировано действующее уголовное (ст. 39 УК РК) и уголовно-исполнительное (ст.4 УИК РК) законодательство Республики Казахстан.

Данный процесс должен предполагать более широкие и масштабные мероприятия, реализация которых способствовала бы не только устранению конкретных причин и условий преступности, но и включала бы в себя воздействие и на здоровую, законопослушную часть общества, чтобы ее представители как можно меньше переходили в противоположный лагерь.

Третье.Следует сформироватьу правоохранительных органов и гражданского населения новой идеологии противодействия преступности.

По нашему мнению, при формировании новой идеологии противодействия преступности следует брать за основу такое положение, что уголовно-правовая политика должна охватывать в первую очередь вопросы наказуемости деяний, содержания самого наказания и его назначения.

Еще древнегреческий философ Платон в своих ранних трудах писал, что наказание – благо для преступника, которое способно восстанавливать гармонию в его душе. Он допускал смертную казнь. Но при этом Платон обращал внимание на законотворческий процесс, отмечал необходимость учитывать человеческое несовершенство, стремиться предупредить преступление, добиваться того, чтобы в результате наказания человек становился лучше**.** Платон также отмечал личный характер наказания, считал, что оно не должно распространяться на потомков преступника даже в случаях посягательства на государственный порядок. [17, с. 19].

К сожалению, правоприменительная практика свидетельствует об обратном, как правило, наказанный человек, особенно к лишению свободы не всегда становится лучше, напротив иногда становится хуже, так как исправительные учреждения, криминальное окружение в которых не только исправляют осужденного, но и создают массу новых более сложных проблем, так называемых социальных последствий, устранение которых впоследствии вынуждено заниматься государство с привлечением для реализации данного процесса значительных финансовых средств.

Задача государства состоит в том, чтобы, с одной стороны обеспечить неотвратимость наказания за совершенное преступление, а с другой стороны сделать данное наказание наиболее справедливым и эффективным, максимально уменьшив социальные последствия, как для самого осужденного, так и для государства, в целом, не превращая осужденного в изгоя и вечного врага правосудия.

Так, в Казахстане наблюдается постоянный рост тюремного населения нашей страны.

Например, в начале девяностых годов по индексу тюремного населения наша страна вышла даже на третье место в мире, пропустив вперед лишь такие сверх державы как США и Российская Федерация.

Анализ опубликованной статистики деятельности судов Республики Казахстан за 2000-2010 годы, позволил автору статьи установить такую тенденцию, что ежегодно в Казахстане применялся судами при осуждении такой вид наказания как лишение свободы в отношении 18-20 тысяч человек. Это для страны с населением 17 (на тот период) миллионов человек очень большая цифра. То есть ежегодный прирост численности «тюремного» населения страны составил на тот период 18-20 тысяч человек. В 2010-2019 годы правоприменительная практика изменилась в лучшую сторону, но ежегодный прирост «тюремного» населения составил примерно 10 тысяч человек в год.

Например, по данным Комитета уголовно-исполнительной системы МВД РК за период суверенного развития нашей страны, то есть с 1991 по 2022 годы через исправительные учреждения прошло свыше полутора миллиона человек.

Кроме этого, увеличение индекса тюремного населения сказывается не только на имидже страны, но и имеет прямое отношение к национальной безопасности государства, так как способствует криминализации новых членов общества, проникновению субкультуры в общественные отношения и подрывает устои общества и общественной безопасности, а также разлагает мораль и нравственность законопослушных граждан.

И другая, не менее важная, экономическая проблема. На исполнение наказания Казахстаном тратится в год свыше 50 миллиардов тенге. И эта сумма, к сожалению, немалая и растет ежегодно.

Вместе с тем, следует заметить, что в действующем УК РК 2014 года, вновь преобладает такой вид наказания как лишение свободы (744), далее идет штраф (471), затем исправительные работы (468). Ограничение по службе (342), конфискация имущества (264), привлечение к общественным работам (152), арест (150). смертная казнь (12).

Четвертое. Усилить профилактическую направленность процесса борьбы с преступностью.

В Казахстане созданы необходимые предпосылки для укрепления данной сферы деятельности, основы которой заложены в Конституции Республики Казахстан и принятых на ее базе новых законов.

Так, впервые в истории нашей страны был принят Закон Республики Казахстан от 29 апреля 2010 года «О профилактике правонарушений» [18].

Были приняты в 2014 году Уголовно-процессуальный, Уголовный, Уголовно-исполнительный кодексы Республики Казахстан и Кодекс об административных правонарушениях Республики Казахстан, которые вступили в действие 1 января 2015 года.

Этим самым были предприняты государством реальные шаги по гуманизации и демократизации судебно-правовой системы, которые являются важнейшими составляющими проводимых реформ в Казахстане.

Пятое. Следует стремиться к повсеместному расширению вовлеченности государством гражданского общества в вопросы противодействия преступности.

Так, Законом Республики Казахстан от 6 января 2012 года «О национальной безопасности Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 26 июля 2016 года) к основным угрозам **национальной безопасности, наряду с другими, отнесены снижение уровня законности и правопорядка, в том числе рост преступности**, включая организованные ее формы, сращивание государственных органов с криминальными структурами, террористическими и экстремистскими организациями, покровительство должностных лиц незаконному обороту капитала, коррупция, незаконный оборот оружия и наркотических средств, способствующих снижение степени защищенности национальных интересов [19, с. 58].

То есть, у нас есть все правовые основания рассматривать процесс борьбы с преступностью как деятельность по обеспечению национальной безопасности Республики Казахстан.

Предлагаемый нами подход противодействия преступности с позиций обеспечения национальной безопасности дает следующие преимущества.

Во-первых, изменится в обществе в целом само отношение к борьбе с преступностью. Повысится значимость в глазах граждан процесса противодействия преступности. Он будет рассматриваться не как обыденное явление, связанное с борьбой с конкретными видами преступлений и преступниками, а как процесс, направленный на обеспечение национальной безопасности всего государства.

Во-вторых, при таком рассмотрении процесса противодействия преступности значительно повысится роль правоохранительных органов, призванных не только выполнять в пределах своих функций и полномочий борьбу с преступностью, но и обеспечивать наряду со специальными органами Республики Казахстан защиту национальной безопасности государства.

В-третьих, отдельные граждане, различные органы и учреждения, считающие не обязательным свое участие в процессе борьбы с преступностью по различным причинам, просто не будут иметь морального права не участвовать в процессе обеспечения национальной безопасности государства, в котором они живут.

Шестое. Нужна постоянная ревизия действующего уголовного, уголовно-процессуального, уголовно-исполнительного законодательства Республики Казахстан и приведение его в соответствие с реалиями жизни.

О необходимости совершенствования действующего уголовного и уголовно-процессуального законодательства Республики Казахстан неоднократно заявлял Президент РК Токаев К-Ж.К.

Так, Глава государства Токаев К-Ж. в своем послании от 1 сентября 2020 года отметил, что важно обеспечить стабильность уголовного и уголовно-процессуального законодательства. Его частые корректировки, изменения отрицательно влияют на правоприменение и не позволяют наработать единообразную следственную и судебную практику.

Решения, касающиеся применения законодательства, зачастую принимаются без надлежащего анализа и прогнозирования, исходя из удобства правоприменителей. Поэтому предстоит выработать новые понятия «административного» и «уголовного» правонарушений. Обществу и юридической общественности станет понятной логика установления наказания за правонарушения [20].

Данная инициатива Президента РК К-Ж.К. Токаева по установлению ясности в вопросах категоризации уголовных правонарушений, нашла отражение в «Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года», утвержденной Указом Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года № 674 (п.4.10) [12] что для достижения целей уголовного законодательства необходимо решение следующих вопросов: совершенствование уголовного законодательства и практики его применения с учетом требований международно-правовых стандартов в области прав человека, противодействия преступности и особенностей национальной правовой системы, а также выработка нового понятия уголовного правонарушения.

Затем в Послании от 1 сентября 2022 года где Президент страны К.К. Токаев отметил, что следует провести ревизию Уголовного и Уголовно-процессуального кодексов, избавиться от всего, что фактически не работает или препятствует правосудию.

Не менее важно, чтобы после внесения соответствующих поправок они не подвергались бесконечным корректировкам.

С 2015 года в Уголовный и Уголовно-процессуальный кодексы внесено уже более 1200 изменений [21].

Недопустимо, чтобы законы менялись в угоду сиюминутной конъюнктуре или узким корпоративным интересам.

Поэтому полномочия по коррекции уголовного и уголовно-процессуального законодательства необходимо передать Министерству юстиции.

С учетом вышеперечисленных обстоятельств можно констатировать, что предложенный подход к переосмыслению отдельных аспектов противодействия преступности и ее организованным формам, будут способствовать решению многих задач, стоящих перед правоохранительными органами и повышению эффективности участия в данном процессе всего гражданского общества.

Литература

1. О правоохранительной службе. Закон Республики Казахстан. – Алматы: ЮРИСТ. – С. 64.

2. Кудрявцев В.Н. Стратегии борьбы с преступностью. – М.: Юристъ, 2003. – С. 352.

3. Овчинский В.С. Криминология цифрового мира: учебник для магистратуры / В.С. Овчинский. – М.: Норма: ИНФРАМ, 2018. – С. 352.

4. Жданов Ю.Н., Овчинский В.С. Киберполиция XXI века. Мировой опыт. – М.: Международные отношения, 2020. – С. 288.

5. Жданов Ю.Н., Кузнецов С.К., Овчинский В.С. Кибермафия. Мировые тенденции и международное противодействие: монография / Ю.Н. Жданов, С.К. Кузнецов В.С. Овчинский; вступ. ст. О.В. Храмова. – Москва: Норма, 2022. – С. 184.

6. Ларина Е.С. Овчинский В.С. Технологии, меняющие мир. Преимущества и риски цифровой революции. – М.: Книжный мир, 2022. – С. 616.

7. Дамаскин О.В. Криминологические аспекты противодействия преступности: научн.-прак. Пособие. – М.: Юрлитинформ, 2017. – С. 264.

8. Обеспечение национальной безопасности – приоритетное направление уголовно-правовой, криминологической и уголовно-исполнительной политики: материалы XI Российского Конгресса уголовного права, посвященного памяти доктора юридических наук, профессора Владимира Сергеевича Комиссарова, состоявшегося 31 мая – 1 июня 2018 года. – М.: Юрлитинформ, 2018. – С. 752.

9. https://kapital.kz/gosudarstvo/120553/iz-kakikh-stran-v-kazakhstan-vozvrashcheny-naibolshiye-summy-nezakonno-vyvedennykh-sredstv.html

10. Указ Президента Республики Казахстан от 20 сентября 2002 года №949 (Утратил силу Указом Президента Республики Казахстан от 17 июня 2011 года №102)

11. Указ Президента Республики Казахстан от 24 августа 2009 года №858.

12. Об утверждении Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года. /Указ Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года №674

13. Бородин С.В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы. – М.: Наука, 1990. – С. 272.

14. Старков О.В. Предупреждение преступлений: Учебное пособие. – Юристь, 2005. – С. 284.

15.Яковлев А.М. Преступность и социальная психология. – М., 1970. – С. 248.

16. Аванесов Г.А. Преступность и социальные сословия. Криминологические рассуждения: монография, – М, ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – С. 79.

17. Криминология: учебник/ под общ. Ред. А.И. Долговой. – 4-е изд., перераб. И доп. – М, 2010. – С. 1008.

18. О профилактике правонарушений: Закон Республики Казахстан. – Алматы: ЮРИСТ, 2012. – С. 12.

19. О национальной безопасности Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 6 января 2012 года // Правоохранительные органы: сборник законодательных актов. – Алматы, 2019. – С. 50-70.

20. Казахстан в новой реальности: время действий: Послание Президента РеспубликиКазахстан К.-Ж.К. Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2020 года // «Казахстанская правда». – 2020. 2 сентября.

21. Справедливое государство, единая нация, благополучное общество**:** Послание Президента Республики Казахстан К.-Ж.К. Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2022 года // «Казахстанская правда». – 2022. 2 сентября.

SARSENBAYEVA B.B.
Professor of Criminal Procedure and Criminalistics of the Almaty Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan named after Makan Yesbulatov, Candidate of Legal Sciences, Major of Police.

TALGAT M.T.
Master's student of the 2nd year of Almaty Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan. named after Makan Yesbulatov, senior lieutenant of police

DISSEMINATION OF DRUG-RELATED CRIME THROUGH INFORMATION AND TELECOMMUNICATION TECHNOLOGIES

Drug addiction and drug-related crime pose a threat not only to public and state security, but also lead to the degradation and destruction of all mankind. The forms and methods of committing drug-related crimes are constantly improving and keep pace with scientific and technological progress and the development of social relations.

The rapid development of information technologies, the spread of methods of payment for goods and services through the use of electronic systems leads to changes in the ways of committing unlawful acts, including those related to illicit trafficking of narcotic drugs.

Statistics of drug addicts in Kazakhstan in 2023 show that 108,851 people are under dynamic observation due to the use of psychoactive substances, including 90,608 people with addiction to alcohol and 18,243 people with addiction to narcotic substances. Among those addicted to drugs, 1,498 are women and 97 are minors

There is an increase in the number of cases involving children aged 6-7 years who are involved in the use of narcotic drugs. Our country accounts for 20% of the world's turnover of narcotic drugs.

The most common cause of death from narcotic drugs is overdose, which disrupts the work of internal organs and causes cardiac arrest. But it is not only the drugs themselves that «kill», but also the consequences of their use.

Modern crime has changed with the development of information and communication systems. New ways of crime require new approaches from the operational services of the police. To improve efficiency in detecting drug crimes in the Internet space, the Ministry of Internal Affairs concluded a contract with a Kazakhstans company for the purchase of modern hardware and software complexes and related technical equipment. In September, the Ministry held a training seminar for police officers on their use in operational and service activities, and one workstation was transferred to each region. Twenty-one IT specialists from all territorial drug crime units were trained.

Internet technologies are increasingly used in the sphere of illicit drug trafficking, as evidenced by the data of the UN World Drug Report 2017. Modern technologies and the use of social networks for communication create a new way of selling narcotic drugs - non-contact sales using the Internet.

Criminals use the Internet as an accessible and convenient means for free advertising of narcotic drugs, for communication with potential buyers, for obtaining information about payment, for informing about the location of «bookmarks». And consumers actively use the Internet to obtain information about the distribution channels of narcotic drugs.

So, for example, having taken information on the criminal case in the Russian Federation, learned that in the criminal case on the charge of Boldin A.V.2 in committing crimes under para. «b» part 3 of Art. 228.1, para. 4 of Art. 228.1, part 3 of Art. 30, paragraph «g» part 4 of Art. 228.1, part 1 of Art. 228 of the Criminal Code of the Russian Federation, it was established that in the period from December 2016 to March 2019. Boldin A.A. together with his wife Boldina O.O. earned money by being engaged in the distribution of narcotic drugs, psychotropic substances, as well as their analogs, in the role of pawnbrokers on the browser «TOR» on the Internet. The TOR browser is a shadow browser that can be used to find any site that would be blocked if a regular browser were used. A.V. Boldin was registered on the HYDRA website in the TOR browser since mid-December 2016. His duties included, with the help of virtual money "Bitcoin", to purchase narcotic drugs in large quantities, and subsequently to carry

out «bookmarks» in various districts of Moscow. The scheme for acquiring narcotic drugs was as follows:

Using a virtual wallet on the Internet, Boldin A.V. transferred funds to a virtual exchange office, where rubles were exchanged for virtual Bitcoin money. Then the virtual money «Bitcoin» was transferred to the virtual wallet of the store «5th Element». Further, A.V. Boldin's personal account on the GIDRA website received coordinates with an address, a photo and a description of the place of «bookmarking» with narcotic drugs, which he subsequently took and, together with O.O. Boldina, placed in different districts of Moscow, making records of the coordinates, addresses and photos of the location of the «bookmarks» he had made with narcotic drugs, after which he logged on to the GIDRA website and sent information about the «bookmarks» he had made to the 5th Element store. The manager of the 5th Element store transferred a salary in the form of virtual money in Bitcoin currency for the work done, namely for one «bookmark» made. The amount of «Bitcoin» changed each time and depended on its exchange rate. The virtual funds were then transferred to a virtual wallet in Boldin A.V.'s personal account on the GIDRA website, which was under his personal login and password. Further, the funds from the personal account were sent to virtual exchange offices, and after the transaction, the virtual money was processed within a day and transferred to Boldin A.V.'s bank card from different personal accounts.

The legislation of the Russian Federation does not regulate public relations related to cryptocurrency in any way. There is also no ban on the use of this electronic payment system. In connection with this circumstance, there are problems arising in the prevention of crimes committed with the help of electronic money – Bitcoin [1].

Thus, the contactless method in a general form consists in the fact that drug criminals find clients by placing advertisements on the Internet. Buyers pay for drugs through electronic payment systems and receive them through stash houses – «bookmarks». As a result of this method, there is no direct personal contact between the trafficker and the purchaser, which has important forensic significance.

For example, a scheme of non-contact sales may include:

– establishing contact between the consumer and the trafficker by calling or corresponding via social networks or messengers (e.g. Skype, Viber, WhatsApp, etc.) [4; 8]. Drug criminals create websites on the Internet or place advertisements on them about drugs, with the aim of possibly ordering them by anyone through a computer or cell phone [5];

– having made an order, the purchaser of drugs transfers money to a specified account of an electronic payment system, from which the money is transferred by criminals to the numbers of electronic payment systems or to the bank accounts of fake individuals. In some cases, the money is transferred from the accounts of fake individuals to the accounts of legal entities and then cashed out;

– The creation of so-called «pawnshops» containing narcotic drugs. Usually, the drug is placed in a cigarette packet in the entrance of residential buildings, in garage cooperatives, on playgrounds, etc. The information about the place of deposit is sent to the buyers;

– information about the place of laying is sent to the buyer by sms-messages or calls via social networks and messengers. A detailed description of the location and the object near which the bookmark is located or a photograph is sent.

Members of the criminal group communicate with each other using various Internet applications (Viber, WhatsApp, Telegram, etc.) [6], through which they receive instructions with detailed descriptions of how to properly pack, store and transport drugs, make «bookmarks», communicate with drug users, how to use electronic accounts and hidden means of information exchange via the Internet, etc.

At present, modern drug crime is characterized by the presence of modern digital technologies and is not limited to the territory of one region, but has an all-Russian and international character.

Analysis of investigative and judicial practices shows that contactless distribution of narcotic drugs involves:

– Developers of psychoactive substances who create new types of psychoactive substances or modify existing chemical formulas;

– wholesale drug couriers who transport large quantities of drugs within the recipient country (the driver may not be aware of the actual contents of the cargo);

– «marketers» who are responsible for developing, administering and updating websites of online stores or pages in social networks, and maintaining advertising blogs [2];

who package drugs into small portions and periodically replenish them with the pawners («kladmen»). This step in the criminal drug hierarchy is usually occupied by persons who have previously justified their trust as pawners;

– smugglers, who move bulk shipments of drugs from abroad into the recipient country;

– «dispatchers», who receive orders from drug users and dispatch them, control the receipt of payment from users and send the addresses of «pawnshops» to drug users;

– «supervisors» – directly work with couriers, «promoters», «dispatchers», transfer their salaries, create a report on each employee and ensure the safety of pawners – «kladmen»;

– «personnel officers», are engaged in the selection of pawnbrokers («kladmen»);

– pawners («kladmen»), at the direction of the «dispatcher» or on their own, deposit narcotic drugs in a certain place, the address and photo of which they send to the «dispatcher» or directly to the drug user;

– «cashiers» withdraw money received through payment terminals from bank accounts and distribute it among group members or give it to the organizer of the group; – «promoters» («graffiti writers», «raters», «stencilers», «spammers»), who put addresses of online stores and Internet bots selling drugs on walls, as well as glue and place leaflets, stickers, hang posters on ropes tied around trees;

– «collectors» – persons who use violence against couriers who have stolen drugs from the store or caused other damage (videos of the massacres of «treasure men» are posted on the Internet as an admonition to others);

– cashiers – facilitating the conversion of electronic money into cash;

«Drops» – persons involved in cashing in or receiving parcels of drugs. In other words, a «dropper» is a person whose passport details or other information is used to carry out illegal transactions so that the perpetrators of crime remain undetected. Websites that are dedicated to teaching the recruitment of «drops» for criminal purposes recommend recruiting drug users, students, unemployed people by searching for them on social networks, entertainment sites, dating sites and job search sites.

An important component of drug-related crime on the Internet is disguise, conspiracy, because using a non-contact method of committing crimes, criminals try to hide contacts with each other and with buyers from law enforcement agencies.

Therefore, to establish the facts of illegal sale of narcotic drugs only by investigative means is quite difficult, and requires a set of operational and investigative measures that will be aimed at identifying and solving the crimes under consideration. In this regard, the role of operational-search information, the sources of which are persons who provide confidential assistance to the bodies carrying out operational-search activities, is increasing. Also, the effectiveness of investigative work in the detection and detection of drug offenses can be achieved through the implementation of tactical combinations and operations with the use of a set of operational and investigative measures of technical nature.

Technical knowledge of drug criminals and new ways of committing drug crimes by them require law enforcement officers to have good knowledge of electronic or information and telecommunication networks, to improve operational-search and forensic techniques and methods of detection, disclosure and investigation of crimes related to the non-contact method of sale of narcotic drugs.

Literature

1. Zabolotnaya S.N., Proshchenko I.V. Some problems of drug offenses committed with the use of cryptocurrency // Legal Sciences. – 2018. – No 16. – C. 294-296.

2. Zemtsova S.I. Internet stores engaged in the illegal sale of synthetic drugs: differentiation and characteristic features – 2019. – No1 (34). – C. 36-41.

3. Kontemirova Y.V. To the issue of detection and disclosure of illegal sale of narcotic drugs and psychotropic substances, carried out through express payment terminals, committed by organized criminal groups // Actual problems of detection and prevention of illicit trafficking and consumption of narcotic drugs and psychotropic substances: a collection of materials of scientific and practical conference / edited by Z.Z. Abubakirov. – 2011. – C. 106-112.

4. Ovchinnikova O.V. Features of the investigation of the sale of narcotic drugs, committed with the use of the Internet // Law and order: history, theory, practice. – 2018. – No 1. – C. 94-98.

5. Polyakov, V.V.; Kondratyev, M.V. Criminalistic features of the non-contact method of committing drug offenses // Juridicheskie nauki. – 2015. – C. 83-86.

6. Sukhodolov, A.P.; Bychkova, A.M. Digital technologies and drug crime: problems of counteraction to the use of messenger «Telegram» in drug distribution // All-Russian criminological journal. - 2019. - Vol. 13, No 1. – C. 5-17.

7. Teplyashin P.V. State of drug crime: main criminological indicators and trends // Lex Russica. - 2017. - No 10. – C. 147-157.

8. Torgovchenkov V.I., Ivanov S.A. Peculiarities of the prevention of non-contact methods of narcotic substances sales // Experience, analysis, practice. – 2016. – No 12. – C. 84-88.

НАСЫРОВА Э.М.
заместитель начальника аучно-исследовательского центра Алматинской академии МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова, доктор философии (PhD), подполковник полиции

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ МИНИСТЕРСТВА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В современном обществе перед профессорско-преподавательским составом (далее – ППС) ставятся новые задачи в области воспитания, обучения и развития личности курсантов и слушателей, чтобы они могли успешно справляться с жизненными функциями в условиях цифровизации. Сегодняшний вопрос, который возникает в образовательной сфере, заключается в том, как можно улучшить процесс обучения и повысить эффективность преподавания юридических дисциплин. Одним из решений этой проблемы является использование цифровых технологий в учебном процессе. Использование средств информационных технологий в обучении может принести множество преимуществ. Во-первых, это позволяет обучающимся получать доступ к большому объему информации и ресурсам, которые могут быть недоступны в традиционной форме. Они могут исследовать различные источники, изучать актуальные случаи из практики и углублять свои знания в конкретных областях права. Во-вторых, информационные технологии позволяют создавать интерактивные учебные материалы, которые способствуют более глубокому пониманию материала и активному участию в процессе обучения. Они могут принимать участие в виртуальных судебных заседаниях, решать практические задачи, обсуждать правовые вопросы с помощью онлайн-форумов и чатов [1].

Кроме того, использование цифровых технологий позволяет ППС более эффективно оценивать успехи обучающихся и предоставлять обратную связь. Однако, необходимо учитывать, что использование информационных технологий в учебном процессе требует соответствующей подготовки преподавателей. Они должны быть знакомы с различными программными средствами, уметь эффективно использовать их и обеспечивать безопасность данных. Также важно обеспечить доступность технологий для всех обучающих, чтобы избежать цифрового разрыва. В итоге, применение информационных технологий в обучении юридическим дисциплинам может значительно улучшить процесс обучения и повысить эффективность преподавания.

Информатизация обучения в сфере юридического образования служит основой для реализации критически важных задач:

– развитие личности обучающегося: Современные цифровые технологии (ЦТ) расширяют возможности для самостоятельного изучения, критического мышления и развития навыков самоорганизации.

– подготовка к профессиональной деятельности: Использование ЦТ в учебном процессе позволяет обучающимся развивать навыки компьютерного моделирования, анализа больших данных и использования правовых информационных систем, которые являются неотъемлемой частью современной юридической практики.

– интенсификация образовательного процесса: ЦТ позволяют использовать интерактивные форматы обучения, такие как онлайн-лекции, виртуальные симуляции и симуляторы судебных процессов, что повышает вовлеченность обучающихся и эффективность усвоения материала. Новая информация:

– использование искусственного интеллекта (ИИ): ЦТ и ИИ играют решающую роль в развитии новых инструментов для обучающихся. Системы на основе ЦИ могут автоматизировать рутинные задачи, такие как составление документов и поиск прецедентов, освобождая обучающихся для более сложных и аналитических задач.

– виртуальная и дополненная реальность (VR и AR): Эти технологии погружают обучающихся в интерактивные среды, позволяя им визуализировать сложные правовые концепции и приобретать практические навыки в реалистичных условиях.

– межотраслевая подготовка: цифровизация облегчает междисциплинарное сотрудничество, обеспечивая обучающимся доступ к знаниям и навыкам из других областей.

– усовершенствование профессиональной деятельности: цифровизация обеспечивает ППС постоянное профессиональное развитие, доступ к актуальным правовым ресурсам и возможность обмениваться знаниями и передовым опытом со своими коллегами. Цифровизация обучения в системе юридического образования находится в постоянной эволюции, и ее влияние на подготовку специалистов-правоведов будет только усиливаться. Внедрение новых технологий и

расширение возможностей информатизации будут и дальше улучшать качество юридического образования, повышать востребованность выпускников и способствовать развитию правовой системы в целом [2].

Анализ современного состояния цифровизацииучебного процессав отечественныхвысшихюридическихучебныхзаведенияхизарубежныхуниверситетахпоказал,что в методологическом смыслеразвитиеи использование цифровых технологий обучения изначальноразвивалосьв двух направлениях.Исходяизобщих методологических и теоретическихпринципов,каждоенаправлениеимеет определенные преимущества и недостаткиврешениитехили иныхпроблем в организациипроцессовприобретениязнаний.Первое направление предусматривает принципы программированного обучения и связано с разработкой и использованием автоматизированных обучающих систем по разным учебным дисциплинам. Ядром этих систем являются так называемые авторские системы, позволяющие преподавателю-разработчику вводить свой учебный материал в базу данных и программировать с помощью специальных языковых средств алгоритмы его изучения.

Эффективность этих систем достигается за счёт индивидуализированного усвоения учебного материала в условиях группового обучения, возможности адаптации методики обучения под индивидуальные особенности обучающегося и тщательной разработки ППС автоматизированных учебных дисциплин [3, с. 14].

Второе направление внедрения цифровых технологий в обучение тесно связано с процессами информатизации различных отраслей человеческой деятельности, в том числе судебной, правоохранительной.

Сегодня важнейшим аспектом информационной поддержки образовательного процесса по подготовке юристов является разработка комплекса специализированных материалов для преподавания правовых дисциплин. Этот комплекс включает в себя собранные юридические знания, охватывающие широкий спектр областей: опыт работы в судебной системе, результаты следственной и оперативно-розыскной деятельности, а также учебные пособия и методические материалы, такие как рекомендации, лекции, практические занятия и учебные планы [4].

Таким образом, основной целью внедрения цифровых технологий в учебный процесс по юридическим дисциплинам является создание образовательной среды, способствующей активизации учебной деятельности обучающихся, повышению уровня их информационной грамотности, углублению знаний в области права, а также содействию процессу подготовки будущих юристов к практической деятельности еще на этапе обучения.

Литература

1. Ахметова С.Г. Создание информационной образовательной среды вуза: опыт и проблемы // Вестник Университета (Государственный университет управления). 2015. №15. – С. 350-353.

2. Мусин К.С., Белгожаева Ш.Д., Баймулдина Н.С., Дуйсебаева А.Б. Информационно-коммуникационные технологии в образовании юристов и экономистов. – Алматы, 2009

3. Голенков В.В. Виртуальные кафедры и интеллектуальные обучающие системы / В.В. Голенков, В.В. Емельянов, В.Б. Тарасов // Новости искусственного интеллекта. – 2001. – №4. – С. 1-19.

4. Жевняк О.В., Филющенко Л.И., Шаблова Е.Г., Шишулина Т.П. Новые информационные технологии в образовании: материалы VI междунар. науч.- практ. конф., – Екатеринбург, 12–15 марта 2013 год [Текст] / О.В. Жевняк, Л.И. Филющенко, Е.Г. Шаблова, Т.П. Шишулина // ФГАОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. унта. – Екатеринбург, 2013. – С. 53-55

5. Пащенко О.И. Информационные технологии в образовании: Учебно- методическое пособие [Текст] / О.И. Пащенко / – Нижневартовск: Изд-во Нижневарт. гос. ун-та, 2013. – С. 227.

6. Шайдуров А.А Новые информационные технологии в образовании: материалы VII междунар. науч.- практ. конф., Екатеринбург, 11–14 марта 2014 год [Текст] / А.А. Шайдуров // ФГАОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т». – Екатеринбург, 2014. – С. 152-155

ТЕЛЬТАЕВ Б.Б.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы
дене шынықтыру дайындығы кафедрасының доценті
полиция подполковнигі

ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҚТАРЫНДА ТЫҢДАУШЫЛАРДЫ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ

Қазақстанның жоғары білім беру контекстіндегі мемлекеттік саясатының басым міндеттері оның сапасын үнемі арттыру, оның мазмұны мен оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру нысандарын жаңарту; жастардың бойында заманауи дүниетанымды қалыптастыруға, шығармашылық қабілеттері мен дербес ғылыми таным мен өзін-өзі тәрбиелеу және жеке тұлғаны өзін-өзі жүзеге асыру дағдыларын дамытуға бағытталған білім беру инновацияларын, ақпараттық технологияларды енгізу болып табылады.

Ведомстволық оқу орындарында тыңдаушылар үшін дене тәрбиесін оқыту әдістемесі айтарлықтай өзгерістерге ұшырауда. Дене шынықтыруды оқыту тетігі тұрғысынан негізгі міндеттерді шешу бағыттары оқу-тәрбие қызметінің инновациялық сипаты болып табылады.

Дене шынықтыру және спорт ведомстволық оқу орындарының тыңдаушыларын оқытудың интерактивті, инновациялық жүйелері мен әдістерін зерттеудің өзектілігі осы санат олардың алдына қойылған кез келген міндеттерді орындау үшін елдің ІІО кадрларымен сапалы қамтамасыз етудің кепілі болып табылатындығымен айқындалған. Сонымен қатар, дене шынықтыру пәні аясында білім берудің ескірген жүйесі оқыту проблемасының маңыздылығында ерекше рөл атқарады.

Оқыту әдістері мен жүйелерін және оқу процесін зерттеу мәселелеріне шетелдік ғалымдардың көптеген еңбектері арналған, олардың арасында осы мақала аясында мыналарды атап өткен жөн: Вилингман Д.Т., Дунлоски Дж., Равсон К.А., Марш Е. Дж., Натан М. Дж. және т.б.

Сонымен, болашақ дене шынықтыру оқытушыларын даярлау процесінде олардың жастар денсаулығын нығайту мәселелері бойынша салааралық ғылыми зерттеулердің нәтижелерін пайдалану қабілетін қалыптастыру мәселесі ерекше өткір тұр. Жастарды белсенді дене шынықтыру-сауықтыру іс-шараларына тарта алатын, сондай-ақ осындай іс-шаралар кезінде тыңдаушылардың тек оқытушылармен ғана емес, сонымен бірге бір-бірімен де, яғни оқытудың интерактивті әдістерін қолдана алатын оқытушылармен де кең өзара әрекеттесуіне жағдай жасай алатын дене шынықтыру оқытушыларын даярлау мәселесі өзекті болып табылады. Мұндай мамандарды даярлау процесінің негізгі шарттарының бірі-интерактивті әдістерді білім беру технологиясының бір бөлігі ретінде ғана қолдану.

Мамандар тыңдаушыларды сауықтырудың инновациялық бағдарламаларын іске асырудың шұғыл қажеттілігі бар деп мәлімдейді. Ғалымдардың пікірінше, тыңдаушыларға арналған дене тәрбиесінің заманауи бағдарламалары: мәдениет деңгейін арттыруға; психикалық денсаулықты сақтауға; салауатты өмір салты үшін тұрақты мотивацияларды қалыптастыруға бағытталуы тиіс.

Әртүрлі зерттеулер спортқа бағытталған тәсіл мен тыңдаушылардың психофизикалық қасиеттеріне негізделген дене шынықтыру сабақтары арасында айтарлықтай оң корреляция бар екенін көрсетеді. Сонымен қатар, әртүрлі спорттық бұқаралық жарыстар оқушылардың психикалық денсаулығына оң әсер етеді. Сонымен қатар, әдеби дереккөздерді, сондай – ақ байқау практикасын талдау қорытындысы бойынша автор тыңдаушылар арасында дене шынықтыру мен спортты оқыту мен оқытудың екі негізгі инновациялық тәсілін бөліп көрсетті-оларға тыңдаушыларға тұлғалық-бағдарланған тәсіл және оқу процесінде интерактивті технологияларды қолдану жатады.

Тыңдаушының жеке басына бағытталған жаңа уақыттағы дене шынықтыру сабағы оның қабілеттеріне, тілектері мен мүмкіндіктеріне бағытталған. Тұлғаға бағытталған жаттығу бұл:

– әр тыңдаушының топ жұмысына қызығушылық ауа-райын құру;

– сабақта тыңдаушыға өзі үшін ең маңызды әрекеттерді таңдауға мүмкіндік беретін дидактикалық материалды қолдану;

– оқушылардың субъективті тәжірибесін ашуға мүмкіндік беретін сабақта оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастырудың әртүрлі формалары мен әдістерін қолдану;

Интерактивті тәсілге келетін болсақ, мұнда бастапқыда физиологтар ақпаратты қабылдаудың белсенді сипатына назар аударғанын атап өткен жөн. Позитивті эмоцияларды сезінетін адам «қабылдау карталарын» оңай жасайды және олар жақсырақ көрсететін болады. Бұл дегеніміз, оның ішінде тыңдаушылар тәжірибе мен идеяларды оңай және дәл еске түсіреді және түсінеді [1, 17]. Яғни, егер тыңдаушы оқу процесінің белсенді қатысушысы болса, ол ақпаратты жақсы есте сақтайды. Оқытудың интерактивті әдістері осы қағидаға негізделген.

Интерактивті оқытудың мақсаты-тыңдаушы өзінің табыстылығын, зияткерлік кемелдігін сезінетін, білім беру процесінің өзін нәтижелі ететін оқудың қолайлы жағдайларын жасау.

Интерактивті оқыту эмоцияларды, сананы белсендіреді, бұл жақсы есте сақтауға ықпал етеді. Оқыту мен есте сақтау ақпараттың жаңа, ерекше түрде берілуіне ықпал етуі мүмкін, бұл біздің миымызда бұрыннан қалыптасқан заңдылықтар мен үлгілерге сәйкес келмейді. Эмоциялар арқылы есте сақтауды белсендіру практикалық дене шынықтыру сабақтарында қолданылуы мүмкін: нақты жаттығуларды, олардың мақсаттарын талдау үшін шағын топтарда жұмыс істеу, имитациялық және белсенді ойындарға қатысу. Дене шынықтыру циклінің пәндерін зерделеу кезінде миға шабуыл әдісін, синектика әдісін (ұқсастыққа негізделмеген әдістер), күшті әсер ететін ассоциация әдісін (метафораларды қолдану) қолданған жөн.

Жоғарыда аталған мақсатқа жету үшін оқытушылар бұдан әрі талқыланатын инновациялық технологияларды қолдануы керек деп есептейміз. Алайда, басында біз инновациялық технологиялардың әдеттегі оқыту жүйесінен қандай артықшылықтары мен айрықша сипаттамалары бар екенін анықтаймыз.

Біріншіден, басты айырмашылық – олардың бағыты оқыту процесінің өзіне емес, оқыту әдістерінің белгілі бір жиынтығын беретін түпкілікті нәтижеге бағытталған. Осылайша, бірінші ерекшелігі- белгілі бір инновациялық нәтижеге қол жеткізу, яғни дәстүрлі нәтижемен салыстырғанда жаңа болып табылады [2].

Екіншіден, инновациялық технологияларды енгізудің мақсаты білім алушылардың білімін жинақтау емес, оларды практикалық қызметте қолдана білу болып табылады. Демек, мақсат білімнің өзі емес, оның өмірде практикалық қолданылуы.

Үшіншіден, инновациялық технологиялардың айырмашылығы - білім беру процесінде білім алу тәсілі – бұл белсенді тәсіл. Бұл айырмашылық алдыңғысымен тығыз байланысты, өйткені инновациялық технологияларды қолданған кезде тыңдаушы белгілі бір ережелер мен нормаларды есте сақтаудан емес, оны қызықтыратын сабақтың мақсатына жету процесінде білім алады. Мұндай білім саналы қажеттілік процесінде біртіндеп жинақталады.

Келесі ерекшелігі – бұл технологиялар тыңдаушылардың білімге қол жеткізу қызметін жүзеге асыруға жағдай жасайды. Бірақ сонымен бірге білімнің өзі (теориялық тұрғыдан) сабақтың негізгі мақсаты болып көрінбейді, өйткені бірінші кезекте оқушылардың білімін қалыптастыру үшін білім беру ортасы ретінде жұмыс істейтін оқу кеңістігін ұйымдастыру болып табылады.

Бесіншіден, инновациялық технологиялар оқытушы мен тыңдаушының сабақтағы қарым-қатынасының мәнін өзгертеді. Оқытушыбарлық білім беру кеңістігін ұйымдастырушы ретінде көрінеді, ол белгілі бір кеңесші, сарапшы болып келеді. Сабақты ұйымдастыруға, оны дайындауға үлкен рөл беріледі-дайындық мұндай сабақтарды ұйымдастырудың негізі болып табылады.

Қорытындылай келе, инновациялық технологиялар-бұл тұлғаға бағытталған технологиялар, яғни жеке дамуға бағытталған. Бұл әр тыңдаушының жеке технологияға қол жетімділігіне бағытталған болып шығады.

Енді инновациялық технологиялардың кейбір түрлерін талдауға көшейік. Ғылыми және оқу әдебиеттерін, бірқатар оқытушылардың практикалық тәжірибесін талдай отырып, олардың көпшілігі сабақтарда инновациялық технологиялар ретінде ақпараттық (интерактивті) технологияларды бөлетіндігі анықталды. Оларды ақпараттық-коммуникативтік, компьютерлік және т.б. деп те аталады.

Дене шынықтыруда ақпараттық (интерактивті) технологияларды қолданған кезде кейбір бағыттарды бөліп көрсетуге болады:

1. Физикалық белсенділіктің адам ағзасына әсері, белгілі бір жаттығуды орындаудың дұрыс техникасы және т.б. туралы фильмдерді, бейнелерді визуалды әдіспен ұсыну. Мысалы, тыныс алу жаттығуларының сапалы бейнелерін көрсету тыңдаушыларға жаттығуларды орындау процесін жақсырақ түсінуге және одан көбірек ләззат алуға мүмкіндік береді.

Кәдімгі спортзал да дене шынықтыру сабақтарын өткізу арқылы тыңдаушылар стресс деңгейін сәл төмендету және спорт пен шұғылданудан жаңа жағымды тәжірибе алу үшін теңіз жағалауына оңай ауыса алады. Бұл жағдайда компьютерлік материалдар жағаға құлаған толқындардың дыбысын да, тиісті бейнені де жаза алады;

2. Ойын жағдайларын, онлайн квесттерді және басқа формаларды модельдеу;

3. Онлайн тестілеу арқылы алынған білімді бақылау жүйесі (ойын түрінде болуы мүмкін);

4. Әл-ауқатты бағалау.

Әрине, компьютерлердің пайда болуы ақпаратты игеру сапасын едәуір арттыратын жаңа ақпараттық технологияларды қолдануға әкелді. Қазіргі уақытта оқытуда компьютерлерді пайдалану сабақтарды қызықты етудің ерекше мүмкіндігіне ие.

Компьютерді пайдалану мотивацияны арттыруға, тыңдаушылардың танымдық қабілеттерін дамытуға, жоғары жағымды эмоционалды қанағаттануды қамтамасыз етуге, қызығушылықты, тапқырлық пен ойлауды дамытуға мүмкіндік береді.

Осылайша, осы жұмыстағы дене шынықтыру саласындағы инновация ведомстволық оқу орындарының қабырғаларында дене шынықтыру және спорт саласында талап етілетін процестердің тиімділігін сапалы арттыруды қамтамасыз ететін инновация болып табылады. Ведомстволық оқу орындарында дене шынықтыруда заманауи педагогикалық технологияларды қолдану жүйесі тыңдаушының дене бітімін ғана емес, ақыл-ой қабілеттерін де ашу үшін барынша қолайлы жағдайлар жасайды және алған білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын шығармашылықпен қолдануды қамтамасыз етеді. Дене және адамгершілік денсаулықты сақтау тыңдаушылардың жеке дене шынықтыруын қалыптастыруға ықпал етеді.

Дене шынықтыру сабақтарында тыңдаушылар қызметінің интерактивті формаларының пайда болуын жеке тұлғаға бағытталған педагогикалық парадигма және олардың шығармашылық ойлауын дамыту контекстіндегі оқытушылар қызметінің тенденциясы деп тануға болады. Тыңдаушыларды оқытудың осы инновациялық түрлерін қолдану олардың қызметін жеке маңызды бағытқа өзгертуге ықпал етеді. Педагогикалық тәжірибені одан әрі жүйелеу, белгіленген тақырып бойынша теориялық және практикалық әзірлемелерді жіктеу және технологиялардың, технологиялық карталардың осы принциптері бойынша қорытындылар ведомстволық оқу орындарында жеке тұлғаның дене шынықтыруын қалыптастыру бойынша педагогикалық инновацияны дамытуға ықпал етеді.

Әдебиет

1. Iermakov S.S., Cieślicka M., Muszkieta R. Physical culture in life of Eastern-European region students: modern state and prospects of development // Physical education of students. – 2015. – №6. - P. 16-20

2. Пиянзина О.П., Семенова Т.Б. Использование информационно-коммуникационных технологий в формировании физического развития в педагогической деятельности ДОО / О.П. Пиянзина, Т.Б. Семенова // Наука и перспективы. – 2017. – №1. – С. 15-22.

СИДАШЕВА Ж.Е.
старший преподаватель кафедры административно-правовых дисциплин
Алматинской академия МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова майор полиции

СПЕЦИФИКА ПОДГОТОВКИ СОТРУДНИКОВ ПОЛИЦИИ В СИСТЕМЕ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Основной упор в подготовке будущих сотрудников полиции делается на интеграцию теоретических знаний и практических умений, что необходимо для эффективного решения задач обеспечения общественного порядка и безопасности. Адаптация образовательных программ к реалиям современности, обновление методической и материально-технической базы, а также привлечение к обучению высококвалифицированных специалистов и практиков из числа действующих сотрудников правоохранительных органов являются ключевыми аспектами, обеспечивающими высокое качество образовательного процесса.

В контексте государственных реформ и повышения требований к качеству подготовки кадров, особое значение приобретает анализ существующих подходов к обучению в ведомственных учебных заведениях, а также выявление потенциальных направлений для дальнейшего усовершенствования и развития системы подготовки сотрудников полиции. В данной статье мы стремимся раскрыть основные принципы и методы подготовки, анализируя текущее состояние и перспективы развития системы образования в сфере обеспечения внутреннего порядка и безопасности на примере Республики Казахстан.

Формирование эффективной структуры органов правопорядка неотъемлемо связано с разработкой и внедрением механизмов для обеспечения высококачественного образовательного процесса и подготовки высококвалифицированных специалистов, способных войти в кадровый резерв. Этот аспект становится ключевым в стратегии Министерства внутренних дел и занимает принципиальное значение в контексте государственных реформ, инициированных Президентом страны. Принципы современного образования в сфере государственного управления подразумевают не только углубление профессиональных знаний и практических навыков работников, но и значительное повышение их профессиональной компетентности, что, в свою очередь, требует целенаправленного обновления и адаптации учебных программ к реалиям современности.

В рамках структуры Министерства внутренних дел функционирует ряд специализированных высших образовательных учреждений, которые обеспечивают многоуровневую систему образования, включающую бакалавриат, магистратуру и докторантуру. Особенностью данных учебных заведений является реализация уникальных программ начальной профессиональной подготовки, что выделяет их на фоне традиционных гражданских вузов. Эти программы предназначены для обеспечения базового профессионального обучения индивидов, вступающих в правоохранительную деятельность, и являются первоначальным этапом их карьеры в системе внутренних дел.

Согласно нормативно-правовым актам Республики Казахстан, в частности Закону от 06 января 2011 года «О правоохранительной службе», начальная профессиональная подготовка определяется как основа для формирования квалифицированных кадров для работы в органах правопорядка, направленная на освоение необходимых профессиональных умений и знаний [1]. Значительно после завершения такой подготовки, участники курсов получают соответствующие звания, которые зависят от их предшествующего образования и успешности прохождения программы: офицерское звание для тех, кто уже имеет высшее образование, и сержантское – для остальных.

Любой гражданин, проявивший интерес к службе в правоохранительных структурах ведомств внутренних дел, должен в первую очередь инициировать данный процесс, обращаясь в отдел кадров соответствующего органа. Этот шаг предполагает формальное оформление желания кандидата и является отправной точкой карьерного пути в органах правопорядка.

Важной процедурой для потенциальных кандидатов является прохождение военно-медицинской комиссии, которая осуществляется с целью оценки их физического состояния и здоровья. Данный этап критически важен, поскольку он определяет, соответствует ли претендент

установленным требованиям и нормам для выполнения служебных обязанностей в правоохранительных органах. Помимо общего состояния здоровья, внимательно анализируются и физические показатели кандидата, что позволяет гарантировать высокую эффективность и профессионализм будущих сотрудников правоохранительных органов [2].

В процессе обращения кандидата за поступлением в службу внутренних дел, первостепенным шагом является предоставление полного перечня документов, требуемых кадровым подразделением для составления его личного дела. Эти документы необходимы для подтверждения личности, образования и других значимых аспектов, а также для последующей отправки информации о кандидате и его родственниках на проверку в органы национальной безопасности, что является стандартной процедурой в процессе отбора.

Ключевым этапом отбора является прохождение кандидатом серии психологических тестов и проверок на полиграфе, что позволяет оценить его намерения, личностные характеристики и устойчивость к стрессу. Эти проверки ориентированы на идентификацию любых скрытых мотивов, которые могут быть несовместимы с профессиональными обязанностями в сфере правоохранительной деятельности, а также на выявление любых фактов из прошлого, которые могут подвергать риску надежность кандидата.

Дополнительно, при целенаправленном обращении за получением офицерского звания, кандидату предстоит пройти дополнительные тесты для оценки его моральных и профессиональных качеств, а также уровня знания соответствующего законодательства. Эти мероприятия проводятся под эгидой Агентства Республики Казахстан по вопросам государственной службы и направлены на всестороннюю оценку кандидата.

После того, как кандидат успешно проходит все необходимые этапы проверки и подготовки, его личное дело отправляется в выбранное им учебное заведение Министерства внутренних дел для дальнейшего обучения и специализации в соответствии с его профессиональным направлением и амбициями в рамках системы органов внутренних дел [3].

В соответствии с действующим законодательством Республики Казахстан, система образования Министерства внутренних дел включает в себя ряд учебных заведений, предлагающих различные программы подготовки для будущих правоохранителей. Среди них выделяются:

1. Карагандинская академия МВД Республики Казахстан, имени Б. Бейсенова. В данной академии реализуются образовательные программы для специализаций «Криминалист» и «Следователь». Обучение в данном учреждении организовано на трех уровнях: бакалавриат, магистратура и докторантура, причем программы магистратуры и докторантуры предусмотрены только для уже работающих сотрудников органов внутренних дел.
2. Алматинская академия МВД РК, имени М. Есболатова, предлагает обучение по направлениям, связанным с оперативно-розыскной и оперативно-криминалистической деятельностью, а также с административно-правовой деятельностью, IT-криминалистикой и кибербезопасностью. В этой академии также предусмотрены три уровня подготовки.
3. Костанайская академия МВД РК, названная в честь Ш. Кабылбаева, специализируется на подготовке кадров для административной работы в сферах дорожной полиции, ювенальной юстиции, участковых инспекторов полиции, а также для уголовно-исполнительной системы, включая сотрудников службы пробации и исправительных учреждений.
4. В системе образования Министерства внутренних дел Республики Казахстан действует Актюбинский юридический институт, названный в честь Малкеджара Букенбаева. Этот институт специализируется на подготовке кадров для органов внутренних дел, предлагая обучение в таких критически важных направлениях, как «Правоохранительная деятельность» и «Административно-правовая деятельность». Эти программы направлены на формирование профессиональных знаний и практических навыков, необходимых для эффективного выполнения задач в сфере обеспечения законности и правопорядка.
5. Кроме того, в структуре образовательных учреждений МВД выделяется Военный институт Национальной гвардии, расположенный в городе Петропавловске. В этом институте реализуются образовательные программы, направленные на подготовку специализированных кадров для Национальной гвардии. Программы включают в себя такие направления, как командная

тактическая подготовка в различных сферах, включая воспитательную, социально-правовую работу, инженерно-техническое обеспечение, ракетно-артиллерийское обеспечение, автомобильное обеспечение и тыловое обеспечение Национальной гвардии, а также подготовку войск связи.

6. Помимо этого, в городе Шымкент функционируют учебные центры Министерства внутренних дел, предназначенные для подготовки специалистов кинологической службы уголовно-исполнительной системы Республики Казахстан. Данный центр ориентирован на формирование высококвалифицированных специалистов, способных эффективно использовать служебных собак в целях обеспечения общественной безопасности и порядка.

Вышеуказанные учебные заведения представляют собой ключевые элементы в структуре подготовки кадров для системы МВД Республики Казахстан, обеспечивая комплексное и многоуровневое образование для будущих специалистов в различных областях правоохранительной деятельности.

В рамках образовательного процесса на всех уровнях высшего образования, будь то бакалавриат, магистратура или докторантура, акцент делается на развитии и совершенствовании практических умений курсантов в специфической области, которая будет определять их будущую карьеру. Это подразумевает не только глубокое погружение в теоретические аспекты избранной специальности, но и активное применение этих знаний на практике.

Основным элементом обучения является прохождение продолжительных практик в структурных подразделениях органов внутренних дел. Курсанты получают возможность работать бок о бок с опытными сотрудниками, что способствует не только усвоению профессиональных навыков, но и адаптации к реальным условиям будущей работы. Подобный подход гарантирует, что к моменту окончания учебного заведения выпускники будут обладать не только теоретическими знаниями, но и ценным практическим опытом, необходимым для эффективного выполнения профессиональных задач в сфере правоохранительной деятельности.

Так, Министерство внутренних дел Республики Казахстан предоставляет гражданам страны уникальную возможность получить профессиональное образование в рамках своих учебных заведений с целью подготовки высококвалифицированных специалистов для работы в правоохранительной системе. Это открывает перед людьми путь к службе в интересах общественной безопасности и порядка, обеспечивая им не только карьеру, но и возможность внести свой вклад в защиту прав и свобод граждан.

Улучшение и модернизация материально-технической базы учебных заведений, повышение квалификации преподавательского состава, а также вовлечение в образовательный процесс действующих сотрудников правоохранительных органов и опытных ветеранов значительно усиливают качество обучения. Эти меры способствуют формированию профессионалов, способных адекватно реагировать на вызовы современности и эффективно справляться с задачами по обеспечению общественного порядка и безопасности в Республике Казахстан.

Подводя итоги необходимо отметить, что данное исследование детально освещает многоаспектный подход к подготовке сотрудников полиции в Республике Казахстан, подчеркивая важность синтеза теоретических знаний и практических навыков. Мы уделили внимание важности многоуровневой системы образования, начиная с бакалавриата и заканчивая докторантурой, и подчеркивает значение начальной профессиональной подготовки для будущих сотрудников правоохранительных органов.

Исходя из вышеизложенного нами предлагаются ниже предложенные меры по улучшению в данной деятельности:

1. Расширение программы обмена с международными правоохранительными учебными заведениями для обогащения образовательного процесса и обмена лучшими практиками.

2. Углубление курсов по психологии и этике, чтобы подготовить кандидатов не только к физическим и правовым аспектам работы, но и к межличностным взаимодействиям и принятию этически обоснованных решений.

3. Внедрение современных технологий и методов обучения, включая виртуальную и дополненную реальность для имитации реальных ситуаций, с которыми сотрудники могут столкнуться на службе.

Исследование показывает, что система подготовки сотрудников полиции в Казахстане стремится к обеспечению высокого уровня профессионализма и готовности к выполнению обязанностей. Однако для достижения максимальной эффективности и соответствия современным требованиям и вызовам необходимо постоянное совершенствование образовательных программ и методик. Учитывая текущие тенденции и потребности, Министерство внутренних дел должно продолжать свои усилия по модернизации и улучшению процесса обучения, что в конечном итоге способствует повышению общественного порядка и безопасности в стране.

Литература

1. Закон Республики Казахстан «О правоохранительной службе» от 6 января 2011 года №380-IV [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https:// adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000380.

2. Закон Республики Казахстан «Об органах внутренних дел Республики Казахстан» от 23 апреля 2014 года №199-V ЗРК [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000199.

3. Приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 13 марта 2020 года №211 «Об утверждении Правил отбора на первоначальную профессиональную подготовку и условия ее прохождения для лиц, поступающих в органы внутренних дел, а также основания их отчисления от первоначальной профессиональной подготовки». Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 16 марта 2020 года №20123 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https:// adilet.zan.kz/rus/docs/V2000020123.

ТУРАРБЕКОВА Ж.М.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясының
жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру факультетінің
оқытушы-әдіскері полиция майоры

ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫН КАДРМЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ

Қазіргі қоғам – жаңа ақпараттық технологиялар дәуірі. XXI ғасыр – ақпарат ғасыры, бүгінде ғылымның әр саласын дамыту ақпараттық жаңа технологияларды игеру мен тығыз байланысты екендігіне көзіміз жетуде. Ғылымның жаңа бағыттарын меңгеру – өмір талаптарына сай болу деген сөз. Жаңа ғасырда даму мен гүлденудің, табысқа жетудің бірденбір кілті білімде. Сондықтан да ақпараттық қоғам қойып отырған басты талаптардың бірі – ақпаратты меңгере алатын, жан-жақты білімді, жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың игеруге қабілетті, дербес шешім қабылдай алатын, білікті кадрлар қалыптастыру. Заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялар Ішкі істер органдарын кадрмен қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар кадрлардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылығын және кәсіби шеберлігін дамытуына еңбек етуіне жағдай жасауда қазіргі заман талабына сай білікті кадрларды қалыптасу үшін өте тиімді.

Осыған орай Қазақстан Республикасы Ішкі істер органдарында қызмет атқаратын қызметкерлер заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды жоғары деңгейде жан-жақта меңгерулері қажет.

Қазақстан Республикасы ІІО-да кадрлардың біліктілігін арттыру курстарын жаңа заман талабына сай ұйымдастыру – бүгінгі күнің басты міндеті. Ал, қазіргі заманда кадрлар тек өз мамандығының терең білгірі болуы емес, тарихи танымдық, педагогикалық-психологиялық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Сонымен қатар заманауи ақпараттық құралдарын кеңінен қолданылуын қажет етеді. Ішкі істер органдары қызметкерлері өз қызметінде жаңа ақпараттық технологияларды пайдалануы заман талабынан туындап отыр.

Қазіргі қоғам жоғары білікті заман талабына сай ақпараттық-коммуникациялық технологияларды жан жақты менгерген білікті кадрларға көбірек мұқтаж болғандықтан, білім, әсіресе жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім қазіргі уақытта кез келген мемлекеттің мәдени, әлеуметтік, экономикалық дамуының негізгі құрамдас бөлігі. Осыған байланысты ақпараттық-коммуникациялық технологиялар жүйесін жетілдіру және ғылымды дамыту көптеген елдерде маңызды ұлттық басымдықтар қатарына жатқызылған. Қазіргі қоғамдағы білімнің рөлін түсіну және оны дамытудың оңтайлы тетіктерін әзірлеу көптеген мемлекеттердің білім беру және ғылыми-техникалық саясатының негізін қалады. Бұл мақсатқа жету, әсіресе жоғары оқу орнынан кейінгі білім алатын адамдар үшін білім беру процесіне инновациялық технологияларды белсенді енгізу қажет.

Ішкі істер органдарын кадрмен қамтамасыз етуде жаңа технологияларды, заманауи құрал-жабдықтарды қазіргі кезеңде жүзеге асыру және дамыту үшін, болашаққа жаңа бір серпіліс беретін жаңа міндеттерді өз алдына қоя алатын және оның шешімін тез арада таба алатын, әлеуметтік және өндірістік салада тың бастамаларды қолдана білетін, ой-қиялы ерекше дамыған кадрлар өте қажет.

Заман ағымына қарай ақпараттық-коммуникациялық технологияны қолдану айтарлықтай нәтиже беруде. Кез-келген салада қызметкерлердің электрондық ақпараттарды пайдалануы кадрлардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасау басты назарда ұсталады. Ғаламтор жүйесінде жұмыс істеу әлемдік білім мен ғылым жетістігінен хабардар болып, оны игеруіне шексіз мүмкіндіктер алатыны хақ. Ғаламторды пайдалану арқылы қызметкерлер өздеріне керекті мәліметтер алу арқылы өз білімін жетілдіре түсетіні сөзсіз. Кадрлар күнделікті

қызметінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданулары айтарлықтай нәтиже беруде.

XXI ғасырдың үлкен жетістігі ақпараттық – коммуникациялық технология құралдарымен етене байланыста. Осыған орай бүгінгі Қазақстан Республикасы Ішкі істер органдарын кадрмен қамтамасыз етуде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың атқаратын рөлі білім, білік, дағдыларын игертіп қана қоймай, қабылдауын, ойлауын, қиялын, сезімдерін, ерік-жігерлерін, яғни жан-жақты, азат, шығармашыл, өз бетімен жұмыс жасай білетін, бәсекеге қабілетті жеке тұлғаны дамыту міндеттері де тұр. Жалпы ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың Ішкі істер органдарын кадрмен қамтамасыз етудегі маңызы – білімін тереңдетуге, кәсіби дағдылардың негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі дамытудағы адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдерді қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру, яғни жеке тұлғаны қалыптастыруға негізделген, ақпаратты технологияны терең меңгерген, жылдам өзгеріп жататын бүгінгі заманға лайықты, жаңашыл тұлғаны қалыптастыру. Бұл үрдісті іске асырудың негізгі құралы компьютер болып табылады, сол себепті қазіргі уақытта шығармашылық ізденіс қабілеті дамыған, жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды жете меңгерген, мамандық шеберлігі қалыптасқан кадрлар Ішкі істер органдарын кадрмен қамтамасыз етуде өте қажет.

Жаңа ақпараттық технологияның негізгі ерекшелігі – бұл қызметкерлердің өз бетімен немесе бірлескен түрде шығармашылық жұмыспен шұғылдануға, ізденуге, өз жұмысының нәтижесін көріп, өз өзіне сын көзбен қарауына және білімі мен қызметіндегі тәжірибесін жан-жақты заманауи жетілдіруге мүмкіндік береді.

Қазіргі заманауи даму барысында Ішкі істер органдарын кадрмен қамтамасыз етуде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың маңыздылығы қызметкерлердің өз шығармашылығын жаңаша, ғылыми-зерттеу бағытында құруды талап етеді. Сондықтан, XXI ғасырдың информатика ғасыры, яғни ақпараттандыру технологиясы дамыған заманда мемлекетіміздің болашағы – кадрлардың заман талабына сай жан-жақты дамуына ықпал ету шығармашылық ізденісті, үлкен сұранысты талап етеді. Компьютер және ақпараттық технологиялар арқылы жасалып жатқан оқыту үрдісі ІІО қызметкерлерінің жаңаша ойлау қабілетін қалыптастырып, оларды жүйелік байланыстар мен заңдылықтарды табуға итеріп, нәтижесінде өздерінің кәсіби потенциалдарының қалыптасуына жол ашады.

Бүгінгі таңдағы Ішкі істер органдарын кадрмен қамтамасыз етуде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың маңызы қызметкерлердің ойлау қабілетін қалыптастыратын және компьютерлік оқыту ісін дамытатын жалпы заңдылықтардан тарайтын педагогикалық технологиялардың тиімділігі өте жоғары деп айта аламыз.

Педагогикалық және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды үйлестіру арқылы оқытудың негізгі біліктіліктері төмендегілер болып табылады:

– жауапкершілік және бейімділік – өз өмірінде, жұмыс орнында және қоғамдық өмірде жекелей жауапкершілік пен икемділік көрсету, өзі мен басқа үшін жоғары мақсаттар қойып, оған жетуге ұмтылу, пікірлердің көп мәнділігі мен көп түрлілігіне төзімділікпен қарау.

– қатынас дағдылары – ауызша, жазбаша және мултимедиалық хабарларды барлық алуан-алуан түрде және контексте қабылдау, түсіну, жасау және тарату біліктілігі.

– шығармашылық және танымдық қызығушылық – жаңа идеяларды дамыту, қолдану, тарату, жаңа идеялар мен мүмкіндіктерді қабылдауға мүмкіндік.

XXI ғасырдың кадры ретінде, қандай үдерістер білім алушыларға жақсы, ойшыл болып өсуіне көмектесетінін жақсы түсінуіміз қажет. Ішкі істер органдарын кадрмен қамтамасыз етуде ақпараттық-коммуникациялық технологиялары маңызы рөл атқарады. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды заманауи меңгеру кадрлардың өз еркімен білімін жетілдіруге және жан-жақты ойлау қабілеттерін арттыруға көмектеседі.

– Ақпараттық және медиалық сауаттылық біліктілігі – аудиовизуалды ақпараттың алуан түрлерін қабылдау, талдау, басқару, біріктіру, бағалау және жасау.

– Өзара тұлғалық қарым-қатынастар мен бірлескен іс-әрекет біліктілігі – командада басқару және жұмыс жасау, әртүрлі рөлді қабылдау мен өзіне жауапкершілік алу, басқа адамдармен өнімді жұмыс жасау, ұқсас емес пікірлерді сыйлау біліктілігі.

– Мәселені идентификациялау, тұжырымдау және шешу – мәселелерді саралау, талдау және шешу біліктілігі.

– Әлеуметтік жауапкершілік – жергілікті қоғамдастық мүдделері үшін жауапты әрекеттер, жеке, қоғамдық өмірде және өндірістегі этикалық тәртіп.

Ішкі істер органдарын кадрмен қамтамасыз етуде ақпараттық коммуникациялық технологияны үйлестірудің ерекшелігі мыналар болып табылмақ:

– жаңа ақпарат беру;

– заманауи технологияны меңгерту;

– іздендіру;

– өз бетімен жұмыстарды орындату;

– ой-қиялын, сынай ойлауын дамыту;

– іскерлік пен дағдыны қалыптастыру;

– қызығушылықты, ынта-ықыласты арттыру;

– топпен жұмыс істеуді үйрету және т.б.

Қорыта айтқанда, ғылым мен техниканың қазіргі даму барысында компьютердің енгізілуі тегіннен-тегін емес. Сонымен бірге, ғылымның, техника мен мәдениеттің даму барысында ақпараттық-коммуникациялық технологияны үйлестіру Ішкі істер органдарын кадрмен қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Дамып келе жатқан қоғамға заманауи білімді, адамгершілік тұрғыда тәрбиеленген, кадрлар қажет, олар өздігінен кез келген жағдайда жауапты шешім қабылдай алатын, серіктестікке қабілетті және қазіргі заманауи ақпараттық коммуникациялық технологияларды жақсы меңгерген елінің тағдыры үшін жауапкершілік сезімі дамыған қызметкер болуға міндетті.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.

2. Ошанова Н.Т. Білім беру жүйесінде коммуникациялық технологиялардың көмегімен оқушылардың дүниетанымдық көзқарастарын қалыптастыру. Вестник КазНПУ им. Абая, – Алматы, №2(13), 2005г., 161-165б.

3. «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуындағы ашық қашықтан білім берудің келешегі» халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның материалдар жинағы, – Алматы, 2009ж.

4. Мұхаметжанова С.Т., Жартынова Ж.Ә. Интерактивті жабдықтармен жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдері. – Алматы, 2008ж.

ПРИХОДЬКО И.С.
докторант Алматинской академии МВД Республики Казахстан
им. М. Есбулатова подполковник полиции

СОВРЕМЕННАЯ ГАБИТОСКОПИЯ И ТЕХНОЛОГИИ БУДУЩЕГО

В настоящее время технологии в криминалистике развиваются интенсивными темпами: уже не в новинку анализ ДНК, распознавание лиц, микробиологическая идентификация человека и еще множество революционных методов установления личности подозреваемого.

Попытки ввести надежную идентификацию человека по внешним данным предпринимались, пожалуй, с момента появления преступности, как таковой.

Изначально работе криминалистов помогали профессиональные художники, но их количество было недостаточным, а навыки, зачастую, оставляли желать лучшего. Попытки же рисовать портреты подозреваемых самими сотрудниками специальных ведомств и вовсе были обречены на провал в большинстве случаев [1].

Позже были разработаны системы создания композиционных портретов и фотороботов, использование которых было закреплено в ведомственных приказах соответствующих органов.

Повышение уровня преступности требует внедрения новых компьютерных технологий для более эффективной борьбы с ней. Одним из таких направлений стала автоматизация процесса формирования массивов информации на основе данных фотоизображений людей и создание автоматизированных информационно-поисковых систем.

Применение инструментальных разработок по распознаванию лиц позволяет выявлять правонарушителей, отслеживать их перемещение, ограничивать доступ для предотвращения противоправных действий и реагировать на новые нарушения. Важно отметить, что прогресс в области систем идентификации внешности, достигнутый в XX веке, получил широкое распространение и занял важное место в различных методах идентификации.

Современные развитые страны активно внедряют и используют биометрические системы распознавания и идентификациивнешности.

Приведем некоторые из них:

1. В европейских странах применяются современные системы идентификации лиц, такие как «Система распознавания лиц Европола» (EFRS), разработанная Европолом. Эта система предоставляет возможность загружать фотографии лиц, полученные с помощью камеры наблюдения, изображения улик и другие фотографии подозреваемых и их связи с преступным миром. Еще одним примером является система «Автоматизированная система распознавания лиц» (AFR), используемая британской полицией, которая позволяет сравнивать фотографии лиц, полученные с камер наблюдения или других источников, с базой данных изображений. Также стоит упомянуть систему «PrumDecisions» (PD), внедренную в рамках стандартной системы информации о преступлениях (ECRIS). PD обеспечивает обмен информацией о местах пребывания между заключенными, включая фотографии и другие данные для их идентификации и досмотра.

1.1 Бразильская полиция в общественных местах и местах большого скопления людей использует солнечные очки со скрытыми камерами, для отслеживания и идентификации подозрительных лиц по криминальной базе [2, с. 101].

2. В азиатских странах:

2.1 Ведущей страной в области биометрических технологий является Китай, где соблюдение законов на всей территории страны почти полностью контролирует искусственный интеллект. В 2015 году министерство общественной безопасности этой страны начало свою работу по созданию самой обширной в мире базы данных распознавания лиц, а уже сегодня частота ошибок нейросетей составляет лишь 0,008%, т.е. только 8 из 100 тыс. сканирований могут быть идентифицированы неверно. Более того, китайские полицейские в своей повседневной служебной деятельности используют «портативные ситуационные видеорегистраторы, которые по размеру чуть меньше рации. Устройство располагается поверх одежды сотрудника и анализирует видеопоток, выделяя из него лица людей, данные о которых через информационно-телекоммуникационную сеть Интернет (в устройство можно вставить сим-карту) отправляются на сервер [3].

«Проект «Золотой щит», также известный как «Великий китайский файрвол», использует современные технологии обнаружения лиц, применяемые для отслеживания и идентификации нарушителей, а также для массового наблюдения и контроля за гражданами. Компанией Megvii разработана программаFace++. Данное программное обеспечениеиспользует высоко технологичную идентификацию лиц, учитывая эмоциональное состояние, пол и возраст.

Данные инновации используются при разработке передовых систем в различных областях, включая системы безопасности и криминального поведения [4].

2.2 В Японии система NEC Neo Face находит применение в различных сферах, включая обеспечение безопасности, контроль доступа и анализ поведения. Японская полиция активно использует систему отслеживания лиц «Face Net» для поиска и идентификации нарушителей. Эта высокоточная система имеет широкий спектр применения, включая досмотр на массовых мероприятиях и в общественных местах. Компания «Хитачи Кокусай Электрик» разработала систему с камерой скрытого слежения, позволяющую обрабатывать базу данных в 36 млн лиц за 1 секунду. Система объединяет лица, которые поворачиваются в рамках 30 градусов и имеют минимальный размер на картинке 40 на 40 пикселей. Это помогает обнаружить злоумышленников, чьи фотографии занесены в базу данных как «находящиеся в розыске» [5].

2.3 В Сингапуре внедрена «Интеллектуальная система мониторинга дорожного движения», которая применяется для наблюдения за дорожным движением и обеспечения безопасности на дорогах. Эта система включает в себя технологию обнаружения лиц, выявлении правонарушителей, находящихся в розыске.

В Индии используется «Интегрированная система идентификации преступников» для идентификации нарушителей на основании биометрических данных. Эта система помогает при поиске, задержании и идентификации людей, а также лиц, совершивших нарушения.

Также широко распространены различные программы для идентификации личности в Центральной Азии, такие как «Face ID Central Asia», «Face Match Central Asia» (применяются для сравнения уникальных черт лица с заранее сохраненными данные), «Распознавание личности Центральная Азия», «Identity Detect Central Asia», «Биометрия лица Центральная Азия» (проводят анализ четких черт лица для определения личности), «Face Scan Central Asia» (создает трехмерную модель лица для сравнения с базой данных), «IdentityVerification Central Asia» (подтверждает личность с помощью сравнения уникальных черт лица) и «Face Detect Central Asia» (обнаруживает лица на изображениях или видео).

2.4 В регионах Средней Азии может функционируетсистема «Face It» (Технология идентификации лиц). Данная система разработана компанией NEC Corporation.Ее функционал позволяет осуществлять поиск и идентификацию подозреваемых на основе фотографий, видеозаписей или даже описаний лиц, предоставленных свидетелями.

Широкое распространение получили программы «Система распознавания лиц» и «Система антропометрической идентификации». Данные системы составляют основу для анализа фотографий или видеозаписей с мест правонарушений и получения данных из базы данных лиц, фотографий и персональной информации о нарушителях. «Система антропометрической идентификации» используется для определения внешности правонарушителей на основе антропометрических данных, включая основные параметры, такие как рост, вес, форма лица, длина пальцев и другие анатомические характеристики. Полученные данные сопоставляются с базой данных, что помогает с помощью включенных устройств установить личность правонарушителя или связать его с другими нарушениями. Эти программы широко используются в различных странах и применяются в различных правоохранительных органах, включая полицию и спецслужбы. Подобные системы также широко используются в США, Великобритании, Германии, Франции, России, Китае, Японии и других странах.

2.5 В странах СНГ:

В России компанией-интегратором «Техносерв» разработана первая отечественнаябиометрическая система моментального распознавания личности в толпе «Каскад-Поток». Система идентифицирует личность в режиме реального времени путем сопоставления видеоданных, полученных, например, с камер видеонаблюдения, с изображениями в базах данных оперативных учетов. В петербургском метро в дополнение к уже действующим камерам, пунктам досмотра и

рамкам-металлодетекторам появилась «интеллектуальная» система видеонаблюдения КАРС (комплексной автоматической розыскной системе), которая, в свою очередь, базируется на системе «Интеллект», разработанной ФСБ России для розыска преступников. Опираясь на биометрические данные, система способна автоматически распознавать людей в толпе и анализировать их сходство с лицами, занесенными в базу данных преступников и подозреваемых. Система даже умеет следить за потенциальным правонарушителем с помощью нескольких камер. Заслуживает внимания и аппаратно программный комплекс биометрической идентификации лиц, находящихся в розыске или представляющих оперативный интерес для органов внутренних дел (АПБИ «АТИГ»), который кроме лицевой геометрии при распознавании использует четыре основных алгоритма биометрической идентификации. Российская компания «Вокорд» выпустила собственную систему дистанционного биометрического распознавания лиц Vocord Face Control. «Вокорд» до сих пор работает с сервисами и устройствами, не связанными с распознаванием лиц. Vocord Face Control 3D работает с синхронными изображениями со стереокамер, строит 3D-модель лица в кадре (это занимает меньше секунды) и автоматически ищет совпадение полученной модели с моделями в имеющейся базе данных. Можно сопоставить 3D-модель и с обычными фото. В России существуют и другие компании специализирующиеся на разработке технологий распознавания лиц: Vision Labs, «Техносерв», «Стилсофт» и «Смиларт». С начала 2020г. в г.Москве развернута сеть мощных серверов, которая анализирует данные более чем 189 тыс. городских видеокамер, установленных в автобусах, метро, на светофорах, во дворах и на подъездах многоквартирных домов. Специалистами из Ntech Lab разрабатываются системы интеллектуальной видеоаналитики для идентификации подозрительного лица и уведомления об этом службы безопасности [2, с.103-105].

В рамках Программы «Создание единой информационно-телекоммуникационной системы органов внутренних дел» в странах Средней Азии применяется информационная система автоматической мультибиометрической идентификации Bio Link AMIS (Автоматизированная мультибиометрическая информационная система) [6].

В настоящее время украинской полицией используется система «Интерпол». Эта система позволяет производить поиск по фотографиям, а также других данных, таких как имя, фамилия и дата рождения лиц, объявленных в розыск [7].

В Беларуси функционирует система «Портрет», предназначенные для поиска нарушителей по фотографиям и видеозаписям. Эти системы используют технологии идентификации лиц [8].

В Таджикистане внедрена система «Скорпион», предназначенная для идентификации лиц по фото- и видеоизображениям. Она использует алгоритмы поиска лиц для сравнения с базой данных фотографий правонарушителей [9].

Это лишь небольшая часть системиспользуемых правоохранительными органами.

С учетом современных тенденций в области инновационных технологий, все больше правоохранительные органы различных стран используют разнообразные системы в зависимости от поставленных задач, объема информации и других факторов, разрабатывая и активно используя передвижные биометрические комплексы.

Для обеспечения безопасности и контроля доступа многие крупные компании и платформы такие как Microsoft, Google, Amazon, Kairosu др. разрабатывают и внедряют биометрические разработки в свои продукты, используя функции распознавания лиц,определения возраста и пола, а также анализ эмоций людей.

Безусловно, что разработка программ биометрического направления не стоит на месте. Ежегодно внедряются новые разработки. Широкое распространение в последние годы получили системы с использованием искусственного интеллекта.

Среди наиболее эффективных методов распознавания лиц можно выделить нейросетевой, став при этом одним из самых популярных изобретений в области программного обеспечения для анализа изображений. За счет использования сверхточных нейронных сетей «распознавание становится менее зависимым от поведения людей» [10].

Сегодня система распознавания лиц применяется в борьбе с криминалом. Фоторобот преступника сверяется с изображениями в базах данных, либо производится съемка человеческого

потока в людных местах, и лица людей в реальном времени сравниваются с лицами нарушителей, находящихся в розыске. Системы используются и в борьбе с банковским мошенничеством. Биометрические технологии практически исключают возможность получить кредит по подложному паспорту и снять в банкомате деньги, даже если злоумышленник знает pin-код карты. Распознавание работает в системах контроля доступа. Обычно технологии действует в связке с электронными пропусками: образец фото на них сравнивается с моделью, полученной в результате съемки человека, входящего в здание. В этом случае фиксация лица – самый удобный способ идентификации [4].

В современном обществе такие системы получают все большее распространение, особенно в системах безопасности, в том числе в работе правоохранительных органов. Распознавание лиц на основе трехмерной моделии использование автоматизированных процессов распознавания личности получает с каждым годом всебольшее распространение [11].

Чуть больше 10 лет назад фотографии предполагаемых преступников или банковских мошенников сравнивали с имеющейся базой изображений вручную, и после 30-й фотографии человек начинает работать медленнее и ошибаться гораздо чаще. Сегодня практически все системы распознавания лиц не просто автоматизированы, а используют искусственные нейронные сети. Это позволяет работать с колоссальным объемом данных, сокращать количество ошибок и увеличивать скорость [4].

Использование базы биометрических данных позволит идентифицировать человека без использования документов. Один раз создав и сохранив с помощью специального приложения «цифровые слепки» голоса, лица и др. элементов в информационной системе, такие биометрические данные могут быть использованы для удаленного удостоверения личности без нарушения цифрового суверенитета субъекта персональных данных [12].

Таким образом, габитоскопия играет огромную роль в борьбе с преступностью. Поскольку подавляющее большинство информации, которую усваивает человек, составляют зрительные данные, то наиболее эффективной методикой представляется анализ внешнего вида человека и его внешних особенностей.

Специальные современныегабитоскопические методы активно используются для поиска потерпевших и розыска преступников, поиска без вести пропавших лиц, идентификации неопознанных трупов и т.д. Помимо этого, габитоскопия является одним из важнейших компонентов составления следственных версий и типичных следственных ситуаций на этапах планирования расследования правонарушений [13].

Несмотря на то что габитоскопияявляется научной областью, изучающей физическую и психологическую структуру человека, его особенности и взаимосвязь с окружающей средой, на сегодняшний день существует острая необходимость в разработке современных технологий распознавания лиц для:

1.Борьбы с преступностью. Инновационные технологии распознавания лиц помогают правоохранительным органам выявлять и арестовывать преступников, что способствует снижению уровня преступности.

2. Предотвращения правонарушений. Распознавание лиц позволяет выявлять и задерживать потенциальных нарушителей, что способствует обеспечению безопасности общества и предотвращению противоправных деяний.

3. Поиска пропавших людей. Технологии распознавания лиц могут быть использованы для поиска пропавших людей [14] и обеспечивать безопасность граждан.

Современные системы распознавания лиц обладают высокой скоростью и точностью, способствующие обрабатывать большие объемы данных в режиме реального времени; технологии распознавания лиц могут быть интегрированы с другими системами безопасности, что позволяет создать комплексную систему безопасности; распознавание лиц может быть использовано в условиях, когда другие методы идентификации, такие как отпечатки пальцев или ДНК недоступны или непригодны;

Инновационныетехнологии распознавания лиц играют важную роль в предупреждении преступности в мире. Они обеспечивают быстрое и точное идентифицирование лиц, распознавание лиц преступников, способствуют поиску пропавших людей. Разработка с использованием

нейронных сетей помогают бороться с терроризмом. Внедрение и развитие современных технологий распознавания лиц является необходимым шагом для обеспечения безопасности людей и снижения уровня преступности в мире.

Литература

1. Развитие отечественных технологий фоторобота. От создания до наших дней [Электронный ресурс] //https://habr.com/ru/companies/first/articles/665820/ (дата обращения: 02.03.2024).
2. Юрий Жданов, Владимир Овчинский Полиция будущего. – М., 2018. – С. 166.
3. Ульянова Татьяна Владимировна.Словесный портрет как речевая технология: функции и модели: диссертация ... кандидата филологических наук: 10.02.01 / Ростов-на-Дону, 2008. – С. 157.
4. Лицом к лицу: российские стартапы по распознаванию лиц выходят на мировой уровень[Электронный ресурс] //https://www.forbes.ru/tehnologii/333977-licom-k-licu-rossiyskie-startapy-po-raspoznavaniyu-lic-vyhodyat-na-mirovoy-uroven (дата обращения: 01.03.2024).
5. Как умнеет полиция [Электронный ресурс] //https://www.kommersant.ru/doc/3390024 (дата обращения: 02.03.2024).
6. Передовые биометрические решения [Электронный ресурс] //https://www.biolink.ru/products/software/AMIS/ (дата обращения: 01.03.2024).
7. Розыск по линии Интерпола: где и почему не стоит рассчитывать на защиту от украинского правосудия [Электронный ресурс] // https://jurliga.ligazakon.net/ru/catalog/ 12905/publikatsii/753 (дата обращения: 01.03.2024).
8. Биометрическая система помогает правоохранителям искать преступников[Электронный ресурс] //https://sudexpert.gov.by/ru/mogilev-news.html?news_id=2533 (дата обращения: 01.03.2024).
9. Спрятаться не получится. Как страны Центральной Азии опутывают системой распознавания лиц [Электронный ресурс] //https://asiaplustj.info/ru/news/centralasia /20240304/spryatatsya-ne-poluchitsya-kak-strani-tsentralnoi-azii-oputivayut-sistemoi-raspoznavaniya-lits (дата обращения: 02.03.2024).
10. Чаплыгина В.Н., Москвичев А.А. Применение лицевой биометрии для информационно-аналитической поддержки розыскных мероприятий [Электронный ресурс] //https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48447736 (дата обращения: 01.03.2024).
11. Настоящее будущее: зачем бизнесу компьютерный фейсконтроль [Электронный ресурс] //
https://www.rbc.ru/own_business/25/12/2015/567a8e219a7947938a413ea0?from=copy (дата обращения: 04.03.2024).
12. IDX и ЦРТ запускают удаленную биометрическую идентификацию [Электронный ресурс] //https://bosfera.ru/press-release/idx-i-crt-zapuskayut-udalennuyu-biometricheskuyu-identifikaciyu?amp (дата обращения: 04.03.2024).
13. Порошков К.Н. История развития габитоскопии журнал вестник науки и образования [Электронный ресурс] //https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48007919 (дата обращения: 02.03.2024).
14. Харченко Ю.С. Развитие системы видеонаблюдения и распознания лиц в усовершенствовании расследования преступления [Электронный ресурс] //https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-sistemy-videonablyudeniya-i-raspoznaniya-lits-v-usovershenstvovanii-rassledovaniya-prestupleniya (дата обращения: 04.03.2024).

СЕЙТАКОВА Б.М.
докторант Алматинской Академии МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова,
м.ю.н., подполковник полиции

О ПЕРЕСМОТРЕ КОМПЕНСАЦИЙ ЗА ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНЫЕ УСЛУГИ ДЛЯ СОТРУДНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ

В современном мире социальная защита сотрудников государственных структур, особенно тех, кто занимается обеспечением внутренней безопасности и порядка, представляет собой ключевой элемент национальной стабильности и развития. Особое внимание уделяется обеспечению достойных условий жизни и работы сотрудников органов внутренних дел (ОВД), поскольку их благополучие напрямую влияет на эффективность выполнения ими своих профессиональных обязанностей. В контексте Республики Казахстан, где социальная поддержка сотрудников ОВД имеет длительную историю развития и адаптации к меняющимся экономическим условиям, актуальным становится вопрос адекватности и эффективности существующих механизмов социальной защиты. Важным аспектом этой защиты является обеспечение сотрудников жилищными услугами и компенсациями за коммунальные расходы.

Историческая перспектива социальной поддержки сотрудников ОВД в Казахстане отражала значительные усилия государства по обеспечению их социального благополучия через систему льгот и гарантий. Система социальных льгот и гарантий для сотрудников ОВД, включала различные виды натуральных выплат. Ключевым аспектом этой системы была предоставляемая сотрудникам и пенсионерам внутренних дел, а также членам их семей, независимо от принадлежности их жилья к тому или иному ведомству, 50-процентной скидки на оплату жилищно-коммунальных услуг. Это охватывало широкий спектр услуг, включая централизованное отопление, водоснабжение, канализацию, электроснабжение, газоснабжение, мусороудаление и обслуживание лифтов, а также стоимость топлива для отопления в домах без централизованного отопления. Помимо этого, на местном уровне маслихаты могли принимать решения о предоставлении дополнительных льгот в форме денежных выплат для покрытия расходов на жилье и коммунальные услуги, что демонстрирует гибкость и масштабируемость предыдущей системы льгот [1].

С началом 2000 года в Республике Казахстан был инициирован процесс трансформации системы социальных льгот сотрудников ОВД от «натуральных норм» к системе денежных компенсаций, известной как монетизация льгот. Этот процесс, как указывает Алменбетова Г.Ж., затронул многие аспекты социального обеспечения, включая изменения в области жилищного обеспечения, социального страхования, продовольственных пайков, бесплатного проезда в общественном транспорте, скидок на жилье, техническое обслуживание, ремонт и коммунальные услуги, а также на абонентскую плату за радио и телевидение. Кроме того, были изменены условия предоставления жилищных льгот для сотрудников, прослуживших не менее двадцати лет и уволенных в запас или отставку [2]. Изменения были направлены на повышение гибкости и адаптивности социальной поддержки сотрудников ОВД к меняющимся экономическим условиям. Монетизация льгот была направлена на предоставление возможности адресного воздействия на социальные потребности сотрудников, позволяя им самостоятельно решать, как именно распоряжаться предоставляемыми средствами для наилучшего удовлетворения своих потребностей.

В настоящее время система льгот по оплате за жилищные расходы также распространяется на всех сотрудников ОВД, включая тех, кто находится в отпуске по различным социально значимым причинам (например, отпуск по уходу за ребенком) [3], что является важной частью социального обеспечения и включают ряд важнейших услуг: водоснабжение, электроснабжение, теплоснабжение и другие, способствующие комфортным условиям проживания.

С течением времени, особенно в свете интенсификации инфляционных процессов, стало очевидно, что размеры данных компенсационных выплат существенно отстают от реальных расходов сотрудников на жилище и коммунальные услуги. Это рассогласование между предполагаемыми и фактическими затратами подчеркивает критическую потребность в переоценке и адаптации существующей системы социальной поддержки к современным экономическим реалиям.

Несмотря на поэтапное повышение должностных окладов и введение различных надбавок, таких как надбавка за выслугу лет и за особые условия службы, остаются проблемы по улучшению социальной защищенности сотрудников ОВД. Одним из ключевых факторов является инфляция. Следовательно, хотя жилищные выплаты (только лишь для определенных категорий должностей) и увеличение окладов помогают частично компенсировать некоторые из социальных потребностей, существует неотложная необходимость в дальнейшем углублении и расширении социальной поддержки с учетом растущих жизненных издержек и изменений в экономическом контексте. Тем более результаты проведенного анкетирования среди сотрудников ОВД демонстрируют, что большинство опрошенных (более 63,9%) испытывают финансовые трудности, связанные с невозможностью удовлетворения своих основных финансовых потребностей на фоне текущей инфляции и повышения цен на базовые товары и услуги. Это приводит к нестабильности в финансовом состоянии и усиливает социальное недовольство. В то же время, лишь малая часть опрошенных (27,6%) отмечают, что их заработная плата позволяет покрывать основные жизненные потребности, такие как питание, жилье, одежда и образование детей, в то время, как только 5,5% сотрудников чувствуют себя финансово удовлетворенными. Крайне небольшой процент опрошенных (0,8%) указывает на то, что их доходы позволяют не только покрывать текущие расходы, но и откладывать средства на будущее, что подчеркивает необходимость срочных мер по улучшению финансового положения сотрудников ОВД.

На этом фоне вопрос адекватности компенсационных выплат за жилищные расходы и оплату коммунальных услуг для сотрудников ОВД в Казахстане остается актуальным и насущным. Как отмечалось в 2019 году на заседании Комиссии по правам человека при Президенте Республики Казахстан, ранее возглавлявшим ведомство генерал-лейтенантом полиции Е.З. Тургумбаевым что: «…всем сотрудникам и военнослужащим органов внутренних дел выплачивается 3739 тенге ежемесячно в качестве компенсации за содержание жилища и оплату коммунальных услуг. Очевидно, что сегодня эта сумма, установленная еще в январе 2009 года, не менялась и никак не может компенсировать сотруднику его реальные расходы на оплату услуг ЖКХ. На наш взгляд целесообразно увеличить размер компенсации до 20-30 тысяч тенге, с последующим увеличением с учетом ежегодной инфляции» [4].

Особенностью этого вида выплат, заключается в том, что они выплачиваются каждому сотруднику независимо от родственных отношений и совместного проживания (то есть мужу, жене, детям, если они являются сотрудниками). Принято, что денежная компенсация выплачивается сотрудникам одновременно с выплатой денежного довольствия и продолжает составлять 3739 тенге. Таким образом, в связи с ограниченностью бюджетного фонда МВД, по решению правительства эта выплата остается в диапазоне 3739 тенге и остается неизменной на протяжении 15 лет.

Неизменность размера выплаты на протяжении многих лет, в условиях постоянного роста стоимости жизни и инфляции, указывает на серьезный разрыв между политикой социальной поддержки сотрудников ОВД и экономическим контекстом в стране. При этом, регулярные обращения и предложения со стороны различных уровней власти, включая Министерство внутренних дел и парламентские структуры, касающиеся пересмотра и увеличения этих выплат [5], свидетельствуют о признании проблемы, но не находят отражения в конкретных бюджетных решениях.

Следует отметить, что в ноябре 2023 года было отмечено, что годовая инфляция составила 10,3%, с последующим повышением цен на коммунальные услуги к концу года [6]. Аналитики отмечают, что средний коммунальный платеж в стране составляет 22 007,2 тенге, что составляет около 5,6% от средней зарплаты в стране, равной 393 605 тенге [7]. Однако с учетом выплат на содержание жилья, которые в настоящее время составляют 3739 тенге, этой суммы недостаточно для оплаты коммунальных услуг.

В контексте этой ситуации, ограниченный бюджет Министерства внутренних дел и решения правительства об оставлении размера компенсаций на прежнем уровне подчеркивают сложности в балансировке между необходимостью обеспечения адекватной социальной поддержки сотрудников и ограниченными финансовыми ресурсами. Такая ситуация требует комплексного подхода к реформированию системы социальной защиты сотрудников органов внутренних дел, включая пересмотр размеров денежных компенсаций и адаптацию их к текущим экономическим

условиям, а также поиска дополнительных источников финансирования социальных обязательств государства перед служащими.

Учитывая, что в соответствии со статьей 10-1 подпункта 1 Закона Республики Казахстан «О жилищных отношениях» в компетенцию Правительства Республики Казахстан входит разработка основных направлений государственной политики в сфере жилищных отношений и жилищно-коммунального хозяйства и организация их осуществления [8], в соответствии с пунктом 56 Приказа Министра внутренних дел Республики Казахстан от 14 ноября 2014 года №808 «Об утверждении Правил выплаты денежного довольствия, пособий и прочих выплат сотрудникам органов внутренних дел Республики Казахстан» размер денежной компенсации определяется в соответствии с Законом о республиканском бюджете на соответствующий финансовый год [3], предлагаем пересмотреть сумму выплат, для приведения ее в соответствие современному состоянию, уровню и динамике тарифа на оплату коммунальных услуг. В случае такого пересмотра, если оба супруга являются сотрудникам ОВД выплату денежной компенсации для оплаты расходов на содержание жилища и коммунальных услуг установить одному из супругов (по их взаимному согласию) на основании рапорта с представлением справок о месте службы супруга (супруги).

В заключение, необходимо отметить, что пересмотр и адаптация системы социальной поддержки сотрудников ОВД в Казахстане должны стать приоритетом для государственной политики. Это подчеркивает актуальность и необходимость проведения глубокого пересмотра и повышенного внимания данным вопросам на уровне законодательных инициатив. Учитывая этот аспект, становится очевидной необходимость разработки и принятия целевых программ, направленных на улучшение финансового положения и социального обеспечения сотрудников ОВД. Для этого необходимо усилить мониторинг и анализ рынка жилищных и коммунальных услуг, а также регулярно пересматривать размеры компенсаций с учетом инфляционных процессов и изменений в структуре расходов сотрудников ОВД.

Литература

1. Извлечения из Указа Президента РК от 21.12.95 №2707. Интернет-ресурс: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1104063&pos=6;-90#pos=6;-90 Дата обращения напр.: 25.02.2024 г.;

2. Алменбетова Г.Ж. О некоторых аспектах кадровой политики органов внутренних дел Российской Федерации и Республики Казахстан. Интернет-ресурс: https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-aspektah-kadrovoy-politiki-organov-vnutrennih-del-rossiyskoy-federatsii-i-respubliki-kazahstan Дата обращения напр.: 25.02.2024г.;

3. Приказ Министра внутренних дел Республики Казахстан от 14 ноября 2014 года №808 «Об утверждении Правил выплаты денежного довольствия, пособий и прочих выплат сотрудникам органов внутренних дел Республики Казахстан». Интернет-ресурс: https://adilet.zan.kz/rus/docs/V14C0010043 Дата обращения напр.: 26.02.2024г.;

4. Порядка 35 тысяч полицейских нуждается в жилье – МВД. Интернет-ресурс: https://kazpravda.kz/n/poryadka-35-tysyach-politseyskih-nuzhdaetsya-v-zhile-mvd/ Дата обращения напр.: 26.02.2024г.;

5. Сенатор поднял вопрос повышения зарплат и обеспечения жильем полицейских. Интернет-ресурс: https://baigenews.kz/senat_politsiya_126414/ Дата обращения напр.: 26.02.2024г.;

6. Продукты питания, услуги ЖКХ: как изменились цены в 2023 году в Казахстане. Интернет-ресурс: https://www.zakon.kz/finansy/6419561-produkty-pitaniya-uslugi-zhkkh-kak-izmenilis-tseny-v-2023-goduvkazakhstane.html Дата обращения напр.: 27.02.2024г.;

7. В каких городах Казахстана самая дорогая коммуналка, подсчитали аналитики. Интернет-ресурс: https://news.mail.ru/economics/59879160/ Дата обращения напр.: 27.02.2024 г.;

8. Закон Республики Казахстан от 16 апреля 1997 года №94-I «О жилищных отношениях» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.01.2024г.) Интернет-ресурс: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1007658 Дата обращения напр.: 27.02.2024г.

КАЛИЕКОВ Е.М.
докторант 3-курса факультета послевузовского образования
Алматинской академия МВД Республики Казахстан
им. М. Есбулатова, магистр, майор полиции

ОСВОБОЖДЕНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ОТ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ

В изучении уголовной стратегии зарубежных стран особое внимание уделяется установлению в законодательстве минимального возраста, с которого лицо может быть привлечено к уголовной ответственности. Сравнение законодательства разных государств демонстрирует разнообразие в определении этого возраста. В некоторых странах этот показатель выше по сравнению с Казахстаном, к примеру, в Люксембурге и Эквадоре возраст начинается с 18 лет; в Бельгии, Мозамбике, Португалии и Чили – с 16 лет; Польша, Словакия, а также штат Техас в США определяют этот возраст с 15 лет. В то же время, в ряде стран минимальный возраст для наступления уголовной ответственности совпадает с российским и составляет 14 лет, среди которых Австрия, Азербайджан, Албания, Армения, Беларусь, Болгария, Вьетнам, Германия, Испания, Россия, Киргизия, Литва, Молдова, Румыния, Словения, Таджикистан, Япония и некоторые штаты США, включая Айдахо, Калифорнию, Нью-Джерси, Техас, Юту. В Алжире, Бурунди, Мадагаскаре, Мали, Монако, Нигере, Тунисе, Узбекистане, Франции и в определенных штатах США, таких как Нью-Йорк, Джорджия, Иллинойс, возраст уголовной ответственности установлен в 13 лет. Кроме того, существуют страны, где уголовная ответственность начинается с 12 лет, включая Бразилию, Грецию, Израиль, Канаду, Португалию и Нидерланды [1].

Как указывает В.И. Зубкова, в повседневной жизни ситуации, когда лица в возрасте 12 лет привлекаются к уголовной ответственности, встречаются крайне редко [2]. Тем не менее, анализируя законодательную практику различных стран, можно обнаружить данные, вызывающие сомнения в данном утверждении. С.А. Боровиков отмечает примеры, где возраст наступления уголовной ответственности зафиксирован на ещё более раннем уровне, что свидетельствует о значительных различиях в подходах к данному вопросу: в Турции этот возраст составляет 11 лет; в Австралии, Англии, Новой Зеландии и штате Колорадо (США) – 10 лет; на Мальте, в Филиппинах и Эфиопии – 9 лет; в Индонезии и Кении – 8 лет; в Индии, на Кипре, в Пакистане, Сирии, Таиланде и Швейцарии – 7 лет [3].

Законодательство по уголовному праву во многих странах мира подчеркивает общие принципы в определении лица, способного нести ответственность за совершенное преступление. Ключевым является понимание, что таковым может быть только физическое лицо, которое осуществило противоправное действие, при этом обладая необходимыми характеристиками для признания его уголовно ответственным [4]. Эти критерии включают достижение определенного возрастного порога и вменяемость, позволяющие лицу осознавать реальность и социальную опасность своих действий, а также контролировать их. Важность данных атрибутов (физическая особа, способность к осознанию и возраст, при котором наступает уголовная ответственность) закреплена в качестве основных юридических критериев, определяющих субъекта любого преступления. Примером могут служить нормы, фиксирующие возрастную границу ответственности в уголовном кодексе.

В уголовном кодексе Республики Казахстан [5] действует отдельный раздел 6, который детализирует особенности привлечения к ответственности несовершеннолетних. Эта норма, отражающая гуманистический подход, находится в соответствии с международными стандартами уголовного законодательства, утвержденными ООН, в частности с Минимальными стандартными правилами отправления правосудия по отношению к несовершеннолетним от 29 ноября 1985 года [6]. Уголовный кодекс 2014 года, продолжая традиции кодекса 1997 года, вводит определение «несовершеннолетний» как лица в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет на момент совершения преступления (часть 1 статьи 15 УК РК). Наличие специализированного раздела не исключает возможность использования в отношении несовершеннолетних отдельных статей кодекса, касающихся уголовной ответственности взрослых, включая статьи о наказании за совокупность преступлений, минимальные сроки наказания и др. Однако предусмотрена воз-

можность освобождения от уголовной ответственности несовершеннолетних, достигших возраста уголовной ответственности, но из-за задержки психического развития, не связанной с психическими расстройствами, не способных полностью осознавать характер своих действий или бездействия и управлять ими (часть 3 статьи 15 УК РК).

Хотя некоторые аспекты данного специализированного раздела Уголовного кодекса Республики Казахстан вызывают дискуссии (включая краткость изложения условий, сроков и правовых последствий применения наказаний и воспитательных мер, а также использование законодателем значительного количества субъективных понятий), в общем контексте законодательное урегулирование вопроса ответственности несовершеннолетних заслуживает утвердительной оценки. Физическая и психологическая незрелость несовершеннолетних требует от законодателя принятия решений, направленных на ограничение их ответственности, включая дифференциацию по категориям преступлений, по видам и условиям исполнения наказаний, по критериям освобождения от наказания, а также через введение особого порядка освобождения несовершеннолетних от уголовной ответственности.

Несовершеннолетние, признанные виновными в совершении уголовных нарушений, могут подлежать назначению наказания или к ним могут быть применены меры принудительного воспитательного влияния в соответствии со статьей 81 Уголовного кодекса Республики Казахстан. В соответствии с УК РК, принятым в 2014 году, не предусмотрены специфические виды наказаний, исключительно для несовершеннолетних, но перечень возможных наказаний для них ограничен следующими шестью категориями: 1) запрет на занятие определенными видами деятельности; 2) наложение штрафа; 3) назначение исправительных работ; 4) обязательные общественные работы; 5) ограничение свободы; 6) лишение свободы.

Назначение лишения свободы несовершеннолетним за преступления ограничивается максимальным сроком до десяти лет. Однако в случаях, когда дело касается убийства в условиях отягчающих обстоятельств, актов терроризма или, когда убийство сопровождается другими уголовными нарушениями, максимальный срок может быть увеличен до двенадцати лет. Исполнение такого рода наказаний для несовершеннолетних осуществляется в специализированных учреждениях средней безопасности, предназначенных для содержания данной категории осужденных. Важно отметить, что в действующем законодательстве отсутствует различие в сроках применения наказания к лицам, не достигшим шестнадцатилетнего возраста; предусмотрен повышенный максимальный срок наказания за определенные виды преступлений; не прописаны нормы о снижении нижнего предела наказания для несовершеннолетних, а также существуют особенности исполнения наказания, учитывающие положения нового Уголовно-исполнительного кодекса Республики Казахстан 2014 года и дополнительные условия.

Уголовный кодекс Республики Казахстан предусматривает механизмы, позволяющие освобождать несовершеннолетних от уголовной ответственности и наказания в определенных случаях. Если несовершеннолетний совершил уголовное преступление небольшой тяжести или впервые преступление средней тяжести, суд имеет право освободить его от уголовной ответственности, при условии, что исправление возможно без такого привлечения. В таких ситуациях к несовершеннолетнему могут быть применены принудительные меры воспитательного характера. Кроме того, несовершеннолетний, который впервые осужден за совершение проступка или преступления небольшой, или средней тяжести, может быть освобожден от наказания по решению суда, если считается, что его исправление достижимо через применение принудительных воспитательных мер.

Нововведение в законодательстве состоит в том, что несовершеннолетние, впервые совершившие серьезное преступление, не связанное с причинением смерти или серьезного ущерба здоровью, могут быть освобождены от уголовной ответственности судом с обязательным применением принудительных воспитательных мер, если они достигли примирения с потерпевшим или заявителем, включая использование медиации, и возместили причиненный ущерб, согласно части 2 статьи 68 Уголовного кодекса Республики Казахстан. К перечню принудительных мер воспитательного воздействия относятся: 1) вынесение предупреждения; 2) помещение под надзор родителей, законных представителей или специализированных государственных органов; 3) обязательство возместить ущерб; 4) ограничение свободного времени и установка специальных требований к поведению; 5) направление в образовательное учреждение с особыми условиями; 6) обязанность извиниться перед потерпевшим; 7) назначение пробационного надзора.

В Уголовном кодексе Республики Казахстан заложена четкая система дифференциации ответственности, касающаяся вопросов условно-досрочного освобождения несовершеннолетних от исполнения наказания, замены неисполненной части наказания, а также аннулирования судимости. Осужденные за преступления, совершенные в несовершеннолетнем возрасте, при отсутствии злостных нарушений режима, могут быть досрочно освобождены после отбытия определенной части срока:

1. Как минимум одной четверти срока за преступления небольшой или средней тяжести;
2. Не менее одной трети срока за совершение тяжкого преступления;
3. Половины срока за особо тяжкие преступления, не связанные с убийством;
4. Двух третей срока за особо тяжкие преступления, связанные с убийством.

Для лиц, отбывающих наказание в виде лишения свободы за преступления, совершенные в несовершеннолетнем возрасте и не имеющих на своем счету злостных нарушений режима, предусмотрена возможность замены оставшейся части срока на ограничение свободы. Эта мера применяется судом после того, как осужденный фактически отбыл:

1. Как минимум одну пятую срока за преступления небольшой или средней тяжести;
2. Одну четвертую срока за тяжкое преступление;
3. Одну треть срока за особо тяжкое преступление, если оно не было связано с убийством;
4. Половину срока за особо тяжкое преступление, связанное с убийством.

В соответствии со статьей 89 Уголовного кодекса Республики Казахстан, для лиц, совершивших преступления до достижения 18-летнего возраста, предусмотрены сокращенные сроки погашения судимости. Эти сроки установлены следующим образом:

1. Четыре месяца для тех, кто отбыл наказание более мягкого вида, нежели лишение свободы;
2. Один год для тех, кто отбыл наказание в виде лишения свободы за преступление небольшой или средней тяжести;
3. Два года для осужденных за тяжкое преступление и отбывших наказание в виде лишения свободы;
4. Три года для лиц, отбывших лишение свободы за особо тяжкое преступление.

Такие нормы направлены на стимулирование исправления несовершеннолетних осужденных и предоставление им возможности на реабилитацию и возвращение в общество под контролируемыми условиями, с учетом совершенных ими действий и демонстрации позитивного поведения во время отбывания наказания.

В Казахстане, уникальном среди стран Центральной Азии, активно функционируют 19 ювенальных судов, которые распределены по всей территории страны: по два в Алматинской, Восточно-Казахстанской и Карагандинской областях и по одному в каждом из областных центров, а также в городах Астана и Алматы. Всего в этих судах насчитывается 57 судей. Ювенальные суды в Казахстане были учреждены как органы комплексной юрисдикции, к компетенции которых относятся как уголовные дела, связанные с преступлениями, совершенными несовершеннолетними и преступлениями против несовершеннолетних, так и гражданские и административные споры.

В первый год применения нового Уголовного кодекса, суды первой инстанции, включая ювенальные, применяли к несовершеннолетним преимущественно наказания, не связанные с лишением свободы, в 43,5% случаев, тогда как лишение свободы составило 15,9%, а условное осуждение – 16,7%. Благодаря работе ювенальных судов количество осуждений среди несовершеннолетних снизилось на 33%, а число оправдательных приговоров увеличилось почти втрое – с 39 до 115. Половина всех дел была закрыта на стадии предварительного рассмотрения, включая случаи, когда применялись примирительные процедуры, причем дел, завершенных посредством медиации, составило более 15% [7].

Действующий Уголовный кодекс Республики Казахстан учитывает особенности возраста несовершеннолетних, их гражданскую, физическую и духовную незрелость, предусматривая нормы, направленные на гуманизацию их ответственности. Это достигается за счет дифференциации и индивидуализации ответственности, что позволяет учитывать личные обстоятельства и степень развития каждого несовершеннолетнего преступника.

Кроме того, в Казахстане была создана система ювенальных судов, которая является важным шагом к реализации принципа защиты прав и интересов детей. Эта система судопроизводства специализируется на делах, касающихся несовершеннолетних, и обеспечивает соблюдение международных стандартов в области правосудия для детей. Таким образом, Казахстан демонстрирует стремление к обеспечению справедливого и чуткого подхода к ювенальной юстиции, акцентируя внимание на необходимости реабилитации и социальной адаптации несовершеннолетних правонарушителей.

Итоги проведенного исследования свидетельствуют о наличии четко выраженной тенденции к сокращению применения к несовершеннолетним мерам лишения свободы и активизации использования альтернативных мер наказания, что способствует их социальной адаптации и предотвращению рецидива. Особое внимание уделяется вопросам примирения с потерпевшим и возмещения ущерба, что соответствует принципам реститутивной юстиции.

Однако, несмотря на положительные аспекты существующей системы, анализ позволяет выделить ряд направлений для дальнейшего совершенствования:

1. Усиление мер по социальной поддержке несовершеннолетних после освобождения от ответственности, включая разработку программ профессиональной подготовки и обучения, что обеспечит их успешную интеграцию в общество.
2. Расширение практики применения примирительных процедур и медиации, что требует соответствующего повышения квалификации специалистов, работающих с несовершеннолетними.
3. Углубление исследований влияния применяемых мер на дальнейшую жизнь несовершеннолетних, в том числе с использованием методов долгосрочного наблюдения.

В заключение необходимо отметить, что, исходя из проведенного анализа, можно заключить, что правовая система Казахстана в области уголовной ответственности несовершеннолетних демонстрирует значительный прогресс в направлении гуманизации и соответствия международным стандартам. Однако для дальнейшего повышения эффективности этой системы необходимо акцентировать внимание на разработке и внедрении комплексных программ реабилитации и социальной адаптации, а также на расширении применения реститутивных практик. Такой подход позволит не только минимизировать негативные последствия для несовершеннолетних, вовлеченных в уголовный процесс, но и способствовать формированию более справедливой и эффективной системы правосудия.

Литература

1. Додонов В.Н., Капинус О.С. Возраст уголовной ответственности в праве современных стран // Закон. 2004. №11. – С. 106-110.
2. Зубкова В.И. Особенности уголовной ответственности несовершеннолетних в зарубежных странах // Организация исполнения уголовных наказаний в отношении несовершеннолетних: учеб. пособие / под ред. А.М. Потапова. – Вологда, 2015. – С. 86.
3. Боровиков С.А. Меры уголовно-правового характера, применяемые в отношении несовершеннолетних: курс лекций. – Вологда, 2014. – С. 12.
4. Чупрова О.Н., Белоус В.Г. Дифференциация ответственности в уголовном праве стран континентальной Европы и России: моногр. – Архангельск, 2015. – С. 196.
5. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года №226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 12.09.2023г.) // URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252&pos=5;-106#pos=5;-106 (дата обращения: 04.03.2024).
6. И.В. Слепцов. Международные соглашения и рекомендации, определяющие стандарты обращения с правонарушителями и основные направления подготовки персонала исправительных учреждений: сб. документов / сост. И.В. Слепцов; в 3 ч. – Костанай, 2012. Ч. 1. – С. 204-229.
7. Анализ деятельности специализированных межрайонных судов по делам несовершеннолетних // URL: http://sud.gov.kz/sites/default/files/infografika_prestupnost_rus.jpg (дата обращения: 04.03.2024).

МУШЕКЕНОВ М.М.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы
Алматы академиясының докторанты полиция капитаны

ЖОЛ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ САЛАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ҚЫЗМЕТІН ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Қазіргі әлемде цифрландыру қоғам өмірінің барлық салаларына еніп, әртүрлі процестердің тиімділігі мен қауіпсіздігіне айтарлықтай әсер етеді. Цифрлық технологиялар өз әлеуетін көрсететін негізгі бағыттардың бірі – жол қауіпсіздігі. Бұл тұрғыда құқық қорғау органдары жолдардағы тәртіпті қамтамасыз етуде және жол-көлік оқиғаларының алдын алуда маңызды рөл атқарады. Жол жүрісі қауіпсіздігі саласындағы құқық қорғау қызметін цифрландыру қызметкерлер жұмысының тиімділігін арттыру, апатты жағдайларға бақылау және ден қою процестерін оңтайландыру, жол жүрісі қауіпсіздігін арттыру және жол-көлік оқиғаларының санын азайту үшін жаңа мүмкіндіктер ашады.

Жол жүрісі қауіпсіздігі саласындағы құқық қорғау қызметін цифрландырудың негізгі бағыттарына жатады:

Бейнебақылау және бейне деректерді талдау жүйелерін енгізу: жолдар мен қиылыстарда камераларды орнату жол жүрісіқағидаларын бұзуды тіркеп қана қоймай, сонымен қатар нақты уақыттағы жол жағдайын талдауға мүмкіндік береді. Компьютерлік алгоритмдерін пайдалану жылдамдықты арттыру, қызыл жарыққа өту, дұрыс емес маневрлер және т.б. сияқты бұзушылықтарды автоматты түрде анықтауға көмектеседі. Сонымен қатар, бейнебақылау жүйелері жол қауіпсіздігін басқарудың кешенді тәсілін қамтамасыз ете отырып, зияткерлік көлік жүйелерінің басқа элементтерімен біріктірілуі мүмкін.

Негізінде, мамандар жыл ішінде зардап шеккендермен үш және одан да көп жол-көлік оқиғалары болған учаскелерде автоматты фотовидеофиксациялаудың техникалық құралдарын міндетті түрде қолдануды ұсынады [1, 108 б.]

Камералардан алынған деректерді трафикті талдау, бағдаршамдардың жұмысын оңтайландыру және жол инфрақұрылымын жақсарту үшін де пайдалануға болады. Жол-көлік оқиғаларына жедел ден қою мүмкіндігі маңызды аспект болып табылады, өйткені бейнежазбалар оқиғаларды тергеу кезінде дәлелді негіз бола алады. Заманауи бейнебақылау жүйелері сонымен қатар нөмірлерді және адам беттерін тану функцияларымен жабдықталуы мүмкін, бұл жол жүрісі қағидаларын сақтауды бақылаудың тиімділігін арттырады. Алайда, мұндай жүйелерді енгізу кезінде құпиялылық пен дербес деректерді қорғау мәселелерін ескеру қажет. Бейнежазбаларды пайдаланудың заңдылығын қамтамасыз ету үшін оларды сақтау мен өңдеудің нақты ережелерін әзірлеу маңызды. Сондай-ақ, теріс пайдалану мен бұзушылықтардың алдын алу үшін бейнебақылау жүйелерінеүнемі аудит жүргізу тетіктерін қарастыру қажет. Жалпы, бейнебақылау және бейнедеректерді талдау жүйелерін енгізу жол жүрісі қауіпсіздігі саласындағы құқық қорғау қызметін цифрландырудың негізгі элементі болып табылады, бұл бақылаудың тиімділігін арттыруға және жолдардағы қауіпсіздікті қамтамасыз етуге ықпал етеді.

*Зияткерлік көлік жүйелерін (ЗКЖ) әзірлеу және енгізу:*ЗКЖ – бұл жол жүрісі қауіпсіздігі мен тиімділігін арттыруға бағытталған технологиялар мен қызметтер кешені. Оларға трафикті басқару жүйелері, бағдаршамдарды автоматты түрде реттеу, кептелістер мен апаттар туралы ескерту жүйелері және навигациялық қосымшалармен интеграциясы кіреді. ЗКЖ нақты уақыттағы жол жағдайы туралы деректерді жинауға және талдауға мүмкіндік беріп, көлік ағындарын оңтайландыру үшін жедел шешімдер қабылдауға ықпал етеді. Сонымен қатар, зияткерлік көлік жүйелері төтенше жағдайларды автоматты түрде тану және жедел қызметтерге сигналдарды автоматты түрде жіберу функцияларын қамтуы мүмкін. Бұл апатқа қарсы әрекет ету уақытын едәуір қысқартып, олардың салдарын азайтуға көмектеседі. Сонымен қатар,ЗКЖ қалалық инфрақұрылымды тиімді басқаруды (мысалы, бағдаршамдардың жұмысын ағымдағы жол жағдайына бейімдеу арқылы) қамтамасыз етеді. Бұл көлік кептелітерін азайтуға және

қалалардағы экологиялық жағдайды жақсартуға ықпал етеді. ЗКЖ енгізу көліктің келу уақыты мен оның бағыттары туралы дәлірек ақпарат бере отырып, жолаушылардың жайлылығы мен қауіпсіздігін арттыруға ықпал етеді. Зияткерлік көлік жүйелерін іске асыру үшін мемлекеттік органдар, технологияларды әзірлеушілер және көлік желілерінің операторлары арасында тығыз өзара іс-қимыл жасау қажет. ЗКЖ элементтерін енгізу шеңберінде кедендік және шекаралық бақылаудың ақпараттық жүйелерімен, сондай-ақ ақылы автожолдар жүйесімен интеграцияланған цифрлық халықаралық автокөлік дәліздерінің ақпараттық жүйесі құрылатын болады, бұл қозғалыс қарқындылығын, экспорттық-импорттық және транзиттік қатынастардағы жүк ағындарының бағыты мен тығыздығын объективті бағалауға, олардың одан әрі өзгеруін болжауға және инфрақұрылымды дамытуды тиімді жоспарлауға мүмкіндік береді [2]. Маңызды аспект – ЗКЖ киберқауіпсіздігін қамтамасыз ету, өйткені олар маңызды инфрақұрылымның негізгі элементтеріне айналады. Тұтастай алғанда, зияткерлік көлік жүйелерін әзірлеу және енгізу ақылды қалаларды құру және азаматтардың өмір сүру сапасын арттыру жолындағы маңызды қадам болып табылады.

Жол жүрісі қауіпсіздігі үшін *ұшқышсыз ұшу аппараттарын (ҰҰА) пайдалану* олардың толық көріністі қамтамасыз ету және деректерді жедел жинау қабілетінің арқасында кеңейуде. Дрондар жол жағдайын бақылау, жол жүрісі қағидаларының сақталуын бақылау және жол-көлік оқиғаларына жедел ден қою үшін пайдаланылуы мүмкін. Олар үлкен жол учаскелері мен жетуі қиын жерлерге жылдам шолу жасауға мүмкіндік береді, бұл әсіресе бос емес қалалық трафик жағдайында немесе шалғай аудандарда маңызды. Сонымен қатар, дрондар әртүрлі датчиктермен және камералармен жабдықталуы мүмкін, бұл жол жамылғысын егжей-тегжейлі талдауға, зақымданулар мен ақауларды анықтауға мүмкіндік береді, бұл оларды уақтылы жоюға және қозғалыс қауіпсіздігін арттыруға көмектеседі. Ұшқышсыз ұшу аппараттарын пайдалану төтенше жағдайларға жауап беру уақытын қысқартуға мүмкіндік береді, өйткені олар қажетті жабдықтар мен медициналық құралдарды оқиға орнына тез жеткізе алады. Дрондардың маңызды артықшылығы – олардың нашар көріну жағдайында, мысалы, тұманда немесе түнде бақылау қабілеті, бұл жол жағдайын бақылаудың тиімділігін едәуір арттырады. Дегенмен, көптеген артықшылықтарға қарамастан, жол қауіпсіздігі дрондарын пайдалану олардың жұмысын реттейтін және жол қозғалысына қатысушылар үшін де, ұшқышсыз ұшу аппараттарының өздері үшін де қауіпсіздікті қамтамасыз ететін нақты ережелер мен стандарттарды әзірлеуді талап етеді. Сондай-ақ, дрондар жасаған бейнежазбаларды пайдалану кезінде құпиялылық пен жеке деректерді қорғау мәселелерін ескеру қажет.

Тұтастай алғанда, ұшқышсыз ұшу аппараттарын (ҰҰА) жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесіне қосу трафикті бақылау мен басқарудың тиімділігін арттыру, сондай-ақ жолдардағы төтенше жағдайларға жедел ден қою үшін жаңа мүмкіндіктер ашады. Шығыс Қазақстан облысының полицейлері «Қауіпсіз жол»жедел шара аясында қызметке квадрокоптерді тартуды ұйғарды. Шара барысында қанша квадрокоптер көтерілгені нақтыланбайды, бірақ мысал ретінде Өскемен-Алтай автожолының 58-ші шақырымында 14 шілдеде сағат 13:40 шамасында ұшқышсыз ұшу аппараттарымен тіркелген жол қағидаларын бұзуды келтіреді. Сол кезде квадрокоптер 35 жастағы УАЗ автокөлік жүргізушісінің көру қабілеті шектеулі жерде қарсы жолаққа шығып, «Басып озуға тыйым салынады» 3.20 жол белгісінің талаптарын бұзып, жүк КАМАЗды басып озғаны туралы бейне түсірді. Бейнетүсірілім негізінде УАЗ жүргізушісіне қатысты ӘҚБтК-нің 596-бабының 3-бөлігі бойынша әкімшілік хаттама жасалды – алты ай мерзімге көлік жүргізу құқығынан айыру [3].

Цифрлық байланыс және деректер алмасу жүйелері: 5G сияқты байланыс жүйелерін дамыту жол инфрақұрылымының әртүрлі элементтері, көлік құралдары және құқық қорғау органдары арасында жоғары жылдамдықты деректер алмасуды қамтамасыз етеді. Бұл жол қозғалысын тиімді басқаруға және төтенше жағдайларға жедел әрекет етуге ықпал етеді. Цифрлық байланыс пен деректер алмасу жүйелерінің көмегімен көлік инфрақұрылымында «Заттар интернеті» (IoT) тұжырымдамасын жүзеге асыруға болады, мұнда жол белгілері, бағдаршамдар, датчиктер және көлік құралдары бір-бірімен нақты уақыт режимінде әрекеттесе

алады. IoT физикалық нысандарды желіге кіріктірілген сенсорлар, жетектер және нақты уақыттағы желідегі белсенділік туралы ақпаратты жинап, жібере алатын басқа құрылғылар арқылы біріктіруді білдіреді. Осы құрылғылардан жиналған деректерді көлік басшылығы талдай алады: сенімдірек тасымалдау, тұтынушыларға қызмет көрсетуді жақсарту және жақсырақ және дәл байланыс пен ақпарат арқылы саяхатшыларға қызмет көрсету сапасын арттыру; көлік жүйесінің жұмысын аномалиялардан бастап барлығын бақылайтын сенсор деректері арқылы жақсырақ түсіну арқылы қауіпсіздікті арттыру пойыздардың жылдамдығы, жүріс бөлігінің температурасы, ұшақ бөлшектерінің жай-күйі қиылыста күтіп тұрған автомобильдер санына дейін [4, 18 б.]. Бұл трафикті басқарудың көптеген процестерін автоматтандыруға, жол-көлік оқиғаларының қаупін азайтуға және жолдардың өткізу қабілетін жақсартуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, деректер алмасу жүйелері жол инфрақұрылымын жоспарлау және көлік ағындарын басқару кезінде негізделген шешімдер қабылдауға ықпал ететін жол жағдайы туралы үлкен көлемдегі ақпаратты жинауға және талдауға мүмкіндік береді. Цифрлық байланыс технологияларын енгізу сонымен қатар автономды көлік құралдары тұжырымдамасын жүзеге асырудағы маңызды қадам болып табылатын көлік құралдары мен жол қозғалысын басқару жүйелері арасындағы тиімдірек өзара әрекеттесуді қамтамасыз етеді. Цифрлық байланыс жол жағдайлары, кептелістер мен апаттар туралы ақпаратты жүргізушілер мен жолаушыларға жедел беруге мүмкіндік береді, олардың жолдағы хабардарлығы мен қауіпсіздігін арттырады. Деректер алмасу жүйелерінің киберқауіпсіздігін қамтамасыз ету де маңызды аспект болып табылады, өйткені олар көлік инфрақұрылымының маңызды элементтеріне айналады. Ол үшін ақпаратты қорғаудың және киберқауіптерді бақылаудың заманауи әдістерін әзірлеу және енгізу қажет. Жалпы, цифрлық байланыс пен деректер алмасу жүйелерін дамыту қазіргі жағдайда жол қозғалысының қауіпсіздігі мен тиімділігін арттырудың негізгі факторы болып табылады.

Деректерді талдау және өңдеуге арналған бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлеу және енгізу: үлкен көлемдегі деректерді талдауға қабілетті бағдарламалық платформалар мен қолданбалар жол қауіпсіздігін цифрландыруда шешуші рөл атқарады. Олар статистикалық талдау жүргізуге, негізгі тенденцияларды анықтауға, сондай-ақ жол-көлік оқиғаларының қаупін болжауға мүмкіндік береді. Мамандандырылған бағдарламалық жасақтаманың көмегімен сенсорлардан, қауіпсіздік камераларынан және жол қозғалысы туралы басқа ақпарат көздерінен деректерді жинау мен өңдеуді автоматтандыруға болады. Бұл трафикті басқару және жол қауіпсіздігін жақсарту бойынша шешімдер қабылдау үшін жедел ақпарат алуды қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, деректерді талдауға арналған бағдарламалық шешімдер көлік инфрақұрылымының жұмысын оңтайландыруға мүмкіндік береді, мысалы, бағдаршам режимдерін ағымдағы жол жағдайына бейімдеу арқылы.

Деректерді талдау бағдарламалық жасақтамасында жасанды интеллект пен машиналық оқытуды пайдалану болжау дәлдігі мен қабылданған шаралардың тиімділігін арттыруға көмектеседі. Зерттеушілер жасанды интеллект технологияларының қарқынды дамуын және соның салдарынан автономды көлікті басқару технологияларының көлік жүйесіне біртіндеп енуін ескере отырып, орта мерзімді перспективада (5-10 жылда) автомобиль көлігі саласындағы түбегейлі қайта қарауды және құқықтық негіздерді қажет ететінін айтады [5, 436 б.]. Мұндай жүйелерді әзірлеу мен енгізудің маңызды аспектісі олардың қолданыстағы көлік және ақпараттық жүйелермен интеграциялануын қамтамасыз ету болып табылады. Сондай-ақ, деректерді қорғау және құпиялылық мәселелеріне назар аудару қажет, өйткені үлкен көлемдегі ақпаратты өңдеу жол пайдаланушыларының жеке деректерін қамтуы мүмкін. Деректерді талдау және өңдеу бағдарламалық жасақтамасын сәтті енгізу үшін жүйені пайдалану мен пайдалануға жауапты персоналды оқыту қажет.

Жалпы, жаңа технологияларды енгізу персоналды тиісті даярлауды талап етеді. Жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы қызметкерлердің жұмыс тиімділігін арттыру үшін цифрлық құралдар мен әдістемелерді игеру бойынша оқыту бағдарламаларын, семинарлар мен курстарды ұйымдастыру қажет.

Әдебиет

1. Мартынюк С.Н., Косовский В.Б. Использование автоматизированных систем видео наблюдения в обеспечении безопасности дорожного движения // Ученые записки Крымского федерального ун-та. Юрид. науки. – 2022. – Т. 8 (74). №2. – С. 105-110.

2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 30 желтоқсандағы №1116 «Қазақстан Республикасының көлік-логистикалық әлеуетін дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» қаулысы // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2200001116.

3. Старков А. Лишить прав с воздуха: дрон контролировал трассу в ВКО. 2021 // https://kolesa.kz/content/news/lishit-prav-s-vozduha-dron-kontroliroval-trassu-v-vko/

4. Абызова Е.В., Чуприкова З.В., Алексеенко М.Я. Интернет вещей и будущее транспорта // Вестник Академии знаний. – 2021. – №45(4). – С. 17-20.

5. Таженов А.Д. Анализ правовых основ безопасности дорожного движения в контексте перспективного внедрения системы беспилотного автомобильного транспорта в Республике Казахстан // Қазақстан Республикасы ІІМ Алматы академиясының Ғылыми еңбектері. – 2023. – №1 (74). – 430-437 бб.

НУРМАНОВА А.Р.
докторант 2-курса факультета послевузовского образования Алматинской академии
МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова
подполковник полиции

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ФИНАНСОВОМУ МОШЕННИЧЕСТВУ

В современном контексте развития экономики и обеспечения финансовой стабильности важную роль играет кредитно-финансовая сфера. Однако, процесс глобализации и интеграции финансовых рынков приносит с собой ряд рисков, среди которых мошенничество занимает значительное место. Это явление не только ухудшает доверие к финансовым учреждениям, но и наносит серьезный экономический ущерб для государства, бизнеса и населения. В связи с этим, анализ мошенничества в кредитно-финансовой сфере и изучение международного опыта по борьбе с этим преступлением становятся важными задачами научных исследований.

Для начала необходимо рассмотреть и проанализировать суть понятия «Мошенничество в кредитно-финансовой сфере». Это вид преступной деятельности, направленный на получение незаконной финансовой выгоды за счёт обмана или других противоправных методов в отношении лиц или организаций, занимающихся финансовой деятельностью. Данное явление охватывает различные формы преступных действий, включая кредитное мошенничество, мошенничество с использованием банковских карт, кражу личных данных (identitytheft), а также более сложные виды мошенничества, такие как финансовые пирамиды или мошенничество на рынке ценных бумаг. Все эти формы мошенничества могут причинить значительный ущерб как отдельным лицам, так и обществу в целом, подрывая доверие к финансовой системе и стабильности экономики.

Разнообразие форм мошенничества в кредитно-финансовой сфере связано с быстрым развитием финансовых технологий и усложнением финансовых инструментов. Мошенничество может происходить на различных уровнях, включая индивидуальный, корпоративный, а также на уровне отдельных стран и мирового финансового рынка.

На примере Казахстана можно отметить увеличение числа случаев интернет-мошенничества в последние годы. В 2022 году зарегистрировано значительное количество случаев мошенничества, связанного с онлайн-кредитами, когда злоумышленники оформляли кредиты на граждан без их согласия. Это привело к принятию ряда надзорных мер для предотвращения подобных мошеннических операций с использованием микрофинансовых организаций.

Таким образом, анализ ситуации в кредитно-финансовой сфере Казахстана подтверждает актуальность проблемы мошенничества и необходимость принятия эффективных мер по ее предотвращению и борьбе.

В современном Казахстане наблюдается тревожный тренд роста случаев мошенничества в кредитно-финансовой сфере, особенно в контексте интернет-преступности. Этот негативный процесс оказывает значительное влияние на экономику страны и безопасность ее граждан. Большинство мошенников проявляются в различных сегментах общества, включая безработных и представителей различных профессиональных групп.

Этот вид преступности становится особенно опасным в свете его негативных последствий для физических и юридических лиц, которые часто становятся жертвами. Однако, несмотря на угрозу, оказываемую мошенничеством в сфере кредитования и финансов, можно предпринять меры для борьбы с этим явлением.

Следует обратить особое внимание на укрепление кибербезопасности и повышение финансовой грамотности населения. Эти меры направлены на снижение риска мошенничества и уменьшение возможного ущерба для всех заинтересованных сторон. Одним из важных аспектов в этом контексте является информирование граждан о возможных рисках и методах предотвращения мошенничества.

Борьба с мошенничеством в сфере кредитных и дебетовых карт также требует усиленных усилий со стороны правоохранительных органов и финансовых учреждений. Они должны непрерывно совершенствовать системы безопасности и защиты данных, чтобы предотвратить преступные действия и защитить интересы своих клиентов.

Типичные схемы мошенничества с кредитными картами, такие как неправомерное использование карт, заведение карт с злонамеренными целями, использование поддельных или истекших карт, продолжают создавать серьезные проблемы. Поэтому необходимо постоянно совершенствовать методы борьбы с мошенничеством, а также повышать осведомленность и бдительность потребителей финансовых услуг.

Таким образом, эффективная борьба с мошенничеством в кредитно-финансовой сфере требует комплексного подхода, включающего в себя не только укрепление систем безопасности, но и образовательные и информационные мероприятия для населения. Только такой подход может снизить уровень преступности и обеспечить экономическую стабильность и безопасность страны.

В настоящее время существует ряд вымогательских и мошеннических схем, активно используемых преступниками в банковской сфере. Одной из наиболее распространенных таких схем является манипуляция с кредитными картами, которая основана на обмане владельцев карт и недобросовестном использовании их личной информации.

Одна из таких схем, известная как «схема отправки сообщений от имени банков или правоохранительных органов», предполагает отправку ложных сообщений владельцам карт с утверждениями о взломе их банковских счетов. Под видом предоставления помощи по безопасности, мошенники указывают номера телефонов, представленные как службы безопасности банков или полицейских участков, которые фактически являются поддельными «колл-центрами». В результате владельцы карт могут быть обмануты и передать злоумышленникам конфиденциальные данные своих карт, что позволяет мошенникам осуществить транзакции от их имени.

Другая распространенная схема связана с использованием украденных идентификационных данных владельцев карт для запроса перевыпуска карты или выпуска дубликата. Под видом легального клиента, мошенники успешно получают новые карты и используют их для снятия наличных или совершения других транзакций в пределах установленных лимитов.

Недавно появившаяся схема мошенничества, связанная с использованием платежных терминалов, также привлекает внимание. Злоумышленники инициируют операции на терминалах без физической вставки карты и уходят, не завершив транзакцию. При последующем использовании терминала другим клиентом, средства списываются с его счета, основываясь на предыдущем запросе.

В Казахстане и СНГ мошенники активно используют мессенджеры и телефонные звонки для обмана. Используя поддельные номера и под видом сотрудников банков, они убеждают жертв сообщить свои банковские данные, после чего осуществляют незаконные транзакции.

Эти схемы мошенничества являются серьезной угрозой для безопасности финансовых операций и требуют бдительности и осведомленности со стороны пользователей банковских услуг. Важно быть внимательным к подозрительным сообщениям и запросам, а также регулярно проверять свои финансовые операции для выявления любых несанкционированных транзакций. Кроме того, общественные организации и правоохранительные органы должны принимать меры для предотвращения и пресечения таких видов мошенничества, включая повышение осведомленности общественности и улучшение безопасности банковских систем и терминалов.

Борьба с финансовыми мошенничествами в кредитно-финансовой сфере требует комплексного подхода и активного вмешательства правоохранительных органов, финансовых учреждений и международных организаций. Эффективное противодействие этим преступлениям основывается на использовании разнообразных методов и инструментов, направленных на предотвращение и выявление различных схем мошенничества.

Одной из ключевых стратегий в борьбе с мошенничеством в социальных сетях является активное информирование правоохранительных органов о подозрительных ситуациях и широкое распространение информации о мошеннических схемах среди пользователей. Это помогает

повысить осведомленность граждан о потенциальных рисках и укрепить их защиту от мошенничества.

Еще одним распространенным видом мошенничества являются фиктивные конкурсы, проводимые мошенниками перед праздниками. Такие конкурсы часто маскируются под акции крупных финансовых учреждений и предлагают участникам ценные призы и денежные вознаграждения. Однако, в реальности участие в таких конкурсах может привести к финансовым потерям и утечке личной информации. Поэтому важно обращать внимание на подозрительные призывы к участию в конкурсах и проверять достоверность информации перед участием.

Один из наиболее эффективных методов борьбы с финансовым мошенничеством в банковской сфере – это использование метода «замораживания активов». Этот метод заключается в превентивном блокировании счетов клиентов при обнаружении подозрительных транзакций или нетипичных операций. Это позволяет предотвратить незаконное использование денежных средств и своевременно обнаружить случаи мошенничества.

Кроме того, значительную угрозу финансовому сектору представляет внутреннее мошенничество со стороны сотрудников банков. Для выявления и предотвращения таких случаев необходимо внедрение систем контроля и аудита, а также повышение профессиональной ответственности персонала.

Международное сотрудничество также играет важную роль в борьбе с финансовым мошенничеством. Организации, такие как Финансовая группа действий (FATF), разрабатывают стандарты и координируют действия государств и международных органов по противодействию мошенничеству и другим видам финансовой преступности. Анализ финансовых операций и сотрудничество с различными органами позволяют эффективно выявлять и пресекать мошеннические схемы, устанавливать личности преступников и конфисковывать их активы.

Таким образом, борьба с финансовым мошенничеством требует совместных усилий со стороны государственных органов, финансовых учреждений и международных организаций. Применение разнообразных методов и инструментов позволяет эффективно предотвращать и выявлять случаи мошенничества, защищать интересы граждан и обеспечивать стабильность финансовой системы.

Финансовая деятельность сегодня столкнулась с растущей угрозой финансовых преступлений, включая отмывание денег, финансирование терроризма и киберпреступности. Для борьбы с этими угрозами FATF принимает активное участие, регулярно обновляя свои стандарты, рекомендации и методы работы.

Один из ключевых инструментов FATF – это использование разведывательных данных, а также сбор информации от финансовых учреждений и других заинтересованных сторон. Это позволяет организации анализировать подозрительные операции и активы, выявлять потенциальные риски и реагировать на них.

Кроме того, FATF активно сотрудничает с другими государствами-членами и международными органами, обмениваясь данными и опытом в области борьбы с финансовой преступностью. Это позволяет создать более эффективную и гармонизированную систему контроля за финансовыми потоками и преступными схемами.

В соответствии с действующими Правилами о «Борьбе с отмыванием денег» (Money Laundering Regulations 2007), кредитные учреждения обязаны проводить проверку своих клиентов при осуществлении банковских операций. Это включает в себя сбор минимальной информации о клиентах, такой как личные данные, кредитная история, а также проверка на соблюдение санкций. Несоблюдение этих требований влечет за собой серьезные штрафы, что служит стимулом для финансовых учреждений соблюдать правила и предотвращать финансовые преступления.

Однако, несмотря на усилия правоохранительных органов и регуляторов, киберпреступность в банковском секторе продолжает расти. Преступные группировки активно используют технологические уловки для кражи личных данных и финансовых средств. Недавние случаи взлома серверов крупных производителей кредитных карт подчеркивают необходимость постоянного внимания к защите информации и борьбе с киберугрозами.

Таким образом, борьба с финансовой преступностью требует не только строгого соблюдения правил и регуляций, но и постоянного развития и адаптации методов работы и технологий для эффективного противодействия современным угрозам.

В современном мире кредитно-финансовая сфера подвержена различным видам мошенничества, что требует постоянного изучения передового международного опыта борьбы с этим явлением. Изучение зарубежного опыта позволяет выявить ключевые стратегии и инструменты, способствующие эффективной противодействию мошенничеству в данной области.

1. Нормативно-правовая база: Важным элементом является разработка и обновление законодательства, которое четко определяет мошенничество и устанавливает наказание за него. Принятие и регулярное обновление законов, подобно практике в США, где существуют конкретные нормативные акты, регулирующие мошенничество с кредитными картами, является важным шагом для обеспечения эффективного правового контроля.

2. Использование передовых технологий: Западный опыт демонстрирует, что использование новейших технологий, таких как искусственный интеллект и блокчейн, способствует более эффективному выявлению и предотвращению мошеннических действий. Применение искусственного интеллекта для анализа клиентского поведения и блокчейна для обеспечения прозрачности финансовых транзакций повышает уровень безопасности в кредитно-финансовой сфере.

3. Сотрудничество с международными организациями: Важным элементом успешной борьбы с мошенничеством является активное сотрудничество с международными организациями, такими как «Интерпол», для пресечения трансграничных мошеннических схем и обмена информацией о новых угрозах и методах борьбы.

4. Обучение персонала и клиентов: Организация обучающих программ для персонала и клиентов о признаках мошенничества и способах его предотвращения является ключевым моментом в стратегии борьбы с этим явлением. Регулярные семинары, вебинары и дистанционные обучающие курсы помогают повысить осведомленность и готовность к действию.

5. Аудит и контроль: Регулярные аудиты и контрольные мероприятия необходимы для выявления и устранения уязвимостей в системах безопасности кредитно-финансовых учреждений.

6. Развитие системы страхования от мошенничества: Создание систем страхования, которые компенсируют потери клиентов от мошенничества, является важным шагом для обеспечения финансовой защиты и доверия в кредитно-финансовой сфере.

7. Развитие системы реагирования на инциденты: Эффективное реагирование на мошеннические инциденты, включая оперативное обнаружение, расследование и устранение, играет ключевую роль в минимизации ущерба и поддержании доверия к системе.

8. Информационный обмен: Открытый обмен информацией о новых формах мошенничества и успешных методах борьбы между кредитными и финансовыми учреждениями способствует повышению общей безопасности в сфере.

9. Создание специализированных подразделений: Формирование отделов, специализирующихся на выявлении и предотвращении мошенничества, с участием квалифицированных специалистов в области кибербезопасности, аналитики данных и юридических экспертов, укрепляет внутренние механизмы защиты.

10. Применение моделей рисков и сценариев мошенничества: Регулярное использование моделей оценки рисков и сценариев мошенничества помогает учреждениям адаптироваться к новым угрозам и предотвращать потенциальные атаки.

Адаптация и применение вышеописанных стратегий и инструментов в казахстанской кредитно-финансовой сфере имеет большое значение для усовершенствования системы противодействия мошенничеству. Улучшение законодательства, внедрение современных технологий безопасности, обучение персонала и информирование общественности о мерах безопасности позволят повысить уровень защиты и доверия к финансовой системе Казахстана. Активное международное сотрудничество также является ключевым фактором в борьбе с трансграничным мошенничеством и защите интересов государства.

Литература

1. Интернет-мошенничество с кредитами: какие меры принял финрегулятор. Капитал центр деловой информации 2021 //Интернет-ресурс: https://kapital.kz/finance/96421/internet-moshennichestvo-s-kreditami-kakiye-mery-prinyal-finregulyator.html дата обращения: 08.05.2023

2. В Казахстане выросло число случаев мошенничества. DKN world news 2022 //Интернет-ресурс: https://dknews.kz/ru/chitayte-v-nomere/254971-v-kazahstane-vyroslo-chislo-sluchaev-moshennichestva дата обращения: 08.05.2023

3. Коноваленко С.А., Панин Д.А. Межгосударственное сотрудничество в противодействии мошенничеству в банковском секторе экономики // Профессионал. –2018. – № 3. С. 16

4. Саитов А.Р., Абен Е.Х. Противодействия киберпреступности // Ученые труды Алматинской академии МВД Республики Казахстан. – 2019. – №58(1). – С. 33-37.

5. Пападопулос А., Брукс Г. Исследование мошенничества с кредитными картами на Кипре: обзор эффективности полиции // Журнал финансовой преступности. – 2011. – № 3. – С. 65-69.

АМАНОВА Д.Т.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы
Алматы академиясының жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру факультетінің
2 курс докторанты, ұлттық қауіпсіздік және әскери істер магистрі,
полиция майоры,

СУЛЕЙМЕНОВ А.Д.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы
Алматы академиясының жедел-іздестіру қызметі кафедрасы бастығының орынбасары
полиция подполковнигі

ҰЙЫМДАСТЫРЫЛҒАН ҚЫЛМЫС ТОБЫ ЖАСАҒАН АВТОКӨЛІК ҰРЛЫҒЫН АШУ КЕЗІНДЕ ЖЕДЕЛ-ІЗДЕСТІРУ ІС-ШАРАЛАРЫН ЖҮРГІЗУДІҢ ТАКТИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан Республикасы Конституциясының 1-бабында « Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары» **деп бекітілген [1].**

Кез-келген қылмыстық қол сұғушылық әсіресе мемлекет негізінің маңызды принциптерін бұзады. Қазіргі уақытта деликвенттік мінез-құлықтың белгісі болып табылатын меншікке қарсы қылмыстар, олардың арасында автокөлік ұрлығы жетекші орынға ие болды.

Статистикалық мәліметтерге сәйкес, елдегі автомобиль қылмысының динамикасы келесідей: 2019 жылы – 1823, 2020 жылы – 1281, 2021 жылы – 1123, 2022 жылы – 1006, 2023 жылы – 1116 [2].

2022 жылдың 1 қаңтары мен 2023 жылдың 1 шілдесі аралығында көлік құралдарының ең ұрланған маркалары: Toyota, Mazda, Nissan, Hyundai, Audi [3].

Ұрлықтың жыл сайынғы статистикасының тұрақсыздығына қарамастан, олардың саны әлі де жоғарылауда. Сонымен қатар мұндай қылмыстармен байланысты қоғамдық қауіптің өсуіне байланысты қоғамға көп зиян тигізіп отыр. Ұйымдасқан қылмыстық топтар жасаған автокөлік ұрлығы одан да күрделі мәселе болып табылады.

Бұл жағдай бірнеше факторларға байланысты. Атап айтқанда, топтасып жасалған қылмыстарды ашу күрделірек, өйткені автомобиль бизнесіне енген қылмыстық элементтер дәлелдеме көздерін әлдеқайда тиімді түрде жоя алады.

Осылайша, ірі кәсіпорындарға зиян келтірген және ұйымдасқан топтар жасаған автокөлік ұрлығын ашу кезінде жедел-іздестіру іс-шараларының (ЖІШ) тактикалық әдістерін зерделеудің маңыздылығы мұндай қылмыстарды тергеудегі қиындықтармен, үзілістер мен және келісілген әрекеттерді қамтитындығымен түсіндіріледі.

Ірі кәсіпорындарға зиян келтірген және ұйымдасқан топтар жасаған автокөлік ұрлығын ашқан кезде ЖІШ-ның тактикалық ерекшеліктерін анықтамас бұрын, жалпы мағынада «автокөлік ұрлығы» терминінені білдіретінін түсініп алуымыз қажет.

Айта кететін бір жайт, автокөлік ұрлығының түрі пайда күнемдік мақсатта жасалады және кез-келген жағдайда иесіне зиян келтірген автокөлік құралын заңсыз, жасырын және өтеусіз жымқыру деп түсініледі [4, 246-бет].

Ұйымдасқан қылмыстық топпен жүзеге асырылған ірі автокөлік құралына жасалған шабуылдың одан әрі ашылу тактикасының және одан кейінгі оқиғаларын анықтайтын ЖІШ-ның өзіндік ерекшеліктері бар екенін атап өткен жөн.

Қымбат көліктерді ұрлаумен айналысатын ұйымдасқан қылмыстық топтардың өз ерекшеліктері бар. Олар өздерінің құрылымындағы топтың барлық мүшелерін анықтау мүмкіндігінше қиын болатындай етіп ұйымдастырады. Қылмыскерлер арасында мұндай тактика жүзеге асырылмай, топтар өз мақсаттарына жете алмаса, өз шығындарды азайтуға тура келеді. Осының арқасында топ құрылымын қайта жасақтауға тура келеді.

Көбінесе мұндай қылмыстық топтың қатысушылары бір-бірін білмейді, себебі олар қылмыстың ашылғандығын қаламайды. Осыған байланысты топ ұйымдастырушысы және оның жақын серіктестерінің кінәсін дәлелдеу өте қиын болып келеді.

Мәселен, Қарағанды қаласының Қазыбек би аудандық сотында аса ірі көлемдегі автокөлікті ұрлаумен айналысатын ұйымдасқан топты құрған В. Бузинге қатысты қылмыстық іс талқыланды. В. Бузин ұйымдастырған қылмыстық топ көліктерді ұрлап, оларды қайтадан бояған және одан әрі сату үшін мемлекеттік нөмірлерді өзгерткен. Осы аталған қылмыстық топ 4 адамнан тұрған.

«В. Бузин автокөліктерді ұрлаудың нақты механизмін әзірлеген және Бузин жетекші болған және қатысушылардың әрқайсысының іс-әрекетін үйлестірген ҰҚТ қатысушыларының әрқайсысына өз рөлін бөліп берген. Серпов автомобиль дабылдарын оқуға арналған чип жасап, қауіп төнген жағдайды ескерту үшін күзетте тұрған. Запевалин В. Бузиннің сенімді адамы болды, ұрлау орнында хабардар беріп отыру арқылы ұрлық жасауға белсенді қатысты, ұрланған көліктерді алып жүруге және тасымалдауға көмек көрсетті. Сондай-ақ Сергеев қылмыс жасау кезінде белсенді қатысушы болып, ұрланған автокөліктерді сақтау үшін анасына тиесілі Нефтебаза көшесіндегі гаражды ұсынған және оларды тасымалдаумен айналысқан», – деп хабарлады сотта.

Автокөлік дабылын оқып немесе оларды ұрлау үшін кедергілерді жойғаннан кейін ұйымдасқан топтың қатысушылары жасалған қылмысты жасыру жолдарын ойластырып, оларды одан әрі сақтау орындарын іздеген.

Сотта атап өткендей, 2012 жылдан 2013 жылға дейін автокөлікті айдап әкетушілер 8 ұрлық жасаған. Ұрланғандардың қатарында құны 10 млн 500 мың теңге болатын екі Toyota Camry автокөлігі, жалпы құны 30 млн 591 мың 982 теңге болатын төрт Toyota Land Cruiser Prado автокөлігі, құны 3 250 000 теңге болатын Hyundai Accent маркалы авто және құны 1 912 500 теңге болатын Yamaha VTR мотоциклі болған.

Сондай-ақ, күдіктілер мемлекеттік тіркеу нөмірі берілген Toyota Land Cruiser Prado маркалы ұрланған машинаны есепке алуда жалған құжаттарды пайдаланған [5].

Осылайша, қымбат көліктерді ұрлаумен айналысатын қылмыстық топтардың іс-әрекеттерінің келісімділігін әшкерелеуде құқық қорғау органдары белгілі бір шараларды қолданатын арнайы ашу тактикасын қалыптастырады.

Алайда, жедел іздестіру шаралары барысында туындайтын әртүрлі жағдайларға байланысты күдіктілер мен анықталғандарды тартудағы қиындықтар әртүрлі болуы мүмкін.

Қылмыс орны және қылмыс құжаттарына байланысты келесідей жағдайларды бөліп көрсетуге болады:

1. Егер ұрлық жасаған адамдар (немесе бір адам) белгілі болып және ұрланған көлік табылса.

2. Егер қылмыс жасаған адамдар анықталмаса, бірақ ұрланған көлік табылса.

3. Егер автокөлік құралдарын ұрлаған адамдар белгісіз болып және көлік құралдарының иелері табылмаса.

Бірінші жағдайда, сауалнама жүргізіліп және қосымша ақпарат жиналғаннан кейін қылмыстық қудалау органдары күдіктілердің қатыстылығын максималды құжаттандыру тактикасын құрып және оларды құрықтайды.

Бақылау, техникалық байланыс құралдарына жазып алу және телефон сөйлесулерін тыңдауларды қоса алғанда жедел-іздестіру шараларын қолданулары мүмкін. Күдіктілерге қатысты: олардан сауалнама алынады, олармен жария және жасырын қатынастар орнатылады, енгізу операциясы, бақылау, оларға қатысты анықтама жүргізіледі.

Осы қылмысқа қатысқан адамдар мен көлік құралдарының иелері туралы мәліметтер жоқ болса, осы қылмысқа қатысты жедел іздестіру шараларын жүргізу өте қиын болып табылады.

Бастапқы жедел іздестіру шаралары мен ұсынылған нұсқаулықпен анықталған мәселелерді шешу тактикасын құрмас бұрын, аталған факторларға тәуелді емес жалпы мәселелерді тұжырымдау дұрыс болады. Атап айтқанда, ұрланған көліктерге қатысты барлық ақпараттарды алу қажет.

Атап айтсақ, арыз берушінің (құжат бойынша) сауалнамалық деректері, тұрғылықты мекен-жайы; көлік иесіне қатысты сауалнамалық деректер, осы көліктерді басқаруға рұқсат берілген адамдардың сауалнамалық деректері және олар туралы мәліметтер; автоөліктің қараусыз қалған уақыты, оның жоғалған, айдап әкетілген орны; автокөліктің маркасы мен моделі, шанақтың түсі; шығарылған жылы; мемлекеттік тіркеу белгісі; белгілі бір шанақ нөмірі (VIN код), жалпы жүгірісі; бакта қалған отын мөлшері.

Көлік құралына қатысты барлық құжаттар алынуы керек: көлік құралының құжаты, тіркеу туралы куәлік, қосалқы кілттер, брелок, ерекше белгілері, автокөлікті сақтандыру құжаты, Сондай-ақ арыз берушіден автоккөліктің фотосуреттері талап етіледі [6].

Осыдан кейін көлік құралдарын ұсыну туралы куәлік үшін негіздемелер беріледі. Бұған автокөліктің салоны мен шанағының сипаттамалары да кіреді.

Сонымен сауалнамада шанақтың сипаттамасының егжей-тегжейлері: оның ойықтары, жарықтары, сызаттары, коррозиялары, біркелкі емес бояулары және т.б. Сонымен қатар автокөліктің міндетті элементтерінің жоқтығы туралы аөпарат қажет: айнасы, молдингтер, бамперлер және т.б. Сонымен қатар жәбірленушіден салон мен багаждағы заттар туралы ақпаратты алу да маңызды.

Салонның сипаттамасына келетін болсақ: мұқабалардың түсі; қосымша керек-жарақтар (құжаттар, блокноттар, айналар, видеорегистратор және т.б.); бейне және аудио жүйесі, сабвуфердің болған, болмағандығын анықтау артық болмас. Автокөлік техникасы бар екенін мәлімдеген жәбірленушіден оған қатысты құжаттар да тексеріледі.

Ұрланған автокөлік құралдарын іздеу кезінде жедел іздестіру шараларының баламалы тактикасы жүргізіледі. «Құрықтау» операциясы аясында жедел кезекші қолда бар күштер мен құралдарды мүмкіндігінше тез, әрі тиміді пайдалану қажет.

Іздеу аймағына алдын-ала тағайындалған жедел-іздестіру топтары ұрланған көлік құралдары мен қылмыстық топтарды анықтау үшін барлық қажетті шараларды орындай отырып, белгіленген жүйелік көрсеткіш негізінде әрекет етулері керек [7].

Жеткізушінің кәсіби қылмыстық топтың келісімі негізінде мақұлданғанын ескере отырып, оның белгісіз болу жағдайында қылмыстық топқа қатысушыларды ендіретін ЖІШ-ның тактикасын әзірлеу қажет болады. Осыған орай, С.С. Ржанников ұрланған автокөлік құралдары мен қылмыстық топты анықтау үшін келесідей ЖІШ-ның түрлері ерекше рөл атқарады деген қорытындыға келген:

1. Бақылау.

2. Телефон қоңырауларын тыңдау.

3. Техникалық байланыс арналарынан ақпарат алу [8].

Көлік құралдарын ұрлау көбінесе нақты қылмыстық әрекеттерді қолдану арқылы жүзеге асырылатындығын ескере отырып, қарастырылып отырған жедел-іздестіру шараларына және қылмыстық топқа қатысушыларды анықтау жөніндегі басқа да ұйымдастырушылық шараларға, сондай-ақ қылмыстыққерлерге тап болған көлік құралын сәйкестендіру үшін материалдар жинауға бағытталған кейінгі әрекеттерге ерекше назар аударылады.

Мұның бәрі қылмысты тиімді ашуға мүмкіндік береді. Ұрланған көлік құралдарын және қылмыс жасаған адамдарды, сондай-ақ қылмыс жасау кезінде пайдаланылған радиотехникалық құралдарды іздеу кезінде жедел-іздестіру шаралары: бақылау, телефон арқылы сөйлесулерді тыңдау, техникалық байланыс арналарынан ақпарат алу тиімді болып табылады.

Осыған орай ұйымдасқан топтар жасаған ірі кәсіпорындарға зиян келтірген автокөлік ұрлығын ашудың проблемалық сәттеріне назар аударған жөн. Жедел-іздестіру шараларын жүргізу кезінде келесі аспектілерді ескеру қажет:

1. Қылмыстық істерде сараптамалық, әдістемелік және жедел жеке тапсырмалардың жеткіліксіздігі.

2. Қылмыстық топтарға қатысушылардың жоғары біліктілігі, олардың техникалық инновацияларды қолдануы, жасырынып, қашудың ең жақсы жолдарын және басқа факторларды таба білуі.

3. Жедел-іздестіру қызметі мен тергеу бөлімшелерінің жол полициясы бөлімшелерімен автокөлік ұрлығының алдын алу процесінде де, қазірдің өзінде жасалған қылмыстарды ашуға кірісу кезінде де өзара әлсіз әрекеттесуі.

4. Тергеу-жедел топтардың қылмыс орындарында ғана емес, бастапқы жедел-іздестіру шараларын жүргізуде де тиімсіз қызметі [8].

Сондай-ақ, ұйымдасқан топтар жасаған, үлкен зиян келтірген көлік құралдарын ұрлауды сәтті тергеп, қылмысты ашу үшін ЖІШ-на үй-жайларды, ғимараттарды, құрылыстарды, жер бедерінің учаскелерін және өндірістік құралдарды зерттеу кіреді.

Алайда, ЖІШ-ның бұл түрі жеткізушілердің ұрланған көлікті жасыруы ықтимал орны туралы жедел ақпарат алу кезінде жедел бақылау шеңберінде ғана қолданылады. Жедел бөлімшелердің қызметкерлері уәкілетті органның күштері мен құралдарын тарта отырып, жедел-техникалық шаралардың (ЖТШ) орындалуын қамтамасыз етеді. Жедел тексеру жүргізу кезінде қызметкерлер мемлекеттік құпияны қамтитын арнайы техникалық құралдарды пайдаланады.

Қорытындылай келе, ұйымдасқан топтардың құрамында жасалған аса ірі қоғамдастықта зиян келтірген көлік құралдарын ұрлауды ашқан кезде ЖІШ тактикалық жүргізудің өзгешілігі осы қылмыс түрінің түрінің ерекшеліктерімен байланысты деген қорытынды жасауға болады.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамыз (2022.19.09. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен). URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=51005029#activate_doc=2

2. Бас прокуратураның Құқықты қстатистика және арнайы есепке алу Комитетінің ақпараттық сервисі. Электрондық ресурс [кірурежимі]: HL https:// qamqor.gov.kz

3. Статья. Названы самые угоняемые марки автомобилей в Казахстане. Tengri Life. 03.08.2023г. URL: https://tengrinews.kz/curious/nazvanyi-samyie-ugonyaemyie-marki-avtomobiley-v-kazahstane-506469/

4. Лисицын А. Г. Некоторые аспекты раскрытия краж и угонов автотранспорта // Современное уголовно-процессуальное право – уроки истории и проблемы дальнейшего реформирования. 2021. №1(3). – С. 243-250. URL: http://www.elibrary.ru (дата обращения: 12.01.2022). Режим доступа: свободный.

5. В. Ваганова. Житель Караганды создал ОПГ для угонов дорогих автомобилей.21.02.2014г. URL: https://ekaraganda.kz/?mod=news_read&id=26389

6. Мухитдинов А.А., Пулатов Ю.С. Организационно-тактические основы раскрыты краж и угонов терапевтических средств. Душанбе: «ЭР-граф», 2018. – С. 304.

7. Харченко С.В. Актуальные проблемы организации оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел в регионе с криминальным автобизнесом. 2015. №4(124). – С. 136-143. URL: http://www.elibrary.ru (дата обращения: 14.01.2022). Режим доступа: свободный.

8. Лисицын А.Г. Некоторые аспекты борьбы с угонами и угонами транспортных средств // Научный вестник Орловского юридического института МВД России имени В.В. Лукьянова. 2019, нет. 4(21), – С. 65-68. – URL: http://www.elibrary.ru (дата обращения: 19.01.2022). Режим доступа: бесплатный. Текст: электронный.

КУРМАНГАЛИЕВА Л.Ж.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы
жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру факультетінің
2 курс докторанты, з.ғ.м., полиция капитаны

ЖОЛ ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІ САЛАСЫНДАҒЫ ЖОЛДЫ ҚАДАҒАЛАУЫ ЖӘНЕ ЗАҢ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ АЛДЫН АЛУДАҒЫ РӨЛІ

Жыл сайын көлік құралдарын азаматтар кәсіби және жеке мақсаттарына сай кең көлемде пайдалануда. Кейінгі кездері жол қозғалысына қатысушылар санының едәуір артуы осы саладағы қауіпсіздікті қамтамасыз ету тетіктерін үнемі жетілдірудің шұғыл қажеттілігін объективті түрде негіздейді, осыған байланысты жоғарыда аталған мәселелерге мемлекет тарапынан ерекше назар аударылып жатыр.

Мемлекеттік билік органдары жол қозғалысының қауіпсіздігін қамтамасыз ету процестерінің әртүрлі нысандарына қатысып жатыр: заңнамалық базаны жетілдіруден бастап аталған саладағы тікелей атқарушы қызметке дейін, оның ішінде бұл құқық қорғау органдарына тікелей қатысы бар деп айта аламыз.

Әкімшілік реформадан туындаған қоғамдық қатынастардың өзгеруі, жол-көлік апаттылығының жоғары көрсеткіштері, сондай-ақ Қазақстан Республикасы ІІМ реформасы нәтижесінде жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз етудің жаңа нысандары мен әдістерін әзірлеу қажеттігін айқын көрсетеді.

Бұл тұрғыда бақылау-қадағалау қызметінің тиімділігіне ерекше назар аударылуы тиіс, өйткені жол қозғалысы қауіпсіздігін қамтамасыз ету тетіктерін қолдануды жан-жақты талдау және бағалау, тиісті бұзушылықтардың алдын алуға ықпал етеді.

Осы саладағы бақылау және қадағалау қызметінің қазіргі әдебиеттерде жиі зерттелетінін ескергеніміз жөн. Сонымен, кейбір заңгерлер жоғарыда аталған қызметтің жекелеген тетіктерінің жетілмегендігіне назар аударуда, сондай-ақ басқа да заңгерлер құзыретті бөлімшелерді техникалық қайта жабдықтау арқылы бақылау және қадағалау қызметінің тиімділігін арттырудың шұғыл қажеттілігін атап өтуде.

Әрине аталған мәселелер ғылым мен құқық қорғау қызметі үшін айтарлықтай қызығушылық тудырады, алайда осы зерттеу шеңберінде жол қадағалауына және оның жол қозғалысы қауіпсіздігі саласындағы бұзушылықтардың алдын алудағы рөліне назар аудару қажеттілігін тудырады.

Жол қозғалысы саласындағы заңға қайшы мінез-құлықтың таралуына қарсы күрестің алдын алу шаралары жүйесіндегі жол қадағалауының мәнін анықтауға көшпестен бұрын зерттелетін процестің теориялық және құқықтық негіздерін талдау қажет. Ең алдымен заңнама жол қозғалысы қауіпсіздігі саласындағы бақылау-қадағалау қызметін егжей-тегжейлі реттейтінін атап өткеніміз жөн, себебі оның қатысушылары бастапқыда көлік құралдарын пайдалануға байланысты елеулі тәуекелдерге ұшырайтын ортада болады.

Бұл салада азаматтардың заңды әрекеттері ғана емес, сонымен қатар жол инфрақұрылымының да жағдайын ескерген дұрыс.

Қазақстан Республикасының «жол жүрісі туралы» заңына (бұдан әрі – ҚРЗ) сәйкес жол жүрісі саласындағы мемлекеттік басқару Қазақстан Республикасының жол жүрісі қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы заңнамасының орындалуын мемлекеттік бақылауды және қадағалауды жүзеге асыратындығы, белгіленген тәртіппен жол қозғалысы қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері бойынша заңнамалық және өзге де нормативтік құқықтық актілерді әзірлеуді, қабылдауды, бекітуді және іске асыруды қамтитыды [1].

Жол қозғалысы қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы бақылау-қадағалау қызметінің осындай кеңейтілген түсіндірмесі жақында отандық заңнамада пайда болғандығын және бұрын аталған бап автомобиль жолдарын, көлік құралдарын пайдалану жөніндегі қызметті жүзеге асыратын, заңды тұлғалардың, дара кәсіпкерлердің және азаматтардың , жол қозғалысына қатысушылардың көлік құралдарына техникалық қызмет көрсету және жөндеу жөніндегі жұмыстарды орындайтын және қызметтер көрсететін қызметтердің сақталуын қамтамасыз ету

мақсатында құзыретті органдардың тексерулер жүргізуінің жалпы негіздерін ғана бекіткендігін айта кету керек.

Іс жүзінде халық бақылау-қадағалау қызметінің жоғарыда аталған түрлерін әрдайым ажырата бермейді және қазіргі кезде құзыретті органдардың қызметкерлері жолдардағы заңсыз әркеттердің жолын кесумен ғана айналысады деген пікір кең таралған. Бұл ұстаным қате болып табылады және жол қозғалысы қауіпсіздігі саласындағы жол қадағалауы оның бірқатар қатысушыларының мінез-құлықтарымен және олардың аталған саладағы заң талаптарды сақтауымен тікелей байланысты емес.

Міндетті талаптарды сақтау жол қозғалысы қауіпсіздігі саласындағы мемлекеттік бақылаудың (қадағалаудың) мәні болып табылады:

1. жол қозғалысы қауіпсіздігі саласында:

Жол құрылыс жұмыстарын жүргізуге қатысты талаптарды қоспағанда жол қауіпсіздігіне әсер ететін жолдарды, жол құрылыстарын, темір жол құрылыстарын, қалалық жер үсті электр көлігінің өткелдері мен желілері күтіп-ұстауда, олардың сақталуы, жол қозғалысының қауіпсіздігіне әсер ететін қызметті жүзеге асыруға, жөндеу және өзге де жұмыстарды; жол қозғалысын ұйымдастырудың техникалық құралдарын және автомобиль жолдарын жайластырудың өзге де элементтерін орнатуға және пайдалануға; пайдаланудағы көлік құралдарының, олардың тіркемелерінің және олардың қосымша жабдықтарының конструкциясы мен техникалық жай-күйіне, сондай-ақ белгіленген тәртіппен тіркелген автомотокөлік құралдары мен олардың тіркемелерінің конструкциясының өзгеруіне; жолаушылар мен жүктерді тасымалдауға, көлік құралдарын пайдаланумен қатысты мемлекеттік қызметті жүзеге асыру кезінде тексеруді;

2. көлік құралдарын техникалық байқаудан өткізуге;

3. көлік құралдарын мемлекеттік тіркеуге қатысатын мамандандырылған ұйымдармен бірлесе отырып;

4. көлік құралдарының мемлекеттік тіркеу белгілерін дайындауға;

5. кехникалық регламенттермен белгіленген әркеттерді жүзеге асырады [2].

Осылайша, биліктің заң шығарушы саласы саналы түрде жолдың қадағалауын жүзеге асыратын талаптардың толық тізімін анықтайды. Бір жағынан, жоғарыда аталған бағыттар жол қозғалысының қауіпсіздігін қамтамасыз ету процесінде айтарлықтай маңызға ие болса, ал екінші жағынан мұндай толық тізімнің болуы қадағалау қызметіндегі құзыретті органдардың озбырлығын тудырмайды.

Жолдарды қадағалау туралы айтатын болсақ, оның кез-келген қадағалау қызметіне тән тағы бір сипаттамасына назар аударған жөн. Атап айтқанда, жол қозғалысы саласындағы әртүрлі функцияларды жүзеге асыру процесіне қатысатын жеке және заңды тұлғалардың ұйымдастырушылық (қызметтік) тәуелділігінің болмауы, осыған байланысты олар тиісті қадағалауға алынады және оған өкілетті, жол қадағалауына кіретін құзыретті органдар, лауазымды адамдар жатады.

Бұл тәсіл Қазақстан Республикасы ІІМ ӘПК қызметкерлерінің кәсіби даярлығының жоғары деңгейі есебінен қамтамасыз етілетін жол қозғалысына жоғарыда аталған қатысушылардың жол-көлік аясындағы әрекеттеріне құзыреттілік пен кәсібилік тұрғысынан қарауға ғана емес, сондай-ақ осындай бағалаудың әділдігі мен бейтараптығына жәрдемдесуге мүмкіндік береді [3].

Осы негізде жол қадағалауын жүзеге асырудың теориялық және құқықтық негіздерін талдау негізінде аталған қызметтің келесідей маңызды сипаттамаларын бөліп көрсету қажет болып көрінеді:

1) жол қозғалысы қауіпсіздігі саласындағы қадағалаудың ерекше нысанасы;

2) жол қозғалысы қауіпсіздігі саласындағы қадағалау қызметін жүзеге асыратын арнайы субъектілік құрам;

3) қадағалау органы мен оларға қатысты осы қызметті жүзеге асыратын адамдар арасында ұйымдастырушылық (қызметтік) байланыстың болмауы;

4) жол қозғалысы қауіпсіздігі саласындағы қадағалау қызметінің кешенді сипаты және т.б.

Жол қозғалысы саласындағы құқыққа қайшы мінез-құлықтың таралуына қарсы күрес мемлекет үшін билік органдары қызметінің аса маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Бұл ретте қоғам үшін қандай да бір жағымсыз салдар туындағанға дейін жол қозғалысы саласында құқық бұзушылықтардың жасалуын болдырмауға мүмкіндік беретін профилактикалық алдын алу қызметіне ерекше назар аудару қажет. Талданатын саладағы құзыретті органдардың қызметін оларды анықтау мен жолын кесуге емес, құқық бұзушылықтардың алдын алуға тікелей қайта бағдарлау уақытылы ұсынылады.

Профилактика өзінің мәні бойынша жол қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында жол қозғалысы саласында туындайтын қоғамдық қатынастардың әртүрлі қатысушыларына кешенді әсер етуге бағытталған. Осыған байланысты профилактикалық қызмет бір мезгілде бірқатар бағыттар бойынша жүзеге асырылуы мүмкін, мысалы: ақпараттық, ұйымдастырушылық, әлеуметтік, құқықтық және басқа да шаралар. Бұл жағдайда кешенді тәсіл заңсыз әрекеттің алдын алу бөлігінде үлкен нәтижеге жету үшін әртүрлі іс-шаралардың әлеуетін пайдалануға мүмкіндік береді.

Жол қозғалысы қауіпсіздігі саласындағы бұзушылықтардың алдын алу тиісті іс-шараларды ұйымдастыру мен жүзеге асырудың жүйелі сипатына да тән екенін атап өткен жөн. Жол қозғалысы қауіпсіздігі саласындағы жекелеген заңнамалық талаптарды ғана сақтауға жөндеп назар аудармау осы саладағы құқық бұзушылықтар мен қылмыстар санының артуына әкеп соғады.

Жалпы профилактикалық қызметтің және оның жол қозғалысы қауіпсіздігі саласында жүзеге асырылуының негізгі мәселесі тиісті іс-шараларды өткізудің формальді болуының жоғары дәрежесі болып табылады. Мұндай жағдай профилактиканың мәнін айтарлықтай бұрмалайды және оның негізгі мақсатына жетуге мүмкіндік бермейді. Осы тұрғыда жол қадағалауы шеңберінде жүзеге асырылатын әрбір іс-шараны толыққанды пысықтау бөлігінде құзыретті органдар қызметкерлерінің кәсіби дағдыларын дамыту ерекше мәнге ие болады.

Қазіргі құқықтық әдебиеттерде жолдарды қадағалаудың бірқатар мәселелері туралы айтылып жүргендігін айта кеткен жөн. Бұл ретте аталған мәселені теориялық-құқықтық әзірлеудің жеткіліксіздігі де, жол жүрісі қауіпсіздігі саласында қадағалауды жүзеге асырудың жекелеген тәжірибелік аспектілерінің осалдығы да бірдей маңызға ие болады. Құқық қолдану тәжірибесінің қолданыстағы теориялық мәселелерге тікелей тәуелділігін атап өткен В.В. Афониннің пікірімен келіспеспеуге болмайды [4].

Осы тұрғыда қазіргі уақытқа дейін Қазақстан заңнамасында заң деңгейінде егжей-тегжейлі регламенттелмеген жолдарды қадағалау шеңберінде нақты іс-шараларды жүзеге асыруға байланысты бірқатар мәселелер бар екенін атап өткіміз келеді.

Жол қадағалауының мазмұнын ескере отырып, оның жол қозғалысы қауіпсіздігін ұйымдастыру үшін аса маңызды екенін атап өткен жөн.

Бұл тұрғыда тиісті қадағалау іс-шараларын жүргізу ғана емес, сонымен қатар жол қозғалысы саласындағы құзыретті органдардың қадағалау қызметін одан әрі жетілдіру мақсатында олардың тиімділігіне тұрақты мониторинг жүргізу ерекше маңызды болып табылады.

Жол қадағалауының тағы бір мәселесі қазіргі уақытта қадағалау қызметінің тиімділігін бағалаудың бірыңғай тәсілдерінің болмауы. Осыған байланысты оң нәтиже алып келмейтін іс-шараларды өткізу тәжірибесі әлі де сақталуда. Бұл талданатын саладағы құзыретті органдардың іс-әрекеттерінің формальдылығын одан әрі арттырады.

Жоғарыда көрсетілген проблемалар жол қадағалауының профилактикалық әлеуетіне елеулі әсер етеді, оларды тез арада шешу арқылы оң нәтижеге жететініміз сөзсіз.

Заңға енгізілген жол қозғалысы қауіпсіздігі саласындағы бақылау-қадағалау қызметінің мазмұнын нақтылау бөлігіндегі өзгерістер аталған саладағы бұзушылықтардың алдын алудың тиімділігіне оң әсер етеді. Алайда нақты уақыт кезеңінде туындайтын жағдайларды ескере отырып жол қадағалауының құқықтық негіздерін бекіту үшін заңнаманы одан әрі уақтылы жетілдіру қажет.

Осылайша, жүргізілген талдау негізінде қазіргі уақытта жол қозғалысы саласындағы заңға қайшы әрекеттерге әсер етудің перспективалық тәсілдерінің бірі болып табылатын жолдарды

қадағалау екендігі туралы қорытындыға келе аламыз. Бір жағынан, аталған қызмет жол қозғалысының қауіпсіздігіне теріс әсер етіп және оның қатысушылары үшін елеулі тәуекелдер тудыруы мүмкін факторларды анықтауға ықпал етеді. Ал екінші жағынан, құзыретті органдардың бұл қызметі аталған салада құқыққа қайшы әрекетердің таралуын кешенді түрде алдын алуға мүмкіндік береді.

Әдебиет

1. «Жол жүрісі туралы». Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 17 сәуірдегі №194-V ҚРЗ.https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1400000194

2. Көлік құралдарын тіркеу туралы куәліктердің бланкілерін дайындау, сақтау және есепке алу, көлік құралдарының мемлекеттік тіркеу нөмірі белгілерін беру және дайындау қағидаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2015 жылғы 23 сәуірдегі № 386 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2015 жылы 26 мамырда № 11186 тіркелді.https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500011186

3. Жол қауіпсіздігін және регламенттерді, нормативтер мен стандарттарды сақтау саласында әкімшілік полиция бөлімшелерінің қызметін ұйымдастыру жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2016 жылғы 22 шілдедегі №757 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2016 жылы 26 тамызда №14161 болыптіркелді.https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600014161

4. Афонин В.В. К вопросу о проблемах осуществления федерального государственного надзора за безопасностью дорожного движения // Вестник Калининградского филиала Санкт-Петербургского университета МВД России. 2019. №3 (57). С. 60-63.

АБИКЕНОВ А.Н.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы
жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру факультетінің
2 курс докторанты, з.ғ.м., полиция капитаны

АФФЕКТ ЖАҒДАЙЫНДА КІСІ ӨЛТІРУДІҢ СУБЪЕКТІСІ

Қазақстан Республикасындағы кез келген қылмыстың, оның ішінде аффек жағдайында кісі өлтіру деп аталатын қылмыстың субъектісі адам, қоғам, мемлекет үшін қауіпті іс-әрекет жасаған және Қазақстан заңнамасы бойынша ол үшін қылмыстық жауаптылыққа тартылуы мүмкін тұлға болуы мүмкін. Аффект жағдайында кісі өлтіру тақырыбын егжей-тегжейлі зерттеу, сондай-ақ оның мәнін, белгілерін зерттеу үшін «аффект» және «аффект күйіндегі кісі өлтіру» сияқты ұғымдарды анықтап алуымыз қажет.

Таңдалған тақырыптың өзектілігі бүгінгі күні аффект жағдайында адам өлтіру қылмысын жасалған адамдардың жалпы санының шамамен 15%-ін құрайтындығына байланысты осы мәселені егжей-тегжейлі шешуге негізделген ғылыми ізденісті қажет етеді.

Аффект (лат. «affectus» – психикалық толқу, құмарлық деген мағынаны білдіреді) – бұл терең эмоционалды күйзелістермен, сананың тарылуымен, соның салдарынан іс-әрекетті бақылаудың төмендеуімен сипатталатын кенеттен пайда болған психикалық толқу [1]. «Аффект жағдайында жасалған кісі өлтіру» деп аталатын қылмыс Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 101-бабында көзделген және кісі өлтірудің сараланған құрамына жатады [2].

Осы жұмыс аясында зерттелген кез-келген іс-әрекет сияқты қылмыс санатының да өзіндік ерекшеліктері бар. Олар өз кезегінде қылмыстық-құқықтық бағалау процесінде ерекше назар аударуды қажет етеді. Сонымен қатар қылмыс субъектісі, объектісі және т.б. белгілердің болу туралы да ұмытпағанымыз жөн.

Айта кететін жайт, аффект жағдайында жасалған қылмыстың құрамы алғаш рет 1903 жылы Ресей империясының қылмыстық кодексінде айтылған, онда «қатты психикалық толқудың» әсерінен «ойластырылған және орындалған» кісі өлтіру түрлері үшін жауапкершілік туралы айтылған. Психикалық толқу дегеніміз кез-келген заңсыз зорлық-зомбылықтан туындаған жәбірленушіге қатысты қолданылатын қорлау, ұрып соғу, азаптау әрекеттері. Сол кезден бастап осы норма қазіргі уақытқа дейін Ресей заңнамасында осы түрдегі әрекеттерді құқықтық бағалау кезінде анықтаушы болып табылады [3, 154 б].

Бас прокуратураның құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің деректері бойынша 2021 жылы – 419 (әсер ету жағдайында – 5), 2022 жылы – 326 (әсер ету жағдайында - 3), 2023 жылы – 303 (әсер ету жағдайында – 6).

2023 жылғы қылмыстық құқық бұзушылық картасына сәйкес кісі өлтіру көбінесе Алматы мен Алматы облыстарында жасалса, ең азы Маңғыстау облысына тиесілі. Өңірлер бойынша келесі сурет қалыптасты:

Алматы облысы – 39 кісі өлтіру; Алматы облысы – 39 кісі өлтіру; Түркістан облысы – 31 кісі өлтіру; Шығыс Қазақстан облысы – 29 кісі өлтіру; Жамбыл облысы – 27 кісі өлтіру; Ақтөбе облысы – 25 кісі өлтіру; Павлодар облысы – 25 кісі өлтіру; Қарағанды облысы – 22 кісі өлтіру; Қостанай облысы – 19 кісі өлтіру; Жетісу облысы – 18 кісі өлтіру; Атырау облысы – 18 кісі өлтіру; Ақмола облысы – 17 кісі өлтіру; Шымкент – 17 кісі өлтіру; Қызылорда облысы – 16 кісі өлтіру; Астана – 16 кісі өлтіру; Батыс Қазақстан облысы – 13 кісі өлтіру; Абай облысы – 13 кісі өлтіру; Солтүстік Қазақстан облысы – 13 кісі өлтіру; Ұлытау облысы – 11 кісі өлтіру; Маңғыстау облысы – 10 кісі өлтіру фактісі тіркелген [4].

Аффект жағдайында кісі өлтіру санаты жәбірленушілердің зорлық-зомбылығынан, қорқытуынан, сондай-ақ қорлауынан немесе басқа да заңсыз, азғындық әрекеттерінен (әрекетсіздігінен) туындаған кенеттен пайда болған психикалық толқу (аффект деп аталады) жағдайында жасалған кісі өлтіру [2].

Бүгінгі күні аффект жағдайындағы кісі өлтіру жоғарыда айтылғандай, тек өзіне ғана тән бірқатар ерекшеліктерге ие, бұл белгілі бір дәрежеде құқық қорғау органдарының біліктілігі мен қызметтерін қиындатуы мүмкін [5, 37-бет].

Әрине әртүрлі адамдардың мінез-құлқында аффект әр түрлі көрінуі мүмкін, бірақ адамның аффективті, теңгерімсіз күйде екендігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік беретін бірқатар жалпы критерийлер бар. Сонымен, аффективті жағдайдың негізгі белгілері:

1) сезім мүшелерінің жұмысы кезінде қандай да бір бұзушылықтар. Мысалы, әсер ету жағдайы есту қабілетіне (шудың пайда болуы), көру қабілетіне (көздегі қараңғылықтың пайда болуы), сезімталдықтың тактильді және ауырсыну түрлеріне және т.б. әсер етуі мүмкін;

2) тері түсінің өзгеруі: кенеттен бозарудың пайда болуы немесе керісінше, беттің қызаруы;

3) агрессияның пайда болуы, ашуланшақтық, адамның өзін өзі бақылай алмауы.

Медициналық тұрғыдан аффективті жағдайдың сипаттамалық ерекшеліктерін ажыратуға болады, мысалы: жүрек соғу жиілігінің өзгеруі, қысым және т.б.

Жоғарыда айтылғандардың бәріне сүйене отырып аффект жағдайының әсеріне ұшыраған адамның өзін өзі бақылауы мүмкін емес деп қорытынды жасауға болады. Бұл жағдайды саналы түрде шақыруға немесе егер ол әрекет ете бастаса оны жоюға келмейді. Бірақ сырттан араласудың аффективтілікті тоқтата алатындығы анықталды.

Қылмыстық-құқықтық тұрғыдан аффект жағдайында кісі өлтіру келесі аспектілердің болуы дәлелденген жағдайда ғана сараланған болып саналады: ауыр психикалық толқу, соның арқасында қылмыс жасау ниеті кенеттен пайда болу; жәбірленушілердің заңсыз және әдепсіз мінез-құлқының туындауы.

Сонымен, «аффект», «аффективтілік», «аффективті қылмыс» және «аффек жағдайында кісі өлтіру» сияқты ұғымдар анықталып, әлі де зерттелуде. Енді аффект күйіндегі кісі өлтіру механизмінің маңызды элементтері: қылмыстың объектісі мен субъектісін қарастырайық.

Өздеріңіз білетіндей қылмыс объектісі бұл қылмыс жасаған адамның кімге қол сұғылғандығы, сондай-ақ қандай зиян келуімен ұштасатын қоғаадық қатынастар [6, 43б].

Алайда осы зерттеу шеңберінде аталған аффект жағдайында кісі өлтңру қылмысымен байланысты қылмыс субъектісі туралы айтылатын болады.

Кез келген қылмыстың, соның ішінде кісі өлтірудің субъектісі қоғамдық қауіпті әрекетті жасаған және қылмыстық заңға сәйкес ол үшін қылмыстық жауапкершілікке тартылуы мүмкін адам болуы мүмкін.

Қылмыс субъектісінің негізгі белгілерін бөліп көрсетейік:

1. жеке тұлға, яғни адам;

2. ақыл-есі дұрысы;

3. заңмен белгіленген жасқа жеткен адам.

Жоғарыда келтірілген сипаттамалық белгілер барлық қылмыс субъектілері үшін ең маңызды және негізгі болып табылады. Бұл жалпы белгілер қылмыстың әрбір құрамы үшін міндетті және әрбір қылмыстық жазаланатын әрекетті саралау үшін қажет. Осы тұжырымға сүйене отырып, ҚР ҚК-нің 101-бабы аффект жағдайында кісі өлтіру қылмысының субъектісінде де осы белгілер болуы керек. Бұл жерде қылмыс субъектілері маңызды белгісі екендігін айта кету керек. Бұл өз кезегінде ақыл-ой санатымен байланысты. Жоғарыда айтылғандай қылмыстық құқық бойынша тек есі дұрыс адам ғана қылмыстық жауапкершілікке тартылып және жасаған әрекеті үшін жазалануы мүмкін.

Қылмыс жасау процесінде есі дұрыс адамдар өздерінің мінез-құлқының сипатын білетін, сондай-ақ оларды басқаруға қабілетті.

Ал есі дұрыс емес адамдарға келетін болсақ, олар қоғамға қауіпті әрекеттер жасаған кезде өздерінің іс-әрекеттерінің (әрекетсіздіктерінің) нақты сипаты мен қоғамға қауіптілігін түсіне алмайды, сондай-ақ олар өз әрекет қабілеттіліктерін созылмалы психикалық аурулар, психикалық ауытқулар, деменция және психикасының басқа да ауыр жағдайларына байланысты басқара алмайды. Біздің заңнама бойынша осы санаттағы адамдар қылмыстық жауапкершілікке тартылмайды.

Физиологиялық әсер, оның салдарынан адамдар қылмыс жасайды, психиканың уақытша ауыр бұзылғандығын білдірмейді, бірақ қалыпты психикалық процестердің дамуының психологиялық заңдарына сәйкес жүреді, адамдардың санасының тарылуының негізі патологиялар емес, физиологиялық механизмдер болып табылады, бұл өз кезегінде адамның

ақыл-есін жоққа шығармайды. Осы себепті аффект жағдайында кісі өлтірген адамды есі дұрыс емес адамдар санатына жатқызуға болмайды, себебі ол қылмыстық жауапкершілікке тартылады.

Аффект жағдайында жасалатын әрекеттердің сипатына келетін болсақ, олар тәртіпсіздік, жалпы қозудың салдары, саналы бақылау мен ерікті реттеуді азайта отырып пайда болған шамадан тыс жүктемені автоматты түрде босату. Аффект жағдайында адамдар қарапайым жағдайында жасай алмайтын әрекеттерді жасайды, оларды келесі сезімдер басқарады: кек пен қатыгездіктің жоғарылауы, менмендіктің артуы, жанжалды жағдайларды мәжбүрлеп шешуге бейімділік, принципсіздік, эмоционалды азғындық және т. б.

Жоғарыда айтылғандардың бәріне сүйене отырып, зерттелетін қылмыс санатын жасағаны үшін кінәлі адамның заңнама талап еткендей, оны толық ақылға қонымды деп тану үшін жеткілікті болатын барлық белгілері жоқ деп айтуға болады. Осыған сүйене отырып заңнамалық деңгейде «шектеулі ақыл-ой» деген ұғым енгізілді.

Аффект жағдайында кісі өлтірген адамдардың мінез-құлқы агрессивті бақылаусыз деп аталады. Криминологияда қылмыскердің жеке басын зерттеу кезінде олардың ерекше түрі «кездейсоқ қылмыскер» ерекшеленеді. Кездейсоқ қылмыскерлер жәбірленушінің арандатуынан туындаған, оның санасына тән емес белсенділіктің уақытша көрінісінің әсерінен қылмыс жасаған адамдар.

Әдебиет

1. Уикипедия. Еркін энциклопедия. https://ru.wikipedia.org
2. Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі №226-V Қылмыстық кодексі (2023.12.09. берілген өзгерістер мен толықтырулармен). https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575294#activate_doc=2
3. Здравомыслов Б.В. Уголовное право РФ. Особенная часть: Учебник // Б. В. Здравомыслов – М.: Юристъ, 2015. – С. 154.
4. Бас прокуратураның Құқықтық статистика және арнайы есепке алу Комитетінің ақпараттық сервисі. Электрондық ресурс [кірурежимі]: HL https:// qamqor.gov.kz
5. Дядюн К.В. Состояние аффекта и превышение пределов необходимой обороны: вопросы соотношения и разграничения составов // Адвокат. 2013. №9. – С. 37.
6. Балеев С.А., Волков Б.С., Кругликов Л.Л. и др. Уголовное право России. Общая часть: учебник. 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Статут. 2010. – С. 43.

БАПАНОВ М.Т.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы қылмыстық құқық және криминология кафедрасының оқытушысы, з.ғ.м., полиция майоры,

БАПАНОВА Т.Т.
Заң колледжінің арнайы пәндер оқытушысы философия (PhD) докторы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ІСТЕР ОРГАНДАРЫ ҚЫЗМЕТІНІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖӘНЕ ҰЙЫМДАСТЫРУШЫЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Кез келген мемлекет өмірдің барлық қоғамдық салаларында, адамдар арасындағы өзара қарым-қатынастарда қатаң тәртіп пен сақтықты орнатуға мүдделі. Онсыз қоғамның бірқалыпты дамуы, экономиканың, мәдениеттің, игіліктің көтерілуі және халықтың қауіпсіздігінің артуы мүмкін емес.

Сондықтан мемлекет азаматтардың, олардың бірлестіктерінің, шаруашылық ұйымдарының, мемлекеттік органдарының, лауазымды адамдардың құқықтары мен міндеттерін, жауапкершілігін белгілейді. Мемлекет өзі қабылдаған заңдарды барлық адамдардың қатаң сақтауын, құқық бұзушылық жасаған тұлғалардың заңға сәйкес жауапқа тартылуын әрдайым қадағалап отырады.

Әлемдік және аймақтық тенденцияларды ескере отырып, Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік басқарудың маңызды реформаларымен сипатталатын қоғамдық өмірді ұйымдастырудың замануи динамикалық өзгерістер мен жаһанданған жағдайында құқықтық доктрина мен құқық қолдану тәжірибесінің маңызды бағыты болып мемлекеттік қызмет жүйесінің барлық көріністерінде тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз ететін мемлекеттік басқару мен мемлекеттік билік қызметінің осындай жүйесін құру табылады. Мұндай жүйенің элементтері қатарына құқық қорғау органдарының қызметін жатқызуға болады. Себебі, бүгінгі күні құқық қорғау саласы құқық қорғау органдарының қызметін оңтайландыруға мүмкіндік беретін ақпараттық технологиялар саласындағы жетістіктердің белсенді реципиентіне айналды.

Қазақстан Республикасының 2011 жылы 6 қаңтарда қабылданған Құқық қорғау қызметі туралы заңына сәйкес құқық қорғау органдарына өз қызметін Қазақстан Республикасының заңнамалық актілеріне сәйкес жүзеге асыратын прокуратура, ішкі істер, мемлекеттік өртке қарсы қызмет органдары, сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет және экономикалық тергеу қызметі жатады [1].

Құқық қорғау органдарының ішінде ішкі істер органдары құқық бұзушылықтардың алдын алу, ашу және жолын кесу, адам мен азаматтың, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін заңсыз шабуылдардан қорғауда маңызды рөлге ие.

Ішкі істер органдары жалпы мемлекет механизмінде аса маңызды функцияларды орындайды. Заңның үздіксіз жұмыс істеуін қамтамасыз ете отырып, өз міндеттерін атқару кезінде олар сол заңдар мен нормативтік актілерді басшылыққа алып, өз өкілеттіктерін ең алдымен құқықтық нысандарда жүзеге асыруы маңызды. Алайда, мұның барлығы ішкі істер органдары қызметінің құзіреттілік шеңберіне қатысты.

Сондықтан ішкі істер органдарының қызметі мен оны ұйымдастырудың құқықтық негіздерінің мәні мен ерекшелігі туралы мәселе өзекті болып табылады.

Ең алдымен, «құқықтық негіздері» терминінің мәнін ұғыну қажет.

Құқықтық доктринада «құқықтық негіз» ұғымының көптеген синонимдері қолданылады. Солардың қатарында «Құқықтық қамтамасыз ету», «құқықтық реттеу», «құқықтық (құжаттық-құқықтық) нысан», «нормативтік қамтамасыз ету» сияқты терминдер бар [2, б. 37].

Мемлекеттік органдардың жұмыс істеуінің нақты құқықтық негіздері де екіұшты түрде қарастырылады. Бұл ұғым әдетте әртүрлі нысандарда көрсетілген бастапқы ережелердің, іргелі принциптердің жиынтығын немесе тиісті ережелерді белгілеу бойынша сапалы және ұйымдастырушылық жағынан оқшауланған біртекті қызметті білдіреді [3, б. 78].

М.Н. Кузьмина ішкі істер органдары қызметінің құқықтық негізін «әртүрлі формада көрсетілген, соған сәйкес ішкі істер органдары жүйесі құрылатын және қызмет ететін бастапқы

ережелердің жиынтығы» деп анықтайды [4, б. 21]. Олардың қайнар көзі құқықтың өзінде болғандықтан, ал құқық негізінен құқықтық санада, құқықтық нормалар мен құқықтық қатынастарда көрініс табатындықтан, соңғысының білдіру формалары нормативтік құқықтық акт, құқықтық әдет пен прецедент болып табылады. Олар негізінен заңнамалық актілерде бекітілген.

Ішкі істер органдарының ұйымдастырылуы мен қызметінің құқықтық негіздерінің өзегі – құқық нормалары.

Мұндай нормалардан басқа ішкі істер бөлімі қызметінің құқықтық негіздерін сипаттау кезінде оларды нормативтік нұсқау дәрежесіне көтеру кезінде туындайтын нақты құқықтық қатынастар мен рәсімдерді, яғни заң шығармашылығын, сондай-ақ құқықтық жүзеге асыруда қолданылатын құқықтық әдістер мен құралдар ескеру қажет. Заңды іске асыру сәті назардан тыс қалмауы керек. Сонымен, ішкі істер органдары қызметінің құқықтық негіздеріне құқықтық нормалар мен құқық шығармашылығынан басқа құқық қолдану актілері, құқық қолдану қызметінің өзі, құқықтық білім, құқық тәртібі және т.б. жатады.

Ішкі істер органдары қызметінің құқықтық негіздерінің әртүрлі элементтерінің көп қырлы мазмұнына байланысты оларды екі топқа біріктіруге болады: 1) құқықтарды бекітетін статика; 2) құқықтың динамикасын білдіру.

Статикадағы құқықтық негіздер – нормативтік құқықтық актілерде, сондай-ақ құқық қолдану шешімдерінде белгіленген ішкі істер органдарының ұйымдастырылуы мен қызметін реттейтін құқықтық нормалар мен принциптер (нормативтік компонент); құқық шығармашылық және құқық қолдану функцияларын жүзеге асыратын құқықтық институттар (институционалдық элемент); құқықтық көзқарастар, идеялар, өкілдіктер (идеологиялық элемент).

Динамикадағы ішкі істер органдары қызметінің құқықтық негізі – заң шығару, заңды жүзеге асыру, заңды фактілер, құқықтық сана.

Жоғарыда айтылғандарды негізге ала отырып, ішкі істер органдарының түсінігіне келсек, Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары адамның және азаматтың өмірін, денсаулығын, құқықтары мен бостандықтарын, қоғамның және мемлекеттің мүдделерін құқыққа қарсы қолсұғушылықтан қорғауға, қоғамдық тәртіпті сақтауға және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге арналған құқық қорғау органы болып табылады [5].

Қазақстан халқына қызмет етуге тиісті ішкі істер органдары қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында мынадай міндеттерді жүзеге асырады:

1) құқық бұзушылықтар профилактикасы;

2) қоғамдық тәртіпті сақтау;

3) қылмыстылықпен күрес;

4) қылмыстық жазаларды және қылмыстық-құқықтық ықпал етудің өзге де шараларын, сондай-ақ әкімшілік жазалауларды орындау.

Ішкі істер органдары өздеріне жүктелген міндеттерді орындау барысында басқа мемлекеттік органдармен, жеке және заңды тұлғалармен өзара іс-қимыл жасайды. Мемлекеттік органдар, жеке және заңды тұлғалар ішкі істер органдарына көмек көрсетуге құқылы. Жеке тұлғалар Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес олардың келісімімен ішкі істер органдарымен өзара іс-қимылға құпия негізде тартылуы мүмкін. Ынтымақтастыққа күштеп тартуға жол берілмейді.

Ішкі істер органдарының шет мемлекеттердің тиісті мемлекеттік органдарымен және халықаралық ұйымдармен өзара іс-қимылы Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шарттарға сәйкес жүзеге асырылады. Ішкі істер органдарының қызметіне халықтың сенімін арттыру мақсатында азаматтық қоғам институттарымен өзара іс-қимыл жүргізіліп, қоғамдық бақылау жүйесі қолданылады. Қоғамдық бақылауды жүзеге асыру үшін Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес қоғамдық бақылау комиссиялары, сондай-ақ қоғамдық кеңестер құрылады.

Ішкі істер органдары қызметінің құқықтық негізін Қазақстан Республикасының Конституциясы, ҚР ішкі істер органдары туралы заң және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілері құрайды. Егер Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шартта осы Заңда қамтылатын қағидалардан өзге қағидалар белгіленсе, онда халықаралық шарттың қағидалары қолданылады.

Ішкі істер органдарының бірыңғай жүйесін полиция, қылмыстық-атқару жүйесі, әскери-тергеу органдары, Қазақстан Республикасының Ұлттық ұланы құрайды. Өз кезегінде полицияны криминалдық полиция, әкімшілік полициясы, тергеу, анықтау бөлімшелері және өзге де бөлімшелер құрайды. Криминалдық полиция ұйымдасқан қылмысқа, экстремизмге, есірткі, психотроптық заттар мен прекурсорлардың заңсыз айналымына қарсы күрес жөніндегі бөлімшелерден, жедел-іздестіру қызметін жүзеге асыратын өзге де бөлімшелерден тұрады. Ал әкімшілік полиция жергілікті полиция қызметінен, азаматтық және қызметтік қару айналымы саласындағы бақылау бөлімшелерінен, көші-қон полициясынан, айдауылдау қызметінен, арнаулы мекемелерден және қоғамдық тәртіпті сақтауды жүзеге асыратын өзге де бөлімшелерден тұрады.

Ішкі істер органдары Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінен, ведомстволардан, аумақтық полиция органдарынан, сондай-ақ Ішкі істер министрлігіне ведомстволық бағынысты ұйымдардан тұрады.

Облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың, көліктегі полиция департаменттері (ішкі істер департаменттері), қалалық, аудандық, қалалардағы аудандық, желілік полиция органдары (ішкі істер органдары), әскери-тергеу органдары аумақтық полиция органдары болып табылады.

Қылмыстық-атқару жүйесін ведомство, оның аумақтық органдары, пробация қызметі және жазаларды орындайтын мекемелер, өзге де ведомстволық бағынысты ұйымдар құрайды.

Ұлттық ұланның құрамы мен оның қызметінің ұйымдастырылуы «Қазақстан Республикасының Ұлттық ұланы туралы» Қазақстан Республикасының Заңында айқындалады [6].

Ішкі істер министрлігінің құрылымдық бөлімшелерін, ведомстволарды, аумақтық органдарды және Ішкі істер министрлігіне ведомстволық бағынысты ұйымдарды құруды, қайта ұйымдастыруды және таратуды Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрі жүзеге асырады.

Қорыта келе, ішкі істер органдарының нормативтік құқықтық актілері ішкі істер органдарын ұйымдастыру мен қызметі үшін нормативтік базаның бүкіл жүйесінің үлкен бөлігін құрайтыны анықталды. Олардың көмегімен мемлекет ішкі істер органдарының қызметін жедел және сараланған басқаруды қамтамасыз етеді.

Осылайша, ішкі істер органдарының қызметіндегі нормативтік құқықтық базаны талдау ішкі істер органдарының қызметін нормативтік-құқықтық ұйымдастырудың негізі құқықтық акт болып табылатынын көрсетеді. Бірақ ешбір жағдайда бір заң шығарушы олардың ережелерін ерікті түрде жасамайтынын, көбінесе оларды бұрыннан қалыптасқан қоғамдық қатынастардан алатынын ұмытпауымыз керек, сонымен қатар ішкі істер органдарының ұйымдастырушылық және құқықтық негіздері осы заңдардан құралады.

Әдебиет

1. Құқық қорғау қызметі туралы Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 6 қаңтардағы №380-IV Заңы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000380#z7

2. Дралов В.В. Теоретические и организационно-методические вопросы совершенствования правового обеспечения управления ОВД: дис. … канд. юрид. наук. – М., 2001. – С. 190.

3. Шебанов А.Ф. Форма советского права. – М., 1968. – С. 213

4. Кузьмина М.Н. Правовые основы формирования и деятельности ОВД (теоретико-правовой аспект): дис. … канд. юрид. наук. – М., 1996. – С. 21.

5. Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 23 сәуірдегі №199-V ҚРЗ. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1400000199#z5

6. Қазақстан Республикасының Ұлттық ұланы туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 10 қаңтардағы №274-V ҚРЗ. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000274

ЕРКЕНОВ Б.Д.
докторант 1 курса Алматинской академии МВД им. М. Есбулатова
подполковник полиции

ПРОБЛЕМЫ МЕЖВЕДОМСТВЕННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ ПРИ ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ЛЕГАЛИЗАЦИИ (ОТМЫВАНИЮ) ДОХОДОВ ОТ НЕЗАКОННОГО ОБОРОТА НАРКОТИКОВ

Актуальность и важность решения проблем организации взаимодействия правоохранительных органов, вовлеченных в противодействие криминальной легализации (отмыванию) обусловлены тем, что исследуемая деятельность – сложная, многоаспектная, требующая объединения усилий всех государственных структур и негосударственных институтов (субъектов финансового мониторинга). Необходимость взаимодействия продиктована общностью объекта их воздействия, единством задач, возможностью использования различных сил, средств и методов работы.

Координация и четкое взаимодействие субъектов антиотмывочной деятельности являются залогом эффективности принимаемых правоохранительными органами мер по выявлению, предупреждению, пресечению преступлений, связанных с легализацией (отмыванием) доходов от преступной деятельности.

В своем обращении народу Казахстана, после трагического Кантара, Президент Касым – Жомарт Токаев сказал: «Предстоит «разбор полетов» в связи с действиями правоохранительных органов и армии, а также их межведомственной координацией» [1].

Такая ситуация сохраняется и в других сферах взаимодействия между правоохранительными органами, в т.ч. и в противодействии легализации (отмыванию) доходов от преступной деятельности.

На законодательном уровне принято немало документов, цель которых – упорядочивание, урегулирование, создание благоприятных условий сотрудничества, взаимодействия правоохранительных органов в целом по противодействию легализации преступного дохода. И, тем не менее, многие вопросы организации эффективного взаимодействия всех субъектов антиотмывочной деятельности остаются до настоящего времени малоудовлетворительными.

Обращаем внимание на основные и общие принципы рассматриваемого объекта. Необходимое условие взаимодействия - объективное взаимодействие участвующих субъектов процесса, обусловленное наличием нескольких обязательных знаков.

К ним относятся: общая цель, наличие информационного аспекта, согласованность действий, разработка совместных программ, проведение контрольной деятельности, нормативно-правовоерегулирование.

Эффективность и качество взаимодействиясубъектов противодействия легализации (отмыванию) зависят оторганизации этой работы, которая, в свою очередь, должна основываться на определенных принципах.

В числе основных целесообразно выделить: научность, законность, планомерность, принятиесовместных решений, разграничение компетентности. Само по себе взаимодействие не являетсяодинаковым, оно видоизменяется, принимает различные формы в зависимости от вида субъектов, их деятельности, продолжительности, характеракоординации деятельности и т.п.

Исходя из этого, можно выделить следующие основные виды взаимодействия.

Наиболее часто встречающийся вид – информационное взаимодействие, которое выражается вобмене имеющейся информацией.

Взаимные консультации и согласование методоврешения совместных задач по своей сути представляют методическое взаимодействие. Названныйвид взаимодействия широко применяется в ходе организации и проведения специальных мероприятий(операций).

Для управленческой деятельности характернофункциональное взаимодействие, т.е. совместноевыполнение различных по характеру, содержанию функций управления. Такое взаимодействиеосуществляется в процессе совместного планирования действий; организации совместной деятельности по предупреждению, выявлению, пресечению преступлений.

Кроме того, принято выделять прямое и косвенное взаимодействие; эпизодическое, систематическое и постоянное; одностороннее и двустороннее (к этому необходимо добавить многостороннее взаимодействие); кратковременное и долговременное; непосредственное и опосредованное [2, с. 67-69].

От общего перейдем к частному и рассмотрим взаимодействие названных выше субъектов антиотмывочной деятельности.

В соответствии с внесенными изменениями и дополнениями в некоторые законодательные акты РК по вопросам противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма от13 мая 2020 года в целях выработки мер по реализации государственной политики в сфере противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма, повышения их эффективности, а также координации мер, направленных на снижение рисков легализации (отмывания) доходов и финансирования терроризма, образован Межведомственный совет (далее – Совет) по вопросам предупреждения легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем, и финансирования терроризма, в состав которого включены представители правоохранительных и специальных государственных органов Республики Казахстан [3].

На площадке Совета определяется государственная политика в сфере противодействия отмыванию доходов и финансированию терроризма, обсуждаются предложения по имплементации требований стандартов ФАТФ, вопросы международного сотрудничества.

Можно отметить, положительный опыт Российской Федерации, где еще в 2016 году создана Межведомственная комиссия по противодействию легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, финансированию терроризма и финансированию распространения оружия массового уничтожения [4].

В результате создания которой, были внесены в действующее законодательные акты изменения и дополнения по вопросам противодействия легализации (отмывания) доходов от преступной деятельности, в том числе в уголовно – процессуальное законодательство, а также в закон об оперативно – розыскной деятельности.

Вместе с тем, правоохранительные органы, на основании Совместного соглашения (№1009-дсп от 14.10.2020) направляют в Подразделение финансовой разведки Агентства по финансовому мониторингу (далее – ПФР АФМ) санкционированные прокурорами запросы на получение финансовой информации, в т.ч. от зарубежных партнеров, при проведении параллельных финансовых расследований, расследований предикатных преступлений и ОД/ФТ. Полученная от АФМ информация используется для сбора доказательств как на стадии ОРМ, так и в рамках уголовного дела [5, с. 65].

К примеру, за период 2017 – 1-п. 2022г.г. правоохранительными органами в ПФР АФМ направлено 536 запросов о получении оперативной финансовой информации (см. таблицу 1).

Таблица 1

ПО/СГО	2017 г.		2018 г.		2019 г.		2020 г.		2021 г.		1-п. 2022		2017-2022 гг.	
	ОД	ФТ	ОД	ФТ	ОД	ФТ	ОД	ФТ	ОД	ФТ	ОД	ФТ	ОД	ФТ
СЭР АФМ	60		10		5		6		40		110		231	
КНБ	1		3	1	8		10	2	14		2		38	3
МВД	2		3	2	5	2	23	19	14	5	13	1	60	29
АПК	24		18		9		20		10		3		84	
ГП	28		39	3	19	1	29	1	0		8	2	123	7
ИТОГО	**115**		**73**	**6**	**46**	**3**	**88**	**22**	**78**	**5**	**136**	**3**	**536**	**39**

При этом, МВД и АПК в меньшей степени использовали возможность ПФР в части получения значимой финансовой информации в рамках международного сотрудничества, 60 и 84 соответственно.

Полученная от ПФР информация зачастую была использована ПО/СГО для сбора доказательств по таким предикатным преступлениям, как налоговые преступления – 61%, хищение и коррупция – 14%, мошенничество, в т.ч. финансовая пирамида – 14%, которым присвоен высокий риск по итогам НОР от 2021г. Однако результативность использования материалов ПФР по нелегальной экономической деятельности и незаконному обороту наркотиков, которым также присвоен высокий риск ОД, составляет 1-2% от общего объема использованных/полезных материалов [5, с. 66].

Тем не менее, Результативность использования материалов ПФР имеет тенденцию к увеличению, если в 2017 году ПО/СГО использовали 38% материалов ПФР, то за 2021 год этот

показатель составил 64%. Все материалы ПФР, полученные по запросу, использованы ПО/СГО при возбуждении уголовного дела, подтверждении уже имеющейся информации у инициаторов запроса, установлении других фигурантов для расследования и др.

Результативность использования со стороны ПО/СГО инициативных материалов ПФР составляет 39%, при этом наибольшая результативность демонстрируется при реализации данных материалов оперативно-следственным блоком АФМ, использовав 50% инициативных материалов ПФР в ходе ОРМ и следственных действий. Инициативные материалы, направленные в адрес КНБ и МВД, были подтверждены ими в 19% и 32% случаев соответственно (см. Таблицу 2).

Несмотря на существенный вклад ПФР в выявлении фактов высокорискованных предикатных преступлений и отмывания доходов в стране, а также ориентированность использования финансовой информации для выявления этих СЭР, представляется, что иные правоохранительные органы уделяют меньше внимания необходимости использования оперативной финансовой и другой информации для выявления фактов ОД при проведении расследований предикатных преступлений.

Таблица 2

Материалы ПФР	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	1-п. 2022 г.	ИТОГО
инициативные	57 (37%)	60 (24%)	56 (27%)	88 (45%)	153 (60%)	39 (42%)	453 (39%)
приостановленные операции	184 (27%)	214 (43%)	312 (45%)	146 (42%)	162 (58%)	70 (37%)	1088 (40%)
по запросу	115 (100%)	79 (100%)	49 (100%)	110 (100%)	83 (100%)	139 (100%)	575 (100%)
ИТОГО	**356 (38%)**	**353 (42%)**	**417 (44%)**	**344 (53%)**	**398 (64%)**	**248 (59%)**	**2116 (48%)**

По нашему мнению, небольшой процент направленных запросов МВД, обусловлено уголовно-процессуальными законодательством об оперативно-розыскной деятельности, где конфискация преступных доходов и возмещение ущерба не являются задачами.

В этой связи усилия органов досудебного расследования сосредотачиваются на раскрытии правонарушений, изобличении виновных лиц. В свою очередь мерам по установлению и конфискации преступного дохода придается второстепенное значение.

Как показывает практика, с момента начала производства досудебного расследования до принятия мер по установлению, аресту и конфискации активов, полученных преступных путем, проходит длительный период времени, что позволяет преступникам легализовать похищенное имущество и затрудняет его последующий возврат государству или законному владельцу.

Тогда, как согласно итогам национальной оценки рисков основной объем преступных доходов формируется в результате налоговых правонарушений, нелегальной экономической деятельности, коррупции и хищения бюджетных средств, мошенничества, а также незаконного оборота наркотиков [6].

Другой причиной, по нашему мнению, несмотря на отнесение легализации к альтернативной подследственности, а также требований международных конвенций о необходимости рассмотрения основных преступлений через призму отмывания доходов, сложился стереотип, что данный вопрос к их компетенции не относится. При этом указанные органы не настроены делиться с уполномоченным органом (ПФР АФМ) сведениями о проводимых расследованиях по предикатным преступлениям, а также о подозрениях выявленных доказательствах по фактам криминальной легализации.

Сейчас расследуемые факты о легализации отмывания доходов не приобретали системного характера.

Подводя итоги, приходим к мнению, что повышение уровня и качества межведомственного взаимодействия субъектов антиотмывочной деятельности являются одним из основных перспективных направлений работы по выявлению, предупреждению, пресечению преступлений, связанных с легализацией (отмыванием) преступных доходов, в том числе по поиску и установлению имущества и доходов, приобретенных преступным путем.

Анализ имеющейся практики межведомственной работы показывает, что наиболее общие организационно-тактические формы взаимодействия сводятся к следующим:

– МВД необходимо в большей степени использовать ресурсы и возможности ПФР АФМ для получения оперативной финансовой и другой информации при исследовании ими финансовых аспектов предикатных преступлений и выявлении самого факта ОД;

– МВД следует активно использовать возможности АФМ в части получения значимой финансовой информации в рамках международного сотрудничества ПФР в целях отслеживания преступных доходов и установления масштабов трансграничных преступлений, подследственность которых входит в компетенцию этих органов.

– для более эффективного выявления случаев нелегальной экономической деятельности и незаконного оборота наркотиков следует уделять особое внимание выявлению фактов отмывания доходов, полученных от этих категорий преступлений.

Вместе с тем, считаем необходимым изучение вопросао внесении дополнений в Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан, а также в Закон Республики Казахстан «Об оперативно-розыскной деятельности» на предмет установления задач по поиску и установлению имущества, денег и (или) иного имущества, полученных преступным путем, необходимого для обеспечения исполнения приговора в части гражданского иска, взыскания штрафа, других имущественных взысканий, или имущества, подлежащего конфискации.

Здесь можно согласиться с высказыванием Айдар Лазаревича Иванова, который отметил, что «часто даже большие сроки лишения свободы не пугают наркоторговцев, потому что деньги от торговли наркотиками остаются при них, точнее, у родственников. Поэтому человек воспринимает осуждение как профессиональный риск. Заставить его сменить образ жизни можно, лишь лишив финансовой основы» [7, с. 25].

Литература

1. Обращение Главы государства Касым-Жомарта Токаева к народу Казахстана от 7 января 2022 года // Интернет – ресурс: https://www.akorda.kz/ru/obrashchenie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-k-narodu-kazahstana-70412 дата обращения: 01.03.2024.

2. Попов С.Е. Управление органами внутренних дел при чрезвычайных обстоятельствах криминального характера на территории федерального округа (правовые организационные аспекты). Липецк, 2004.

3. Приказ Росфинмониторинга от 21.09.2016 N 304 «О Межведомственной комиссии по противодействию легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, финансированию терроризма и финансированию распространения оружия массового уничтожения» (вместе с «Положением о Межведомственной комиссии по противодействию легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, финансированию терроризма и финансированию распространения оружия массового уничтожения») (Зарегистрировано в Минюсте России 10.10.2016 N 43986) // Интернет – ресурс: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_205803/fd5e260628534d105a56099e8078d29c564f7b3f/ дата обращения: 04.03.2024.

4. О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризмаЗакон Республики Казахстан от 13 мая 2020 года №325-VI ЗРК // Интернет – ресурс: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2000000325 дата обращения: 02.03.2024.

5. Отчет и исполнительное резюме взаимной оценки Республики Казахстан в рамках второго раунда взаимных оценок ЕАГ // – Алматы, 2023 – С. 423.

6. Национальная оценка рисков легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем Интернет – ресурс: https://www.gov.kz/memleket/entities/afm/documents/details/209651?lang=ru дата обращения: 01.03.2024.

7. Иванов А.Л. Меры уголовно-правового характера: монография. – М.: ЮНИТИДАНА, 2014 – С. 66.

МУРАТОВА Н.М.
докторант 1 курса факультета послевузовского образования Алматинской академии МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова майор полиции

ЦИФРОВАЯ ИНФОРМАЦИЯ КАК ОСНОВА ЭЛЕКТРОННЫХ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В КРИМИНАЛИСТИКЕ

Человеческая цивилизация быстро вступает в новый этап своего развития. Поэтому массовое проникновение цифровых информационных и телекоммуникационных технологий в нашу повседневную жизнь сегодня стало глобальным явлением. В былые времена люди жили без компьютеров, не имели сети Интернет, информация и данные о них хранились по разному и не имели широкого доступа к ним, что обеспечило им большую безопасность. В настоящее время с помощью компьютерной техники разработан другой способ хранения и обработки государственных секретных документов, данных, ценных бумаг. Люди современности на практике часто используют информационно-технические средства, и они носят их с собой (мобильные телефоны, смартфоны, компьютеры и другие гаджеты) или входит в их ассортимент (камеры видеонаблюдения, видеорегистраторы, мобильные базовые станции) или обращается к ним на регулярной основе (социальные сети, интернет ресурсы).

На сегодняшний день участились случаи совершения преступлений в сфере компьютерной информации, так как информационные системы учреждений и организаций имеют недостатки в своей программной и информационной сферах, что нередко приводит к возможности заражения компьютерными вирусами, кражи персональных данных и информации, защищающей интересы государственной секретности. Массовое распространение компьютеров и интернета, а также информация, хранящаяся в цифровых медиа, стали доступны для незаконного присвоения с использованием компьютерной техники. Злоумышленники придумали способы их похищения и незаконного использования. Профилактика таких уголовных правонарушений и место проведения криминалистических исследований, экспериментов в ходе расследования необычный. Цифровые следы, в свою очередь, могут стать уголовно-процессуальными доказательствами в электронном виде конкретного типа. А в своей совокупности цифровая следовая информация может быть в электронно-цифровой форме на момент ее обнаружения, в таком виде она должна быть представлена суду на соответствующем материальном носителе. Эти цифровые отпечатки или доказательства могут быть представлены в оригинальном или скопированном виде.

Оцифровка всего приводит к глобальным изменениям, в том числе криминалистика который часто называют в нем «киберкриминалистика», а затем «компьютерная форензия». «Цифровая криминалистика» – термин, наиболее полно отражающий содержание особенностей контроля за преступлениями, совершенными в сфере информационных и коммуникационных технологий [1].

Цифровая криминалистика-это раздел прикладной криминалистики, посвященный раскрытию преступлений, связанных с компьютерной информацией, связанных с доказательствами, обнаруженными на компьютерах и цифровых носителях, изучению количественных доказательств, методам поиска, извлечения и фиксации таких доказательств. Целью цифровой криминалистики является изучение цифровых медиа с точки зрения криминалистики с целью выявления, сохранения, восстановления, анализа и представления фактов и мнений о цифровой информации. Система научных положений как материальный носитель компьютерной информации, имеющей криминалистическое значение, в целях криминалистического исследования компьютерных устройств и информационно-телекоммуникационных сетей цифровой криминалистики, раскрытия, расследования и предупреждения преступлений, и применение методов и приемов исследования преступлений, встречающихся в компьютерных устройствах и информационно-телекоммуникационных сетях, разрабатываемых на их основе. Компьютерные преступления трудно совершить, так как они совершаются «подрывом», «заражением компьютерным вирусом» и многими другими способами, для их выявления, подсчета виновных в совершении и, соответственно, привлечения к уголовной ответственности должны быть проведены криминалистические исследования. Цифровая криминалистика определяется как процесс хранения, идентификации, извлечения и документирования компьютерных доказательств. Это наука о поиске доказательств в цифровых носителях, таких как компьютер, мобильный телефон, сервер или сеть. Он предоставляет

команде экспертов лучшие методы и инструменты для решения сложных задач, связанных с цифровыми технологиями.

С точки зрения цифровой криминалистики выделяют несколько групп носителей электронной информации, которые в зависимости от типов и видов используют в качестве вещественных доказательств как уголовные, административные, гражданские судебные дела. В отличие от обычных (традиционных) документов, в силу того, что компьютерная информация не может существовать без специальных материальных носителей в любом виде ее объективного проявления, они часто выступают в качестве вещественных доказательств. При этом их отдельные электронные модули при работе дополнительно выводят в окружающее пространство компьютерную информацию, имеющую криминалистическое значение, которую можно дистанционно идентифицировать и регистрировать с помощью соответствующих электронных или других специальных программно-аппаратных комплексов. В последствии он может быть расшифрован с помощью компьютерных программ и электронно-цифровых устройств или представлен в удобочитаемой форме или закодирован какими-либо отличительными чертами [2].

Электронный носитель информации-материальное вещество, в том числе техническое устройство, предназначенное для записи, регистрации, хранения, накопления, преобразования и передачи компьютерной информации в пространстве и времени. Запись, Регистрация информации – это процесс преобразования информационных сигналов в пространственные изменения физических характеристик или формы носителя записи для сохранения последующей информации. В этом случае: любая информация может быть записана в структуру или в память материального носителя, запись может быть контактной и бесконтактной.

Процесс цифровой криминалистики:

– помогает восстанавливать, анализировать и хранить компьютерные и связанные с ними материалы, чтобы помочь следственным органам представить их в качестве доказательств в суде;

– помогает установить причины преступления и личность главного виновника;

– разработать процедуры на месте совершения преступления, чтобы убедиться, что полученные количественные доказательства не повреждены;

– позволяет восстанавливать удаленные файлы и удаленные разделы с цифровых носителей для сбора и копирования данных, получения доказательств и их проверки;

– помогает быстро идентифицировать доказательства, а также позволяет оценить влияние вредного поведения на жертву;

– способствует созданию отчета компьютерной экспертизы, в котором подробно рассказывается о процессе расследования.

Специалисты, работающие в центрах информационной безопасности различных крупных частных компаний или государственных органов, учреждений, не могут обеспечить надежную защиту компьютерной информации, а иногда сами подвергают эту информацию умышленным или непреднамеренным изменениям, что способствовало вмешательству посторонних в виде «кибер-взлома» или «заражения компьютерными вирусами». Поэтому цифровую криминалистику следует использовать в целях профилактики уголовных правонарушений, совершаемых электронными машинами или мобильными телефонами, в которых хранится какая-либо конфиденциальная информация. Цифровая криминалистика занимает особое место в расследовании, поэтому цифровые информационные следы следует рассматривать гораздо шире. Такие следы мы рассматриваем по разным критериям. На практике полученная количественная информация руководствуется и используется следователем при объективном расследовании уголовного дела, правильном назначении необходимых экспертиз, выявлении виновных. Благодаря прогрессу в выявлении носителей криминалистически значимой информации с помощью цифровой информации мы используем цифровые технологии для проведения исследований.

Литература

1. Вехов В.Б., Зуев С.В. Цифровая криминалистика. – М., 2021.
2. Комаров И.М. Проблемы следственных действий, проводимых в киберпространстве// проблемы в криминалистике / Г.М. Меретуков, В.Д. Зеленский. – Краснодар, 2018.
3. Фойгель Е.Н. Проблемы при раскрытии преступлений в области компьютерной информации – Иркутск, 2016.

САРБАСОВ А.
докторант 1 курса факультета послевузовского образования
Алматинской академии МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова

ЗАЩИТА ЦИФРОВОЙ ИНФОРМАЦИИ КАК ЭЛЕМЕНТ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Интенсивная цифровая трансформация меняет подход к пониманию информационной безопасности. Сегодня информационная безопасность, во-первых, является неотъемлемым элементом информационных отношений, во-вторых, сопряжена с обеспечением информационного суверенитета и, в-третьих, выступает дополнительным объектом всех преступлений против прав, свобод и законных интересов личности, общества и государства, совершаемых посредством цифрового воздействия.

В более узком смысле под информационной безопасностью мы будем понимать состояние защищенности информации и поддерживающей инфраструктуры от случайных или преднамеренных воздействий естественного или искусственного характера (информационных угроз, угроз информационной безопасности), которые могут нанести неприемлемый ущерб субъектам информационных отношений.

Защита информации – комплекс правовых, организационных и технических мероприятий и действий по предотвращению угроз информационной безопасности и устранению их последствий в процессе сбора, хранения, обработки и передачи информации в информационных системах.

Важно подчеркнуть, что информационная безопасность – это один из сегментов информационной системы, т.е. информационная система в определенный этап, обладает определенным состоянием (уровнем) защищенности, а защита информации – это процесс, который должен выполняться непрерывно на всем протяжении жизненного цикла информационной системы.

Основными объектами защиты при обеспечении информационной безопасности являются все виды информационных ресурсов, а также цифровая информация как основной вид информационных ресурсов. Информационные ресурсы (документированная информация) – информация, зафиксированная на материальном носителе с реквизитами, позволяющими ее идентифицировать – права граждан, юридических лиц и государства на получение, распространение и использование информации, система формирования, распространения и использования информации (информационные системы и технологии, библиотеки, архивы, персонал, нормативные документы и т.д.). Система формирования общественного сознания (СМИ, социальные институты и т.д.). Принято различать следующие средства защиты:

– Формальные средства защиты – выполняют защитные функции строго по заранее предусмотренной процедуре без участия человека.

– Физические средства – механические, электрические, электромеханические, электронные, электронно-механические и тому подобные устройства и системы, которые функционируют автономно от информационных систем, создавая различного рода препятствия на пути дестабилизирующих факторов.

– Аппаратные средства – механические, электрические, электромеханические, электронные, электронно-механические, оптические, лазерные, радиолокационные и тому подобные устройства, встраиваемые в информационных системах или сопрягаемые с ней специально для решения задач защиты информации.

– Программные средства – пакеты программ, отдельные программы или их части, используемые для решения задач защиты информации. Программные средства не требуют специальнойаппаратуры, однако они ведут к снижению производительности информационных систем, требуют выделения под их нужды определенного объема ресурсов и т.п. К специфическим средствам защиты информации относятся криптографические методы.

В информационных системах криптографические средства защиты информации используются как для защиты обрабатываемой информации в самой системе, так и для защиты цифровой

информации, передаваемой по каналам связи. Само преобразованиецифровой информации может осуществляться аппаратными или программными средствами, с помощью механических устройств, вручную и т.д.

– Законодательные средства – законы и другие нормативно-правовые акты, с помощью которых регламентируются правила использования, обработки и передачи информации ограниченного доступа и устанавливаются меры ответственности за нарушение этих правил. Распространяются на все субъекты информационных отношений.

– Организационные средства – организационно-технические и организационно-правовые мероприятия, осуществляемые в течение всего жизненного цикла защищаемой информационной системы. Другими словами – это средства уровня организации, регламентирующие перечень лиц, оборудования, материалов и т.д., имеющих отношение к информационным системам, а также режимов их работы и использования. К организационным мерам также относят сертификацию информационных систем или их элементов, аттестацию объектов и субъектов на выполнение требований обеспечения безопасности и т.д. [1].

Морально-этические средства – сложившиеся в обществе или в коллективе моральные нормы или этические правила, соблюдение которых способствует защите информации, а нарушение приравнивается к несоблюдению правил поведения в обществе или коллективе, ведет к потере престижа и авторитета, сюда также можно отнести и соблюдение кибергигиены, к которой призывают придерживаться все специалисты информационной безопасности.

Наша страна стремительно улучшает свои позиции в глобальном индексе кибербезопасности. Сейчас Казахстан занимает в нём 40-е место. Отметим, что ещё в прошлом году наша страна находилась на 42 пункта ниже, занимая 82 место [2].

Так на сегодняшний день защита цифровой информации входит в компетенцию ряда государственных органов, а именно МЦРиАП, а конкретно его комитета по информационной безопасности, в деятельность которого входит:

1. Регулирование доменного пространства «KZ»
2. Координация критически важных объектов
3. Защита персональных данных
4. Государственный контроль в сфере ИБ
5. Испытания и техническое регулирование в сфере обеспечения ИБ
6. Аккредитация удостоверяющих центров [2].

Помимо этого, созданы испытательные лаборатории в сфере информационной безопасности по исследованию вредоносного кода, запущен национальный координационный центр информационной безопасности, частная служба реагирования на компьютерные инциденты (CERT), 7 оперативных центров информационной безопасности (SOC) [3].

В соответствии с Законом «Об информатизации» АкционерноеОбщество «Государственная техническая служба» (АО «ГТС») выполняет функции Национального координационного центра информационной безопасности (НКЦИБ), данная служба находится в ведении комитета национальной безопасности, что говорит об исключительном уровне ответственности и безопасности.

НКЦИБ включает:

1) Службу реагирования на компьютерные инциденты KZ-CERT;

Национальная служба реагирования на компьютерные инциденты – это единый центр для пользователей национальных информационных систем и сегмента Интернет, обеспечивающий сбор и анализ информации по компьютерным инцидентам, консультативную и техническую поддержку пользователям в предотвращении угроз компьютерной безопасности.

В компетенцию службы входит обработка следующих компьютерных:

1. инцидентов с целью их выявления и нейтрализации:
2. Захват паролей и другой аутентификационной информации
3. Взлом систем защиты информационных сетей
4. Сканирование информационных сетей и хостов
5. Несанкционированный доступ к информационным ресурсам
6. Распространение вредоносного ПО, незатребованной корреспонденции (спама)

7. Атаки на узлы сетевой инфраструктуры и серверные ресурсы

2) Мониторинг событий информационной безопасности объектов информатизации государственных органов, которыйосуществляет следующие виды работ:

1) установку источников событий ИБ в ИКИ ГО (*информационно-коммуникационной инфраструктуре государственного органа*);

2) техническое сопровождение источников событий ИБ в ИКИ ГО;

3) отслеживание событий ИБ объектов МСИБ, с целью обнаружения инцидентов ИБ и последующего на них реагирования. Объектами МСИБ являются объекты информатизации, размещенные в информационно-коммуникационной инфраструктуре (ИКИ), находящейся во владении государственного органа.

Информация по выявленным событиям ИБ также передается в Службу реагирования на компьютерные инциденты KZ-CERT АО «ГТС» для дальнейшей отработки совместно с ГО.

3) Мониторинг обеспечения информационной безопасности объектов информатизации «электронного правительства».

Включает в себя следующие виды работ:

− мониторинг реагирования на инциденты ИБ (инф без);

− мониторинг обеспечения защиты;

− мониторинг обеспечения безопасного функционирования [3].

Также «Центр анализа и расследования кибер атак» (сокр. ЦАРКА) – является одной из авторитетных организаций в области информационной безопасности. ЦАРКА представляет широкий спектр услуг в области информационной безопасности. Клиентами данной организации являются банки второго уровня, такие как «Homebank», «Kaspibank», а также ряд известныхинтернет платформ как «Kolesagroup». а также государственная платформа «E-gov».

Согласно данным опубликованных на сайте Git Hub китайские хакеры напротяжении почти двух лет контролировали объекты информационной инфраструктуры Казахстана.Объем и характер данных указывает на системные ошибки в системе защиты информации в нашей стране. Доступные материалы утечки свидетельствуют о том, что как минимум одна хакерская группировка более двух лет имела полный доступ к критической инфраструктуре казахстанских операторов связи. По данным ЦАРКА, утечки допущены в системах «Казахтелекома», Beeline («Билайн»), Kcell и Tele2, причем, относительно последних двух речь идет о полном контроле интрасетью [4].

В заключении необходимо отметить, что информационная безопасность является первоочередным вопросом национальной безопасности и нельзя оставлять без внимания такого рода инциденты. Защита цифровой информации же как основная ключевая единица информационной безопасности, нуждается в постоянном контроле от несанкционированных посягательств. В связи с этим в системе нашего государства и появились новые институты по защите информбезопасности, совершенствовать которые необходимо на постоянной основе.

Литература

1. Некоторые вопросы информационной безопасности и програмного обеспечения//учебно-методическое пособие//Бишкек 2019 год//стр.13

2. https://www.gov.kz/memleket/entities/infsecurity/activities/6?lang=ru

3. https://sts.kz/activity/srki/

4. https://forbes.kz/actual/technologies/tsarka_kitayskie_hakeryi_2_goda_kontrolirovali_obyektyi_it-infrastrukturyi_kazahstana/

МАХИМОВ Н.Е.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы
жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру факультеті магистранты полиция майоры

АВТОРЛЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚПЕН БАЙЛАНЫСТЫ ҚЫЛМЫСТАРДЫҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ СИПАТТАМАСЫ

Қазақстан Республикасында авторлық құқық – азаматтардың құқықтық институттарның бірі – объективтік мағынада бірінші, ғылыми, әдеби және өнер туындыларын жасаудағы қарым-қатынасты, екіншіден, осы туындыларды қолдану тәртібін реттейтін құқықтық нормалар жиынтығы ретінде түсіндіріледі. Ал субъективтік мағына бойынша авторлық құқық ғылыми, әдеби және өнер туындыларын шығаруда жеке мүліктік және мүліктік емес құқықтарының жиынтығы болып табылады.

Авторлық құқық идеялардың өзін қорғамай, авторлық құқық көркем шығармалардың авторлық құқығын оларды заңсыз түрде көшіруші, авторлық түпнұсқалардың формаларын қолданушы тұлғалардан қорғайды. Сабақтас құқық деп – фонограммаларды орындаушы, өндірушінің, эфирлік және кабельдік көрсетілім ұйымының мүліктік құқығы және орындаушының жеке мүліктік емес құқықтары ретінде танылады [1] .

Авторлық құқық шығармашылық жұмыстың нәтижесі болып табылатын олардың бағытына, мазмұнына, сондай-ақ оларды көрсету, жарыққа шығару тәсілдері мен формаларына байланысты болмайтын ғылыми, әдеби және өнер туындыларына таралады. Авторлық құқық игерілген туындыларға және бір объективтік жағдайдағы игерілмеген туындыларға, оның ішінде:

– жазбаша (жазбалар, машинамен жазу, ноталық жазбалар т.б.);

– ауызша (көпшілікке жария ету, көпшілік алдында орындау және т.с.с);

– дыбыс немесе бейнежазбалар (механикалық, сандық, магниттік, оптикалық және т.б.);

– бейнелеу (сурет, эскиз, картина, жоспар, сызба, кино, теле- бейне немесе фотокадр және т.б);

– көлемдік-кеңістік (мүсін, модель, макет, құрылым және т.б.) және басқа түрлер бойынша тарайды.

Негізінен авторлық құқық идеяларға, тұжырымдарға, принциптерге, әдіс-тәсілдерге, жүйелерге, процестерге, ашылуларға, фактілерге таралмайды.

Авторлық құқықтың заты болып туындылар танылады. Бұл жерде автордың туындыларының жұмысының нәтижесі, адам миының ойлау қабілетінің өнімі жөнінде айтылуда. Дегенмен, бұл нәтижені қорғауға оны объективтік қалыпта көрсету кезеңінен бастап алады. Мұнда шығармашылық жұмыстың барлық нәтижесін қорғайтын авторлық құқықтың жан-жақтылығы көрінеді.

Авторлық құқықтың объектісі болып материалдық емес объектілер жатады. Қарастырылып отырған қылмыстың объектісі болып сондай- ақ авторлық және сабақтас құқықтар табылады. 1996 жылы 10 маусымда қабылданған Қазақстан Республикасының «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» Заңы ғылыми, әдеби және өнер туындыларды, фонограммаларды, орындауларды, қойылымдарды, эфирлік немесе кабелдік көрсетілім ұйымының бағдарламаларын жасау немесе орындаумен байланысты туындаған қарым қатынаст реттейді.

Авторлық құқық бойынша қорғалатын туындылар тізбесіне, яғни авторлық құқық объектілеріне мыналар жатады:

– әдеби туындылар;

– драмалық және музыкалық-драмалық туындылар;

– сахналық шығармалар;

– хореограмма және пантомималар;

– мәтінді және мәтінсіз музыкалық туындылар;

– аудио визалдық шығармалар;

– мүсіндік, кескіндеме, графика және басқа бейнелеу туындылары;

– Қолданбалы өнер туындылары;

– сәулет, қала құрлысы және бау-саябақ туындылары;

– фотосурет туындылары және фотосуретке ұқсас тәсілдермен алынған туындылар;

– географияға, топографияғажәне басқа ғылымдарға қатысты карталар, жоспарлар, эскиздер, безендірмелер және үш өлшемді туындылар;

– ЭЕМ-ге арналған бағдарламалар;

– өзге де туындылар.

Сондай-ақ авторлық құқық объектілеріне:

– туынды шығармалар (аудармалар, өңдеулер, аннотациялар, рефераттар, түйідеулер, шолулар, инсценировкалар, музыкалық аранжировкалар және ғылыми, әдеби және өнер туынидыларының басқа да қайта өңдеулері);

– жинақтар (энциклопедиялар, антологиялар, деректер базалары) және басқа да іріктелу және (немесе) материалдардың орналасу бойынша шығармашылық еңбек нәтижесі болып саналатын құрастырылған туындылар жатады («Авторлық құқық және сабақ тас құқық туралы Қазақстан Республикасының Заңының 7- бабы).

Өзінің туындыларына қатысты авторға жеке мүліктік емес және мүліктік құқықтар беріледі. Жеке мүліктік емес құқығының біріншісі – бұл туынды авторы танылу құқығы, осындай танылуды басқалардан талап ете алуы, ал екіншісі – бұл өз атын немесе лақап атын көрсету немесе көрсетпеу құқығының болуы.

Авторға жеке мүліктік емес құқық негізінен берілген. Оған сондай-ақ туынды авторы болып тану құқығы, туындыны қолдану немесе қолдануға рұқсат беру құқығы, өңдеу немесе туындыны өңдеуге рұқсат беру құқығы жатады. Автордың мүліктік құқықтарына туындыны өндіру, туынды таралым дарын тарату, көпшілікке жария етіп, көрсету, көпшілік алдында орындау, туындыны аудару, өзгерту, аранжировка жасау немесе туындыны басқаша қайта өңдеу және басқа құқықтар жатады [2].

Интеллектуалдық меншік материалдық емес объектілерді қорғаудың құқықтық режимін орнатқандығын, яғни материалдық объектіге қатысты меншік құқығы сияқты материалдық емес объектілер аталған функцияларды атқарып, субъектіге (құқық иесіне) шаруашылық айналымға объектіні енгізу мүмкіндігін қамтамасыз ететін шексіз құқық беретіндігін айқындай кету керек.

Қазақстан Республикасының аталған заңы интеллектуалдық меншік құқғын бұзған үшін азаматтық, әкімшілік және қылмыстық жауапкершілікті қарастырады. Авторлық құқықты бұзумен байланысты қылмыстың объективтік жағының ең алдымен бірінші белгісін қарастырайық.

Бірінші белгісі болып авторлық және сабақтас құқықтардың объектілерін заңсыз пайдалану табылады. Авторлық құқықтың объектілерін заңсыз пайдалану деп автор келісімінсіз оларды пайдалану, яғни туындыны жариялау, өндіру және тарату, қайта өңдеу, туыдының өзіне, атауына және автор атына өзгерістер енгізу; туындыны безендендіру, кіріспе, қорытынды немесе түсініктеме енгізу; автор туындыларын басқа тілге аудару, басқа тұлғаларға оны қолдануға беру; мәжбүрлеп авторлас ету танылады.

Бейнекассеталарға қатысты авторлық, яғни авторлардың ат беру құқығы негізінен бұзылмауы тиіс, сондай-ақ авторлардың өздері, бейнефильмдерде рөлдерді сомдаушы, режиссерлерді және басқаларды (бейнеконцерттер, бейнеклиптер т.б.) қосқанда өздерінің авторлық сыйақы алуынан басқа, авторлық келісім-шартқа сәйкес белгілі уақытқа өздірінің авторлық құқығын бейнекомпанияларға бере алады. Ал өз кезегінде соңғылар құқықты өздерінің өкілдеріне таралымға беруі мүмкін. Мысалға алатын болса, «Видео-Гамма-Меломан»ЖШС, «Гамма-Видео» ЖШС, «STAR VIDEO COMPANY» ЖШС және басқа компаниялар бар. Аталған қоғамдар немесе ұйымдар(кәсіпорындар) «заңды тұлға» тсінігіне енетін құқық иеленушілер болып табылады.

Бірақ авторлық құқық (бейнефильм, бейнеклип т.б. қатысты) бұзылуы әбден мүмкін және жоғарыда аталған авторлық келісім шарт мәтінінен шыққан жағдайлардан туындауы мүмкін. Мысалы, авторлық келісім-шартқа сәйкес автор (авторлар) құқықты бейне туындыларын дайындау және таралымға жіберуге осындай бейнекассеталардың жарыққа шығуының әр жекелеген жағдайы үшін авторлық сыйақы алу мақсатымен беру. Бұл жерде автор әр туындының

жарыққа шыққаны үшін сыйақыны дұрыс алмай қалған жағдайлары қарастырылады. Осыған сай шығын, әрине, құқық иеленушіге келтіріледі.

Осындай нақты жағдайда бейне туындыларды жасау ерекшелігін ескере отырып, авторлық құқықтың объектілерін заңсыз пайдалану деп жеке тұлғамен, тіпті кез келген заңды тұлға атынан нақты бір құқық иеленушінің бейне өнімі ретінде бейнекассеталарын дайындау, таралымға жіберу және таратуға деген құқығын заңсыз пайдалану түсіндіріледі [3].

Интеллектуалдық меншік объектілерін және авторлық(сабақтас) құқық объектілерін таралымға беру, тарату және тұтыну бұрыннан бері жоғары деңгейдегі кірісі бар индустрияның ірі салсында құрылған және бұл экономикалық прогресті қамтамасыз етуде аңызды рөлді ойнайды. Бұл факт интеллектуалдық меншік өнімін таралымға беріп, таратудың жоғарғы кірістік пайдасы көптеген мемлекеттерде қылмыстың элементтеріне ене бастады. Осы жөнінде статистика мәліметтері көрсетуде. Аталған бейне өнімді таралымға жіберіп, таратудың арнайы рұқсаты нмесе құқық иеленушінің ерекше сенімхатының болмауы авторлық құқықты бұзу болып табылады.

«Авторлық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңының 48-бабының 2 тармағында көрсетілген. Мысалы, «Авторлық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңының талаптарын орындамаған жеке немесе заңды тұлға авторлық құқық және сабақтас құқықты бұзушы болып табылады.

Сонымен, автор немесе құқық иеленушінің арнайы рұқсатынсыз бейне өнімді «қайта жазу» (түпнұсқаны көшіру) арқылы дайындаушы және (немесе) таратушы тұлға «контрафактілі өнімді» шығарады. «Авторлық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңы «контрафактілі өнім» түсінігін ашпай, тек контрафактілі деп авторлық құқық және сабақтас құқықты бұзатын туындылар мен фонограммалар таратып, дайындайтын таралымдарды айқындайды («Авторлық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңының 48-бабы 3 тармағы).

Заңсыз өндіру немесе дайындау деп барлық жазба түрлерінің көмегімен оларды контрафактілі түрде қайталауды, яғни материалдық заттағы жазба таралымдарын (көшірмелерін) дайындауды айтады,

«Контрафактілі» сөзі (*contrefacon* – француз сөзі) интеллектуалдық меншік құқығын бұзуды білдіреді және Қазақстанда құқықты қолдану тәжірибесінде авторлық құқық және сабақтас құқықты бұзушы ретінде қолданылады. Соңғы уақытта «контрафактілі» термині ретінде «қарақшылық» танылып жүр. Ол *«piracu*» ағылшын сөзінен – интеллектуалдық меншік құқығын бұзушы ретінде танылады. Сондай-ақ аталған Заң «контрафактілі» сөзін тек туындылар(соның ішінде бейнекассеталар) және фонограммалар (аудиокассеталар және компакт-дискілер, грампластинкалар) таралымдарына, сондай-ақ орындау және телевизиялық бағдарламалардың бейне жазбаларының таралымдарына қатысты қолданылады. Сонымен, «контрафакт» түсінігі заңнама бойынша тар ауқымда қолданылады.

«Контрафактілі» туындылар мен фонограммалар туралы тағы бір айта кететін жағдай – бұл туындылардың, фонограммалардың контрафактілі өнімі міндетті түрде Қазақстан аумағында дайындалуы шарт емес. Мысалы, «Авторлық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 48- бабының 4 тармағына сәйкес туындылар және фонограммалардың контрафактілі таралымдары болып мына жағдай танылады.

Қазақстанға авторлық және сабақтас құқық иесінің келісімінсіз басқа мемлекеттен импорттау. Бұл жерде туындылар және фонограммалар қоғам игілігі ретінде танылатындығын түсіну керек, ал қазақстанға импорттау құқық иеленушінің келісімінсіз жүзеге асырылады. Аталған контрафактілі тауарды негізінен Қазақстан жеріне контрабандалық жолмен енгізеді.

Сабақтас құқықтың объектілерін заңсыз қолдануды аудиокассеталарға және компакт - дискілерге қатысты қарастырайық. Жоғарыда атап өткендей, «контрафакт» түсінігі фонограммаларға да, яғни оның ішінде көрсетілген объектілер – аудиокассеталар мен компакт – дискілерге де қатысты. «Авторлық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңы сабақтас құқық әрекет саласын фонограмманы «орындаушы» және «өндіруші» деп бөледі. Орындаушы – әрқашан жеке тұлға, ал өндіруші болып жеке тұлға да, заңды тұлға танылады. Дегенмен, орындаушыларда өңделген жазбаны тарату құқығы болмайды.

Фонограммаларды пайдалануда сабақтас құқық объектілерін заңсыз пайдалану деп орындаушылардың құқықтарын бұзуды айқындайды «Авторлық және сабақтас құқықтар туралы» ҚР-ның Заңының 37 бабының 2 тармағы).

Құқық бұзушылыққа бұрын жазылмаған орындауды немесе қойылымды жазу, орындау немесе қойылым жазбасын орындаушы келісімінсіз ойнату «Авторлық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының 37- бабының 3 тармақшасынан басқа).

Фонограмманы жасаушы құқықтың объектілерін заңсыз пайдалану деп фонограмма жасаушының келісімінсіз келесі әрекеттерді пайдалану жатады:

– фонограмма таралымдарын тарату: сату, өткізу және прокат т.б;

– тарату мақсатымен фонограмма таралымдарын импорт қашығару.

Фонограмма таралымдарын импорт қашығару жөніндегі фонограмма жасаушының құқығы келесі екі жағдайда көрініс табады:

– егер фонограмма таралымдары Қазақстанға енгізіп, осы жерде таралса, онда оларды тарату құқығына түседі;

– егер фонограмма таралымдары Қазақстан шекарасына оларды тарату үшін енгізіліп, бірақ таратылмаса, онда бұл әрекеттер фонограмма жасаушылар рұқсатымен жүзеге асуы тиіс.

Аталған баптың бірінші бөлігі жауапкершілікті келесі жағдайларға қарастырады:

– авторлықты иемдену;

– авторлас болуға мәжбүрету.

Қылмыстың объективтік жағының екінші белгісі болып авторлықты иемденіп алу табылады. Бұл жерде бөтен тұлғаның туындысын толық көлемде немесе жартылай өз атынан шығаруы (плагиат); авторлас кезінде басқа тұлғаның аты-жөнін көрсетпей, туындыны өз атымен шығару; өз шығармашылық еңбектерінде басқа авторлардың туындыларын сол авторға сілтеме көрсетпей пайдалану.

Бейне кассеталар түріндегі бейне туындыларды жасауда авторлық құқықтың осындай объектілеріне қатысты авторлықты иемденіп алу болмайды. Себебі, контрафактілі бейнекассеталарды жасау шытұлға әрқашан белгілі бір тұлғаның (құқық иеленушінің) құқығы болып табылатын бейне туындыны көшіреді [4]. Сондықтан бейне қарақшылық авторлықты өзіне иемдене алмайды.

Контрафактілі бейне өнімді таратушытұлға авторлықты иемденбей, керісінше, шынайыатын, қылмыстық ниетін жасыру немесе контрафактілі тауарды белгілі құқықиеленушінің арнайы рұқсаты бар туынды ретінде көрсету мақсатымен бейнекассеталарды, беткі қабын, фирманың тауар белгісін, тіпті голограммаларын жалған етуі мүмкін.

«Авторлықты иемдену – белгілі бір еңбекте өзінің шығармашылық үлесін қоспаған тұлға өзін басқа тұлғамен жасалған әзірлеменің авторы деп есептеуін айтады».

Бейне туындыны жасау кезінде авторлықты иемденіп алу теориялық жағынан бір ғана жағдайда мүмкін. Мысалы, 10 таралымда бейне компания бейнефильм шығарып, бірақ белгілі себептер бойынша оны таратпады делік. Қандайда бір бейнеқарақшы бұл фильмнің бір таралымын ұрлап немесе оны көшіріп алып, кейіннен оны көп таралымда басып шығарып, титрларында өзінің атын жазады. Бұл жерде, әрине, авторлықты иемденіп алу (плагиат) болады, бірақ тәжірибеде мұндай жағдайлар жоқ.

Контрафактілі бейнетуындыларды анықтау, егер авторлық құқық әрекетін дәрежелеуге жатқызса, онда авторлық құқық объектілерді пайдалану бейнетуындылардың контрафактілік даналарын таралымға жіберу және (немесе) сату түрінде жүргізіледі.

Авторлық құқықты беру әрқашан жазбаша түрде бекітілген авторлық келісімшарт бойынша жүргізілетінін білу маңызды. Сондықтан тергеу (алдын ала тергеу) барлық жағдайларда қылмыстық іске авторлық келісім-шартты тігіуі керек. Авторлық келісім-шартта келесі жағдайлар қарастырылады:

а) автор айрықша авторлық құқықты құқық иеленушіге береді;

б) автор айрықша емес құқықты береді.

Осы жағдайларда айрықша авторлық құқық кезкелген үшінші тұлғалардан бұл құқықты қорғау мүмкіндігін береді. Ал айрықша емес авторлық құқық талаптарды тек келісілген

әріптестерге ғана қоя алатындығын ескеру қажет. Сонымен айрықша құқық-шексіз құқық, ал айрықша емес авторлық құқық-қатысты (міндетті) құқық.

Авторлық келісім-шарт жағдайларын қылмыстық істің нақты жағдайларынмен (туындыны пайдалану тәсілдері, авторлық құқықты беру көлемі, мерзімі, оларды пайдалану т.б.) салыстыру жолымен тергеу (алдын ала тергеу) авторлық құқықтың айрықша объектілері заңсыз пайдалану фактілерін анықтауы керек. Осыған байланысты келесі бес жағдай маңызды болып табылады:

– Авторлық келісім-шартта авторлық құқықтың жүзеге асырылу территориясы туралы көрсетілмесе, онда келісім-шарт бойынша берілетін құқықтық әрекет ҚР территориясы мен шектеледі;

– авторлық келісім-шартта авторлы ққұқық берілетін мерзімі анықталмаса, келісім- шарт қол қойылған кезден бастап, егер қолданушы келісім-шарт бұзылуы туралы 6 ай бұрын ескертілсе, онда 5 жылдан кейін бұзылады;

– авторлық келісім-шарт бойынша туындыны пайдаланудың барлық құқығы тура берілмесе, онда берілмеген болып есептеледі;

– авторлық құқық бойынша берілген құқықтар, егер келісім-шартта тура көрсетілсе, басқа тұлғаларға толықтай немесе жартылай берілуі мүмкін.

Авторлық келісім-шарт бойынша міндеттемелерді орындамаған немесе дұрыс орындамаған жақ басқа жаққа келітірілген барлық шығын мен жоғалтып алған пайдасының орнын толтыру керектігі де нақтыланған.

Сондай-ақ контрафактілі деп авторлық және сабақтас құқықтарының объектілерін құқық иеленуші рұқсатынсыз жойылған немесе оларда құқықт басқару туралы мәліметтер өзгертілген, немесе объектілерді қорғаудың техникалық тәсілдерін айналып өтетін заңсыз пайдалынылған құрылымдар көмегімен дайындалған авторлық және сабақтас құқық объектілері. Бірнеше рет жасалған деп – қылмыстық әрекетті екі немесе одан да көп рет жасауы түсіндіріледі. Қылмыс құрамы формальды болып табылады.

Қылмыстың субъективтік жағы тікелей қасақаналықпен сипатталады. Қарастырылған қылмыс құрамының міндетті белгісі туындылар немесе фонограммалардың контрафактілік даналарын өткізу мақсаты болып табылады.

Бағдарламаларды, фонограммаларды, фильмдерді заңсыз таралымға жіберуші тұлғалар және осы өнімді жүзеге асуымен айналысатын, сондай- ақ контрафактілі даналарға қап, этикетка жасайтын тұлғалар – бұлардың барлығы қосымша орындаушылар болып табылады, себебі олар өз әрекеттерімен қылмыстың объективтік жағын құрайды.

Қылмыс субъектісі болып есі дұрыс, 16-ға толған тұлға танылады,

Бұл қылмыстарда қосалқы субъектілер болып, егер бұл жағдайда топтың барлық мүшелері бір қылмыстылық мақсатпен әрекет еткен және міндеттерді өзара бөлісіп алған ұйымдасқан топтың әрекеті екені дәлелденбесе, осы мақсат үшін техника, көлік, өзінің сауда орнын берген азаматтар танылады.

Әдебиет

1. Маркова О.В. Система правовой защиты интеллектуальной собственности: теоретико-институциональное исследование: дис. ... канд.юрид. наук: 12.00.02 / Маркова Ольга Владимировна. – М., 2012. – С. 199.

2. Фирсов М.Л. Квалификация нарушений авторских и смежных прав приконкуренции норм и по совокупности с другими преступлениями //Российский ежегодник уголовного права. – 2013. – №7. – С. 406-421.

3. Маркова О.В. Система правовой защиты интеллектуальной собственности: теоретико-институциональное исследование: дисс. ...канд. юрид. наук. – М., 2012. – С. 199.

4. Притулин Р.В. Уголовная ответственность за нарушение авторских исмежных прав: проблемы теории и практики. – М.: Юрлитинформ, 2013. – С. 176.

TALGAT M.E.
Master's student of the 2nd year of Almaty Academy
of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan
named after Makan Yesbulatov, senior lieutenant of police

THE SYSTEM OF FACE RECOGNITION IN KAZAKHSTAN: EFFECTIVE ASSISTANCE IN COMBATING CRIME OR VIOLATION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS

At the moment, digital technologies have been introduced into almost all spheres of human life. This phenomenon of the XXI century can not always be seen as positive. As V.S. Ovchinsky noted, «...the Internet and privacy are incompatible. Moreover, if earlier a person, deprived of privacy in the spiritual space, at least theoretically could keep it in the physical space, then with the transition of society to the digital reality of the Internet of everything, there is no privacy left anywhere».

Not so long ago created in different parts of the world face recognition system image detection program, the task of which is to automatically select a face in the image and identify it by comparing and analyzing biometric data. The face of any person has a unique structure, and the task of this system is to find it in a photo or video stream, compare it with the downloaded biometric database and identify the person on its basis.

The emergence of gadgets and smart systems has significantly expanded the possibilities of countering crime. At the beginning of 2020, a facial recognition system was launched in pilot mode in a dozen cities of our country. In Almaty, cameras with this function have been operating since 2017: «the test proved the effectiveness of the system, and since January 2020, 105 thousand camera streams have already been connected to the face recognition module. Only during the January holidays, the system helped to detain 34 people who were wanted».

The facial recognition system in foreign countries proves its effectiveness. For example, in 2015, the Chinese authorities launched a project to create a national database based on facial recognition. The surveillance system in China is the largest in the world with more than 200 million cameras. This led to the fact that it took law enforcement agencies only 7 minutes to track down the whereabouts of an Air Force journalist in the capital of China – Beijing, with a population of more than 21 million people. Currently, smart glasses with facial recognition system are being developed there for police officers, which are equipped with a camera and linked to the law enforcement database. It will take 2-3 minutes to search for a face in the database, and if found, officers will receive information about the person and their home address. The first tests are taking place in Zhengzhou.

In 2016, facial recognition began to be tested in London. In September 2017, this technology was used to detect and arrest X., who organized the explosion at the Parsons Green subway station. In the U.S. in 2018, the technology helped prevent 26 criminal suspects from entering the country in just a few months of operation. The National Center for Missing and Exploited Children in New Delhi in India used facial recognition to locate and identify nearly three thousand missing children in just four days.

These examples show the high significance of this technology, but there is a certain contradiction with Article 23 of the Constitution of the Russian Federation, which states that everyone has the right to privacy, personal and family secrecy, protection of his honor and good name. The aggravation of the contradiction between privacy and digitalization is caused by the rapid development of data tracking and analysis technologies, as well as the huge amount of available data about users in special databases.

The development of technical means of countering crime in the modern world may border on violation of human rights. On the one hand, technology expands the space of freedom, while on the other hand it makes the individual subject to control. Data from cameras are regularly combined with certain personal data and can be used by third parties for various purposes, a problem that is currently not addressed by the legislation of most countries. This is demonstrated by a situation where, through the Darknet, a girl was able to order a detailed report of all her movements for a month, collected on the basis of a facial recognition system. The Darknet is a hidden network where file-sharing is anonymous (because IP addresses are not publicly available), and therefore users can communicate without much fear or government intervention. This is why it can be (and is) used as a tool to carry out underground

communication and illegal activities. In 2015, an anonymous user of the website gained access to Almaty city camera broadcasts thanks to a vulnerability in the system.

Despite the fact that the Department of Information Technologies of Kazakhstan claims that the recordings from the cameras of the city's video surveillance system are only images and do not contain personal data of citizens, the fact that the girl was able to obtain data of this kind indicates the presence of vulnerabilities.

There are widespread cases of abuse of access to such personal data: a former employee of a technical information protection department created his own software and information system containing addresses, passports and other personal information, and because he had access to a database containing information from institutions, he sold this information to third parties - the court sentenced the perpetrator to a fine for violation of privacy.

Fears of total intrusion and control by the state give rise to bans on the use of facial recognition systems: recently the San Francisco authorities banned further use of facial recognition technology by law enforcement agencies, and the American Civil Liberties Union, as proof of the system's vulnerability and inaccuracy, conducted an experiment in which 28 U.S. congressmen were mistaken by the system for criminals. Americans insist that law enforcement agencies must first obtain consent to use such technology.

Not so long ago, information that was obtained from public places was not considered to be information about the private life of an individual citizen, due to the tacit principle that private life is on private property, and in public places there can be no private life by definition. This principle of separating private life from public life probably took place only before the advent of recognition and tracking systems.

Currently, a draft law has been prepared to amend the Law of the Republic of Kazakhstan No. 94-V of May 21, 2013 «On Personal Data», according to which biometric personal data will be recognized as information characterizing physiological, biological and genetic features of a person, on the basis of which it is possible to establish his/her identity and which is used by the operator to establish the identity of the subject of personal data, can be processed only with the consent in writing of the subject of personal data. Exceptions are provided for cases arising in connection with the implementation of international treaties of the Republic of Kazakhstan with the implementation of justice and execution of judicial acts, with the mandatory state dactyloscopic registration, mandatory state genomic registration and in accordance with special legislation of the Republic of Kazakhstan. Thus, the field of criminal law protection of personal data protection will be expanded.

Some lawyers believe that a person's video image itself is not biometric personal data until it is translated into a mathematical code and compared with other codes from the template database. The Law of May 21, 2013 No. 94-V «On Personal Data» lists the cases when it is possible to use biometric data of a person without his/her consent. The information collected by the Department of Information Technologies of Kazakhstan does not fall under these exceptions.

It can be concluded that the legality of the use of this technology should be assessed in each case, taking into account the specific circumstances. Most organizations collecting and processing biometric personal data and acting as operators in Kazakhstan, while complying with the law, very rarely provide open access to the internal policy of work with personal data. Most of them refer to the personal data of their clients only information about name, contact details and residence, but the video archive of the video surveillance system allows, if necessary, to instantly find information about the date, time, direction of movement of the person of interest, video footage of his/her face, and special functions can help track the further route of the person after the moment of detection.

Thus, facial recognition systems can be of great help in combating crime, catching wanted persons, finding missing persons, but it should be taken into account that along with the benefits, they come with great risks. The existence of such systems that are hidden from human eyes is a violation of civil liberties because people behave differently if they suspect they are being watched. If a person knows about it, he or she will think twice before deciding to commit a crime.

We believe that Kazakhstan needs a clear framework for the use of such technology, establishing the right to use it not everywhere, and only by special units and services, or their exclusive right to access such data in cases of necessity (for example, tracking criminals). Foreign experts note that it is

necessary to adopt laws concerning facial recognition, where it should be determined who shares what information with whom and who makes such decisions.

Legislation is needed to prohibit the transfer of data to unauthorized third parties and to create sophisticated access to that data. As an example, biometric data laws in the states of Illinois and Texas establish that entities collecting and using this data must comply with a number of basic information practices and privacy protocols, obtain informed consent for the collection of biometric data, provide mandatory protection and retention period restrictions, a prohibition on its use for profit, restriction of transfer rights to third parties, and private causes of action in case of violation of these norms.

Ultimately, it will also be necessary to clarify the scope of social relations subject to criminal law protection. A normative ruling of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan on the practice of application of Article 147 («Violation of privacy») of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan in terms of understanding of privacy and collection of information through the use of such systems, determination of responsible persons will be required.

Facial recognition technology offers limitless possibilities to track information about a person's identity and movements, to store, distribute and analyze it almost instantaneously. The development of this technology in the future may lead to the fact that the confidentiality of a person's private information will be violated. The well-being of mankind is only possible if there is legislative decent regulation of facial recognition technology before these systems become too firmly embedded in everyday life. Otherwise, people will be familiar with a world in which every time they appear in a public place they will be automatically identified, have their information entered into a profile, and possibly used without their knowledge.

Literature

1. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31396226&pos=4;60#pos=4;-60
2. Ovchinsky V.S. Criminology of the digital world. – M., 2018. – C. 122 URL: https://www.kommersant.ru/doc/4503379. Kommersant.2020. September 25.
3. URL: https://www.interfax.ru//692390
4. URL: https://www.gazeta.ru/social/2020/09/25/13268293.shtml
5. URL: https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/india-police-missing-children-facial-recogniti on-tech-trace-find-reunite-a8320406.html
6. Jessica A. Wood. The Darknet: A Digital Copyright Revolution // Richmond Journal of Law & Technology.2010. Vol. 16. Iss. 4.
7. URL: https://www.vedomosti.ru/technology/articles/2019/08/02/807944-tehnologiyu-raspoznavaniya-lits
8. URL: https://www.vedomosti.ru/technology/articles/2019/11/26/817135-vlasti-sledit
9. URL: https://www.vedomosti.ru/technology/articles/2019/08/02/807944-tehnologiyu-raspoznavaniya-lits

ТӨЛЕБАЙ Ү.Т.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы
Алматы академиясы жоғары оқу орнынан кейінгі факультетінің
ғылыми-педагогикалық магистратура 1 курс магистранты полиция аға лейтенанты

АЗАМАТТАРДЫҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАРЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУЫНА ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ ӘСЕРІ

Егемендігімізді алған сәттен бастап Қазақстанның ең басты байлығы – халық болып табылатындығы баршамызға аян. Ал үкіметтің негізгі мақсаты – сол халықтың бақытты әрі қауіпсіз өмір сүруін қамтамасыз ету. Мемлекеттің негізгі және ең жоғарғы заңы – Ата заң. Ол қоғамдық құрылыстың әрі еліміздің саяси құндылықтарының даму жолында стратегиялық бағытын айқындайтын, сондай-ақ халықтың әл-ауқатын жақсарту және заң үстемдігін орнатуда басты заңды құжатымыз болып келеді. Республикалық референдумда 1995 жылдың 30 тамызында қабылданған Ата заңымыздың «Адам және азамат» атты ІІ бөлімінде елімізде ең басты құндылық не екендігі жік-жігімен ажыратылып жазылған. Яғни:

1. Қазақстан Республикасында Конституцияға сәйкес адам құқықтары мен бостандықтары танылады және оларға кепілдік беріледі (12-бап);

2. Адам құқықтары мен бостандықтары әркімге тумысынан жазылған, олар абсолютті деп танылады, олардан ешкім айыра алмайды, заңдар мен өзге де нормативтік құқықтық актілердің мазмұны мен қолданылуы осыған қарай анықталады (12-бап);

3. Адамның және азаматтың өз құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асыруы басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын бұзбауға, конституциялық құрылыс пен қоғамдық имандылыққа нұқсан келтірмеуге тиіс (12-бап);

4. Адамның қадір-қасиетіне қол сұғылмайды (17-бап);

5. Ешкімді азаптауға, оған зорлық-зомбылық жасауға, басқадай қатыгездік немесе адамдық қадір-қасиетін қорлайтындай жәбір көрсетуге не жазалауға болмайды (17-бап) [1].

Сонымен, ең әуелі адам және оның өмірі, сосын оның құқықтары мен бостандықтары, өз құқықтарын қалай қорғау керектігі туралы көрсетіледі.

Адам құқықтарын қорғау туралы мәселесі – мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың ең алғаш яғни, 2019 жылдың маусым айында еліміздің Президенті болып сайланған сәттен бастап басты міндеті болды. Осыған байланысты 2021 жылдың 9 маусымдағы №597 «Қазақстан Республикасының адам құқықтары саласындағы одан әрі шаралары» туралы Жарлығына қол қойды. Онда:

– БҰҰ-ның органдарымен өзара байланысу жүйесі мен ондағы Адам құқықтары жөніндегі кеңестің байланысын жетілдіру;

– Адам саудасы бойынша құрбандардың құқықтары;

– Мүмкіндігі шектеулі жандардың құқықтары;

– Әйелдерге қатысты төмендетуді жою;

– Адамдардың өмір сүруге құқығы мен оның қоғамдық тәртіптік құқығы нақты атап өтілген. Осы жарлықтың іске асуы адам құқығын мемлекеттік саясаттың басты басымдықтарының бірі болатындығы, әрі адам құқықтарын қорғауды одан әрі нығайта түсетіндігі және мемлекетімізді біршама алға жылжытуға ықпалын тигізетіндігі көрінеді. Осылайша Президентіміз барынша адамның құндылықтарын басты орынға қойса, сол адамның құқықтары қалай қорғалуда, қалай жүзеге асып жатқандығына тоқтала кетсек [2].

Қазіргі таңда қоғамдағы көптеген салалар цифрлық жүйеге қарқынды ауысу үстінде. Цифрландыру бойынша еліміздің экономикасының дамуын жылдамдату, сондай-ақ халықтың өмір сүруі мен әл-ауқатын жақсарту мақсатта цифрлық технологияларды іске қосу және озық елдердің қатарына кіру үшін 2017 жылдың 12 желтоқсанында «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы ұсынылған еді. Әлем бойынша қазір IT саласы үлкен сұранысқа ие болуда. Расымен де артқа үңіліп қарап отырып, қазіргі жеткен жетістіктерімізбен тоқталып қана қоймай, одан әрі үлкен прогресске жетуді ойлауымыз тиіс.

Біз осы цифрландырудың арқасында қазіргі таңда бұрын – соңды болмаған бүкіл әлемдегі кез-келген адамдармен бір сәтте байланыс орнатып, аудио тіпті видео байланыс жасай аламыз. Сонымен қатар цифрлық технологиялар жеке бастың және саяси, сондай-ақ әлеуметтік және экономикалық, сонымен қатар мәдени адам құқықтарын жүзеге асырудың жаңа мүмкіндіктерін ашады. Веб-сайттарды құру және әлеуметтік желілердің болуы тек ақпараттарды қабылдаумен ғана шектеліп қоймай, сонымен қатар жарияланған оқиғалар туралы өз пікірін білдіру, яғни осы болған оқиғаға қатысты өз ойларын еркін жеткізумен қоса сөз еркіндігінің мүмкіндігін де кеңейтеді. Бірақ сөз еркіндігіне кейбір шектеулер бар екендігін де ұмытпауымыз тиіс. Мысалға, жеке басты қорлауға, зорлық-зомбылыққа, жеккөрушілікке немесе кемсітушілікке шақыратын мәліметтерді таратуға тыйым салынады. Ол жоғарыда атап өткен еліміздің конституциясымен және басқа да заңдармен қорғалатындығын ұмытпаған жөн [3].

Цифрлық технологиялар шағымдану құқығын іске асыруға онлайн режимінде жүгінуге жағдай жасап отыр, бұл жағынан да пайдалы әсер етуде, бұл уақыт пен қаражатты үнемдеуге зор үлесін қосады. Құқықты қамтамасыз етумен қатар, цифрлық технологиялар оларды қорғау үшін де жаңа мүмкіндіктер жасайды, өйткені арыз-шағыммен жүгінудің жаңа тәсілдерін ұсынуда. Жасанды интеллектті адам құқықтарының бұзылуын болжау және алдын алу үшін пайдалана аламыз.

Цифрлық технологиялар әлеуметтік-экономикалық жағынан адам құқықтарына да үлкен әсер етеді. Атап айтқанда, цифрландыру, интернет, қашықтықтан оқытудың болуы – әртүрлі бағыттар бойынша онлайн оқыту курстары білім беру құқығын іске асыру бойынша көптеген мүмкіндіктер ашады, сонымен қатар базалық білім алу ғана емес біліктілігін арттыру мен кадрларды қайта даярлауға да әсерін тигізуде.

Сонымен қатар цифрлық құралдар бізге қауіпті алдын ала ескертумен көмектесе алады. Ғаламтордағы түрлі қақтығыстардың көрсеткіштері алдағы зорлық-зомбылық туралы маңызды сигналы екендігін байқауға болады. Осы құбылыстарға мониторинг жүргізу әрі жылдам әрекет ету арқылы қылмыстың алдын алуға мүмкіндігіміз жоғарылай түсетіндігін байқауға болады. Сонымен қатар жаңа деректер ағындары арқылы адам саудасын бақылау және тоқтату үшін, сондай-ақ құлдыққа жіберудің ізіне бағыт көрсетеді. Осы мәселе бойынша цифрлық технологиялар Халықаралық ынтымақтастықты нығайтуға ықпал етеді. Осылайша, адам құқықтарын қамтамасыз ету және қорғау мақсатта цифрлық технологиялар оң әсер етуде әрі адам құқықтарының түрлі санаттары бойынша жаңа мүмкіндіктер ашуда.

Алайда цифрлық технологияларды қолданудың қолайсыз жақтары да бар. Атап айтсақ, цифрлық технологиялар адам құқықтарын қамтамасыз ету үшін жаңа қатерлер туғызуда және белгілі бір тәуекелдерге әкеп соғуда. Цифрландырудың оң әсерін төмендететін негізгі факторлардың бірі - цифрландыру теңсіздігінің болуы. Мысалы, мемлекеттер арасында, сондай-ақ бір елдің шеңберінде, ауылдық және қалалық аудандар арасында. Интернет желісінің орналаспауы немесе дұрыс жұмыс істемеуі цифрлық технологиялардың дамуына кедергі келтіреді. Интернетке қолжетімсіздігінен басқа, тағы бір кедергі цифрлық технологияларды пайдалану дағдыларының болмауы және техникалық сауаттылық деңгейінің төмендігі.

Цифрлық технологиялардың келуімен қатар цифрлық құқықтар пайда болды.Белгілі бір желіге кіру үшін қол жеткізу құқығы, әртүрлі елдерде заңнамалық тұрғыдан танылған қажетсіз ақпараттан қорғау құқығы, жеке адамның өмірі туралы ақпаратты қорғау құқықтары осыған дәлел болады. Қазір интернет желісінде жеке өмір туралы және басқа да түрлі ақпараттар бұрынғыға қарағанда әлдеқайда кең әрі жылдам таралады. Адам туралы және оның жеке өмірі туралы ақпараттарды қаскүнемдер – оның мүлкін ұрлау, оны алдап ақша алу, немесе оған шабуыл жасау мақсатта пайдалануы мүмкін. Жеке мәліметтерді жария ету адамның қоғамдағы жағдайына әсер етуі де мүмкін. Нақты айтқанда, цифрлық революция адам құқықтары саласындағы маңызды проблема деуге де болады. Оның пайдасымен қатар қауіпсіз екендігін жоққа шығара алмаймыз.

Құпия ақпаратқа рұқсатсыз кіруге және жария етуге жол бермеу үшін электронды сақтау және деректерді беру жүйелерінің сенімділігі мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету өте маңызды. Сондай-ақ электрондық құжаттардың құқықтық маңыздылығы мен дұрыстығын қамтамасыз ету үшін электрондық құжат айналымы мен электрондық қолтаңба үшін тиісті құқықтық қорғау

жүйесін әзірлеу қажет. Осыған орай барлық дерлік маңызды құжаттар, керекті ақпараттар және құпия мәліметтер осы интернет желілерінде сақталатындықтан киберқауіпсіздік маңызды бола түсуде. Сонымен киберқауіпсіздік дегеніміз – қандайда бір вирустардан, кибер тыңшылықтар мен кибер шабуылдардан желілерді қорғау мақсатта құрылған сала. Цифрланған ортада киберқауіпсіздік пен адамның құқығын қорғау мақсатта әртүрлі шаралар мен құралдар қолданылады.. Бұған осыған қатысты заңдар мен ережелерді әзірлеу, киберқауіпсіздікпен айналысатын органдар мен қызметтерді құру, сонымен қатар ақпараттық жүйелерді қорғаудың техникалық құралдарын әзірлеу және енгізу кіреді. Алайда күн сайын техникамыз даму үстінде, соған байланысты жаңа түрлі қауіптер мен шабуыл әдістері де пайда болады және соған қарай қорғаныс шараларын үнемі жаңартып, жетілдіру қажет.

Қорытындылай келе, цифрлық технологияларды бақылауға алынбайтын, ешкіммен басқарылмайтын құралдар ретінде қарастыра алмаймыз. Ғаламторда және нақты өмірде бірдей құқықтар бар. БҰҰ Бас Ассамблеясы мен Адам құқықтары жөніндегі кеңес осы шындықты растады.

Тек еліміздің конституциялық және басқа да заңдарына сәйкес адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтары сақталған жағдайда ғана расымен де цифрлық технологиялар мемлекеттің, ортаның және әр жеке адамның дамуына әкеледі. Алайда елімізде өкінішке орай, осы заңдарға қайшы қылмыстар көп орын алып жатыр. Біз қазір цифрлық саланың күн сайын еркін әрі қарқынды өсуіне куәміз, осыған орай адам құқықтарын қорғауы әлсірей түсуде. Осыны ескере отырып, цифрлық ортада азаматтардың құқықтарының қауіпсіздігі мен қорғалуын қамтамасыз ету үшін тиісті құқықтық тетіктерді әзірлеу және «цифрлы әлемнен адам құқығын қорғайтын заң» бөлек қолданысқа енгізу қажет деп ойлаймын.

Әдебиет

1. Қазақстан Республкасы Президентінің ресми сайты //Интернет ресурс: https://www.akorda.kz/kz/official_documents/constitution кіру уақыты 15.01.2024

2. Gov.kz сайты // Интернет ресурс: https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-gorgan/press/news/details/218743?lang=kkk кіру уақыты 17.01.2023

3. Web сайты // Интернет ресурс: https://web.dev.ohchr.un-icc.cloud/ru/2019/10/human-rights-digital-age кіру уақыты 20.01.2023

МУХАН А.М.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы
Алматы академиясының жоғары оқу орнынан кейінгі
білім беру факультетінің ғылыми-педагогикалық магистратурасының
1 курс магистранты полиция аға лейтенанты

ЭЛЕКТРОНДЫҚ СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУДІҢ МҮМКІН ЖОЛДАРЫ

Тергеуді компьютерлендіруге қол жеткізу бұл біздің мемлекетіміздің маңызды және батыл қадамы, өйткені бұл өте маңызды мәселе және оны шешу тергеу жұмысының «технологияларын» ең маңызды түрлендіруге, тергеушілерді, анықтаушыларды, прокурорларды оқыту шараларын іске асыруға және тиісті мамандарды тартуға, тергеу ақпаратын өңдеуге және басқа да бірқатар міндеттерді шешуге арналған көптеген бағдарламаларды әзірлеуге шақырады.

Алдын ала тергеуді компьютерлендіру бұл белгілі бір режиммен және жұмыс істеу заңдылықтарымен жұмыс істейтін жүйе деп айтуға болады, ол келесі ерекшеліктермен сипатталуы мүмкін:

– жүйенің мақсаты: тергеуші қызметінің нәтижелілігін оны әдеттегі еңбек түрлерінен босату арқылы өсіру және сонымен бірге осы қызметте шығармашылық бастаманы толық іске асыру үшін алғышарттар жасау;

– жүйені іске асыру: ол қызмет ететін ақпараттық процестермен аяқталады;

– оңтайландыру: ақпараттық процестер оларды автоматтандыру арқылы жүзеге асырылады;

– автоматтандыру: ақпараттық процестер міндетті процедураларды қатаң және дәйекті орындау арқылы жүзеге асырылады.

Ақпараттық процестерді автоматтандыру талдауда және ақпаратты бірнеше рет қолдануда қол жетімділік есебінен дәстүрлі түрде қолданылатындармен салыстырғанда тергеушінің осы жұмыс әдісінің сөзсіз артықшылықтарын көрсетеді.

Тергеушінің жұмыс орны – Ақпараттық-есептеу операцияларын өндіруді қамтамасыз ететін аппараттық және бағдарламалық құралдар жиынтығы.

Тергеу аяқталғанға дейін ұсыныстармен бірге жүретін әдістемелерді әзірлеу қажет, өйткені әдістемелерде тәжірибеде кездесетін тергеу жағдайларының алуан түрлілігін ескермейтін көптеген жалпы ұсыныстар бар.

Компьютерді тергеушінің қызметінде пайдалану нұсқалары, негізінен, оны адам қызметінің басқа салаларында қолдану нұсқаларынан ерекшеленбейді және келесідей.

Тергеу ақпаратының барлық түрлерінің көлемі соншалықты маңызды, сондықтан оны толығымен алу және дәстүрлі әдістермен пайдалану мүмкіндігі алынып тасталады.

Электрондық сот ісін жүргізу тұжырымдамасын әзірлеу проблемасы Қазақстан Республикасында мемлекеттік биліктің бір тармағы ретінде дербес және тәуелсіз сот билігін қалыптастыруды, сот төрелігінің тиімділігі мен сапасын арттыруды, сот жүйесінің ашықтығы мен ашықтығына қол жеткізуді көздейтін Қазақстан Республикасында сот реформасын одан әрі ілгерілетуге бағытталған 2050 Стратегиясын іске асыруға байланысты Қазақстанда ерекше өзектілікке ие болды, демократиялық құқықтық мемлекеттің жұмыс істеуін қамтамасыз етудің ажырамас шарттары ретінде соттардың дербестігі мен судьялардың тәуелсіздігінің кепілдіктерін күшейту, Қазақстан Республикасының заңнамасын халықаралық құқық нормаларына және адам құқықтары саласындағы халықаралық стандарттарға сәйкес келтіру, бұл сайып келгенде мемлекет пен қоғам арасындағы өзара қарым-қатынастардың сапасын арттыруға әкеп соғуы тиіс.

Ұлттық сот жүйесі қоғамдағы тұрақтылықтың, құқық үстемдігінің, қоғам мен мемлекет мүдделерін тұрақты сақтаудың, қазақстандықтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғаудың сенімді кепілі болуға тиіс. Бұл-қазақстандық судьялардың «Стратегия-2050» бағдарламасын іске асыру жөніндегі күрделі жұмыстағы басты борышы, – деп атап өтті Мемлекет басшысы.

Қазақстан Республикасының Конституциясы «Адам, оның құқықтары мен бостандықтары ең жоғары құндылық болып табылады» (1-бап), «Адамның құқықтары мен бостандықтары туғаннан бастап әрқайсысына тиесілі, абсолютті және бөлінбейтін деп танылады, заңдар мен өзге де нормативтік құқықтық актілердің мазмұны мен қолданылуын айқындайды» (12-бап) деп жариялайды. Дәл осы Қазақстан Республикасы Конституциясының ережелері кез келген заңнамалық жаңалықтардың, оның ішінде электрондық сот төрелігі тұжырымдамасын заңнамалық тұрғыдан бекіту кезіндегі бастапқы нүкте болып табылады.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы Конституциясы қабылданғаннан кейін заңнамалық қызмет айтарлықтай жанданды, бұл да сот төрелігінің тиімділігіне оң әсерін тигізді. Қоғамның өзгерген өмір сүру жағдайларын, оның тиісті құқықтық тәртіптегі нақты қажеттіліктері мен мүдделерін ескере отырып, азаматтық істерді қарау және шешу кезінде соттар қолданатын материалдық және іс жүргізу заңнамасы толығымен дерлік жаңартылды.

Азаматтық істер бойынша сот ісін жүргізуді оңтайландыруға бағытталған іс жүргізу заңнамасын жаңартудың белгілі бір нәтижесі Қазақстан Республикасының Азаматтық іс жүргізу кодексін қабылдау болды.

Электрондық сот төрелігі мәселелерін Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Қазақстан Республикасы судьяларының VI съезінде қозғады, ол сот ісін жүргізу процесінде ақпараттық технологиялардың жеткіліксіз пайдаланылғанын көрсетті.

Қазіргі азаматтық қоғамның ерекшелігі – оның өзін-өзі реттеу қабілеті. В.А. Чернин атап өткендей, «Азаматтық қоғамның өзін-өзі реттеудің негізгі тетіктері-еркін нарық (экономикалық механизм), саяси еркіндік және тәуелсіз сот төрелігіне еркін қол жеткізу (құқықтық механизм)».

Құқықтық механизмнің қалыпты жұмыс істеуі және реттеуші рөл атқаруы үшін соттардың қызметі туралы, сондай-ақ олар шығарған шешімдер туралы қол жетімді ақпарат массивін үнемі кеңейту қажет. Сот билігін шынайы нығайту, сотқа және ол қабылдаған актілерге құрмет қалыптастыру үшін сот төрелігі қоғам үшін түсінікті болуы керек. Сонымен қатар, сот қызметінің нәтижелері болжамды болуы керек. Іске қатысатын адамдар, тиісті сот ақпаратының кез келген пайдаланушысы процестің даму логикасы мен оның нәтижесінің заңдылығын түсінуі керек. Сот шығарған қаулылар мен оларды қабылдау себептері қоғам үшін жұмбақ болып қалмауы керек, сондықтан әртүрлі болжамдар мен болжамдар үшін негіздер туындамауы керек, көбінесе нақты сот қызметіне қатысы жоқ.

Сот төрелігінің пайда болуы мемлекет атынан қоғам мен жекелеген азаматтардың жеке мүдделеріне қарсы күш ретінде құқықтық тәртіпті қамтамасыз етудің объективті қажеттілігімен байланысты.

И.Е. Энгельман сот төрелігін «Мақсаты азаматтардың игілігі» болып табылатын мемлекеттің негізі ретінде қарастырды . Мемлекеттің мүддесіне әрбір қарапайым адамға және бай және бай емес жоғары лауазымды шенеунікке бірдей құқықтық қорғауды қамтамасыз ететін процесті құру туралы қамқорлық кіреді. Тек осындай жағдайларда ғана азаматтар сотты «Жалпы әл-ауқатты, атап айтқанда олардың азаматтық құқықтарын сақтауға жәрдемдесетін» мекеме ретінде қабылдайды.

И.Л. Петрухин атап өткендей «Сот билігі жалпы қоғамға басқарушылық әсер етеді, бұл әлеуметтік мақұлданған қатынастардың тұрақтылығына, әлеуметтік дамудың экономикалық, әлеуметтік және әлеуметтік-мәдени аспектілеріндегі прогреске әкеледі. Сот билігінің рөлі әсіресе ауқымды әлеуметтік реформалар кезеңінде артып келеді. Ол қоғамның әділдікке, тең құқыққа және азаматтарды құқыққа қарсы қол сұғушылықтардан қорғауға деген қажеттіліктерін қанағаттандырады».

Судьялардың VII съезінде Қазақстанның Тұңғыш Президенті Н. Назарбаев кез келген осы сот реформасының түпкі мақсаты – тәуелсіз және сатылмайтын сот билігі екенін, оның бастысы судьялардың адалдығы мен кәсібилігі, әділдік пен сот төрелігінің қолжетімділігі болып табылатынын атап өтті.

Мемлекет қылмыстық процеске ақпараттық технологияларды енгізе отырып, тұтастай алғанда электрондық сот төрелігінің модельдерін іске асыра отырып, стратегиялық міндет ретінде – сот төрелігінің қолжетімділігін негізге алады деп ойлаймын.

Қазіргі уақытта Қазақстандағы барлық соттар жаңа технологиялармен қаруланған. Осының арқасында шағымдарды қағазға емес, электронды түрде беруге болады. Виртуалды мәлімдемелер электрондық үкіметтің веб-сайты арқылы жіберіледі. Талапкерлер жүйеге тіркеледі, сайтта жеке кабинет құрады e-gov.kz. содан кейін пайдаланушы өзі туралы қажетті ақпаратты енгізеді, қажетті бөлімді таңдайды, файлдарды жүктейді және оларды сотқа жібереді.

Бүгінгі таңда электронды сот төрелігінің артықшылықтары бәріне айқын. Біріншіден, бұл процеске қатысушылар үшін ыңғайлылық, олардың көпшілігі бір немесе басқа құжаттарды сот кеңсесі арқылы тапсыру немесе құжаттарды пошта арқылы жіберу үшін бірнеше рет жүздеген шақырым жүруге мәжбүр. Тиісінше, бұл пошта шығындарын үнемдеу, сот процесінде адам факторының рөлін төмендету, оның тиімділігін арттыру, өркениетті әлемде қабылданған стандарттарға ену. Екіншіден, процеске қатысушыларды хабардар ету тәртібі өзгертілді. Кезекті тыңдаудың уақыты, орны және күні туралы ақпарат тараптарға тікелей ұялы телефонға sms-хабарламалар түрінде келіп түседі. Бұл тараптардың шығындарын ғана емес, істерді қарау мерзімдерін де қысқартуға мүмкіндік береді. Тиісінше, процеске қатысушы абоненттердің нөмірлері, жіберілген хабарламаның мәтіні, сондай-ақ жеткізу туралы хабарлама іс материалдарына қоса тіркеледі.

Егер тарапта компьютер немесе интернет болмаса, онда оның таңдау құқығы қалады - шағымды қағазға немесе компьютерге сеніп тапсыру.

Тараптың қатаң белгіленген мерзімде электрондық түрде электрондық өтініш-ескерту беруге құқылы екендігі де маңызды болып табылады. Тараптардың қатысушылары немесе олардың өкілдері сот отырысының хаттамасымен танысуға және хаттамаға электрондық цифрлық қолтаңбамен куәландырылған жазбаша немесе электрондық түрде ескертулер беруге құқылы.

Осылайша, кез-келген істі өршітетін қағаздар таулары өткенге айналуы керек. Электрондық технологиялар әділеттілікті ыңғайлы ғана емес, сонымен қатар ашық етеді.

Қазір барлық сот отырыстарына аудио хаттама жүргізілуде. Диск іс материалдарына қосылады, бұл әлеуетті талапкерлер мен жауапкерлерді бір-біріне және сотқа, атап айтқанда, сенімсіздіктен қорғауға тиіс. Жоғары сатыда қабылданған шешімнің заңдылығы туралы қорытынды жасау оңайырақ.

Нақты уақыттағы сот процестерін аудио, бейне тіркеу барлық қатысушыларды, соның ішінде судьяны, адвокаттарды, сондай-ақ тараптарды тәртіпке келтіретінін ескермеуге болмайды. Процесс барысында шешілмеген және наразылық тудырған даулы сәттер туындаған кезде, екі тарап та өздерінің дұрыс немесе бұрыс екендігіне көз жеткізу үшін электрондық жазбаға жүгіне алады.

Аудио -, бейне тіркеуді енгізу сот төрелігін жүзеге асыру процесін жеңілдетіп, сот ісін жүргізуді оңтайландыруға және автоматтандыруға мүмкіндік бергені жасырын емес. Бұдан басқа, аудио -, бейне тіркеулерді жазу материалдары істі қарайтын судьяның электрондық-цифрлық қолтаңбасымен расталады. Барлық осы шаралар деректердің өзгермейтіндігін және сақталуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Сот төрелігі адам қызметінің соншалықты күрделі саласы екенін ескеру керек, өкінішке орай, сот қателіктерін жоққа шығаруға болмайды.

Соттардағы істер санының бірнеше рет өсуі соттарға жүктеменің шамадан тыс артуына байланысты сот қорғауының қол жетімділігінің төмендеуіне әкелуі мүмкін, бірақ бұл орын алған жоқ, өйткені сот реформасын жүзеге асыру көптеген жылдар бойы судьялардың штаттық санының өсуімен қатар жүрді. Мемлекет судьялардың жұмысы үшін қалыпты жағдай жасауға, атап айтқанда, соттарды ақпараттандырудың жаңа құралдарымен жарақтандыруға қомақты қаражат салады, бұл істерді шешу кезінде қолданылатын құқықтық актілерге қол жеткізуді едәуір жеңілдетеді, қажетті ақпаратты тіркеудің электрондық тәсілдерін пайдалану есебінен сот ісін жүргізуді және іс жүргізуді оңтайландырады.

Осылайша, соттың негізгі құқық қорғау институты ретіндегі мүмкіндіктері үнемі артып келеді.

«Электрондық қылмыстық іс» модулін пайдалануға қайта оралсақ, соңғы жылдары электрондық сот төрелігі проблематикасы жүргізіліп жатқан сот реформасына және электрондық сот төрелігін сот практикасына енгізу процестерінің қарқындылығына байланысты айтарлықтай өзектендірілгенін атап өту маңызды. Алайда, бұл проблема жалпы теориялық-әдістемелік

негіздер мен тұжырымдамалық тұжырымдамаларды дамытудағы кейбір кемшіліктермен сипатталады.

Заңнама мен құқық қолдану практикасын жетілдірудің қазіргі заманғы ақпараттық қоғамның қажеттіліктеріне сәйкес, құқықтар мен заңмен қорғалатын мүдделерді қорғау тұжырымдамасын жалпы қамтуда сот қызметін ақпараттық және технологиялық қамтамасыз етудің нақты қайта құрылуын іске асыруға мүмкіндік беретін осындай бағыттарын әзірлеу қажет.

Әдебиет

1. Антонович Е.К. Қылмыстық сот ісін жүргізудің сотқа дейінгі кезеңдерінде куәгерлерден жауап алу кезінде цифрлық технологияларды қолдану (Ресей Федерациясының заңнамасын және кейбір шет мемлекеттердің заңнамасын салыстырмалы-құқықтық талдау // Ресей құқығының өзекті мәселелері. 2019 №6 125-136 ББ

2. Смирнов М.И. қашықтан жауап алу. Даму перспективалары. // Перспективы развития. // Правова держава очима молодих дослідників: Матеріали 4-ї звітної щорічної студентської конференції (Одеса, 20 березня 2001 р.) /Відп. ред. М.О. Баймуратов. – Одеса: Юрид. література, 2001. – С. 181-189.

3. Чернин В.А. Құқықтық түсіну типологиясы туралы мәселеге / / мемлекет және құқық тарихы 2003. №6. Б. 3-6.

4. Энгельман И.Е. Курс русского гражданского судопроизводства— Юрьев: Тип. К. Маттисена, 1912. – XVI, – С. 632.

5. Петрухин И.Л. Ресей Федерациясының Қылмыстық іс жүргізу құқығы. Оқулық. – М. – Мәскеу. 688 б.

6. Әубәкірова А.А. «Қылмыстық процестің үш буынды моделіне сәйкес қылмыстық құдалау органдарының іс-қимыл алгоритмі: әдістемелік ұсынымдар». Алматы Қазақстан Республикасы ІІМ Алматы академиясы. М. Есболатова, 2021. – 28 б.

ҚАСЫМБЕКОВ Е.Ж.
магистрант профильной магистратуры факультета послевузовского образования
Алматинской академии МВД Республики Казахстан
им. М. Есбулатова старший лейтенант полиции

СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В современном обществе, где технологический прогресс играет ключевую роль во всех сферах жизни, включая работу правоохранительных органов, сотрудники правоохранительных органов активно используют информационные системы для достижения поставленных целей и задач, а также для обеспечения защиты прав и свобод граждан. Эти информационные системы позволяют эффективно управлять информацией, проводить анализ данных, а также осуществлять оперативное реагирование на различные события и угрозы. В результате использования современных информационных технологий значительно повышается эффективность работы правоохранительных органов и обеспечивается более эффективная защита прав граждан.

В наше время, в контексте постоянного развития человечества, жизнь обычного гражданина приобретает новые оттенки. Стремительное внедрение цифровых технологий и информационных программ в различные сферы человеческой деятельности неизбежно изменяет образ жизни общества в целом. Эти технологии, направленные на автоматизацию и облегчение различных аспектов жизни, несомненно, привносят улучшения, однако они также вносят новые вызовы, включая возникновение новых видов преступлений и общественно опасных деяний.

С учетом этих изменений, правоохранительные органы неизбежно приспосабливаются к новым реалиям, активно внедряя информационные технологии в свою работу. Использование цифровых средств становится неотъемлемой частью работы следственных органов, как в предупреждении преступлений, так и в их расследовании.

Сознавая важность информационных технологий для общества и государства, научное сообщество и правоохранительные органы постоянно разрабатывают новые методы и программы, направленные на более эффективное выявление и пресечение преступлений. Это включает в себя как создание новых технических устройств, так и разработку специализированных программ, помогающих в раскрытии преступлений и предотвращении правонарушений.

Таким образом, в условиях быстрого развития информационных технологий и их влияния на все сферы жизни общества, в том числе и на правопорядок, необходимо постоянное совершенствование методов и средств борьбы с преступностью для обеспечения безопасности и стабильности общества.

При расследовании преступлений ключевую роль играет оперативная обработка и реагирование на поступающую оперативную информацию. Потеря такой информации может серьезно снизить эффективность всего процесса расследования, что, в конечном счете, может сказаться на вероятности успешного раскрытия преступлений. В современной юридической терминологии под информационными технологиями понимается система операций, нацеленных на сбор, обработку и передачу информации посредством использования компьютерных технологий и каналов связи. Это означает, что в современных условиях для эффективного расследования преступлений важно не только оперативно получать информацию, но и грамотно использовать современные технологические средства для ее анализа и передачи.

В течение длительного времени улучшение технической инфраструктуры в правоохранительных органах ограничивалось простым обновлением оборудования, такого как компьютеры, принтеры и сканеры. Однако, это оборудование использовалось преимущественно как средства для печати, а не для более эффективной работы с информацией. Хотя использование этих устройств помогало ускорить процесс составления официальных документов, оно не решало проблему работы с большим объемом информации, с которой сталкиваются правоохранительные органы.

С увеличением объема информации стало ясно, что необходимо создать унифицированную систему хранения и доступа к данным, которая обеспечивала бы оперативный доступ к информации всем участникам расследования. В результате этой необходимости появилась потребность в создании интегрированных баз данных, объединяющих различные источники информации и обеспечивающих ее эффективное хранение, поиск и обработку.

Таким образом, переход к использованию интегрированных баз данных обусловлен не только ростом объема информации, с которым сталкиваются правоохранительные органы, но и необходимостью повышения оперативности и эффективности работы с этой информацией в рамках расследований.

С целью эффективной реализации данного направления были разработаны современные технологии, направленные на обеспечение полной и оперативной информационной поддержки правоприменительной деятельности. Одним из ключевых направлений развития цифровых технологий является создание систем учета, которые фиксируют данные о личности преступника, обстоятельствах преступления и других сведениях, описывающих его характер и метод. Это обеспечивает более эффективное выявление схожих преступлений и оперативное вмешательство правоохранительных органов. Такие криминалистические учёты представляют собой результат активной деятельности специализированных лиц, собирающих и анализирующих оперативно значимую информацию. В юридической литературе существует множество форм криминалистических учётов, широко применяемых при расследовании различных преступлений, включая учёт пропавших без вести, неопознанных трупов и следотеку. Такие базы данных используются на всех уровнях правоохранительных органов — от федерального до местного. Важным аспектом является передача информации, которая позволяет обеспечить квалифицированную правовую поддержку сотрудников и обмен опытом в правоприменительной практике через информационные каналы.

С целью обеспечения более объективного и прозрачного применения права и содействия эффективному межведомственному электронному взаимодействию государственных органов нашей страны необходимо разработать методы и алгоритмы, направленные на выработку решений в конкретных ситуациях, учитывая стоящие перед правоохранительными органами задачи. Современные технические средства способны обрабатывать огромные объемы информации без участия субъективных факторов, таких как человеческие эмоции, состояние здоровья или настроение. В настоящее время информационные технологии проникают в различные сферы общественной жизни, включая правоохранительную деятельность. Однако правоохранительные органы до сих пор не в полной мере используют современные информационные технологии. В цифровой эпохе существуют различные инновационные подходы, такие как Legal tech и Big data, которые могут значительно улучшить эффективность работы правоохранительных органов. Некоторые ученые изначально были скептически настроены к идее машинизации права, однако со временем они признали, что автоматизация и использование современных технологий в юриспруденции могут значительно улучшить качество правоприменительной деятельности.

По нашему мнению, стоит обратить внимание на инновационные технологии, известные как «Legal teach», которые специализируются на аналитической работе юридических специалистов. Эти технологии позволяют автоматизировать процесс создания процессуальных документов и исковых заявлений, а также анализировать судебные решения и предвидеть возможные развития ситуаций. Применение подобных технологий, на наш взгляд, способствует повышению эффективности и законности решений, принимаемых правоохранительными органами. Мы считаем, что как ученым, так и практикующим юристам важно следить за развитием информационной программы «Legal teach», поскольку она может значительно улучшить доступность квалифицированной юридической помощи. В рамках правоприменительной деятельности вопросы обеспечения безопасности могут быть эффективно решены с использованием информационной технологии «Big data». Эта технология позволяет обрабатывать большие объемы информации и создавать продукты, которые максимально понятны человеку, например, посредством GPS-сигналов или данных о финансовых транзакциях.

Доктор наук по истории Антонов В.Ф. анализирует информационную систему «Big Data», которая включает в себя обширные объемы данных и соответствующие технологии их обработки и хранения. Он подчеркивает, что важной аспектом является проблема обеспечения сохранности этих данных, особенно в контексте их использования правоохранительными органами. В контексте правопорядка и борьбы с преступностью, данные, используемые правоохранительными органами, играют критическую роль в раскрытии преступлений, анализе обстановки в области безопасности и другой ценной информации. Поэтому обеспечение эффективного хранения и доступа к этим данным становится ключевой задачей.

В своем исследовании Антонов обращает внимание на существующие традиционные информационные системы, такие как автоматизированные информационно-справочные системы, экспертные системы, системы создания портретов и дактилоскопические системы, которые применяются в работе правоохранительных органов. Однако он также отмечает, что с развитием социальных и экономических отношений появляются новые виды преступлений, требующие новых подходов к их пресечению. Например, социальные сети стали не только платформой для совершения преступлений, но и инструментом для их расследования.

Кроме того, Антонов подчеркивает роль технологий фото и видеофиксации в собирании доказательств и проведении следственных действий. Он отмечает, что эти технологии могут помочь избежать субъективных ошибок, связанных с усталостью или состоянием человека. Тем не менее, он также указывает на проблемы, с которыми сталкиваются сотрудники правоохранительных органов при использовании различных информационных систем, и призывает к совершенствованию этих систем для повышения эффективности работы правоохранительных органов.

Таким образом, исследование Антонова подчеркивает важность эффективного управления информацией для обеспечения безопасности и правопорядка, а также необходимость постоянного совершенствования информационных технологий и систем в работе правоохранительных органов.

В современном обществе информационные технологии играют ключевую роль в функционировании и оптимизации деятельности исполнительных органов власти. Однако важно отметить, что существует недостаточная эффективность в использовании имеющихся информационных ресурсов. Это приводит к затруднениям в обмене информацией между государственными органами, отсутствию единого информационного пространства, что наблюдается в некоторых зарубежных странах. Анализ проведенных исследований показывает, что только небольшая часть информационной базы используется на практике, что существенно затрудняет работу по розыску. Более того, сами информационные системы органов исполнительной власти играют лишь вспомогательную роль, вместо того чтобы стать ключевым инструментом. Одной из основных проблем является обеспечение безопасности информационных систем, в частности, в правоохранительной деятельности. Под информационной безопасностью понимается защита информации и соответствующей инфраструктуры от различных угроз, которые могут привести к нанесению ущерба владельцам или пользователям данных. Решение этой проблемы требует комплексного подхода, включающего в себя не только законодательные меры, но и организационные и технические мероприятия.

Исследование современного этапа использования информационных технологий в правоохранительной деятельности в Казахстане выявило ряд проблем, требующих немедленного внимания и системного подхода для их решения. Одной из основных проблем является отсутствие единой информационной системы, обеспечивающей прямое и оперативное взаимодействие между государственными органами. В настоящее время в Казахстане сохраняется высокий уровень бюрократии, что негативно сказывается на внедрении информационных технологий в деятельность правоохранительных органов.

– Необходимость разработки концепций информационных систем, способствующих эффективному взаимодействию государственных органов, является неотъемлемой частью стратегии модернизации правоохранительной системы Казахстана. Важно выработать единые правовые, методические и программные подходы для организации информационного обеспечения каждого органа власти, с учетом особенностей национального законодательства и международных стандартов в области информационной безопасности.

– Кроме того, следует создать системы пользования общедоступными базами данных, содержащими криминалистическую, оперативно-справочную и другую информацию, доступную для использования всеми правоохранительными органами. Это позволит оптимизировать процесс обмена информацией и улучшить оперативность реагирования на преступные проявления.

– Планомерный переход на безбумажные технологии сбора, обработки и передачи информации является ключевым элементом современной информатизации правоохранительной системы Казахстана. Это позволит сократить временные затраты на административные процедуры и повысить эффективность работы правоохранительных органов.

– Безопасность информационных систем правоохранительных органов занимает важное место в контексте обеспечения национальной безопасности. Для решения этой проблемы необходимо совершенствовать правовую, организационную и техническую базу, внедрять современные методы защиты информации и персональных данных, а также обеспечить качественную подготовку специалистов в области информационной безопасности.

В целом, проблемы применения информационных технологий в правоохранительной деятельности в Казахстане могут быть решены при условии комплексного подхода, включающего в себя технические, организационные и законодательные меры. Это требует постоянного мониторинга ситуации, а также активного внедрения современных технологий и методов работы.

Литература

1. Авдашкевич Л.А. Современное состояние информационного обеспечения розыскной работы органов внутренних дел /Л.А. Авдашкевич // Вестник Московского университета МВД России. 2013. №5. – С. 118.

2. Галатенко В. Информационная безопасность: Открытые системы / В. Галатенко // 1996. №1. – С. 98. Никифорова Т.С. Оставляют ли роботы юристов без роботов? / Т. – С. 3. Никифорова К.М. Смирнова // Закон. 2017. №11. – С. 120.

4. Рак И.П. Информационные технологии в деятельности правоохранительных органов / И.П. Рак // Инновационная наука. 2016. №2-3 (14). – С. 96.

5. IMD World Competitiveness Center URL: https://www.tadviser.ru/

ГАЯЗОВА А.Е.
магистрант 1 курса профильной магистратуры факультета послевузовского образования Алматинской академии МВД Республики Казахстан им. М. Есболатова лейтенант полиции

ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОВД

Цифровая трансформация охватывает все больше стран в самых разных отраслях по всему миру, и Казахстан не стал исключением. Информация является фундаментом эффективного функционирования государства, и на данный момент этот фактор является основополагающим во внедрении цифровых инструментов в деятельность органов внутренних дел. Цифровизация в Казахстане представляет собой переход к новым техническим процессам, моделям и подходам в решении практических задач, основанных на информационных технологиях.Данное направление созданно в целях организации и координации работ в сфере информатизации, информационного обеспечения и обеспечения связью органов внутренних дел, с учетом современного уровня развития технологий и обеспечения технической защиты государственных секретов и информационной безопасности в сфере информатизации.

Одна из задач цифровизации органов внутренних дел – поставить цифровой интеллект на службу закону, а также на обеспечение информационной безопасности государства. То есть ее применение инновационных технических продуктов, достижения науки и техники, современные технологии и информационные системы в процессе расследования и раскрытия преступлений.

Судя по статистике КПСиСУ ГП РК, интернет – преступления стали едва ли не самым распространенным видом мошенничества в прошлом году. Из общего количества уголовных дел, возбужденных по статье 190 УК РК «Мошенничество» (43,5 тыс.) на правонарушения, совершенные онлайн, пришлась почти половина (47,3%) [1]. Еще 283 уголовных дела было открыто за махинации с платежными картами. Также следует отметить тот факт, что эти преступления отличаются низкой раскрываемостью. Например, за 2022 год из 22,9 тыс. уголовных дел, которые находились в производстве органов следствия (здесь учтены и переходящие дела предыдущего года), по 17,2 тыс. заявлений были прерваны сроки расследования [2]. То есть семь из десяти уголовных дел остались не доведенными до суда. Причиной является то, что преступник так и не был найден. Еще почти 11% таких уголовных дел (2,5 тыс.) не дошли до суда, так как были закрыты по разным основаниям. В статьях 35 и 36 УПК РК их перечислено свыше десятка [3]. Здесь и отсутствие состава преступления, и истечение срока давности, и много других причин.

Так до суда в 2022 году дошло только около 15% (или 3,4 тыс.) подобных уголовных дел. Наказание по статье 190 УК РК предусматривает как штраф, так и лишение свободы сроком до 7 лет. Жесткость наказания зависит от многих факторов, в том числе от суммы ущерба, количества эпизодов, отягчающих или смягчающих обстоятельств.

С начала 2023 года в Казахстане было выявлено 15,5 тыс. преступлений, связанных с интернет-мошенничеством. В результате действий мошенников гражданам причинен ущерб на сумму 13 миллиардов тенге. Самым распространенным способом остается интернет-торговля с использованием социальных сетей, второе – это когда звонят якобы сотрудники банков, навязывают своим жертвам различные сценарии и выманивают деньги. Третий способ – это предложение выгодно вложить деньги. И четвертый – фишинговые сайты, которые создаются для того, чтобы выманивать персональные данные граждан Казахстана [4].

Мошенники завлекают граждан, создавая ложные сайты от имени крупных национальных компаний, банков, криптобирж. При этом все общение с так называемыми «менеджерами» и «брокерами» проходит в онлайн-режиме, зачастую через мессенджеры. В некоторых случаях для привлечения больших сумм мошенники проводят разовую выплату завлекающих «дивидендов».

Используемые злоумышленниками способы маскировки своих действий и противодействия расследованию данных преступлений существенно затрудняют борьбу органов внутренних дел с преступлениями данного вида. Предметом нашего внимания являются элементы общего алгоритма действий сотрудников полиции в различных ситуациях при раскрытии и расследовании преступлений, совершаемых посредством сети интернет. Необходимо обратить внимание на то, что преступления совершаются преимущественно молодыми людьми. Наибольшую

криминальную активность проявляют лица от 17 до 35 лет. Значительная их часть имеет специальное образование, связанное со сферой компьютерных технологий, но встречаются и те, кто получил необходимые для совершения преступлений знания иным путем – самостоятельно, от знакомых либо от других лиц, совершающие данные преступления, также могут совершать их в группе, в некоторых случаях, лично не встречаясь с соучастниками. Для знакомства и координации своих действий они могут использовать сайты и специальные сетевые форумы, где обсуждаются способы незаконного проникновения в чужие компьютеры и компьютерные системы, маскировки «следов» проникновения и другие преступные действия [5].

В процессе расследования преступлений следователь как правило обращается к помощи специалистов и экспертов. Использование специальных познаний и навыков специалистов – это определенный уровень использования научно-технических познаний и средств в уголовном процессе. Использование таких знаний является своего рода формой применения цифровых технологий, так как специалисты и эксперты зачастую используют опыт использования такого рода технологий. Раскрытие и расследование преступлений в сфере компьютерных технологий, когда эти устройства используются для совершения и скрытия преступлений нельзя без применения специальных познаний в сфере современных информационных технологий.

Формы использования специальных познаний могут различаться. Законодательством установлена возможность привлечения специалиста к проведению следственных и судебных действий, где он применяет свои специальные знания и навыки для содействия следователю в поиске, закреплении и изъятии доказательств. Следователь, имея специальные познания и соответствующие научно-технические средства, может не прибегать к помощи специалиста. Но, при расследовании преступлений указанных выше категорий, участие специалиста является обязательным, в связи с тем, что даже незначительные неквалифицированные и непрофессиональные действия с компьютерной системой часто оканчиваются безвозвратной потерей ценных розыскных и доказательственных данных.

Эффективное раскрытие и расследование преступных действий в сети Интернет, как и других криминальных деяний в сфере компьютерной информации предполагает планомерную работу по данному направлению сотрудников органов внутренних дел. Тем самым совершенствование информационного обеспечения деятельности органов внутренних дел является основной задачей в формировании и осуществлении единой политики в сфере информатизации, связи, информационного обеспечения и технической защиты информации в Республике Казахстан.

Литература

1. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года №226-V ЗРК.

2. На основе данных «КПСиСУ ГП РК»

3. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года №231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 12.09.2023г.)

4. Источник www.finprom.kz/

5. Статья Малахов А.С., Дубинин А.С. преподаватели Омской академии МВД России «Некоторые особенности раскрытия и расследования мошенничества в сети интернет» 2013г.

БЕРЕКЕНОВ А.Т.
Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы Алматы академиясы
ғылыми-зерттеу орталығының аға ғылыми қызмеркері,
з.ғ.м., полиция подполковнигі

ЖАНАСУСЫЗ ТӘСІЛМЕН ЖАСАЛҒАН ЕСІРТКІ ҚЫЛМЫСТАРЫН ТЕРГЕП-ТЕКСЕРУ КЕЗІНДЕ ОҚИҒА ОРНЫН ҚАРАП-ТЕКСЕРУДІ ЖҮРГІЗУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жанасусыз жасалған есірткі қылмыстарын тергеудегі жетістік көбінесе тергеушінің нұсқаларды құру, тергеу процесін жоспарлау және бағыттау қабілетіне, сондай-ақ жеке тергеу әрекеттерін жүргізу тактикасын білуге және осы білімді тергеуде шебер қолдануға байланысты.

Біз қарастырып отырған қылмыстардың санаттары келесі типтік тергеу жағдайларын тудыруы мүмкін:

1. Қауіпті психоактивті зат алған адам қылмыс жасалған сәтте немесе одан кейін ұсталды.

2. Қауіпті психоактивті затты жасырын қоймаға салу кезінде бетбелгі жасаған адам ұсталды.

3. Қауіпті психоактивті затты тарату бойынша қылмыстың іздері бар, бірақ оны жасаған адам туралы ақпарат жоқ187

Бұл жағдайлар қалыптасқан жағдайларға байланысты өзгеруі мүмкін, бұл тергеу әрекеттері мен жедел-іздестіру шараларына айтарлықтай әсер етпейді.

Іс жүзінде кең таралған тергеу жағдайларының бірі – қауіпті психоактивті затты сатып алушы тауарды жасырын орыннан тікелей алып қою сәтінде не оны алып қойғаннан кейін ұсталған кез болып табылады.

Бұл жағдайда құқық қорғау органдары қызметкерлерінің барлық негізгі қызметі ұсталған адаммен жұмыс істеуден тұрады. Мұндай жағдайда қылмыстың іздерін бекітіп қана қоймай, қылмыстық қоғамдастықтың тізбегін анықтап, оны жасауға қатысқан барлық адамдарды анықтау қажет.

Криминалистер әрқашан қылмыстарды тергеудің бастапқы кезеңіне, атап айтқанда, тергеудің алғашқы әрекеттерінің тактикасына көп көңіл бөлді. Алғашқы тергеу әрекеттерін уақтылы және білікті жүргізу қылмыстардың ашылуын қамтамасыз етеді [1].

Байланыссыз жасалған есірткі қылмыстарын тергеудің бастапқы кезеңі тергеушінің уақыт тапшылығы мен тергеудегі қылмыс туралы ақпараттың жетіспеушілігімен сипатталады. Сондықтан оның әрекеттері дәлелдемелерді табуға, олардың жойылуын болдырмауға, бекітуге және процедуралық бекітуге бағытталуы керек. Бұл міндеттерді шешуге тергеу әрекеттерін жүргізудің процедуралық ерекшеліктері мен тактикасын білу және оларды іс жүзінде шебер қолдану көмектеседі.

Осы санаттағы қылмыстық істерді тергеуге қатысты алғашқы тергеу әрекеттерінің ішінен оқиға болған жерді тексеру өте маңызды.

Оқиға болған жерді қараудың негізі мен тәртібі ҚР ҚПК 219, 220-баптарымен егжей-тегжейлі регламенттелген. Мәселен, оқиғаның мән-жайын және іс үшін маңызы бар өзге де мән-жайларды анықтау қажеттігін куәландыратын деректер тексерудің нақты негізі болып табылады [2].

Есірткі құралдарының, психотроптық заттар мен олардың аналогтарының заңсыз айналымы туралы қылмыстық істерді тергеу барысында оқиға болған жерді тексеру кезінде негізгі міндет оқиға орны мен есірткі құралдарының, психотроптық заттар мен олардың аналогтарының заңсыз айналымы мақсатында жасалатын іс-әрекеттер арасында ажырамас байланыс бар екенін куәландыратын мән-жайларды табу және тіркеу болып табылады, ол мынадай сәттер: қылмыс осы жағдайда жасалған; жағдайдың сипаты мен ерекшеліктері есірткі құралдарының, психотроптық заттар мен олардың аналогтарының заңсыз айналымына тартылған адамдардың нақты іс-әрекеттерін куәландырады; іс-әрекеттер жасау кезінде қылмыс заттары, оларды табу, бекіту және алып қою пайдаланылды.

Осылайша, жалпы алғанда, оқиға болған жерді тексерудің міндеті-мұндай қатынастардың барлық түрлерін анықтау, олар бойынша істегі басқа деректермен бірге қылмыс жасау

механизмін оның барлық бөлшектерінде белгілеу. Оқиға орнын тексеру тактикасының жалпы ережелері әдебиеттерде егжей-тегжейлі баяндалған, Сондықтан осы мақалада есірткі, психотроптық заттар мен олардың аналогтарының заңсыз айналымын тергеуге қатысты осы тергеу әрекетінің ерекшеліктеріне тоқталудың мағынасы бар.

Бұл санаттағы қылмыстар көбінесе мұқият дайындалады және көбінесе қылмыстық топтар анық емес жағдайда жасалады. Сондықтан оқиға орнын тексеру хаттамасы қылмыс жасалған жердің жағдайын неғұрлым толық түсінуге, есірткі құралдарының, психотроптық заттар мен олардың аналогтарының заңсыз айналымына тартылған адамдардың шеңберін көрсететін мән-жайларды анықтауға және тіркеуге, кейіннен қылмыстық іс бойынша дәлелдеуде елеусіз мәнге ие болмайтын қылмыстық әрекеттің өзге де іздерін табуға мүмкіндік беретін дәлел болып табылады.

Қылмыстарды тергеу және ашу үшін оқиға орнын тексерудің маңыздылығын көптеген авторлар атап өтті [3; 4; 5].

Біздің ойымызша, есірткі заттарының заңсыз айналымына байланысты қылмыстық істер бойынша оқиға орнын тексерудің мәні келесідей:

1. Оқиға орнын тексеру-шұғыл тергеу әрекеттерінің бірі болып табылатын тергеу әрекеті. Тиісінше, есірткі құралдарының, психотроптық заттар мен олардың аналогтарының заңсыз айналымын жасау туралы деректер болған кезде, сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыратын адам жасалған қылмыстық құқық бұзушылық туралы арыз немесе хабарлама алып, оқиға орнына дереу келіп, қарап-тексеруді жүргізуге міндетті.

2. Оқиға орнын тексеру – бұл қылмыскерлерді қылмыспен ұстау кезінде заңсыз әрекеттерді жүзеге асыру фактілеріне тез жауап беруге және дәлелдемелерді іс жүргізу арқылы бекітуге мүмкіндік беретін тергеу әрекеті. Жедел қызметкерлер үшін олар жүргізетін іс жүргізу әрекетінің алдын ала тергеуде және сотта жол берілетін дәлел ретінде танылуы маңызды, бұл оқиға болған жерді тексеру арқылы қол жеткізіледі.

3. Оқиға орнын тексеру хаттамасы – бұл есірткі, психотроптық заттар мен олардың аналогтарын табу фактісін, оларды табу шарттарын, орны мен уақытын, қылмыс жасалған жағдайды дәл көрсетуге, ұстау фактісі мен мән-жайларын растауға мүмкіндік беретін іс жүргізу құжаты.

Куәгерлердің қатысуымен және (немесе) бекіту құралдарының көмегімен оқиға болған жерді сапалы және сауатты тексеру жүргізілген ұстау орнының жағдайын ғана емес, сонымен бірге ұсталған адамның табылған заттарға қатынасын, атап айтқанда, табылған есірткі мен психотроптық заттардың кімге тиесілі екендігі туралы түсіндірмелерін түсіруге мүмкіндік береді. Бұл, әсіресе, қорғаныс тарапы ұсынған нұсқаларды жоққа шығару қажеттілігі туындаған жағдайларда өте маңызды.

4. Есірткі құралдарының, психотроптық заттар мен олардың аналогтарының заңсыз айналымын жасау кезінде оқиға орнын тексеру есірткіні, құқық қорғау органдары қызметкерлерінен қылмыс іздерін жасырудың алдын алуға және қылмыс іздерін іс жүргізу арқылы ресімдеуге және тіркеуге, жедел және көбінесе бір мезгілде осы тергеу әрекетін бірден бірнеше жерде жүргізуге мүмкіндік береді.

Жоғарыда айтылғандай, есірткі заттарының заңсыз айналымына байланысты қылмыстар бойынша оқиға орнын тексерудің өзіндік ерекшеліктері бар. Хаттамада құрамында есірткі бар өсімдіктері бар елді мекенді қарау кезінде мыналарды көрсету қажет: осы учаскенің стационарлық бағдарларға (елді мекендерге, жолдарға, ғимараттарға және т.б.) қатысты орналасқан жері, оның мөлшері, осы аумақ кімге тиесілі (үй учаскелері, қорық және т.б.), құрамында есірткі бар өсімдіктер қандай өседі және олардың саны, вегетациялық кезең; егістің жанында және іргелес аумақта не өседі (тек құрамында есірткі бар өсімдіктер немесе басқа дақылдармен бірге); ауыл шаруашылығы құралдарының болуы және олардың сипаттамасы; одан әрі сараптамалық-криминалистикалық бөлімшеге жіберу үшін өсімдік үлгілерін алу фактісі; зерттеу үшін үлгілерді іріктеу жүргізілген өсімдіктердің саны; фото немесе бейне - түсірілім жүргізу фактісі; анықталған іздерді алу фактісі.

Үй-жайларды (пәтерлерді, сарайларды, гараждарды, моншаларды, жертөлелерді, шатырларды және т.б.) тексеру ерекшеліктері қандай қылмыс жасалғандығымен анықталады-

есірткі сату, сақтау, ұрлау, есірткі өндіру немесе есірткі тұтыну үшін үй-жайларды ұстау. Осы процедуралық әрекетті бекіту кезінде мыналарды көрсету қажет:

– үй-жайдың орналасқан жері және оның сипаттамасы;

– орналасқан жері және сыртқы сипаттамасы;

– есірткі шикізатының немесе дайын өнімнің қаптамасының сипаттамасы (полиэтилен, целлофан, пергамент), егер есірткі бір реттік мөлшерге оралған болса, салмақ пен көлемді анықтайтын құрылғыларды (электронды таразылар, тұтқалы таразылар, шайнектер және т.б.) сипаттау қажет, өйткені бұл жағдай есірткіні сатуға дайындау туралы айтады;

– есірткі құралдарын дайындау процесінде пайдаланылған құралдардың, заттар мен құрылғылардың сипаттамасы (кофе тартқыштар, ет тартқыштар және т.б. көкнәр бастарын қайта өңдеу іздері бар, қарасора жапырақтары мен басқа бөліктерін електен өткізуге және ұнтақтауға, сондай-ақ гашишке белгілі бір пішінді престеуге және беруге арналған құрылғылар-престер, домкраттар және т.б., оларда қарасораны қайта өңдеу іздері қалуы мүмкін);

– өсімдік тектес есірткілерді буландыру (экстракциялау) іздері бар ыдыстардың, есірткі құралдарын жасауға қызмет етуі мүмкін түрлі химиялық аспаптар мен реактивтердің сипаттамасы, есірткі құралдарын синтездеу кезінде пайдаланылуы мүмкін ацетон мен басқа да еріткіштердің шамадан тыс мөлшерінің болуы;

– есірткі құралдарын тұтыну үшін пайдаланылатын заттардың сипаттамасы (шприцтер, медициналық инелер, турникеттер және т.б.).

Оқиға орнын тексерудің танымдық мүмкіндіктерін сәтті пайдаланудың ұйымдастырушылық формаларының бірі-маман тарту. В.А. Снетковтың пікірінше, егер ол криминалист мамандардың қатысуынсыз жүргізілсе, оқиға орнын тексерудің тиімділігі төрт есе төмендейді, өйткені қылмысты ашу және тергеу үшін маңызы бар іздер мен өзге де объектілер аз алынады [6].

Дәлелдемелер табылған жағдайда фотосуретке немесе бейнетаспаға олардың сыртқы түрін және орналасқан жерін жазып, сондай-ақ оқиға орнын тексеруге қатысатын адамдарға куәгерлерді көрсету қажет. Тергеу іс-әрекеті барысында фото- немесе бейне-түсірілім жүргізу туралы хаттамаға түсіруді кім жүргізгенін (анықтау органы, тергеуші немесе маман), камераның немесе бейнекамераның маркасы мен моделін, жад картасының немесе фото – бейне-пленканың маркасы мен моделін, ауа-райын (анық немесе бұлтты) және жарықтандыру түрін көрсете отырып жазу міндетті түрде жасалады (күндізгі немесе жасанды). Суретке түсіру кезінде камера орналасқан нүктелерді кейіннен жоспарда немесе схемада оқиға орнын реттік нөмірлермен белгілеу ұсынылады. Кейіннен жасалған суреттер хаттамаға Фото кесте түрінде қосылуы керек (егер фотосурет пленкаға түсірілген болса, онда негативтер де Фото кестеге қоса беріледі). Бейне түсіру кезінде жад картасы немесе түсірілген уақытты көрсететін бейне пленка да хаттамаға қоса беріледі. Оқиға орнында дәлелді ақпаратты жазудың тағы бір тәсілі-сызбалар, сызбалар жасау, бұл көбінесе маңызды көмекші құрал болып табылады, өйткені бұл объектілердің олардың арасындағы нақты қашықтықты көрсете отырып, өзара орналасуын көрсетуге мүмкіндік береді.

Есірткі құралдарын, психотроптық заттар мен олардың аналогтарын дайындау, буып-түю және пайдалану процесінде пайдаланылған есірткі құралдарын, прекурсорларды, еріткіштерді, реагенттерді, құралдарды, заттар мен құрылғыларды тапқаннан кейін оларды әрі қарай криминалистикалық бөлімшеге жіберу үшін тиісті түрде буып-түю және мөрлеу қажет. Алайда, бұған дейін бастапқы қаптаманың тұтастығын бұзбай есірткіні өлшеу ұсынылады. Өлшеу жүргізу үшін алынған заттың ең дәл массасын (қаптаманы ескере отырып) көрсету мақсатында электрондық таразыларды пайдалану қажет. Біз есірткі затының массасы, орауыш материалды ескере отырып, оны алып қою кезінде, кейіннен зерттеу туралы анықтамада немесе сарапшының қорытындысында көрсетілген заттың массасынан өзгеше болатынын жоққа шығармаймыз. Бұл жағдай салмақтың қателігі мен өлшенетін заттың аз мөлшерінің нәтижесінде пайда болады, өйткені біз грамның жүзден және мыңнан бір бөлігі туралы айтып отырмыз. Бірақ жаппай сипаттамалардың сәйкес келмеуінің негізгі критерийі-сот-медициналық бөлімшелерде есірткі заттарын өлшеу орауыш материалсыз жүретіндігі. Демек, алып қою кезінде өлшеу жүргізудің орындылығы туралы мәселе қисынды. Біз оған оң жауап береміз, өйткені кейінірек салмақты нақтылауға болады.

Алынған есірткі құралдары мен олардың іздері бар объектілерді буып-түю және мөрмен бекіту және нәтижелердің барысы арнайы құралдарын қолдана отырып және оқиға болған жерді тексеру хаттамасына қоса тіркеу қажет. Жалпы ереже бойынша, есірткі заттарын түпнұсқалық қаптамада (яғни, олар табылған қаптамада) алып тастау керек, оны сыртқы берік және сенімді қаптамаға салу керек, бұл олардың жоғалу, бүліну және есірткіні қаптамадан оның тұтастығын бұзбай алу мүмкіндігін болдырмайды және олардағы іздердің (микроследтердің) сақталуын қамтамасыз етеді. Буып-түю құқық қорғау органының мөрімен мөрленеді, алып қоюды жүргізетін адамның, куәгерлердің және қатысып отырған адамдардың қолымен куәландырылады, бұл туралы хаттамада тиісті белгі қойылады [7]. Қаптамада мынадай мәліметтер анық көрсетіледі: қашан, қайда, кім алуды жүргізді, алынған зат қалай мөрленді және және мөрдің нөмірі, ІІМ қызметкерінің лауазымы, атағы және Т.А.Ә., сондай-ақ куәгерлердің Т.А.Ә. және куәгерлердің қолдары (олар қатысқан кезде). Сондай-ақ, қаптамада оларды алып қою туралы басқа қажетті ақпаратты көрсетуге болады, мысалы, тәркіленгеннің салмағы және оның бастапқы қаптамасының сипаттамасы.

Егер есірткіні түпнұсқалық қаптамамен бірге алып тастау мүмкін болмаса, онда келесі ережелерді сақтау керек:

– алып қою кезінде құрғақ сусымалы заттар, өсімдік қоспалары, заттар қағаз пакеттерге, қалың қағаздан немесе полимерлі пленкадан жасалған орамаларға салынады;

– ылғал өсімдік қоспаларын алып тастағаннан кейін олардың шіріп кетуіне жол бермеу үшін бөлме температурасында кептіру керек;

– оқиға орнында табылған сұйықтықтарды қақпақтармен, тығындармен мықтап тығындалған банкаларда, құтыларда, бөтелкелерде ұстау қажет;

– есірткі заттарының іздері бар заттарды толығымен алыну керек (мысалы, қолдануға дайын есірткі бар шприц).

Орау материалында көкнәр немесе қарасораның жасыл (кептірілген) бөліктерін алу кезінде желдету үшін тесіктер жасау керек екенін ескеру қажет. Әйтпесе, бұл өсімдіктер сараптамаға түскен кезде шірік өзгерістерге байланысты сараптамаға жарамсыз болады. Микроскопиялық заттарды түссіз жабысқақ таспаларға алу керек. Шыны ыдыстағы алынған сұйықтықтарды ағаш жәшікке немесе картон қорапқа механикалық әсер ету, зақымдану және бір-бірімен жанасу мүмкіндігін болдырмай, тік күйде орналастыру қажет. Мүмкіндігінше есірткі құралдарын, прекурсорларды, еріткіштерді, реагенттерді, құралдарды, заттарды және есірткі құралдарын, психотроптық заттар мен олардың аналогтарын дайындау, буып-түю және пайдалану процесінде пайдаланылған құрылғыларды алып қою кезінде осы заттарда бар саусақ іздерін анықтау және бекіту шараларын қабылдау қажет.

Егер затта есірткі заттарының іздері табылған жағдайда және осы объектіні толығымен алып қою мүмкін болмаған жағдайда, осы заттың фрагментін кесіп алып, оны есірткі заттарының іздері бар заттарды орау ережесіне сәйкес орау керек. Бұл жағдайда сіз осы материалдың бақылау үлгісін – есірткі іздерінен бос материяның фрагментін кесіп, орап алуыңыз керек.

Әрбір объект алынып тасталатынын, буып-түйілетінін және түсіндірме жазумен жеке жабдықталатынын есте ұстаған жөн, бұл туралы оқиға орнын тексеру хаттамасына жазба жасалады.

Кейбір есірткілер (мысалы, эфедрин) қысқа уақыт ішінде жарық пен ауаның әсерінен ыдырайтынын есте ұстаған жөн, сондықтан оларды анықтау мүмкін емес. Сондықтан мұндай заттай дәлелдемелер оларды алғаннан кейін мүмкіндігінше тезірек қараңғы жабық ыдыста зерттеуге бағытталуы керек.

ҚР Үкіметінің 09.12.2014 жылғы №1291 қаулысына сәйкес қылмыстық құдалау органы тәркіленген есірткі құралдары мен психотроптық заттар мен олардың аналогтарын жиырма төрт сағат ішінде сот сараптамасын жүргізуге жіберетініне назар аудару қажет. Жалпы, есірткіні зерттеуге (сараптамаға) жіберуді кейінге қалдыруға болмайды, өйткені алынған заттың химиялық құрамындағы ұзақ мерзімді сақтау нәтижесінде қайтымсыз өзгерістер орын алуы мүмкін, бұл зерттеу процесін өте қиын немесе тіпті мүмкін емес етеді. Сонымен қатар, есірткі құралдарының массасы мен көлемінде кептіру немесе керісінше ылғалдану немесе

сұйықтықтардың булануы салдарынан өзгерістер болуы мүмкін, бұл осы қылмысты анықтауды қиындатуы мүмкін.

Егер оқиға болған жерді қарау кезінде қатысушылардың біреуі заттай дәлелдемелерді жасыруға немесе жоюға бағытталған заңсыз әрекеттер жасаған жағдайда, бұл туралы хаттамаға жазба жасалады, сондай-ақ анықтау органы немесе тергеуші қабылдаған шаралар көрсетіледі.

Оқиға орнын тексеру, барлық қажетті объектілер мен заттарды алып қою және буып-түю, оқиға орнының схемалары мен сызбаларын жасау аяқталғаннан кейін хаттаманы тергеуші немесе осы тергеу әрекетін жүргізген анықтау органының қызметкері жария етеді, содан кейін қатысушылардың әрқайсысы ескертулер болмаған кезде хаттамаға және қосымшаға қол қояды.

Әдебиет

1. Быков В.М. Проблемы организации, раскрытия и расследования преступлений // Вестник криминалистики. Вып. 3 (7) 2003. – С. 4

2. Рыжаков А.П. Следственные действия и иные способы собирания доказательств. – М., 1997. – С. 48

3. Осмотр места происшествия: Практическое пособие / Под ред, А.И. Дворкина, – М, 2000. – С. 10;

4. Попов В.И. Осмотр места происшествия / Под ред. В.А. Хвана. – М., 1959. – С. 7-8;

5. Шавер Б.М., Винберг А.И. Криминалистика: Учебник для юридических школ и курсов. – М., 1940. – С. 81.

6. Снетков В.А. Все резервы в действии// Советская милиция.1986 №1 – С.11

7. «Соттың, прокуратура, қылмыстық қудалау және сот сараптамасы органдарының қылмыстық істер бойынша заттай дәлелдемелерді, алып қойылған құжаттарды, ұлттық және шетелдік валютадағы ақшаны, есірткіні, психотроптық заттарды алып қою, есепке алу, сақтау, беру және жою қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2014 жылғы 9 желтоқсандағы №1291 қаулысы

ШИДЕМОВ А.Г.
начальник отделения научно-исследовательского центра Алматинской академии
МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова
доктор философии (PhD) майор полиции,

НАСЫРОВА Э.М.
заместитель начальника научно-исследовательского центра Алматинской академии
МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова
доктор философии (PhD), одполковник полиции,

ЮГАЙ М.
старший научный сотрудник научно-исследовательского центра Алматинской академии
МВД Республики Казахстан им. М. Есбулатова подполковник полиции

ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Важность противодействия организованной преступности в современных условиях трудно переоценить, поскольку именно этот вид преступности с присущей только ему качествами как латентность, повышенная общественная опасность, высокая организация криминальной деятельности, защищенность от правоохранительной системы и практически недосягаемость от мер уголовно-правового воздействия, не только наносит серьезный ущерб государству и обществу, но и подрывает его устои и национальную безопасность.

Неслучайно, в принятом 6 января 2012 года Законе Республики Казахстан №527-IV «О национальной безопасности Республики Казахстан», наряду с другими указанными в данном Законе угрозами национальной безопасности, отнесены именно негативные изменения, происходящие в структуре и динамике самой преступности в Республике Казахстан, включая ее организованные формы [1].

Как видим, современная организованная преступность представляет собой угрозу и национальной безопасности страны.

Обеспечение национальной безопасности нашего государства является главной стратегической задачей, поскольку не обеспечение национальной безопасности государства влечет потерю его суверенитета.

О необходимости проведения гибкой, вместе с тем справедливой уголовной политики государства было закреплено в утвержденной Указом Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года №674 «Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года», где было отмечено, что в процессе реализации правоприменительного процесса должна быть пересмотрены формы и методы противодействия преступности, включая и ее организованные формы, скорректировано уголовное и уголовно-процессуальное законодательство Республики Казахстан [2].

Более того, в п. 4.10, указанной «Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года» было отмечено, что важным направлением правовой политики является политика государства в области противодействия преступности.

Современная уголовно-правовая политика нацелена на обеспечение безопасности личности, ее прав и свобод, а также общества и государства от криминальных угроз. Важно выработать механизмы, направленные на обеспечение стабильности уголовного и уголовно-процессуального законодательства [3].

В настоящее время в государствах дальнего и ближнего зарубежья сложились определенные системы противодействия организованной преступности.

Весь мир борется с этим негативным явлением, однако, судя по результатам правоприменительной деятельности, мнению ведущих ученых, оптимальные пути борьбы с организованной преступностью до сих пор не найдены, их поиски продолжаются. Казахстан не является исключением в данном вопросе, где также имеется своя система противодействия организованной преступности. Организованная преступность не только не сокращается, но видоизменяясь и приоб-

ретая новые формы, невидимые для правоохранительной системы, захватывает все новые и новые позицию в государстве.

Учитывая способность организованной преступности проникать во все отрасли жизнедеятельности общества и, особенно, в экономическую сферу, то нетрудно понять, что система противодействия организованной преступности должна охватывать весь государственный механизм, точнее проводимая уголовная политика Республики Казахстан.

Новое видение данной проблемы, позволит улучшить реализацию уголовной политики в сфере противодействия организованной преступности, позволяющая обеспечить стабильность в обществе, должный правопорядок и согласие, необходимые для поступательного развития экономики, права, политики и других институтов гражданского общества.

Анализируя статистические данные, изучая материалы уголовных дел, обобщая данные средств массовой информации, мы можем с уверенностью говорить об активизации организованной преступности у нас в стране.

Современный этап экономического, политического и социального развития казахстанского общества сопровождают ряд факторов, мешающих поступательному и планомерному государственному развитию. Для последних трех десятилетий суверенного развития Казахстана, характерно массовое функционирование устойчивых организованных преступных групп, характеризующихся совершением тяжких и особо тяжких преступлений, причиняющих огромный вред обществу и своей деятельностью внося хаос в общественную жизнь и вызывая неуверенность граждан в неотвратимость уголовных наказаний.

Современные организованные преступные группы, обеспечивая с помощью коррупции и иных методов систему защиты от государственного контроля своей противоправной уходят от наказания и этим самым вызывают негативное отношение гражданского общества ко всей правоохранительной системе.

Масштабы организованной преступности таковы, что она не ограничивается конкретным регионом, отраслью, направлением сферы деятельности, а выходит на просторы международного пространства, завладевая все новыми богатствами и рынками сбыта.

Но причине не изученности организованной преступности придаются различные образы в виде пирамиды, верхняя часть которой неизвестна, или в виде айсберга, нижняя часть которого также невидима и находится под водой.

Организованную преступность сравнивают с государством в государстве [3], так как она опирается в своей деятельности на государственные институты власти и полностью легализует, и узаконивает свою работу. Иногда ее сравнивают с раковой опухолью, имея в виду и то, что она подобно смертельной болезни ведет к деградации социального организма, и то, что общество не нашло эффективных мер избавления от нее [4].

Организованную преступность по системе опасности для общества ставят на второе место после войн [5].

По мнению российского ученого Ю.М. Антоняна глобализация создает условия для возникновения новых, более широких форм преступности, в частности транснациональной. По некоторым оценкам, в мире сейчас насчитывается 50-60 тыс. транснациональных корпораций (ТНК) и около 150 наиболее крупных. К концу XX в. На их долю приходилось почти половина объема торговли развитых стран и 80-90% экспорта топливно-сырьевых и сельскохозяйственных товаров из развивающихся стран. При этом доля теневых сделок составляла от 10 до 40% [6].

Неслучайно в Уголовном кодексе Республики Казахстан принятом 3 июля 2014 года и вступившем в силу 1 января 2015 года в статье 3 УК дано в п.п.7*)* понятие банды *«банда – организованная группа, преследующая цель нападения на граждан или организации с применением или угрозой применения оружия либо предметов, используемых в качестве оружия»*; в п.п. 18) дано понятие незаконного военизированного формирования «*незаконное военизированное формирование – не предусмотренное законодательством Республики Казахстан формирование (объединение, отряд, дружина или иная группа, состоящая из трех и более человек), имеющее организационную структуру военизированного типа, обладающее единоначалием, боеспособностью, жесткой дисциплиной* »; в п.п. 23) дано понятие преступного сообщества « *преступное сообщество – объединение двух или более преступных организаций, вступивших в сговор для совместного совершения одного или нескольких уголовных правонарушений, а равно создания условий для самостоятельного совершения одного или нескольких уголовных правонарушений любой из этих*

преступных организаций»; в п.п.24) дано понятие преступной группы «*преступная группа – организованная группа, преступная организация, преступное сообщество, транснациональная организованная группа, транснациональная преступная организация, транснациональное преступное сообщество, террористическая группа, экстремистская группа, банда, незаконное вооруженное формирование»;* в п.п.25 дано понятие преступная организация *«преступная организация - организованная группа, участники которой распределены по организационно, функционально и (или) территориально обособленным группам (структурным подразделениям)»;* в п.п. 31) дано понятие террористической группы *«террористическая группа – организованная группа, преследующая цель совершения одного или нескольких террористических преступлений»;* в п.п. 33) дано понятие транснационального преступного сообщества *«транснациональное преступное сообщество – объединение двух или более транснациональных преступных организаций»;* в п.п. 34 дано понятие транснациональной организации «*транснациональная преступная организация – преступная организация, преследующая цель совершения одного или нескольких уголовных правонарушений на территории двух или более государств либо одного государства, при организации совершения деяния или руководстве его исполнением с территории другого государства, а равно при участии граждан другого государства* », транснациональной организованной группы, транснациональной преступной организации и транснационального преступного сообщества, а также предусмотрена уголовная ответственность в статьях 264 и 265 УК РК за их создание, руководство и участие в них [7].

На, наш взгляд, концентрация, функционирование преступных групп, объединений, сообществ, напрямую связаны с рыночной экономикой, поскольку основная цель данного вида преступности направлена на получение прибыли и сверхприбыли, используя все имеющиеся просчеты в деятельности государства и его структурных подразделений, а также свободу рыночных отношений и предпринимательства и незащищенность самой экономики от недобросовестных предпринимателей.

Особенно активно данный процесс наблюдается в отношении экономической преступности. Не секрет, что в результате вышеуказанных изменений образуется качественно новое явление, как организованная преступность в сфере экономики, где основным мотивом криминального поведения является стремление к накоплению больших денежных средств и материальных ценностей и получению на этой основе возможности диспозитивного воздействия на экономические и социальные процессы в обществе.

Что имеет место в настоящее время в Республике Казахстан. Или, например, переход многих развитых стран мира, в том числе и Казахстана к цифровизации способствовал активизации преступности цифрового мира, особенно ее организованных форм. По мнению известных ученых криминологов в современном обществе наметилась новая тенденция в развитии криминалаэто его цифровизация, процесс и тенденции которого описан достаточно подробно и убедительно известным российским ученым В.С.Овчинским в своих последних фундаментальных работах как «Криминология цифрового мира» [8] и «Киберполиция XXI века. Мировой опыт» [9], «Кибермафия. Мировые тенденции и международное противодействие: монография» [10].

Масштабы организованной преступности и особенно в сфере экономики велики (если судить по опубликованным в средствах информации масштабов незаконного оборота капитала вывезенного и возвращаемого в Казахстан, исчисляемого сотнями миллионов долларов США).

Признанным является и тот факт, что организованная преступность обладает в силу ряда факторов достаточно высоким уровнем латентности, причем коэффициент латентности, по мнению известных ученых, колеблется от 30% и выше.

К сожалению, в настоящее время по причине слабой научной разработанности проблемы, недостаточного правового обеспечения мер борьбы с организованной преступностью, недостаточного профессионализма кадров, отсутствия должной материальной базы и многих других причин объективного и субъективного характера правоохранительная система и в целом государство не могут оказать адекватное противодействие организованной преступности. Требуется поиск новых подходов к изучению проблемы организованной преступности.

Проблему предупреждения преступности, а также отдельных ее видов рассматривали в своих работах Н.М. Абдиров, Г.А. Аванесов, А.И. Агыбаев, Е.О.Алауханов, А.И. Алексеев, Ю.М. Антонян, И.Ш., А.Н.Ахпанов, Борчашвили, К.К. Горяинов, У.С. Джекебаев, А.И. Долгова, А.Э. Жалинский, К.А.Исаева, Е.И. Каиржанов, И.И. Карпец, М.Ч. Когамов, И.В. Корзун,

Г.С.Мауленов, А.Х. Миндагулов, Б.М. Нургалиев, В.С. Овчинский, Е.А.Онгарбаев, И.И. Рогов, Г.Р. Рустемова, А.Б. Скаков, Н.А. Стручков, Б.Х. Толеубекова, Г.Ф. Хохряков и др.

Заметный вклад в изучение теоретических проблем организованной преступности внесли такие авторы, как Ю.М. Антонян, Т.К. Акимжанов, Е.О.Алауханов, О.В. Вербовая, А.Н. Волобуев, В.Г. Гриб, Е.А. Гришко, А.И. Гуров, А.И. Долгова, И.И. Карпец, В.В. Лунеев, Г.С. Мауленов, М.О. Нукенов, Б.М. Нургалиев, В.С. Овчинский, А.Б. Токсанбаев, В.Д. Пахомов, Г.Ф. Хохряков и др.

Результаты исследований названных ученых заложили научную основу для понимания феномена организованной преступности. К настоящему моменту уголовно-правовой и криминологической наукой накоплен определенный статистический и фактический материал, касающийся организованной преступной деятельности, который, несомненно, должен учитываться при изучении организованной преступности с точки зрения социологии и криминологии.

Исследование феномена организованной преступности активно проводятся у нас в Казахстане. Однако, несмотря на большое количество публикаций, посвященных проблемам борьбы с организованной преступностью, данная проблема изучена еще не в полном объеме не исследовалась.

Так, мы не имеем общепринятого определения организованной преступности, отсутствует исчерпывающий перечень признаков, характеризующих данный вид преступности. Также нет специальной методологии исследования, отличной от изучения общей преступности и позволяющей дать полную картину организованной преступности.

Главная причина такого положения дел заложена в самой природе возникновения организованной преступности, суть которой – это ее скрытный и неосязаемый характер, то есть высокая латентность.

Современный общественный мир стал изменчив, поэтому преступность как порождение самого общества, особенно организованная преступность, имеет свойство меняться, поэтому научные достижения ученых в той или иной сфере должны постоянно обновляться и дополняться, в противном случае они отстанут от реальной действительности и не будут отражать его реального содержания.

Кроме этого, проводимые у нас в стране отдельные исследования проблем организованной преступности институтами различных ведомств носят разносторонний характер и подчинены, в основном, ведомственным интересам и, как правило, носят характер экспертных оценок.

Указанные обстоятельства не позволяют всесторонне исследовать проблемы организованной преступности, дать определенного рода теоретические рекомендации, а тем более прогнозировать происходящие в стране процессы и, соответственно, принимать адекватные и предупредительные меры противодействия данному виду преступности.

Следует заметить, что качество противодействия организованной преступности в современных условиях зависит от многих факторов. Это уровень развития экономики, законодательное обеспечение и качество принимаемых законов, жизненный уровень населения, состояние правоохранительной системы и профессионализм ее сотрудников и многое другое.

В современных условиях требуются как выявление слабых звеньев в системе государственного контроля и разработка мер по предупреждению преступлений с учетом особенностей их криминологической характеристики, так и разработка на этой основе рекомендаций по их эффективному пресечению, изыскание конкретных методов выявления преступлений, совершаемых организованными преступными группами .

Особое значение для преодоления тенденций криминализации имеет исследование условий и причин появления и воспроизводства организованных преступных групп.

Неслучайно, в уголовном законодательстве Республики Казахстан 2014 года, вступившем в силу 1 января 2015 года в части 3 статьи 31 закреплено, что преступление признается совершенным преступной группой, если оно совершено организованной группой, преступной организацией, преступным сообществом, транснациональной организованной группой, транснациональной преступной организацией, транснациональным преступным сообществом, террористической группой, экстремистской группой, бандой или незаконным военизированным формированием.

Важным условием для более эффективного противодействия организованной преступности в Казахстане является создание самостоятельного органа обеспечивающего данный процесс.

Об этом справедливо отмечал известный российский ученый В.Г. Гриб, по мнению которого, эффективной борьбе с организованной преступностью мешает наличие проблемы несоответствия современного состояния организованной преступности, масштабов ее деятельности и организационно-управленческой структуры специализированных подразделений, осуществляющих борьбу с ней [12, с. 3].

На необходимость создания данного органа в виде специальной комиссии в составе Совета безопасности при Президенте Республики Казахстан указывал еще в 1996 году профессор И.И. Рогов на международной научно-практической конференции, посвященной вопросам борьбы с организованной преступностью и коррупцией [13, с. 33-36].

История службы по борьбе с организованной преступностью начинается с создания отдела по борьбе с организованной преступностью в 1988 году в составе Управления уголовного розыска МВД Казахской ССР. Создание указанного подразделения было связано с противостоянием получившему широкое распространение в то время вымогательству (рэкету), как правило, в отношении представителей коммерции.

Неслучайно в 1990 году в составе Управления уголовного розыска МВД Казахской ССР, как и во всех бывших союзных Республиках, отдел по борьбе с организованной преступностью был переименован в шестой отдел, в составе которого в МВД КазССР были созданы три отделения.

Затем, согласно Указу Президента РК от 17 марта 1992 года, межрегиональное управление по борьбе с организованной преступностью преобразовано в Главное управление по борьбе с организованной преступностью и коррупцией со штатной численностью 115 единиц и большими полномочиями, с возложением на него задач по выявлению, пресечению и расследованию деятельности организованных преступных сообществ.

В первые годы своего функционирования были достигнуты определенные результаты в оперативно-служебной деятельности. Итоги полугодовой работы вновь созданного Главного управления были доведены до сведения общественности на страницах газеты «Казахстанская правда» его первым начальником полковником милиции А.М.Бейсеновым (в последствии ставшим заместителем министра внутренних дел РК, затем начальником Академии МВД РК, генерал-майором милиции, кандидатом юридических наук) в статье «Наступление на организованную преступность» [14].

В 1995-1996 годах Главное управление по борьбе с организованной преступностью успешно функционировало в составе Государственного следственного комитета РК и называлось Департаментом специальных расследований. Штат указанного департамента составлял 80 человек.

А затем результаты оперативной активности данного подразделения, судя даже по его статусу и штатной численности, функционировал в виде Центра, Департамента, Управления в структуре МВД РК, но постепенно пошел на спад.

В настоящее время в структуре МВД РК вновь стал функционировать данный орган, созданный по личной инициативе Президента РК К-Ж.К.Токаева в июне 2022 года в виде Департамента по противодействию организованной преступности МВД РК, который, несмотря на непродолжительное время по информации МВД РК уже добился определенных результатов в работе.

Так, в Алматы, Атырауской, Мангистауской, Северо-Казахстанской и Жамбылской областях во втором полугодии 2022 года были задержаны две транснациональные преступные группы. Они занимались разбоем и вымогательством у предпринимателей. На данный момент – 11 задержаны. В ходе обыска у них изъяли оружие и наркотики. В Алматинской области разоблачена группа ранее судимых преступников, создавших две майнинговые фермы. Всего задержано 20 человек. Изъято оборудование, оружие стоимостью 7 миллионов долларов. Их ежемесячный нелегальный доход достиг 500 тысяч долларов США. В Шымкенте, Таразе и Туркестане выявлена преступная группа. В нее входили 11 человек, которые вербовали и продавали девушек для сексуальной эксплуатации. Среди 14 потерпевших – шестеро несовершеннолетних. В городе Алматы расследуются 6 уголовных дел по фактам продажи новорожденных. В местном аэропорту были арестованы двое контрабандистов, которые незаконно пытались провезти золото стоимостью 84 миллиона тенге.

Наличие перечисленных проблем, научная не разработанность аспектов организованной преступности, особенно в связи с современными условиями подчеркивают актуальность данной темы.

Нельзя не отметить, что в общенаучном плане данная работа является продолжением изысканий в области криминологии и уголовного права, а также способствует теоретико-методологическому обогащению познаний, как в теоретическом, так и практическом аспектах.

Такой подход дает возможность глубже понять феномен организованной преступности, критически подойти к осмыслению ее некоторых положений с учетом изменяющихся условий, увидеть его контуры и активизировать борьбу с ним в рамках конкретного региона и в целом по стране.

При этом, естественно, авторы не претендуют на исключительность своих суждений, а лишь предпринимают попытку обозначить и уточнить отдельные положения организованной преступности, предложить свое видение данного феномена, взглянуть на организованную преступность в несколько ином аспекте, позволяющем более полнее понять раскрыть ее содержание.

Литература

1. О национальной безопасности Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 6 января 2012 года // Правоохранительные органы: сборник законодательных актов. – Алматы, 2019. – С. 50-70.

2. Об утверждении Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года. Указ Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года №674

3. Об утверждении Концепции правовой политики Республики Казахстан до 2030 года. Указ Президента Республики Казахстан от 15 октября 2021 года №674

4. Иншаков С.М. Зарубежная криминология. – М., 1997, – С. 294.

5. Лунеев В.В. Организованная преступность в России: осознание, истоки, тенденции / Государство и право. 1996, №4.

6. Антонян Ю.М. Криминология: учебник для бакалавров//Ю.М. Антонян. – 2-е изд. Перераб. И доп. – М.: Издательство Юрайт, 2013, – С. 428.

7. Уголовный кодекс Республики Казахстан: Практическое пособие. – Алматы: «Издательство «Норма-К», 2016, – С. 24

8. Овчинский В. С. Криминология цифрового мира: учебник для магистратуры / В.С. Овчинский. – М.: Норма: ИНФРАМ, 2018. – С. 352.

9. Жданов Ю.Н., Овчинский В.С. Киберполиция XXI века. Мировой опыт. – М.: Международные отношения, 2020. – С. 288.

10. Жданов Ю.Н., Кузнецов С.К., Овчинский В.С. Кибермафия. Мировые тенденции и международное противодействие: монография / Ю.Н. Жданов, С.К. Кузнецов, В.С. Овчинский; вступ. ст. О.В. Храмова. – Москва: Норма, 2022. – С. 184.

11. Гриб.В.Г. Совершенствование и развитие системы специальных подразделений органов внутренних дел по борьбе с организованной преступностью. // Проблемы борьбы с организованной преступностью, коррупцией и терроризмом: Сборник научных трудов. – М., 2001. – С. 3-20.

12. Борьба с организованной преступностью и коррупцией: Материалы междунар. конференции. – Алматы, 1996.

АМРЕЕВА А.А.
полиция подполковнигі Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы
Алматы академиясы әскери және арнайы-тактикалық даярлық кафедрасының доценті с.ғ.к.

БІЛІМДІ ЦИФРЛАНДЫРУ – УАҚЫТ ТАЛАБЫ

«Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру аясында халықтың цифрлық сауаттылығын арттыру кезеңі бастау алып, еліміздегі барлық саладағы жұмыс істейтін халық толығымен ақпараттық технологияларды игеруде. Цифрлық технологиялар оқыту мен оқу үдерісінде білім мазмұнын игеру принципін едәуір жылдамдатуға, технологиялық және педагогикалық тұрғыдан тиімді етуге, жедел диагностикалық кері байланыс, жеке ұсыныстар және басқа құралдар арқылы оларды игеруге деген ынтаны арттыруға мүмкіндік береді. Яғни, алуан түрлі білім беру ресурстарымен қанықкан ортаны құруға болады.

Білім берудің жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін, оқу үдерісінде өскелең ұрпақтың цифрлық технологияларды қолдануы, бүгінгі таңда берілген бағдарлама аясындағы педагогикалы қоғамдастықтың алдында өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Расымен де, адамзат қауымы цифрландыру заманының әлеміне еніп барады. Цифрландыру технологиялары дегеніміз – бұл бұрын – соңды адамзат бастан кешпеген ғажайып әлемнің жаңа құралдары. Қазіргі күні бұл технологиялар жасақталу үстінде. Олар қазірдің өзінде біз тамсанып айта беретін ақпараттық технологиялардың өзін жолда қалдыра бастады. Бүгінгі заман жаңа технологияларды қолдана отырып жұмыс істеуге дайын қызметкерлерді талап етеді және арнайы дағдыларға ие емес қызметкерлер қажеттілігі артта қала беруде. Осы проблемаларды шешу, әрине, білім беру процесін қайта жаңғыртуды талап етеді. Осы бағытта әлемдік тәжірибе көрсеткендей, білім беру процесіне цифрландыру жүйесі өте қажет. Осылайша, көптеген жоғары оқу орындары білім беру жүйесінің ұзақ мерзімді тәжірибесін талдап, осы әдістің артықшылықтарын түсінді. Бұл жүйе білім беру сапасын жақсарту, жаңа ақпараттық технологияларды дамыту, заманауи қағаз процестерін жеделдету, мекеменің әкімшілік және басқарушы қызметкерлеріне қажет. Цифрландыру үрдісі, мінсіз білім беру үдерісі мен сапасына әсер етеді.

Цифрлік сауаттылық – ақпараттық қоғамдағы қауіпсіздіктің негізі. Бүгінгі таңда тұжырымдамалық түрде білім беру жүйесі негізгі үш бағыт бойынша жүргізілуде: білім беру үдерісін цифрландыру, цифрлық білім беру контенті, білім беруді басқаруды цифрландыру [1,4 б].

Дамыған елдердегі білім беру жүйесінде ерекше маңызды болып табылатын мәселелердің бірі – оқытуды ақпараттандыру, яғни оқу үрдісінде ақпараттық технологияларды пайдалану болып табылады. Қазіргі таңда да елімізде білім беру жүйесінде жаңашылдық қатарына ақпараттық кеңістікті құру еніп, көкейкесті мәселе ретінде күн тәртібінен түспей отырғандығы мәлім. «Білімді цифрландыру» мен «білімді ақпараттандыру» терминдерін байланыстыра қарастырған жөн. Білімді ақпараттандыру – ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу, тарату технологиялары мен құралдарын қолдану арқылы оқыту мен тәрбиелеудің психологиялық-педагогикалық мақсатына жету, осы бағыттағы адам қызметінің ғылыми-практикалық саласы. Байқасаңыз, «білімді ақпараттандыру» анықтамасында «компьютерлендіру» ұғымы жоқ. Өйткені білімді цифрландыру – мақсатты цифрлық нәтижеге жеткізетін білімді ақпараттандырудың анағұрлым компьютерлендірілген түрі [2,7 б.].

Ақпараттандыру жағдайында білім алушылар меңгеруге тиісті білім, білік, дағдының көлемі күннен күнге артып, мазмұны өзгеріп отыр. Ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы білімнің сапасын арттыру, білім беру үрдісін интенсификациялау мен модернизациялаудың тиімді тәсілдерін іздестіру жұмыстары жүргізіліп жатыр. Бұл жұмыстардың тиімділігі мен нәтижелілігі бірнеше оқу-әдістемелік, психологиялық-педагогикалық мәселелердің шешімін ғылыми түрде негіздеуді талап етеді. Оларды бірнеше бағыттарға бөлуге болады:

– оқу үрдісінде ақпараттық технологияларды іске асырудың жүйелі ғылыми-әдістемелік жолын анықтау;

– тәжірибелік іс-әрекетінде ақпараттық технологияларды пайдаланудың әдістемесін жасау;

– ақпараттық технологияларды меңгеру және оқу үрдісінде пайдалану бойынша кәсіби біліктерін жетілдіру;

– білім, білік, дағдыны меңгеру үшін ақпараттық технологияларды пайдалануға үйрету.

Оқу үрдісінде компьютер оқып-үйрену нысаны ретінде, сонымен бірге оқыту, тәрбиелеу, дамыту мен оқытудың мазмұнын меңгеруді диагностикалау құралы ретінде әрекет етеді. Мұның өзі ақпараттық технологияларды пайдаланудың екі бағыты бар екендігін анықтауға мүмкіндік береді. Бірінші бағыт тұрғысынан алып қарасақ, ақпараттық технологиялар білім, білік, дағдыны игеру үшін қажетті ресурс болып табылып, білім алушылардың саналы тәрбие, сапалы білім алуына жағдай жасайды, ал екінші бағыт тұрғысында ақпараттық технологиялар оқу-тәрбие үрдісін ұйымдастыру тиімділігін арттырудың қуатты құралы болып табылады [2,8 б.].

Бүгінгі таңда білім беру жүйесін ақпараттандыру жағдайында өзіндік қайшылықтардың да орын алып отырғанын айту қажет. Мәселен, барлық пән оқытушыларының бағдарламашылармен тікелей жұмыс істеу мүмкіншілігі шектеулі, автоматтандырылған оқыту бағдарламаларының саны аз, оларды көбейту мәселесі нақты шешімін таппаған десе де болады. Сондықтан білім беруді жаңа сатыға көтеру үшін тек білім мазмұны мен оқыту әдістерін ғана емес, ақпараттық технологияларды кеңінен пайдалану арқылы оқытуды ұйымдастыру формаларын да жетілдіру керек.

Ақпараттық технологияларды пайдалану кезінде тұлғаның барлық: танымдық, моральдық-адамгершілік, шығармашылық, коммуникативтік және зерттеу әлеуеттерін іске асыруға ұмтылу қажет. Олар жеткілікті жоғары деңгейде іске асырылуы үшін ақпараттық технологиялар аясында педагогикалық құзыреттілік қажет. Ақпараттық технологиялар білім берудің барлық салалары бойынша ақпараттық ресурстарды жандандыруға және тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Бұл оқып-үйренушілерді ақпаратпен толықтыру және дамытудың анағұрлым маңызды факторы болып табылады. Ақпаратпен толықтыруға келетін болсақ *әлеуметтік-гуманитарлық пәндерді оқытуды* жетілдірудің бір қыры – бұл пәндер бойынша оқу материалдарының *видеотекасын* жасау. Білім беру жүйесінің даму бағыттарына, оқыту әдістемесіне кейбір өзгерістер енгізу білім алушылар бойында шығармашылық ойды дамытуға ықпал етеді.

Ведомстволық білім берудегі назар аударатын проблемалардың қатарында ведомстволық білім беру мекемелерін бітірушілердің практикалық дайындықтарының әлі де болса жеткілікті деңгейде болмауында және оқу сабақтарын өткізудегі әдістемелік жағынан біржақты болуында жатыр. Бұл туралы бұрын да аз айтылып келген жоқ. Оның үстіне барлық ведомстволық оқу орындарының материалдық-техникалық жарақтануы біркелкі деңгейде емес. Сондықтан да ведомстволық жоғарғы оқу орындарының материалдық-техникалық жағынан толықтай қамтамасыз етілуі біртұтас, бір жүйеге келтірілген бағдарлама бойынша жүзеге асырылуы тиіс. Осыған байланысты ішкі істер органдары білім беру мекемелерінің алдында тұрған маңызды міндеттерінің бірі бұл – болашақ орган қызметкерлерін жоғары деңгейде жан-жақты дайындайтын қазіргі заманға сай білім беру моделін қалыптастыру болып табылады. Әрине, Алматы академиясында осы міндеттерді шешу жолында соңғы жылдары бірқатар жұмыстар атқарылды. Атап айтқанда ведомстволық оқу орнында білім беру сапасын анықтау, бағалау жүйесі қалыптастырылып, бұл жұмыс тиімді нәтижелер беруде. Цифрлық технологияларды енгізудің маңызды аспектісі ақпараттық – білім беру ортасы болып табылады. Ал ол өз кезегінде, бірыңғай ақпараттық-коммуникациялық ортаның құрамдас бөлігі болып табылады. Ақпараттық-коммуникациялық орта – тұлға субъектісімен өзара әрекет ететін ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың интерактивті құралдарының көмегімен пайдаланушының ақпараттық ресурспен қызметін жүзеге асыруды қамтамасыз ететін шарттардың жиынтығы. Осы күрделі тапсырманы шешуде оқытудың дәстүрлі әдістері мен қазіргі заманғы ақпараттық, оның ішінде компьютерлік технологиялардың үйлесімділігі көмектесе алады. Ақпараттық-білім беру ортасы көптеген ақпараттық объектілер мен олардың арасындағы байланысты қамтиды. Ақпараттық-коммуникациялық пәндік ортаны қазіргі заманғы үлгідегі оқу материалдары құрайды.

Қазіргі заманғы үлгідегі оқу материалдары – бұл тың жаңа педагогикалық және ақпараттық технологиялармен байытылған оқу-әдістемелік материалдар. Дәл осы материалдар дамыту құралдары болып табылады. Ақпараттық технологияларды тиімді пайдалану үшін оқытушыға қолданыстағы және жаңадан пайда болатын компьютерлік оқыту құралдарын қадағалау қажет.

Ол материалдың көлемі мен күрделілігіне байланысты осы құралдарды құрамдастыра алуы тиіс, өздігінен жұмыс жасап, оңтайлы нысанда жаңа материалдың берілуін қамтамасыз ететін бағдарламалық құралдарды іріктей алуы, сонымен қатар өзіндік дидактикалық материалдар құрай алуы және әртүрлі бағдарламалармен жұмыс жасай алуы тиіс.

Бүгінгі таңда білім беруді цифрландыру қажет немесе қажет емес деп талқылаудың еш қажеттілігі жоқ. Жақын болашақта оқытушының оқу процесінде цифрлық аспаптарды қолдана білуі оның кәсіби құзыреттілігінің міндетті түрдегі элементі болатыны белгілі.

Оқу үдерісінде компьютерді және ақпараттық технологияларды қолдану *инновация* емес, *қажеттілік*, себебі, қоғам үлкен жылдамдықпен дамып келеді. Сондықтан оқытушылар мен білім алушылар көштен қалмай заманға сай болуы тиіс, ал компьютерлік технологиялармен күн сайынғы өзара әрекет ету ақпараттық кеңістікте жеңіл бағдарлауға мүмкіндік туғызады. Жалпы алғанда, цифрлық технологиялар оқу орнының материалдық базасының ерекшеліктеріне байланысты оқытудың тиімді жүйелерін құруға ықпал етеді. Осылайша, білім беру процесінде ақпараттық технологияларды пайдалану сәндік емес, ол тек қана білім беру процесін қарқынды ету, танымдық қызметті жандандыру, оқу пәндерін оқыту тиімділігін ұлғайту құралдарының бірі.

Цифрлық білім беру принципінде оқыту технологиялары мен әдістері оқу мазмұнына байланысты таңдалады. Бұл оқытудың белсенді мазмұны идеясының дамуына жағдай жасайды, оған сәйкес мазмұнның негізгі көзі – кәсіби, коммуникативті, ұйымдастырушылық, өзін-өзі тәрбиелеу, оқытудың инновациялық технологиялары мен интербелсенді әдістерді қолданумен сипатталады. Осындай инновациялық технологиялар тұлғаның дамуына ықпал ететін білім мазмұнының негізгі элементтеріне айналып, шығармашылық, сыни ойлау, қарым-қатынас, топтық жұмыс немесе «жоба» деген не екенін түсіндіру педагогикалық тұрғыдан «оның қалай жұмыс істейтінін» түсіну үшін оқыту технологиялары мен әдістерін қолдануды жетік меңгеруі қажет. Цифрлық технологиялар оқыту мен оқу үдерісінде білім мазмұнын игеру принципін едәуір жылдамдатуға, технологиялық және педагогикалық тұрғыдан тиімді етуге, жедел диагностикалық кері байланыс, жеке ұсыныстар және басқа құралдар арқылы оларды игеруге деген ынтаны арттыруға мүмкіндік береді.

Цифрлық білім беру ресурстары (ЦБР) – электрондық оқыту жүйесінің негізгі бір құрамды бөлігі. Олар – оқу үдерісін ұйымдастыруға қажетті сандық формада көрсетілген фотосуреттер, көркем үзінділер, статикалық және динамикалық модельдер, виртуальды нақтылық пен интерактивті модельдеудің объектілері, картографиялық материалдар, дыбыс жазбалары, таңбалық объектілер мен іскерлік графика, мәтіндік құжаттар мен басқа да оқу материалдары.

Цифрлық білім беру ресурстарын әзірлеуде алдыңғы қатарлы мультимедиялық технологиялар қолданылады, бұлтты технологиялар – деректерді өңдеу немесе сақтауды қашықтан қол жеткізуді қамтамасыз ету болып табылады. Бұл – қазіргі заманғы ақпараттық технологиялардың бірі.

Қазіргі таңда, ғылыми іс-шаралар немесе жиын, отырыстар мультимедиялық проекторлардың немесе ноутбуктер, вебкамераларды қолданусыз ұйымдастырылмайтынын айта кеткен жөн. Фото және бейнетехниканы білім алушылар мен оқытушылар мезгілімен ғылыми жұмыстардың бейнежазбаларын, фотоматериалдарын тіркеу және алу үшін қолданады.

Қазіргі уақытта интернет ғылыми–зерттеу жұмысы жүйесіне кіріп, білім алушылар үшін білім беру ресурстарына кең мүмкіндіктер ашты: электрондық пошта – білім алушылар, оқытушылар және оқу орындары арасында ақпарат алмасу үшін; тарату тізімі – оқу тобына және жалпы ұжымдық талқылауды ұйымдастыруға ақпарат тарату үшін қолданылады. Интернет арқылы әлемдік ақпараттық ресурстарға қол жетімділік; жоғары оқу орындарының, қоғамдық және мемлекеттік ұйымдар, ғылыми-зерттеу орталықтарының сайттары, бұл ЖОО араларында байланыс орнатуды, ақпарат алмасуды, онлайн конференциялар мен семинарлар өткізуді және т.б. бірлескен іс-шараларды ұйымдастыруды айтарлықтай жеңілдетеді. Бұл қажетті ақпаратты табуды жеңілдетеді, сервердегі құжаттарды қарауға, электронды оқулықтарды табуға және тағы басқаларға мүмкіндік береді, сонымен қатар электрондық пошта, телеконференция және басқа оқу орындарымен байланыс пен байланысты қамтамасыз етеді.

Қазіргі уақытта жоғары оқу орындары білім алушыларының ғылыми-зерттеу жұмыстарының тиімділігін арттыру үшін виртуалды оқу зертханалары мен виртуалды зерттеу

зертханалары қолданылады. Виртуалды ғылыми-зерттеу кеңістігі – бұл ғылыми-зерттеу қызметін ұйымдастыру үшін физикалық кеңістіктің болуын талап етпейтін жұмыс ортасы [3,4 б.]. Ғаламдық желіде орналасқан ақпараттық ресурстар Виртуалды ғылыми-зерттеу кеңістігінің негізін құрайды. Бұл, нақты ғылыми тақырыпқа арналған сайттар мен порталдар. Әдетте, оларда кейбір іргелі еңбектер, сондай-ақ қазіргі уақытта жүргізіліп отырған зерттеулердің нәтижелері орналасқан. Көбінесе мұндай сайттар тақырып бойынша ең танымал веб-тораптарды таңдау бойынша ұжымдық ақпараттық орталықтар сияқты жұмыс істейді. Сонымен қатар, онда жаңадан қолданушыны тақырып аймағына тез енгізетін, бейімдейтін ақпаратты табуға да болады. Әдетте, мұндай ресурстар форумдар түрінде, электрондық пошта арқылы да пікір алмасу мүмкіндіктеріне ие. Кейде ақпараттық ресурстар аясында виртуалды зертханалар жұмыс істейді. Виртуалды зертхана – бұл компьютерлер және зерттелетін нақты объектілер процестерін имитациялайтын компьютерлік бағдарламалармен жабдықталған жоғары оқу орнының бөлімшесі. Виртуалды зертханаларда зерттелетін немесе жобаланған объектілер мысалдардын модельдеу бағдарламаларында, мәліметтер базасы, математикалық пакеттерде және т.б. қолдану тән [3,4 б.]. Осылайша, цифрлық білім беру ортасы – бұл тұлғаның білім алуына, дамуына, әлеуметтенуіне арналған ресурстардың, жағдайлар мен мүмкіндіктердің ашық кешені. Бұл ортаның педагогикалық әлеуеті қаншалықты сұранысқа ие болатындығы және білім алушының белсенділігі мен оқу дербестігіне байланысты. Цифрландыру әлеміне ену жөніндегі Қазақстанның қазіргі ынта-жігері және ұмтылысы көптеген бағалаулар бойынша жаман емес. Дегенмен қол жеткенмен тоқтаудың ешбір реті жоқ. Керісінше, үдерісті одан әрі үдете түсу қажет.

Әдебиет

1. Абай Асанкелдіұлы. Білім саласын цифрландыру мәселесі қаралды // Егеменді Қазақстан. – 2018. – 20 наурыз. – 4 б.
2. Жүнісбек Ә. Жаңа технология негізі – сапалы білім. – //Қазақстан мектебі, №4, 2018. – 7 б.
3. Игілігі мол цифрлы қоғам // Егемен Қазақстан. – 2018.– 2 ақпан. – 4 б.

АЛИМХАНОВА А.Р.
докторант Академии правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан младший советник юстиции

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В СФЕРЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ

25 сентября 1926 года в Женеве подписана «Конвенция о рабстве», которая завершает и расширяет работу нескольких многолетних Деклараций, актов и конвенции для полной отмены рабства во всех её формах и рабского труда во всём мире. Позже в 1949 году была принята Конвенция о борьбе с торговлей людьми и эксплуатацией проституцией третьими лицами и в 1956 году дополнительная Конвенция об упразднении рабства, работорговли и институтов, и обычаев, сходных с рабством.

10 декабря 1948 года ознаменован новым этапом в истории прав человека в связи с принятием Генеральной Ассамблей ООН «Всеобщей декларацией прав человека» [1], являющейся частью «Международного биля о правах человека» [2]. В постоянный и первоначальный состав ООН входит 5 государств: Великобритания, Китайская народная Республика, Россия, США и Франция. И в 1946-1947гг. планировалось введение в состав и Казахской ССР. В 1992 году новый Независимый Казахстан, вступивший в ООН, принял все обязательства, в том числе соблюдение вышеназванной декларации, которая до сих пор нератифицирована. Однако ратифицированы другие декларации и пакты основанные на «Всеобщей декларации прав человека», такие как: «О ратификации Международного пакта о гражданских и политических правах» [3], О ратификации Конвенции об упразднении принудительного труда [4], О ратификации Конвенции о правах ребенка [5], О ратификации Конвенции о борьбе с дискриминацией в области образования [6], О ратификации Конвенции о борьбе с торговлей людьми и с эксплуатацией проституции третьими лицами и Заключительного протокола [7], О ратификации Протокола о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за нее, дополняющего Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности [8] и много других нормативно-правовых актов, но самое важно, что Конституция Республики Казахстан при создании основывалась на «Всеобщей декларации прав человека», где четко прописаны главные принципы имеющейся в декларации.

На сегодня международное право в области предотвращения торговли людьми состоит из международных конвенций, международных обычай, судебных решений и доктрин наиболее квалифицированных специалистов по публичному праву, общих принципов права и норм рекомендательного характера.

К международным конвенциям права относится:

В области прав человека:

– Всеобщая декларация прав человека,
– Международный пакт о гражданских и политических правах
– Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах
– Конвенция по правам ребенка
– Конвенция против расовой дискриминации
– Конвенция против дискриминации женщин
– Конвенция против пыток
– Конвенция о защите прав всех трудящихся мигрантов
– Конвенция для защиты всех лиц от насильственных исчезновений
– Конвенция о правах инвалидов

Международное право в области труда:

– Конвенции Международной организации труда 97, 143, 189;

Право на убежище:

– Конвенция «О статусе беженцев» 1951 г.
– Протокол, касающийся статуса беженцев 1967 г.

Право в области гражданства:

– Конвенция о сокращении без гражданства
Конвенция о статусе апатридов;
Гуманитарное право:
– Гаагские конвенции
– Женевские конвенции
Транснациональное Уголовное право
– Конвенция против транснациональной организованной преступности
– Палермские протоколы
Дипломатическое и консульское право:
– Венская конвенция о дипломатических сношениях 1961
– Венская конвенция о консульских сношениях 1963;
Протокол против торговли людьми обязывает государства:
– криминализировать торговлю людьми;
– оказывать помощь и предоставлять защиту жертвам (ст. 6);
– репатриировать жертв (ст. 8);
– разрабатывать и принимать на комплексной основе политику и другие меры в целях предупреждения и борьбы с торговлей людьми и защиты жертв торговли людьми (ст. 9);
– меры контроля: пограничный контроль, проездные документы и т.д. (ст. 11);
– проводить обучение должностных лиц, распространять информацию, искоренять первопричины торговли людьми [8].

На сегодня по правам человека имеется основных: 10 универсальных международных деклараций, 2 региональные декларации по Центральной Азии, более 20-ти международных Конвенций.

Международные документы непосредственно по борьбе с торговлей людьми существует множество, но основными являются Палермский протокол, Конвенции МОТ, Конвенция о рабстве (1926г.), Конвенция ООН о борьбе с торговлей людьми и с эксплуатацией проституции третьими лицами (1949г.), Международный пакт о гражданских и политических правах (МПГПП), Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин, Конвенция о правах ребенка (1989г.).

С момента обретения независимости Казахстан постепенно стал ратифицировать множество международных правовых актов в области противодействия торговли людьми и на сегодня является полноправным участником более 60 договоров в сфере прав человека, из которых 13 напрямую связаны с противодействием современных форм рабства. Эти положения содержаться в более 10 Кодексах РК и Законах. Ниже на рисунке №1 перечислены основные.

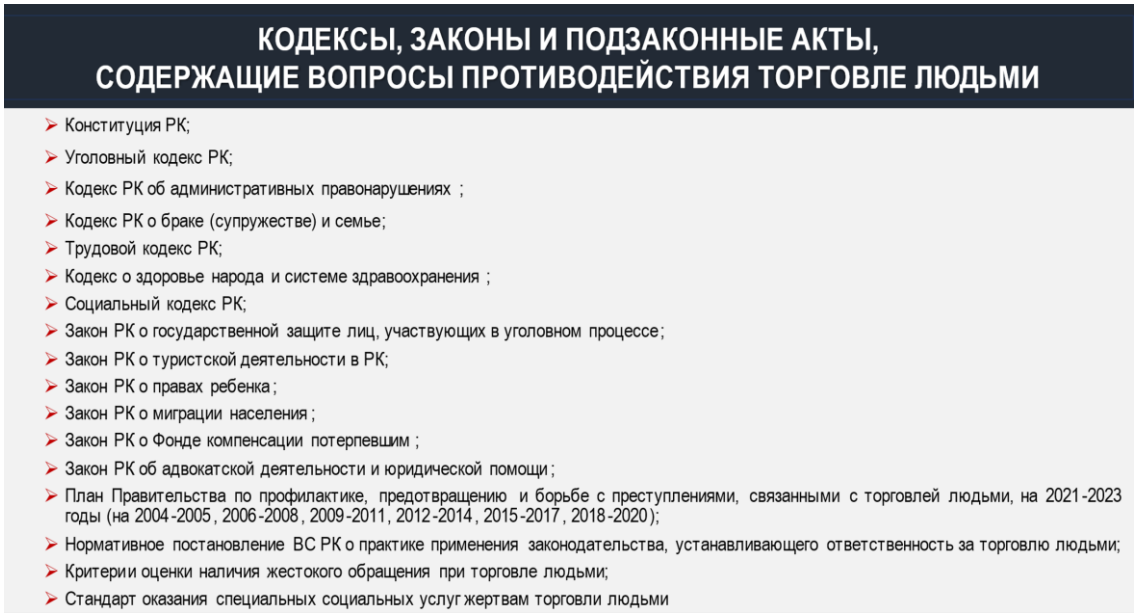

Рис.№1 нормативно-правовые акты
Казахстана содержащие вопросы противодействия торговле людьми

Кроме того, Государственным департаментом США, группа экспертов по борьбе с торговлей людьми (ГРЕТА) и другие международные организации ежегодно в рамках исполнения международных договоров и Конвенции публикуют ежегодны доклад по борьбе с торговлей людьми.

Согласно Закону «О защите жертв торговли людьми» (2000г.) Государственный департамент США определил шкалу оценки, которую разделил на уровни:

1.) Уровень 1 включает страны и государства, которые полностью соблюдают минимальные стандарты;

2.) Уровень 2, включает страны и государства, которые не полностью соблюдают минимальные стандарты, но прилагают значительные усилия, чтобы привести себя в соответствие с этими стандартами,

3.) Список особого внимания уровня 2 включает страны и государства, которые не полностью соблюдают минимальные стандарты TVPA, но прилагают значительные усилия для обеспечения соответствия этим стандартам, а также:

а) предполагаемое количество жертв тяжёлых форм торговли людьми очень велико или значительно увеличивается, а страна не предпринимает соразмерных конкретных действий; или

б) Не представлены доказательства активизации усилий по борьбе с тяжёлыми формами торговли людьми по сравнению с предыдущим годом.

4.) Уровень 3: включает страны и государства, которые не полностью соблюдают минимальные стандарты и не прилагают для этого значительных усилий [9].

В вышеуказанном отчете указывается: текущая ситуация в стране; приоритетные рекомендации; состояние уголовного преследования; защиты жертв торговли людьми; меры по предотвращению, принимаемые правительством; положение уголовных дел с торговлей людьми в стране и необходимые меры для эффективной борьбы с торговлей людьми.

На основании предыдущих замечаний, согласно ежегодным отчётам, Казахстан остается на 2 уровне и продолжает постоянную борьбу в данном направлении, Президентом страны в своих ежегодных посланиях народу Казахстана уделяется особое внимание, вносятся поправки в нормативно-правовые акты, утвержден План мероприятий Правительства РК по профилактике, предотвращению и борьбе с преступлениями, связанными с торговлей людьми, на 2024-2026 годы. В соответствии с Протоколом о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за нее, дополняющим Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности [10].

Особое внимание во исполнения международных обязательств в сфере противодействия людьми следует отметить разработку первого Закона РК «О противодействии торговли людьми в Республике Казахстан» разработанный в целях реализации Указа Президента страны «О дальнейших мерах в области прав человека» [11], который повысит эффективности в борьбе с таким глобальным преступлением. В настоящее время проект находится на согласовании и после завершения всех юридических процедур вступит в законную силу.

Одним из рабочих инструментов являются международные правоохранительные институты (рис№2), который помогает на основании договоров в борьбе с торговлей людьми.

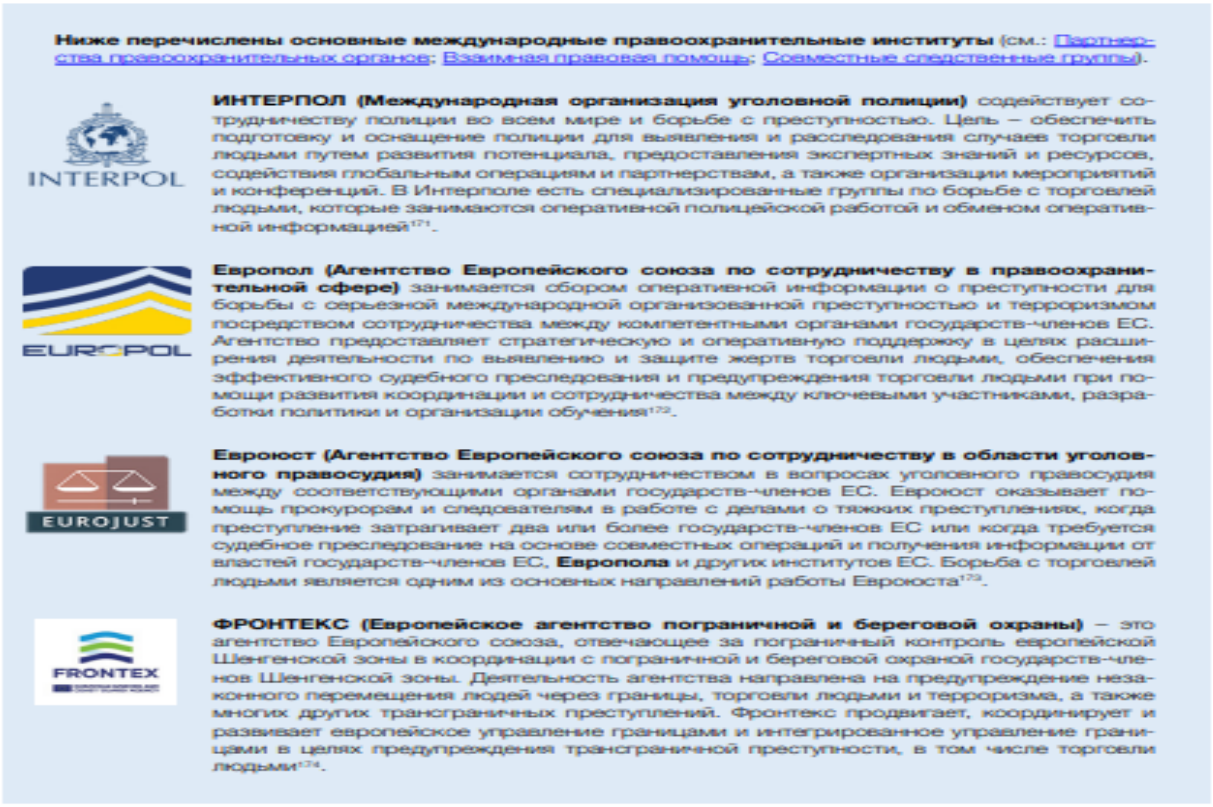

Рис. №2 Международные правоохранительные институты

Резюмируя вышеизложенное, следует отметить исполнение Казахстаном международных обязательств в борьбе с торговлей людьми заключающееся в постоянном усовершенствовании и принятии эффективных мер, что в свою очередь положительно сказывается на имидже страны и Верховенстве закона.

Однако по мнению автора необходимо:

1.) Привести определение торговли людьми и относящихся к ней форм эксплуатации в соответствие с международными стандартами и рассмотреть возможность включения форм эксплуатации в определение торговли людьми в виде неисчерпывающих списков;

2.) Консолидировать статьи УК, устанавливающие уголовную ответственность за торговлю людьми исключив накладки с другими составами преступлений и установить четкие правила квалификации с приоритетом нормы о торговле людьми;

3.) Устранить пробелы, которые могут быть использованы для освобождения от уголовной ответственности за торговлю людьми, значительного уменьшения или смягчения наказания;

4.) Обеспечить бесплатную правовую помощь потерпевшим от ТЛ в рамках уголовного процесса;

5.) Подход, ориентированный на жертву, в системе уголовного правосудия;

6.) Ответственность юридических лиц за преступление по торговле людьми;

7.) Криминализировать умышленное пользование услугами жертв торговли людьми;

Литература

1. Всеобщая декларация прав человека. Декларация, принята резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года / [Электронный ресурс] // Сайт ООН Управление Верховенства комиссара: [сайт]. – URL: https://www.ohchr.org/ru/human-rights/universal-declaration/translations/russian (дата обращения: 25.08.2023).

2. Международный билль о правах человека / [Электронный ресурс] // Сайт ООН Управление Верховенства комиссара: [сайт]. – URL: https://www.ohchr.org/ru/what-are-human-rights/international-bill-human-rights (дата обращения: 25.08.2023).

3. Закон Республики Казахстан от 28 ноября 2005 года N91. «О ратификации Международного пакта о гражданских и политических правах»/ [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан Әділет: [сайт]. – URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z050000091 (дата обращения: 26.08.2023).

4. Закон Республики Казахстан от 14 декабря 2000 года N 117-II «О ратификации Конвенции об упразднении принудительного труда» / [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан Әділет: [сайт]. – URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z000000117 (дата обращения: 26.08.2023).

5. Постановление Верховного Совета Республики Казахстан от 8 июня 1994 года. «О ратификации Конвенции о правах ребенка» / [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан Әділет [сайт]. – URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/B940001400 (дата обращения: 29.08.2023).

6. Закон Республики Казахстан от 28 января 2016 года №449-V ЗРК «О ратификации Конвенции о борьбе с дискриминацией в области образования» / [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан Әділет: [сайт]. – URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1600000449 (дата обращения: 29.08.2023).

7. Закон Республики Казахстан от 14 декабря 2005 года N 100 «О ратификации Конвенции о борьбе с торговлей людьми и с эксплуатацией проституции третьими лицами и Заключительного протокола» / [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан Әділет: [сайт]. – URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z050000100 (дата обращения: 29.08.2023).

8. Закон Республики Казахстан от 4 июня 2008 года N37-IV «О ратификации Протокола о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за нее, дополняющего Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности» / [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан Әділет: [сайт]. – URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z080000037 (дата обращения: 29.08.2023).

9. Report to Congress on 2022 Trafficking in Persons Interim Assessment Pursuant to the Trafficking Victims Protection Act / [Электронный ресурс] // An official website of the United States Government: [сайт]. – URL: https://www.state.gov/report-to-congress-on-2022-trafficking-in-persons-interim-assessment-pursuant-to-the-trafficking-victims-protection-act/ (дата обращения: 29.08.2023).

10. Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 ноября 2023 года №1048 «Об утверждении Плана мероприятий Правительства Республики Казахстан по профилактике, предотвращению и борьбе с преступлениями, связанными с торговлей людьми, на 2024-2026 годы» / [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан Әділет: [сайт]. – URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300001048 (дата обращения: 30.12.2023).

11. Указ Президента Республики Казахстан от 13 апреля 2022 года №871 «О внесении изменения и дополнения в Указ Президента Республики Казахстан от 9 июня 2021 года №597 «О дальнейших мерах Республики Казахстан в области прав человека» / [Электронный ресурс] // Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан Әділет: [сайт]. – URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2200000871 (дата обращения: 29.08.2023).

САҒЫМБАЕВА И.Р.
басшылық құрамды даярлау факультетінің аға оқытушы-әдіскері полиция полковнигі

ТІЛДІК ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ПАТРИОТТЫҚҚА ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ

Ел жандылық – өз Отанын сүю, қорғауда құрбан болу. Адамгершілікті және саяси принцип, әлеуметтік сезім мазмұнында Отанға деген сүйіспеншілік, шын берілгендік, өткені мен бүгінгі күніне мақтаныш, Отан қорғау мүддесін қорғауға ниет. ІІМ оқу орындарының курсанттарын қазақстандық елжандылыққа, яғни патриотизмге тәрбиелеудің негізі-жоғары кәсіптік дайындық пен өз қызметтік міндеттерін бұлжытпай орындауда көрінеді.

Білім беру жүйесіндегі оқыту және алған білімді іс-тәжірибеде ұштастырудың бірізділігін қалыптастыра отырып, тұлға бойында рухани деңгей көрсеткішін жоғарылату бүгінгі ғылыми мақсаттардың өзекті мәселесі болып табылады. Осыған орай жалпы білім беру кезеңдерінде оқыту процестерін мынандай салаларға бөліп қарастырған жөн:

1. Тұлғаның алған білімінің өзіндік іс-тәжірибелеріне сәйкес келуі;

2. Тәрбиелену ортасы мен қоғамдық деңгейдің өзара байланысын жақсарту жолдарын қарастыру;

3. Алған білімдерінің тұлға белсенділігіне ықпалдылығын жоғарылату. Ішкі рухани байлық деңгейінің кеңдігі әрқашанда мәдени қарым-қатынасымен, эстетикалық талғамынан байқалады.

Сондықтанда рухани тәрбие көрсеткіштеріне сүйене отырып, жастардың адамгершілік, инабаттылық, талғампаздық, патриоттық қасиеттерін қатар қалыптастырамыз.

Білім берудегі негізгі үрдістерге сай рухани қалыптасу мен дамуда төмендегі мәселелер шешімін табуы қажет:

1. Жеке тұлғаның өзіндік ерекшеліктері оқыту процестерінде есепке алынып, ескеріліп отырылуы.

2. Жеке тұлғаның құндылық бағыттарын ескерту.

3. Қоғамдық тәрбиенің тұлғаға тікелей және жанама әсерлерін ескеру.

Әрбір тұлғаның іс-әрекетінің, әсерленушілігінің, ерік-жігерінің, мінезінің, жүріс-тұрысының тек өзіне тән сапалық ерекшелектері болады. Демек жеке ерекшелік – бұл адамның өз басындағы қасиеттерінің бір-бірімен сәйкестікпен түйісуі, оның басқа адамдардан өзгешелігін ажыратып тұрады. Яғни, әркім өзінің жеке дамуын бастан кешіреді, сондықтан да әр тұлғадағы рухани деңгейі пайыздық көрсеткішке ие болады. Жалпы тұлғалық дамыту типологиясына екі бағытты айқын айтуға болады, оның біріншісі адамның жынысына қарай рухани даму ерекшелігі, екіншісі дарындылығы мен сырт қалушылығына қарай рухани қалыптасуы болып табылады. Дарындылық – адамның интеллектуалдық мүмкіндігі мен қабілеттіліктерінің бірлігін құрайды да, рухани даму мен қалыптасуына тікелей ықпал етеді. Ал, сырт қалушылық педагогикалық, психологиялық жүйеде ортаның келеңсіз ықпалынан және педогикалық, процестің жеткіліксіздігінен тұлғаның рухани көзқарасының дұрыс қалыптаспағандығын, сезімінің дәрменсіздігі, қоғамдық мінез-құлық дағдысының төмендігінен байқалып тұрады. Жеке ерекшеліктерді есепке алу – бұл әрбір жеке тұлғаның, қызығушылығын, бейімділігін, сапасын, талабы мен мүмкіншілігін ескере отырып білім ерудегі барлық педагогикалық құндылықтар мен әдістемелерді шебер қолдану болып табылады. Осыған орай жеке тұлғада индивидуалдық өзін-өзі танытуға талпыну мен шартсыздық пен жоғары даралыққа ұмтылу сияқты тербелісте болады. Оқыту мен тәрбиелеу процесіндегі рухтық бағыт дәл осы мәселелерді нақты қарастырады. Білім мен біліктілікке негізделген қажеттілік пен сенімділік жалпы әлеуметтік, адамгершілік және эстетикалық арман – мұраттарды қалыптастырады. Дүние танымдық ілімдер мен сенімдер, тұлғаның рухтық көзқарастарының кеңейуі мен тереңдеуі қажетілігінен туындайды. Сонымен рухани сенім мен арман – ұрат жеке тұлғаның дүниетанымының тағы бір элементінің негізін салады, олқызмет-әрекеттін бағыты мен дүниеге деген қатынасты айқындайды. Жеке адамның дүниетанымы тек заттық – мазмұндық категория емес, ол сондай – ақ психологиялық категория, соның ішінде эмоционалды-жігерлілік категориясына жатады. Құндылық бағыттар – жеке тұлғаға қатысты ішкі және сыртқы рухтық деңгейі мен формаларынан тұратын, жеке тұлғаның қоршаған

дүниені, өзінің бүгіні мен ертеңін, өзінің мендік мәнісін ұғынудың ерекше формаларын, эмоциональдық себеп-салдар және тәрбиелік саласының бірлігі мен арақатынасын білдіретін интегралды жеке тұлғалық қасиет болып табылады. Құндылық бағыттары адамгершілік сананың өте тиянақты және терең көрінісі, ол тек жеке іс-қылықтар мен себеп-салдардан ғана емес, мінез-құлық пен іс-әрекеттің бүкіл барысында көрініп, сананың жалпы бағыттылығында жеке тұлғаның барлық болмыстық рухани ұстанымын іске асырады. XXI ғасырдың тыңдаушысы туралы сөз болғанда, бірінші кезекте, үстіне әскери форма кигеннен кейін, денсаулығы мықты, сауатты, мәдениетті, өз ісінің шебері сияқты қасиеттерге ие адамды айтуға болады. Себебі, Отанға деген сүйіспеншілік, туған елге деген құрмет, патриот тұлғаның дамуындағы ең жоғары рухани және мәдени игіліктердің бірі. Ондай адамдардың рухы жоғары болады. Өкінішке орай қазіргі кезде арамызда өз елінің тарихын, географиясын, ұлттық батырлары мен біртуар тұлғаларынан гөрі, шетелдік эстрада жұлдыздарын жақсырақ білетіндер көп. Бұл әрине, ұят нәрсе. Сондықтан да біздің, яғни оқытушылар мен офицерлердің алдында баса назар аудартатындай міндеттер тұр. Оларды шешу үшін тәрбие жұмыстарының қандай формаларын қолануға болады деген сұрақтардың мазмұнын ашып көрсем деймін. Сонымен, қазақстандық елжандылыққа тәрбиелеу мен азаматтықты қалыптастыру бағыты бойынша біздің алдымызда:

– Қазақстанның саясаты мен мәдениеті, экономикасы, халықаралық жағдайы мәселелерін анықтай және талқылай білу қасиеттерін алыптастыру;

– меңгерген білімдерін өз өмірін жоспарлау барысында қолдана алуға үйрету;

– Қазақстан Республикасының мемлекеттік құндылықтарын басшылыққа ала отырып, елдегі түрлі оқиғаларға баға бере алу біліктіліктерін дамыту;

– әлеуметтік әділдік, әдеп, мораль мәселелерін талдауда тұжырымды ой қосу қабілеттерін дамыту;

– қоғамдық және жеке мүдделерін үйлестіре білу қабілеттерін дамыту;

– қызметтегі кемшіліктерін түзей білуге, сын және өзін-өзі сынау қабілеттерін дамыту;

– Отанын қорғауға дайындығын қалыптастыру;

– курсанттарды елжандылыққа тәрбиелеу барысында тәрбиенің төмендегідей түрлері мен әдістерін қолдануға болады:

– ауызша (ауыз екі тілді) – лекция (дәріс), әңгіме, пресс-конференция сабақтар;

– тәжірибелік – жаттығулар орындау, әдебиеттермен жұмыс, үндеу хаттар, плакаттар жасау, сөзжұмбақтар шешу, көрнекілік заттар және т.б.

– репрадуктивті-еңбектердің мазмұнын айту, мазмұндамалар мен шығармалар жаздыру;

– едуктивті-жалпыдан жекеге; жағдайға байланысты ғылыми заңдарды қолдану;

– проблемалы-ізденушілік-оқиғалар, сұрақтар, тапсырмалар, міндеттерді талқылау;

– шығармашылық-ойындар, пікірталастар – семинарлар,саяхаттар; КТК-аукциондар, жарыстар, шерулер, миға шабуыл, дебаттар, дөңгелек үстелдер; өткізу;

– психологиялық – тренингтер, өзіндік талдау, тестілеу өткізу,

– сауалнама алу, суреттерін, шығармаларын талдау;

-бейнефильмдер, диафильмдер, слайдылар және т.б көрсету.

Курсанттармен жүргізілетін жұмыстардың формалары мен мазмұны келесідей болуы мүмкін:

– «Еліміздің табиғи байлықтары» атты кураторлық сабақ. Сабақ барысында табиғат байлықтары, ғылым мен техника жетістіктері туралы мәселелер айтылады;

– «Абай Құнанбаевтың шығармашылығы» атты реферат қорғату;

– Қазақстан Республикасы Тәуелсіздік күні, ҚР Конституция күні,

Қазақстан халықтарының ынтымақтастық күні, Наурыз мерекесі сияқты мемлекеттік және ұлттық мейрамдарға дайындық шаралары мен оларды атап өту;

– әр сабақта мемлекеттік рәміздер туралы мәліметтерді қайталатып отыру арқылы олардың мағынасы мен мазмұны, мәні, тарихы туралы білімдерін тереңдетіп, мемлекеттік рәміздерге деген құрметін, өз еліне деген мақтанышын, оның тарихы мен мәдениетіне деген қызығушылықтарын қалыптастыру болып табылады.

– «Қазақстанның ұлы адамдары» атты альманах. Курсанттар еліміздің түрлі салаларында қызмет ететін қайраткерлердің өмірі мен шығармашылығы туралы мәліметтер жинап, жинақ бастырып шығарады;

– Өзін-өзі басқаруға, қоғамдық-саяси жұмыстарға, үйірмелер жұмысына қатысу, саяси ақпараттар жасау, ұйымдастырушылық жұмыстар атқару т.с.с. Сонымен баяндамамның соңында айтатыным, ешкімге де елін, жерін, Отанын зорлықпен немесе жалынып, сүйгізе алмайсың. Елжандылық, туған елге деген құрмет-әркімнің дербес парызы, ар-ұятының ісі. Патриотизм – санада біртіндеп қалыптасатындықтан, тынымсыз еңбек нәтижесінде орнығатын ұлы сезім, әркімнің өскен ортасына, қалыптасқан қоғамына қарай түрліше дамып, алуан сатылы деңгейде болатын үздіксіз тәрбиенің жемісі болып табылады. Өскелең ұрпаққа патриоттық тәрбие беру, оның бойына елжандылық сезімін қалыптастыру – барлығымыздың ортақ ісіміз.

Әдебиет

1. Оразбаева Ф.Ш. Рахметова Р.С. Қазақ тілін оқыту әдістемесі: Оқу құралы. – Алматы: Print-S, 2005-230б.

2. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды. – Москва: Педагогика, – С. 1989-560

3. Оразбаева Ф.Ш. Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі. – Алматы: Ғылым, 2001-150б.

4. Нұржанова Ж. Қазақ тілін тиімді оқыту жолдары. – Алматы: Өлке, 2011-260б

РЕЗОЛЮЦИЯ
международной научно-практической конференции на тему: «Правоохранительная система Казахстана в новой глобальной реальности: состояние, реформы, развитие»

5 марта 2024 года в городе Алматы (Республика Казахстан) на базе Алматинской академии МВД Республики Казахстан имени Макана Есбулатова состоялась Международная научно-практическая конференция на тему: «Правоохранительная система Казахстана в новой глобальной реальности: состояние, реформы, развитие».

Конференция проведена Советом молодых ученых во исполнение плана научно-исследовательской деятельности Алматинской академии МВД Республики Казахстан имени Макана Есбулатова на 2024 года (п.).

Целью проведения конференции является обсуждение теоретических и прикладных проблем правоохранительной системы Республики Казахстан, основы взаимодействия правоохранительных органов, а также разработка рекомендаций по совершенствованию правоохранительной системы.

Для участия в конференции приглашаются сотрудники правоохранительных, государственных и специальных органов, профессорско-преподавательский состав, магистранты и докторанты учебных заведений.

Мероприятия форума прошли в смешанном формате, с одновременным участием как непосредственно по месту проведения, так и удаленно с применением видеоконференцсвязи.

В соответствии с программой были заслушаны и обсуждены доклады и выступления экспертов по указанным вопросам.

Рекомендуемые предложения сформированы на основании обобщения взвешенных экспертных оценок. Принявшие участие в научном представительском мероприятии, едины во мнении о том, что конференция прошла на высоком профессиональном и организационном уровне и выражают благодарность руководству Алматинской академии МВД Республики Казахстан имени Макана Есбулатова за теплый прием и гостеприимство.

халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция тақырыбы бойынша:
«Жаңа ғаламдық ақиқаттағы Қазақстанның құқық қорғау жүйесі:
ахуал, реформа, даму»
ҚАРАРЫ

2024 жылғы 5 наурызда Алматы қаласында (Қазақстан Республикасы) Мақан Есболатов атындағы Қазақстан Республикасы ІІМ Алматы академиясының базасында «Жаңа ғаламдық ақиқаттағы Қазақстанның құқық қорғау жүйесі: ахуал, реформа, даму» тақырыбында халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция өтті.

Конференцияны Қазақстан Республикасы ІІМ Мақан Есболатов атындағы Алматы академиясының 2024 жылға арналған ғылыми-зерттеу қызметінің жоспарын орындау мақсатында Жас ғалымдар кеңесі өткізді (п.).

Конференцияны өткізудің мақсаты Қазақстан Республикасының құқық қорғау жүйесінің теориялық және қолданбалы мәселелерін, құқық қорғау органдарының өзара іс-қимыл негіздерін талқылау, сондай-ақ құқық қорғау жүйесін жетілдіру бойынша ұсынымдар әзірлеу болып табылады.

Конференцияға қатысу үшін құқық қорғау, мемлекеттік және арнайы органдардың қызметкерлері, профессор-оқытушылар құрамы, оқу орындарының студенттері, магистранттары мен докоранттары шақырылды.

Конференция іс-шарасы аралас форматта өтті, бейнеконференц байланысты қолдана отырып, өткізу орны бойынша да, қашықтан да бір мезгілде қатыса отырып.

Бағдарламаға сәйкес аталған мәселелер бойынша сарапшылардың баяндамалары тыңдалып, талқыланды.

Ұсынылатын ұсыныстар өлшенген сараптамалық бағалауды жалпылау негізінде қалыптастырылады. Ғылыми іс-шараға қатысқандар конференцияның жоғары кәсіби және ұйымдастырушылық деңгейде өткендігімен келіседі және Қазақстан Республикасы ІІМ Мақан Есболатов атындағы Алматы академиясының басшылығына жылы қабылдауы мен қонақжайлылығы үшін алғыс білдіреді.

МАЗМҰНЫ

Р Е Г Л А М Е Н Т международной научно-практической конференции проводимой Советом молодых ученых «Правоохранительная система Казахстана в новой глобальной реальности: состояние, реформы, развитие» 3

«Жаңа ғаламдық ақиқаттағы Қазақстанның құқық қорғау жүйесі: ахуал, реформа, даму» атты Жас ғалымдар кеңесімен ұйымдастырылған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция Р Е Г Л А М Е Н Т І 3

Приглашенные участьники 8

Шақырылған қатысушылар 10

КАРИМОВА Д.Э.
К вопросу о прокурорском надзоре над организацией взаимодействия в досудебном производстве: опыт Узбекистана 12

ЮГАЙ Л.Ю.
Использование искусственного интеллекта в деятельности по обеспечению общественного порядка 16

МИКЛОШЕВИЧ К.С.
Индивидуальная образовательная траектория сотрудников правоохранительных органов в условиях постиндустриального образования 19

ГЛУХОВ В.Г.
Совершенствование уровня огневой подготовки постоянного и переменного состава образовательных организаций МВД России 21

АБРЕШЕВ С.М.
Республика Казахстан в составе интерпола 23

ХУСАИНОВ О.Б.
Некоторые вопросы защиты персональных данных связанных с чипированием, при предупреждении и раскрытии уголовных правонарушений 25

САБИТОВА Ш.А., ЖУМАТАЕВА К.А.
К вопросу правоохранительных органов Республики Казахстан и Республики Франции 29

САБИТОВА Ш.А., НИЯЗОВА К.Б.
Роль международного сотрудничества в развитии правоохранительной системы РК 33

АЙТБАЕВА А.Р., МОМБАЕВ М.Ж.
Кибербезопасность в деятельности правоохранительных органов 37

АБДРАХМАНОВ Б.У.
Качества оперативного работника необходимые в применении ролевого перевоплощения 42

ЖАУЛЫБЕКОВ А.А., СЕЙЛХАНОВ Н.Б.
Совершенствование правоохранительной системы: новые подходы 45

ЕЛЕУСИНОВ А.А., ШИДЕМОВ А.Г.
ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ЭКСТРЕМИЗМУ В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ 49

КҮЗЕМБАЙ С.Ғ.
Видеолекция в формате «DOODLE» в образовательном процессе 54

СИЗЫХ Р.А.
Современные духовно-правовые ценности 58

ТУЛЕГЕНОВ Б.Ш.
Цветная революция» как феномен, вызванный глобальными трендами 61

ЕЛУБАЕВА Л.Ж.
Қазақстан Республикасының шекарасын қорғау саласында өзара әрекеттесудің өзекті мәселелері 64

ГАБДУЛЛИН Н.А.
Тұлғаны ынталандыру психологиялық зерттеудің өзекті проблемасы ретінде 67

СЕРІМБЕТОВ Н.Н., ТУГЕЛБАЕВ У.Е.
Инновационные подходы противодействия киберугрозам 71

ӨТЕМІС Ш.Ә., НҰРМАНОВ Д.Ж.
Қылмыстық құқық бұзушылықпен келтірілген залалды өтеу 74

БАЙТЕЛЕНОВА С.Г.
Зарубежный опыт уголовной ответственности за нарушение правил охраны и использования недр, а также самовольного их использования 76

ДУАШЕВА А.Д.
Отбасылық-тұрмыстық қатынастар саласында құқық бұзушылықтар жасайтын адамдардың ерекшеліктері 78

АУЖАНОВ Р.Б.
К вопросу совершенствования методики кадрового прогнозирования в органах внутренних дел 81

ТАНАТАРОВ С.М.
Организационные вопросы функционирования службы пробации на примере балтийских и скандинавских стран 83

ТУЛКИНБАЕВА Ш.Ж.
О некоторых вопросах реализации института пробации в правовых системах ряда зарубежных стран, как одного из средств исполнения наказаний и предупреждения преступлений 87

ХОН Л.О.
Уголовно-исполнительная система в государственном механизме Республики Казахстан 90

САХАНОВА Н.Т., ЦЕРКОВНОВА Е.А.
Сотқа дейінгі тергеп-тексеру сатысында жауап алуды ұйымдастыру мен жүргізудің қылмыстық процестік және криминалистикалық мәселелері 93

ЦЕРКОВНОВА Е.В., МУХАМЕДЬЯРОВА Б.М.
Қазіргі қоғамдағы нашақорлыққа байланысты проблемалар және олардың себептері 97

МИНАЙДАРОВ С.М.
Использование цифровых технологий при расследовании уголовных правонарушений 101

ӘПСІМЕТ Н.М.
Онлайн-алаяқтықты сотқа дейінгі тергеуде инновациялық технологияларды қолдану қоғамның қылмысқа қарсы қауіпсіздігінің элементі ретінде 104

ТҰРЛЫХАНҚЫЗЫ Қ.
Жұмыс берушінің бастамасы бойынша жұмыскердің кінәлі әрекеттеріне байланысты еңбек дауларын сотта қарау 112

НУРГАЛЫМ К.С., САБИТОВА Ш.А.
Әлеуметтік желілерде ақпаратты орналастыруды құқықтық реттеу мәселелері 117

ТУРГУМБАЕВ М.Е., ДАНИЯРОВ С.Д., ЖАПАРБЕК А.М.
Образование и культура как ключевые факторы в сотрудничестве государства и гражданского общества для создания добропорядочного общества 121

ЖҰМАДИЛОВА Н.С.
Порнографиялық материалдардың заңсыз айналымын қылмыстық-құқықтық бағалау 123

САБИТОВ К.А.
Определение правового режима виртуальной собственности и вещей в сети интернет на примере Республики Казахстан 126

НАЗАРБЕК Ж.А.
Баланың мектептегі құқықтарының мәні мен мазмұны 133

АКИМЖАНОВ Т.К.
О готовности правоохранительной системы Республики Казахстан к эффективному противодействию современной преступности и ее организованным формам 137

SARSENBAYEVA B.B., TALGAT M.T.
Dissemination of drug-related crime through information and telecommunication technologies 145

НАСЫРОВА Э.М.
Использование цифровых технологий в образовательных учреждениях министерства внутренних дел Республики Казахстан 149

ТЕЛЬТАЕВ Б.Б.
Жоғарғы оқу орындарында дене шынықтыру сабақтарында тыңдаушыларды оқытудың заманауи тәсілдері 151

СИДАШЕВА Ж.Е.
Специфика подготовки сотрудников полиции в системе органов внутренних дел 154

ТУРАРБЕКОВА Ж.М.
Ішкі істер органдарын кадрмен қамтамасыз етуде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың рөлі 158

ПРИХОДЬКО И.С.
Современная габитоскопия и технологии будущего 161

СЕЙТАКОВА Б.М.
О пересмотре компенсаций за жилищно-коммунальные услуги для сотрудников органов внутренних дел Республики Казахстан в условиях экономических изменений 166

КАЛИЕКОВ Е.М.
Освобождения несовершеннолетних от уголовной ответственности в правовой системе 169

МУШЕКЕНОВ М.М.
Жол қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы құқық қорғау қызметін цифрландырудың негізгі бағыттары 173

НУРМАНОВА А.Р.
Зарубежный опыт противодействия финансовому мошенничеству 177

АМАНОВА Д.Т., СУЛЕЙМЕНОВ А.Д.
Ұйымдастырылған қылмыс тобы жасаған автокөлік ұрлығын ашу кезінде жедел-іздестіру іс-шараларын жүргізудің тактикалық ерекшеліктері 182

КУРМАНГАЛИЕВА Л.Ж.
Жол қозғалысының қауіпсіздігі саласындағы жолды қадағалауы және заң бұзушылықтардың алдын алудағы рөлі 186

АБИКЕНОВ А.Н.
Аффект жағдайында кісі өлтірудің субъектісі 190

БАПАНОВ М.Т., БАПАНОВА Т.Т.
Қазақстан Республикасы ішкі істер органдары қызметінің құқықтық
және ұйымдастырушылық негіздері 193

ЕРКЕНОВ Б.Д.
Проблемы межведомственного взаимодействия правоохранительных органов
при противодействии легализации (отмыванию) доходов
от незаконного оборота наркотиков 196

МУРАТОВА Н.М.
Цифровая информация как основа электронных доказательств в криминалистике 200

САРБАСОВ А.
Защита цифровой информации как элемент информационной безопасности 202

МАХИМОВ Н.Е.
Авторлық құқық бұзушылықпен байланысты қылмыстардың
қылмыстық-құқықтық сипаттамасы 205

TALGAT M.E.
The system of face recognition in kazakhstan: effective assistance in combating
crime or violation of human rights and freedoms 210

ТӨЛЕБАЙ Ү.Т.
Азаматтардың конституциялық құқықтарын жүзеге асыруына
цифрландырудың әсері 213

МУХАН А.М.
Электрондық сот ісін жүргізу жүйесін жетілдірудің мүмкін жолдары 216

ҚАСЫМБЕКОВ Е.Ж.
Современные информационные технологии в правоохранительной деятельности 220

ГАЯЗОВА А.Е.
Цифровая трансформация в ОВД 224

БЕРЕКЕНОВ А.Т.
Жанасусыз тәсілмен жасалған есірткі қылмыстарын тергеп-тексеру
кезінде оқиға орнын қарап-тексеруді жүргізу ерекшеліктері 226

ШИДЕМОВ А.Г., НАСЫРОВА Э.М., ЮГАЙ М.
Противодействия организованной преступности в современных условиях 231

АМРЕЕВА А.А.
Білімді цифрландыру – уақыт талабы 237

АЛИМХАНОВА А.Р.
Международные обязательства Республики Казахстан в сфере
противодействия торговли людьми 241

САҒЫМБАЕВА И.Р.
Тілдік пәндерді оқыту барысында патриоттыққа тәрбиелеудің әдістемелерІ 246

Резолюция международной научно-практической конференции на тему:
«Правоохранительная система Казахстана в новой глобальной реальности:
состояние, реформы, развитие» 249

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция тақырыбы бойынша: «Жаңа ғаламдық
ақиқаттағы Қазақстанның құқық қорғау жүйесі: ахуал, реформа, даму» қарары 250

Беттеу:
Туренова Б.Ю.

Қазақстан Республикасы ІІМ М. Есболатов атындағы
Алматы академиясы ғылыми-зерттеу және редакциялық-баспа
жұмыстарын ұйымдастыру бөлімі
050060, Алматы қ., Өтепов көш., 29

Басуға 30 мамыр 2024 ж. жіберілді.
Пішімі 60х84 1/16 №1 баспаханалық қағаз.
Ризографтық басылыс. Есептік баспа табағы 21,6
Таралымы 100.